

Forfatter: Blicher, Steen Steensen

Titel: Udvalgte værker

Citation: Blicher, Steen Steensen: "Udvalgte værker", i Blicher, Steen Steensen: *Udvalgte værker*, Gyldendal, 1982-83, s. 1. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-blich07-shoot-idm139805841831504.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Udvalgte værker

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

St. St. BLICHER *Udvalgte Værker*

2

Illustrationerne vises ikke af hensyn til rettighederne.
Tegning af Em. Bærentzen

3 St. St. BLICHER *Udvalgte Værker*

UDGIVET AF BLICHER-SELSKABET

BIND IV

GYLDENDAL

4

St. St. Blicher: Udvalgte Værker 1-4

Omslag: Engbjerg kirke, akvarel af Johannes Larsen

Kobberstiksamlingen

Reproduktionsarbejdet er udført af

Kondrups Reproduktionsanstalt

Papiret er mat macoprint

Bogen er sat med Linotype Janson

og trykt hos Poul Kristensen, Herning

Printed in. Denmark 1983

ISBN 87-00-42401-3 (hft.)

ISBN 87-00-42402-1 (ib.)

ISBN 87-00-43652-6 (hft.kpl.)

ISBN 87-00-4365-4 (ib.kpl.)

Redaktion:

Felix Nørgaard i samarbejde med

Gordon Albøge

Søren Baggesen

Sten Rasmussen

H.P. Rohde

Marie Stoklund

Billedredaktør: H.P. Rohde

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

1. AFDELING

KØBENHAVN

31.3.1983

5

Indhold

I

Jyllandsbeskrivelse

Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø

- 1. Hamborg og Altona 11
- 2. Elben og dens Bredder 14
- 3. Marsken 17
- 4. Meldorp 18
- 5. Himmel og Helvede 20
- 6. Wöhrden og Nienkirchen 21
- 7. Heide 22
- 8. Nordfrisernes Land 22
- 9. Nordstrand 24
- 10. Halligerne 25
- 11. Föhr 26
- 12. Fra Husum til Töndern 27
- 13. Tönder og Mögeltönder 28
- 14. Ribe 30
- 15. Fanö 32
- 16. Blaabjerg 33
- 17. Tepperne 34
- 18. Klitboerne 39
- 19. Sidespring gennem Heden 42
- 20. Bowbjerg 47
- 21. Agger 50
- 22. Vestervig 52
- 23. Havets Gjennembrud 53
- 24. Færgeborg 55
- 25. Klitmøller 59
- 26. Hjertebjerg 61
- 27. Bolbjerg 62
- 28. Vildmosen 63
- 29. Rubjerg og Lønstrup 64
- 30. Strandvejen 66
- 31. Milerne 68
- 32. Skagen 69
- 33. Grenen 77

Af: Viborg Amt og andre Skrifter

1.

- Uldbinderiet 75
- [Bindestuer] 77
- [Hosekræmmere] 82
- Høerindustrien 84
- "Hun gjør kosteligt Linklæde" 89
- Kalkbrænderie 90
- Pottemagerie 94

2.

- Faarefoldning 95
- Et lidet Bidrag til Kundskab om Vexeldrivt 98
- Forslag til den ægte jydsk Qvæggraces yderligere Forædling 102
- Hesteavlen 104

3.

- Om de jydsk Hedemosers Opdyrkning 108
- Om raae Jorder og disses Opdyrkning 110
- Engene og deres Cultur 116
- Skovplantningerne 118
- Om Havedyrkningen 122

4.

- Brændeviinsbrænding 125
- Viborg Tugt- og Forbedringshus 131
- Klædefabrikken i Tugthuset 131
- Fangerne 132

5.

- Første Pintsedag i Aunsberg Skov 137

E Bindstouw

- Indledning 142
- Kjæn Pæjster: Staeren sedder o Gowlen 142
- Wolle Hannsen: De Kjasholms Brøer 148
- Visti: Øwli og Else 152
- Pe Baahstrup: Mi Aallfaaers Aallfaaer 154
- Kjæn Pæjster: E Hælhæjst 156
- Jens Jensen: De forunelest Oer... 162
- Mads aa Vrahnum: Hudden A fek Kjesten 170
- Wolle Vistisen: Sven Graah 176
- Wolle Vistisen: Den jenarmed Sældaat 178
- Wolle Vistisen: Skryuls... 182
- Rasmus Owstrup: Messingjens 190
- Mads Uhr: E Staahkelsmand 200
- Mari Kiølvroe: Faawal Marri 208
- Rigsmålgengivelse af *E Bindstouw* ved Peter Skautrup 143
- Udvalg, efterskrift og noter ved Felix Nørgaard 389

II

Humanistiske, politiske og religiøse Skrifter

- Bør Jøderne taales i Staten? 215
- Bedømmelse over Skrivtet Moses og Jesus 221
- Mosaiterne, som Stænder-Deputerede 230
- Ikke saameget til B. R. og Syskind, som om dem til Publicum 233
- Om Natmændsfolkene 237
- Forslag til Redningshuse for faldne Piger 246
- Endnu en Mindelse om Redningsanstalter for faldne Piger 254
- Om Herredsfogdernes Bopæle 258
- Om Legestuer 261
- Om Dødsstraffe 264
- Af: Sommerreise i Sverrig Aar 1836 269
- Liigprædiken 272
- Danmarks nærværende Tilstand 275
- Medens vi endnu have -- 289
- En Røst, men ikke i Ørken 292
- Om Publiciteten, med Hensyn til Embedsvilkaarlighed 295
- Betænkninger 307
- Sammenligning mellem Collegial- og Ministerial-Bestyrelse 314
- Politik 317
- Privilegier og Liigtorne 321
- Conservativ 325
- Af: Min Tidsalder [Skandinavien] 327
- Rundskrivelse til gode danske Mænd 339
- Nationalfordom 343
- Danskhed 345
- Nationaldragt 347
- Almindelig Værnepligt 352
- Tale paa Himmelbjergtet den 1ste i Høstmaaned Aar 1839 356
- Den første Folkefest paa Himmelbjergtet 358
- Blik mod Syden 360
- Af: Himmelbjergtaler 1841 361
- Af: Himmelbjerg-Taler for 1844 363
- Til de unge Skandinaver 366
- Af: Min Tidsalder (Theologie med Religion) 368
- Prædiken, holdt i Randlev og Bjerager Kirker 371
- En Vielsestale 377
- Afskeeds-Prædiken (Thorning 1825) 382
- Udvalg, efterskrift og noter ved Gordon Albøge 415

I Jyllandsbeskrivelse

Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen

10

Blichers rejserute.

11

I. Hamborg og Altona,

En Blodaare fra Tydscklands Hjerte strømmer Elben forbi Verdens tredie Handelsstad; ikke forgjæves tilbydende dens Tusinder af Sejlere Befordring til Havet.

Hamborg er Handelens Triumph; den er ret egentlig - ja ene og allene en *Kjøbstad*, en *Kjøbmandstad*. Sin Tilværelse skylder den hverken Kongemagt eller Vaabenmagt, men Handelsmagt. Ikke fra Ministres Cabinetter, men fra Kræmmeres Skriverstuer udfærdigedes de Befalinger, som her oprejste Templer og Slotte, og mægtige Volde omkring dem, som hentede Skibe fra alle Verdens Riger, og Guld fra deres Kister og Skatkammer. Men med dette paa Jorden almægtige Metal tilvunde dets Herrer sig kongelig Vælde og krigersk Ære. Disse Skriverstuer har bragt Cabinetter til at skjælvne. Børsen i Hamborg er Samlingsstedet for en stedsevarende stedsevirkende Congress; men dennes *Protocoller sluttes aldrig*. Men bort fra Børsen! hvad har en Digter med Coursen at gjøre? - Jo med *Vexelcoursen* - Dog, lad nu den Fugl flyve! hen til en anden Congress! Did, hvor de menneskelige Lidenskaber og Daarskaber sende deres Repræsentanter; hvor de prædike een Dag efter den anden, eet Seculum efter det andet, uden at kunne mægle nogen taalelig Fred; og vel, om de endog ikke lægge Spirer til Ufred, til ret egentlig *indvortes Krig*. - Hvad har de iaften paa Stadttheater? - "Don Juan." Mozarts Mesterstykke! Tonekonstens Triumph! Musikkens Macbeth! Det maae vi høre! - Jeg gik, og hørte - ja, ene og allene *hørte*; thi see kunde jeg ikke, for at høre; den Hexemester kan give een Sands Arbeide nok. - At see Don Juan - det er lidt - det er intet; men at høre Instrumenternes Fortælling, Vellystens Historie saaledes fremtonet - det er et Heelt, som Øjet ikke kan dele med Øret.

12

Paa *Tivolitheatret* der er det omvendt; der behøve vi ingen Ører; vi maatte ønske, at vi siet ikke havde dem. Den Rumlen for Exempel ned ad Rullebanen mellem Acterne har slet ikke noget behageligt ved sig; og under Acterne hører man for lidet af det der skulde høres, hvis man ikke har faaet Plads tæt nede ved Skuepladsen. - "Men hvad er det da, vi her skulle see?" - En mimisk Forestilling; og er denne god, kan man jo see hvad der siges. Men her er endnu en anden Sands i Virksomhed; taber Hørelsen, da vinder *Smagen*. Enhver Tilskuerbænk har foran sig Borde, forsynede med legemlig Vederkvælgelse: i Tivoli sørges baade for Legem og Sjæl.

Klopstocks Eeg! - Modtag endnu een af dem, der ere tilovers i Verden! modtag mig undet dit Lune Bladeskuur! lad mig hvile de trætte Lemmer paa Træbænken ved din Fod! støtte min syge Arm paa Bordet! dette opkradsede Bord, hvor han saa ofte hvilede det tankefulde Hoved i de kraftfulde Hænder, dem Ingen vilde bruge. - Her sad han i Læ for den tummelfulde Stad, og drømte sig tilbage i *Hermans* Helteold, i Teutoburgerskoven, hvor de romerske Legioner sank under Frihedskæmpernes Sværde. Ak, han drømte vel mere end om dette, om en anden Frihedsdag for det sønderlemmede lamslagne Fædreland. - Drømte? Ja, ret drømte: Lyksalighed søger Digteren aldrig eller finder han aldrig i Virkeligheden; kun i det Haab, at dog nogle af hans Drømme have lidt at betyde. Det gaaer ham med hans *vaagne* Drømme, som den Sovende med sine: Denne lader sig Nat efter Nat indbilde de urimeligste Ting; naar han opvaagner, skammer han sig over sin barnagtige Lettroenhed, og foresætter sig, at han ikke mere vil lade sig saadan narre. Men det nytter ikke: næste Nat er han ligesaa taabelig som forhen, Naa! det faaer saa være! bedre altid: en Konge i Drømme, end en Stodder i Virkelighed!

Bernstorph! Tilgiv mig! Der var saa langt mellem Klopstocks Eeg og Gjentofte Bakke.

Altmannshöhe. Herfra overseer jeg Dig, du stolte *Kjøbmandstad!* mit Blik hviler paa Dine Urtehave i Elben. - Hvad søger det der? Kaal og Gulerødder, Løg og Petersille? Nei, det dvæler ved Todes Fødested? Stakkels Tode! havde Du blevet her, og dyrket Gulerod, istedetfor at skrive om Neglikerod! Brugt Gartnerkniven, istedetfor Doctorkniven! istedetfor Doctorkniven baaret Vierlændernes Amagerhat, havt en Vierlænderinde til Livsveninde, istedetfor - - Stakkels Tode! Barnligglade Digtersjæl! Hævende Dig paa Elbørnes 13 Blomsterduft svævede Du, en Trækfugl mod det højere Norden. Men Sygstueluften betyngede, indkrympede Dit lette, livsfriske Bryst. Sygeligt Huuslivs Asthma forkortede Dine Dage - Stakkels Tode!

Venstre om! Hvad har vi her? - Wandsbeck! Ah! Spillehuset, dette Tempel for - ja for hvilken Afgud? de Gamle havde Templer og Dyrkelse for Tyverie, for Horerie, for Fylderie. Disse Dæmoner have de Yngre afsat; men til Erstatning indsat en ny, der er instar omnium. Synderligt nok, om de Gamle slet ikke skulde have kjendt Gudinden *Lotteria*, da hun dog er en Søster til de tre Gratier: Tisiphone, Megæra, og Alecto. Den Vifte, hvormed hun kjærtegner sine Tilbedere, er, vitterligt nok, sammensat af de samme nydelige Smaaeskabninger, med hvilke hine caresserede deres Elskere i Tartarus. Det er en mægtig Gudinde denne *Lotteria*: hun virker paa sine Dyrkere med Trolddomskraft; paa Mercurii Alter offres kun nogle Tyvekoster; paa Veneris nogle Legemskræfter; paa Bacchi nogle Drikkepenge; men paa Lotterias Alter lægges Penge og Pengesværd - al Ejendom lige til den sidste Skjorte; *der* offres Slægt og Venner, Hustru og Børn, Tid, Sundhed, Dyd og Ære, og tilsidst den udtærede Beenrad af et Legeme, og den til det yderste fordærvede Sjæl. Det kan man kalde at offre. - Stænderne beskytte Dig! Du fortryllende Fee! -

Sanct Pauli. Ja, ja! Kald det kun op efter saa mange Helgene, I ville: der er alligevel Intet, som ligner Hellighed paa Hamburgerberg. Denne Forstad er derimod at betragte som en pyntelig Skarnkiste, eller et Bærmekar. Dersom jeg kunde fremmane en af de gamle Rommere, og henstille ham her: han vilde troe, at det just var Satur-nifest for Republikens Slaver. Men førte jeg ham saa ind i Menageriet til Løver og Tigre, og alle de andre glubende Dyr; da vilde han medrette belave sig paa een af hine Folkeforlystelser, hvor Menneskene overgik Løver og Tigre i Vildhed og Blødtørstighed. Og under dette Hensyn findes virkelig en særdeles Lighed mellem et romersk Amphitheater og Hamburgerberg; thi ogsaa her ere de vilde Dyr tamme, og de tamme Dyr vilde. Dyr-tæmmeren Martin putter sit Hoved ind i Løvens Gab og brøler ham ned i Halsen; han lader Tigreren omfavne sig, Hyænen kysse sig, og Kvælæren omslynge sig; men Ingen af dem krummer et Haar paa hans Hoved. Det var de vilde Dyr. Lad os engang see paa de tamme! Ak! deres altfor store 14 Tamhed har gjort dem vilde; der er Gift i deres Kys; der er Pest i deres Aande; der er af Helvedes Ild i deres Blik.

Mene I virkelig - I derinde i Magdalenestiftelsen - at disse Forvildede paa ny kunne tæmmes? Meningen er from; Arbejdet er ædelt; men hvorledes falder Høsten ud? - "Det overlade vi til Høstens Herre."

Saa lader os da overlade denne Klintemark til den samme der skabte Hveden! - Adieu!

Altona! Før mig snart til Altona, min Cicerone! - "De er i Altona" - Virkelig? ja saa svarer den til sit Navn. - Byen er smuk, seer saa ungdommelig ud - som en Datter af Hammonia - ja! nu kan jeg begribe, at Moderen er jaloux; de coquetteer begge med Mercurius, men den Gamle synes, hun har ældre Rettigheder, af hvilke hun ingen vil afstaae til Datteren. Men Datteren er dog yngre, smukkere - "Derfor kan hun takke Mama, som fik Steenbock overtalt til at brænde hendes Sløjkjole: saa fik hun sig nye og pene Klæder." - Tillykke! Gid de maae holde længe og altid klæde dig godt! Farvel! Hils din Moder! og din Bedstemoder Lybek! Hun har sat meget af paa de sidste Tider, og skranter betydeligt. Jeg frygter for, at hun ikke mere kommer til Kræfter. Farvel alle Tre.

II. Elben og dens Bredder.

Man maae besejle denne Flod hen udad dens Munding, kort efter et langvarigt Stormvejr. Det er Moroe at see, hvor de komme smuttende herind fra den vilde Kehraus derude alle de mange bevingede Dandserinder, Som naar Damer, efter en gjennemdåndset Nat, forlade Balsalen: de have alle lidt meer eller mindre Haverie paa den pyntelige Takkelasje: Een har forliist sine Handsker, en Anden en Sløjfe, en Tredie en Haarblomst - saaledes see vi paa hine stærktomtumlede Havfruer, Mærkerne fra Reelen med Æolus og Neptunus. Vi see endog Een og Anden saa udmattet, at hun maae lade sig slæbe af Een af Vulcani Svende - jeg mener Dampskibene, disse kæmpestærke Havgasser, der blæse ad Vinden; de gjøre selv Vind - gloheed Sirocco. - Det var ogsaa et Puds, den halte Smed spillede sine nysomrørte Farbrødre, da han saaledes tog Søtjeneste. Nu kan Neptunus snart spare sit "Qvos ego!" og Venus behøver ikke meer at tigge 15 Æolus om "at slippe sine kraftige Vinde"; hun kan godt behjælpe sig med sin egen Mand.

Men staaer Vinden fra een af Siderne perpendikulær paa Flodløbet, da er det dobbelt levende med Sejladsen: de Udhuilte chassere forbi de hjemvendende, at afløse dem i Bølgedansen; naturligviis langt stadseligere, med hvidere, helere Sejl, med blankere Bove. Der "klappes af tænkte jeg, som i hiin gammeldags Engelsk-Menuet, hvor den ene

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

Dandserinde skiftedes med den anden om at trætte 16 Ballets Don Juan. - Hvor sorgløst glide disse stolte Svaner ud mod Storhavets vilde Favnetag! Den, og Den skal maaskee aldrig mere naae en frølsende Havn; og dog knejse de lige stout, som om de aldrig *kunde* forgaae- og ret saa! Frygt for mulige Farer er værre end virkelig Nød. Hvo som frygter for Døden, er allerede død fra Livet.

Hannoverske Kysten har intet synderligt tiltrækkende: dens Udseende er hverken bydende eller indbydende; Jorden er grøn, men flad; jeg ynder Bølgeformen. Jeg ynder disse Bakker, disse ubevægelige Landbøge med Dalene imellem sig; de ere Erobringer fra Naturkrigene; Marskengene ere Havets Naadegaver. Fede ere disse; men jeg veed ikke, hvorledes det gaar til: ved Synet af deslige Enge kommer jeg uvilkaarligt til at tænke paa fede Mennesker, fedt Flæsk, Gaasefidt og Fidtgrever; og derved kommer jeg endvidere til at tænke paa Planteliv og aandelig Søvn, og saa kvalmer det for mig. Nei, da huer mig Elbens Ramme mod Norden; disse store *Buier*, disse dybe Ar ere Vidner om Arbejde og Kamp.

Een af mine Medrejsende paa Hamborgerdampskibet - han havde grøn Kjole - gjorde mig den Bemærkning: at derinde paa Hannoversiden vist maatte være god Bekkasinjagt. "Det troer jeg nok," svarede jeg; "thi jeg kan see Nebbene af dem." - Han saae til mig med et Ansigt, som om han vilde sige: "er Du gal? eller vil Du gjøre Nar ad Folk?" - Men jeg pegede paa Kirkespirene derinde: og nu indrømmede han leende Lignelsens Rigtighed. Han drejede sig derpaa om mod den holstenske Kyst: "der ligger Ottensee," sagde han sukkende, som for sig selv. Jeg tænkte, dette var et Elskovssuk, og yttrede min Formodning. Men den var falsk: dette Suk gjaldt hans afdøde Fader, der havde været i Tjeneste hos hiin preussiske Veteran, der ved Jena og Auerstädt tabte sin gamle Laurbærkrands til de franske Ørne. Stakkels Cherusker! det fautede for ham paa hans ældre Dage: han forvexlede Julius Cæsar med Varus, Napoleon med en Pompadourgeneral, Auerstädt med Rosbach. Han var saa vilds i Tidsregningen, at han skrev 1756, da alle Andre skrev 1806. Gamle brave Tydsker! Det var andre Tider, da Du deponerede under Professoren i Sanssouci. Havde Du dog kunnet opleve Nutidens "Hermannschlacht!" der gjorde Nutidens Julius Cæsar til Varus!

Blankenese! - Skovshoved! Hornbek! Hurup! Aalbæk! Agger! Jeg elsker Eder, i vævre Amphibier! - Snart paa Landet, og snart paa Vandet - Vaadt og Tørt - Koldt og Varmt - det er det rigtige Liv. - 17 Tillykke med Fiskeriet, i Havodderne! Eder er det, vi Landkrabber maae takke for vore lækreste Spiser. Jeg kan aldrig see Eder, uden at tænke paa Torsk og Østers - Østers - ah! nu først erindrer jeg, at det rige Hamburg ikke havde een eneste at byde mig. Skallerne laae hobevis udenfor Restauranterne som tomme Tallerkener, som Bindene af opslidte Bøger - Hamburg! Hamburg! Alt andet havde Du; Jeg savnede intet i Dig uden Østers og Tiggere.

Glückstadt! - Lig Du kun i Roe for mig, Du frygtelige Sphinx! Gid Du maatte ligge saaledes til Dommedag, og aldrig finde din Oedipos! - Skynd Dig, min hamburgske Polyphemus! Pust stærkere ud af Din uhyre Blæsebælg! Brug Dine vældige Hammere! at vi snart maae løbe den sovende Drage ud af Sigte!

Brunsbüttel! Porten til den rige Marsk! Marsken er jo ogsaa en Fæstning; og den i uophørlig Belejringsstand. Ja! men det er ikke mod Menneskenes Magt, den hæver sine mægtige Volde! Det er Jorden, der forsvær sig mod tvende andre Elementer. Og visselig! naar Luft og Vand alliere sig, og løbe Storm til Marsken: da vee den! hvis det lykkes at aabne en Bresche. - Men nu farvel Polyphem! for *dit* Element behøver jeg ikke længer at frygte.

III. Marsken.

Ved Strædet, der skiller Britanien fra Europa begynde disse Tilsætninger fra Havet - hvad enten vi ville ansee dem som *Gaver*, eller som *Rov*, der er *vundet* tilbage. Jeg hælder til den sidste Mening. Havets ejendommelige Bund er Sand og Steen; den lerede Grund hentyder paa tilvundne Besiddelser - Erobringer fra Landjorden. Hvad nu er Marsk, maae tilforn have været Geest - Højland. Havet er i voldsomt Naturooprør brudt ind paa Landet, og ved sin Tilbagegang har det medtaget, i sine fjernere Dybheder nedskyllet den lettere, løse Overskorpe lige til det faste og sejle Leerunderlag. Den mægtige Nordsee vælter sine saltsvangre tunge Bølger, optaarne fremdrevne af Stormene fra Vesten, med en Voldsomhed, for hvilken Menneskets udholdende Anstrængelser neppe formaaer at sætte Grændser. Mod dette vilde Hav er Østersøen kun for en Dam at regne. Ældgamle Frasagn stemme hermed: Snies Saga, Aages og Ebbes' Vise, Longobarders, Cimbrers og Teutoners Oversvømmelse mod Syden og 18 Gjennembrud af Alperne - Italiens Diger, lære os: at denne vor Halvøe engang har bredet sig langt videre mod Vesten.

Naar Tilbageerobringen er begyndt, det vide vi ikke, saalidet som vi begribe, hvorfra Voldene ere komne, disse Kæmpeværker, der bringe os i Tanker om den chinesiske Dæmning mod *Sandhavets* €: Mellemasiens Oversvømmelser, Nomadernes Stormflod, der strakte sig lige fra det gule Hav og henad imod det atlantiske. - Kraftfulde, uforfærdede, haardnakkede have de været, disse Havets Modstandere; de have stivet deres Nakker ogsaa mod Menneskers Aag: Belgier, Bataver, Frisér, Ditmarscher, alle have de været med Bjergboerens Kraft for deres frugtbare Sumper. I yderste Trængsel have de endog kaldet den gamle Fiende *Havet* tilhjelp mod de nye fra *Landet*.

Har Havet virkelig engang været i Besiddelse af disse Egne, da har det givet dem forberede, berigede tilbage. Det kan neppe betvivles: at Havets hundrede - eller tusindaarige Paavirkning maae have meddeelt Klegen denne ægyptiske Fedme, der fylder Marskbondens Lader og Hamburgs Slagterbode. Og dette samme saa ilde udraabte Hav, der betaler sit Laan med Aagerrenter, vedbliver stedse at klare een Gjæld efter den anden: aarlig bliver "Slikken" bredere og bredere; fra Digerne seer man i Ebbetiden Grundene hvide og glindsende som lismarker strække sig mange tusinde Alen ud mod Dybet. Mange Aar vil det neppe vare, før Marsken engang endnu forøger sin udtømmelige Fond.

IV. Meldorp.

Sørgelige Erindringer klæbe ved Dig, Du Sydditmarskens Hovedstad! Her var det, hvor den nordiske Condottiere, Tydsklands Sforza lod sine Blodhunde myrde og sluge. Her var det, hvor 338 Aar tilbage de Vældige paa Jorden huserede og jubilerede, haandede Menneskeheden, og trodsede Guddommen - den ene dag, for den næste at nedtrædes i Pølen. - Diderik den Lykkelige Sønnen! da Du laae paa Din Døds seng brudt ind paa Landet, mon da ikke Blodbadene i Windbergen, i Meldorp, ved Hemmingstædt har været Din sidste Acts Decorationer? Ulykkelige Johannes! Du var svag nok til at lade Dig lede af Onde. Havde Du blot vidst: at en Konges Svaghed oftest er farligere for ham og hans Folk end Tyrannernes Ondskab - Femti 19 og ni Aar derefter faldt Meldorp anden og sidste Gang, men i bedre Hænder: *Friedrich* blev Marsken en "Fried im Reiche" og en "Freudenrich".

Paa minderige Steder søge Øjnene af sig selv efter synlige Mærker paa hine Begivenheder og Størværker. Saaledes saae jeg mig begjerlig om efter Levninger af Byens gamle Befæstning - forgjæves. Jeg hørte mig ogsaa om efter mundtlige Frasagn fra hine Tider - jeg fandt ingen. Jeg adspurgte Liigstenene i Kirke og paa Kirkegaard - intet Svar. - Alt hvad jeg kunde opdage, vare tvende nøgne Fanestænger i Choret's Hvælving. Jeg kalder dem nøgne; thi kun fra den Ene hang endnu en lille støvet Pjalt af "Veiviseren i Slaget". Hvem de havde tilhørt? *Hvor* de vare gjorde til Bytte? og *Naar*? Det vidste - Ingen. Jeg blev nedslaaet, mismodig: skal da Menneskets egne Hænder hjælpe Tiden og Elementerne at jevne det *Ophøjede*, udglatte det *Paatrykte*? Afgnide den gamle Indskrift paa den store Rolle? Gjøre den til en Palimpsest? - Saa skeer det her- og det er endda ikke saa ilde. Det er godt, at de udjevnes disse blodige Spor; thi de ere ikke af *fremmede* Fødder. Var Holsteneren ikke Ditmarskerens kjødelige Broder? Var Friseren hans Fjende, fordi Ejderen ikke kan overspringes med "Klyverstok"? Eller var Joternes Land en Vandgreen paa den store germanske Stamme? Ak! det er i det Store med Folketslag, som i det Smaa med Slægtninge: medens disse endnu træde Barneskoen, da kives og rives de; men naar de faae bedre Forstand, saa enes de bedre. Have da vi Nordboer nu ikke alle naaet vor Myndighedsalder? Eller skulle vi længere gaae i fremmede Dajebaand? "A," "Æ," "Ik," "Ek," "Jeg," "Jag," ere ikke alle disse *Stedord* nærbeslægtede Enkeltal af det store nordiske *Fleertal* "Vi"? Bjerget med sine Graner, Sletten med sine Bøge, Engen med sine Blomster - ere de ikke alle Vange i een og samme "Mark"? Ingen Udmark mere! Ingen Hovedlod med Parceller! men Altsammen Indmark! Da først har hele Lodden sin rette Drift.

Hvor det var mig lysteligt, at see de raske Ditmarskerknøse ride deres Heste ud i Fennerne, alle med skuldrede Springstokke - Landsenerer! men med Spydstager uden Odde. Hjemad skyde de Gjenvæl, svingende sig paa "Klüverstokken" over Grøvter saa brede, at ingen Hest formaaer at bespringe dem. Seel denne er sidste Levning af Forfædrenes krigerske Øvelser; og nu er den alleneste fredelig.

Ikke saaledes fordem hisset ude ved det nordiske Cannæ, da 20 "Kaalæderne" opførte deres Springedands med Ridderne og Fyrster. De statelige Herrer gik bag af Dandsen; og Bønder bleve ene paa Gulvet. Det var til Tak for "Brylluppet i Windbergen", der hvor Fordandserne - Junker Slenitz's Hezhunde - bemalede Balsalen med Blod.

Tusend Dyvels Warf! har Du heller intet Minde om hiin mageløse Vaabendaad? - Jo - her er baade

V. Himmel og Helvede.

Meldorp ligger midt oppe paa een til alle Sider jevnt nedskvædende Banke. Mod Norden strækker denne Geesthøjde sig videst ned til Marsken, paa hvis indgrøvede Vej mellem hiin Stad og Hemmingstædt forefaldt det mindeværdige Slag, eller rettere Nederlag, som gav den gamle lange Frihedsperiode et Tillæg af tredsindstyve Aar. - Her, paa Meldorpsiden er en liden aflang Forhøjning, og tæt ved en lignende langt større. Begge dyrkes med Ploven, og give, efter Raden Korn og Græs. Den lille Knude hedder, *Himmelreich*, den Store "Hölle". Hiin gemmer de i Slaget faldne to hundrede Ditmarskeres Been - denne dækker med sin frugtbare Skorpe Levningerne af tyve tusinde Fjender. De Første bleve strax efter Slaget nedlagte i det stille Gjemme; de Sidste derimod maatte først afgive Beenradenes Beklædninger til Røvdyr og Aadsefulge,

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Det er i sin Orden, at Helvede er langt større og stærkere befolket end Himmerig; men at de ere saa tæt ved hinanden, det stemmer ikke med Forestillingen om et "svælgende Dyb" mellem begge.

"Ellers intet synligt Minde om denne glimrende Sejr? Ingen Triumfbue? Ingen Obelisk? Ej engang en Kampsteen til at forevige de Stoltes Ydmygelse og de Ringes Ophøjelse?" Nej! thi her er begravet den lange blodige Brodertvist: Gugner og Miølnere ere høj lagte og Frejr smykker Aar efter Aar deres Grave med Haabets Blomster og Fredens velsignede Frugter.

21

VI. *Wöhrden og Nienkirchen.*

Naar Du kommer et godt Stykke - jeg veed ikke hvor langt - nord ud fra Meldorp, da seer Du ved Vejen en Pæl med Paaskrivt, der lærer Dig: at Du er paa *Grændsen af Syd- og Nord-Ditmarsken*. Her har Du da endelig et synligt Minde fra Fortiden, men slet ikke et glædeligt. Det erindrer om Deling, Misundelse, Tvist endog i saa liden en Stat; erindrer om: at den ene Deel faldt i Fjendehaand, fordi den Anden ikke vilde tage Deel i det Heles Forsvar; erindrer om, at det Hele omsider faldt af samme Aarsager. - Men vender Du saa dit Blik mod Vesten, da seer Du i selve Nordmarsken tvende Kirker tæt ved hverandre. Ogsaa mellem disse har Tvedragtens Dæmon svinget sit Mordersværd og sin Brandfakkel. Sparta og Messene! Thebæ og Athenæ! Achæer og Ætoler! Havde I ikke sønderrevet eders egne Indvolde, aldrig skulde Hesperiens Ørne røvet eders Frihed og Selvstændighed. - Men det er jo saa - det kan ikke være anderledes, og derfor maae det være godt: at det Materielle har - saavel som det Intellectuelle - en Forstørrelses- og en Sammensmeltnings-Tendents. Og ligesom i en vidtløftig, langvarig chemisk Proces mangehaande forskjellige fjendtlige Elementer først efter mange mislykkede Forsøg, manges indbyrdes Kamp, bringes til varig Forening: saaledes udkræves en uberegnelig Masse af metalliske Stormbaand, Ankere, Holdhager tilligemed Cement; af Blod og Øjenvand til at fuldende en selvstændig Statsbygning.

Den første og dengang eneste Menneskefamilie kunde ei engang enes; den forstyrredes af Brodertvist. Da der bleve flere Familier, førte hver sin egen Krig; indtil flere forenede sig til eet Samfund. Og efterhaanden udvidede saadanne deres Grundejendomme, til Havet, store Strømme, Bjerge og Udørkener afstak Statens naturlige Grændser. Der ere andre Grændselinier, dem Tungemaalene drage: en saadan var Dannevirke; men den var opført af Menneskehænder, og den er nedreven! - Markeskjeldet er flyttet ud til Elben. -

Wöhrden! Nu er din Kirke et Fredenstempel; men der har været en Tid, da Krigens Furie rasede i dine Helligdomme. Det var her, hvor den "*kullede Greve*" betalte sin Læreskilling med tre tusinde Undersaatteres Blod. Det var her, hvor han lærte, men siden glemte: "at 22 man skal bygge Bro for den flygtende Fjende;" thi Fortvivelse kan omvende Flugt til Sejr.

Jeg spurgde om Fanerne - de mange fjendtlige Faner i Wöhrdens Kirke. Jeg vilde have seet, eller troet at see *gamle Dannebrog*, Korsbanneret, dette Stridstegn, der gjennem tre Aarhundreder næsten altid var et Sejerstegn for de Danske, og et Dødstegn for deres Fjender; indtil det paa hiin frygtelige Vælplads udredes af Hans Ahlefeldts blodige Hænder. Men Dannebrog er forsvunden tilligemed de fyrgetyve andre Trophæer i Wöhrdens Kirke. Kirken er ombygget siden hine grumme Tider; den er *ny*, og et nyt, et fredeligere Sind besjæler nu Efterkommerne af hine vilde Krigere, der ikke erkjendte nogen højere Ret, end den i Spydstagen, og ingen højere Ære, end den der kjøbes for Blod.

VII. *Heide.*

En smuk By! ret med et venligt Udseende! Det har noget vist, der vækker Tanken om Velstand og huslig Lykke. - Men hvilket umaadeligt Torv til saa liden en Stad! Jeg troer, det kunde rumme hele Ditmarskens Indbyggere. - Saaledes er det ogsaa. Du seer her den gamle Republiks Forum, hvor dens Senat - de otte og fyrgetyve Sognefogder holdt Raad, omgivne af alle Borgere og Bønder. Her tordnede deres Philippiker mod Konger og Fyrster; men det var ikke tomme Skrald uden Lyn, som hine i det forkjælede Athenen. - Det var her, hvor i Ditmarskens sidste Friheds Aar første Gang besluttedes Fred og Overgivelse. Men Overgivelsen blev en fredelig Forening; at denne stedse maae vorde fastere, inderligere, dertil samvirke Klogskab og Standhaftighed!

VIII. *Nordfrisernes Land.*

Eiderstädt - Atter Marsk! Volde og Grave! Fede Eng! Men disse ere jo ogsaa gjødede med Blod, Ridderblod - Kongeblood. Her naaede Hevners Sværd Brodermorderen Abel. Maaskee tænkte han at drukne den onde Samvittighed i Frisernes Blod; men det blev i hans eget. Bort med dette rædlige Natstykke! - Frem med et lysere! - Der ligger jo *Tønningen*, hvor Sejrherren ved Gadebusk, Mordbrænderen i Altona, fandt Maalet for sin altfor *glimrende* Krigerbane. Ak! ogsaa til 23 denne for Danmark heldige Vaabendaad knytte sig sørgelige, ydmygende Erindringer: hvo var det, der fangede Stenbock? Danske? aaja! men ved *Fremmedes Hjelp*. Gud bedre os for Hjelpen! den var næsten værre end Sygdommen: "dersom disse vore Allierede" - skrev Frederik i sin Harme - "ere ligesaa dygtige til at bekæmpe vore Fjender, som til at *plyndre* vore Undersaatter, saa tvivle jeg ikke paa Seiren." Hjelpetropper! Javel! Peter vilde endog have hjulpen sin gode Ven og Medforbundne af med hans Hovedstad, og sagtens med mere til. - Mon Fremmede skulde yde os deres Hjelp for Intet? Nej, nej! "Noget for Noget, om Venskab skal holdes." - Stakkels Fædreland! naar vil Du engang lære, at hjelpe Dig selv! Du kunde ellers opleve den Dag, da Du maatte give *Alt for Intet*.

Eiderstädt er en bred Jordtunge, der skyder sig dristig frem for det tilgrændsende Fastland, ret som for at møde Fjendens første Angreb. Eideren og Heveren lægge deres Arme om begge dens Sider; men kunne ikke beskytte det; Havet trænger dem begge tilbage, og bemægtiger sig dens Leier. - Ved Ebbe vader man over Hever; Smaadrenge gaee og fange Fisk ved Hænderne paa dens Bund; Skibene staae med Kjølens bar højt oven over dem. Men sex Timer efter flyde disse; og kommer Storm dertil, hævses de op over Bolværket, og see sig om i Husums Gader. - Voldsomt er Dit Aandedræt du stærke Vesterhav! det udspyer Fordævelse, og indsuger Mennesker og Fæ med samt deres Boliger.

Husum. - Seer mig jo ganske hollandsk ud: Alle Husene vende Enden til Folk; men det er og den smukkeste Deel, udsiret efter gammelnederlandsk Smag, og tildeels med gamle Indskrivter. Man seer nok, hvor Bygmesterne ere komne fra, fra hiint Land, hvor man ogsaa "boer lidt under Havet". Vore Nordfriser - som, derhos bemærket, 24 nu ere indskrænkede til en smal Kyststrækning, nord for Husum op ad Tøndern til, samt nogle af Øerne udenfor - Nordfrisernes bruge et Maal, som er nærmest beslægtet med Ostfrisernes og Vestfrisernes der langt ude i Syden. Vel er det en Mundart af det Tydske; men endnu noget mere udartet end enten plattysk eller nedertydsk, eller schwabisk, tilmed lidt indsprængt med jydsk! dog er Oprindelsen, Slægtskabet med det classiske Ursprog umiskjendeligt. - Jeg ynder disse Dialecter af Modersproget: for dettes Hvasen og Snerren have de befriet sig; dog have de derhos mistet dets Fylde og Klang. Plattysk, Frisisk ere vist de mindstaccentuerede Tungemaal i denne Verdensdeel; de flyde let og glat ud mellem de snævvertaabnede, svagtbevægede Læber. Naar jeg - dog uden i mindste Maade at ville nedsætte det rige, kraftige, udtrykfulde germaniske Tungemaal, ved at høre samme skulde tænke paa en Stadscareths Rumlen paa brolagt Gade, saa minde hine Mundarter, ifølge samme vel groteske Lignelse, om en Barnevogns Rullen paa et Stuegulv.

IX. *Nordstrand.*

Navnet tyder paa: at denne Øe i sin oprindelige Størrelse har grændset saa nær til Eiderstädt, at kun Aen Hever adskilte dem; ligesom den bag sine Diger indsluttede flere af de nu værgeløse Halliger.* Da vi skrev 1634, brød Stormfloden gennem Voldene, og gjorde den og tyve Kirkesogne tilbytte - Nu har Nordstrand Tre tilbage. - Og disse Tre have *Tre forskjellige Religioner*: Luthersk, catholsk, jansenistisk. Trende Secter, ellers hadende, forfølgende hinanden, har Forsynet her ført sammen i saa snevert et Indelukke, til at leve i Samdrægtighed, til at holde sammen mod *virkelige* Fjender.

Hvorledes dette er tilgaaet? Da Havet havde opslugt den største Deel af Landet tilligemed dets Indbyggere og sløifet det gamle Bolværk: havde de Faa Tilbageblevne tabt Mod og Kraft til, paa nye at inddige den lille Rest. Da indkaldtes fra Nederlandene Nybyggere til at skjærme om det lille Nordstrand.

Endnu staaer den catholske Præst under Overhyrden i Mecheln.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Sagnet vil lære os: at det gamle store Nordstrands Indbyggere \approx 25 skulle have været nogle ugudelige Kroppe, der levede Nat og Dag med den forlorte Søn - at sige, saalænge hans Arvepart varede - og som derover i letsindig Sikkerhed forsømte, at holde deres Diger istand. Ødelæggelsen skulde desaaarsag have været for dem en ret egentlig *Syndflod*. Men, med forøvrigt tilbørlig Agtelse for vore kjære Forfædre, ere vi nu mere tilbøielige, at ansee saadant for gammelhebraisk Hadskhed, og tænke hellere med Stifteren af Kjerlighedens Religion: "Dette var en Gudsgjerning," hvis Grund og Meed er udenfor, ovenover vor Forstands snævre Grændser.

X. Halligerne.

Muldvarpeskud! Hvor tør dog noget Menneske betroe til eder Huus og Hjem, og Livet med? Visselig: dette er "at bygge paa Sand." Paa en opkastet Sandbakke ("Werf") staae disse Vaaninger, som hver en Stormflod formaaer at omstyrte; thi ingen Diger omhegne de aabne Øer. - De fortælle der: at vor Konge selv har erfaret dette, og i et Hallighuus udholdt en fire og tyve Timers Beleiring - Havet viste sig ikke føieligere mod ham, end mod Knud den Store. - Paa saa lang en Bedetid var hverken Kogemester eller Mundskjænk beredte. Da derfor det lidet Forraad var opbrugt, traadte Husets Eierinde frem og sagde til Majestæten: "Hr. König! de Wiin is op - nu mut he Melk drinken!" - Dette er vel jaæde første og sidste Gang, at Kongefødder have betraadt Halligen "Haage;" denne Begivenhed vil gjøre Epoche i dette Lands Historie, og som et mærkeligt Sagn overleveres fra Slægt til Anden.

Der er noget særdeles Rørende i denne "Kjerlighed til Fødelandet," naar den, som her fængsler Hjertet til et øde, for enhver anden saa rædligt Sted, ikke har et Løv! ikke et Frøkorn! Kun Græssletten, idag grønne imorgen gule; idag Græsgeange imorgen Fiskedamme. Naar Vesterhavet opsvulmer i sin Vrede, og løber Storm til Halligerne, da rage allene Husene op over de fraadende Bølger, ikke anderledes end Vrag paa blinde Klipper og Skjær. Om Eet bortskylles med sine Indvaanere: de Andre blive derfor ikke forladte; men oppebier sin Skjæbne. Arme Mennesker! hvad bie I dog efter? hvorfor flytte I ikke over til os Andre paa det trygge Fastland? Vi har Korn og Fæ, blomstrige Enge, løvrige Skove - I have intet selv, uden maaske 26 "Græs til en Koe;" Brød hente i hos os, The og Sukker i fremmede Lande; og dermed friste I en tarvelig, altid truet Tilværelse? - Men I smile, spise eders Smørrebød, drikke eders The, kaste et fromt Blik til Himlen, og et roligt til Havet - Himlens og Havets Herre beskærme Eder!

Højest sølsomt! De skønne, de frugtbare Egne kunne ikke holde sine Beboere. De sværme derfra som Bier fra yndige Hauger til vilde Skove. Men paa de nøgne Sandbanker - der grave de sig ind; paa de golde Klipper - der klæbe de sig fast. Hvor der hverken er Vaar eller Høst, ti Maaneder Vinter og tvende Maaneder Sommer - der er Intet istand til at lokke Finlappen bort fra hans næsten hele Aaret tilsnæede Kube. - Vi andre have vore Huse fulde af Heste og Fæ og Faar og Fjerkræ af mange Slags. Finlappen har kun sit Rensdyr, Grønlænderen sin Hund, Halligeren sin Koe; men Ingen af dem vil bytte med os. Er det maaskee fordi: jo mindre man har, jo mere elsker man det? Er det fordi et kjerligt Forsyn erstatter store Savn med større Tilfredshed?

XI. Føhr.

Som det gaaer paa Skuepladsen: nu have vi for Øie en skummel Hede, eller en vild Bjergegn, og i det næste Nu see vi for os en yndig Hauge, eller en livelig levende Stad: saaledes bliver man tilmode ved at flyttes fra en Hallig til Wyck. Den lille Flekke forekommer os da som en stor Stad. Den pludselige Omvexling fordobler Antallet af dens Indvaanere, og de mange forskellige Klædedragter fuldender Illusionen. - Men her er jo ogsaa et Pymont:

Wilhelminebadet hidrager fra mange forskellige Egne mange forskellige Slags Mennesker: Nogle Rige, Andre der søge da: Nogle Fornemme, og Andre der lade saadan: Nogle Syge, og Andre der indbilde sig at være det: Nogle der have det i Legemet, Andre som have det der, hvor Bad og Mineralvand intet udrette. - Et Badested fremkalder særdeles Betragtninger, vækker mangehaande, stridige Følelser. De blege, gustne huuløiede Ansigter minde om dette korte Livs langvarige Lidelser, om Letsind og Sandselighed, om Had og Kjerlighed, Lidenskaber, hvis Ild, skjændt af modsat Natur og Oprindelse, begge ere istand til at fortære baade Legeme og Sjæl. Blandede med disse Skrantinge finde vi Sunde og kraftfulde Beefsteaksmænd, 27 og rosenkinede Kvinder - Hvad ville de her? Ah! vi vide det nok, men vi sige det ikke. Tilmed er der for den friske noget selvbehageligt, bryststudvidende i Synet af saamange svækkede Skrællinger, hvorvel saadant aldrig har været Hensigten af Besøget. Men Menneskene ere Selskabsfugle: de flokkes allevegne, ligemeget om Thalia eller Melpomene, Hygæa eller Terpsichore er Vertinde - ak! Terpsichore sender mange af sine Gjæster til Hygæa, og seer dem aldrig mere.

Da priser jeg Diana! hun giver paa eengang baade Sundhed og Glæde. Og virkelig har hun og sine Templer paa Føhr: jeg mener de mærkelige "Kojer." Da disse Blade kunde falde i fleer end een Jægers Hænder, vil jeg forlade Dandsesalen og de grønne Borde, som de fleste kjende, og føre Læseren hen i *Kojen*. Du seer da her en Dam, og løbende fra Dammen, en lang, smal, vandfyldt Canal. Paa begge Sider af denne ere plantede Vænder saa tæt sammen, at ingen And kan slippe igjennem Hegnet; og dette er derhos sambøiet og lukket foroven, saa vi faae her en Slags Buegang ud. For dens inderste Ende er udspejndt et Garn - en Slags Ruse; den ydre Ende, nemlig den ved Dammen, kan pludselig lukkes ved Hjælp af en Snor, som Fuglefænger holder i sit Skjul hisset. - "Godt nok" siger du med et vantrø Smil; "men hvorledes faae vi de vilde Ænder derind?" - Ved Hjælp af *tamme*. Har Du aldrig hørt tale om Lokkeduer? - det er ikke længe siden, vi saae nogle, hvis Du ellers lagde Mærke til dem - Seer Du vel! Saaledes har man ogsaa *Lokkeænder*, En saadan udspringer hen mod *Trækketiden*, det er, efter Solens Nedgang; og kommer tilbage fra Havet med een Flok af vilde Ænder efter den anden til den med Avne og lidt Korn bestrøede Dam. Inde i *Kojen* er rigeligere Lokkemad, og derind drager Forrædersken efterhaanden alle Gjæsterne. Selv liister hun sig tilbage ud i det aabne Vand, før Fangsten og Kvælningen begynder. - Du ryster bestandig med Hovedet: "hvorledes faae Lokkeanden de Andre til at følge sig?" - Ærlige Ven! Skulde et vildt Dyr være klogere end Mennesket, der seer Rusen, og alligevel lader sig lokke ind i *Kojen*?

XII. Fra Husum til Töndern.

"Ellers intet meer om Husum?" - Kjære Læser! Du sætter mig i Forlegenhed. Hvad meer? Ja - Husum har rigtignok et Slot; men 28 Slottet har ingen Herrer. Det har et Kvægtorv; men ved min Nærværelse var der intet Kvæg, ingen Marskbønder med Sølvmynt, Ingen jydsk Prangere med Poser at gjemme det i. Tilmed higer jeg efter Tørland igjen. Jeg er keed nu af Sumperne - de kirkehøje Volde, paa hvilke man ager, ere selv Sumper; og til hvilken Side Du vælter, skal Du først brække Halsen, og siden druknes. - Nei da priser jeg det gule Sand og den brune Hede; det kommer mig for som jeg er halvhjemme: jeg har jo mine Lyngmarker, og mine Sandmarker, mine Kjær, og mine Moser - selv Colonierne har jeg. Ja! det er Jylland - Nørre - eller Sønder - det er jo Eet, eller kunde være det. Endog mit jotske Tungemaal begynder jeg at høre: er jeg da ikke indenfor Dannevirke? - Ak! Dannevirke er ikke mere til - det Gamle nemlig. Et nyt har vel en Danneemand begyndt derover i *Hatherslev*; og det er aandeligt; men mon det kan møde Strømmen fra Syden? Dæmningen er borte, Leddet aflave, og Markvogterne lade til at ville hængende det igjen langt indenfor Skjællat, heelt heroppe ved Kongeaen. - Hvad hedder den Bye der? - "Drelstrup" - Og den? - "Karlum" - Og den? - "Braderup" - Og den? - "Lygum". Det er jo bare danske Navne. Og I har endda Lovgivning paa tydsk, Retsforhandling paa tydsk! - "Saaledes borde det være over hele Danmark." - Eja! hvorfor? - "Hm! hvorfor holdes den catholske Cultus i et Sprog, som Almuen ikke forstaaer? Det forebygger Opposition og Kiv: naar Lægmand hverken forstaaer tydsk eller Latin, saa betænker han sig vel, inden han indlader sig i Processer." - Hm! gjør han det.

XIII. Tönder og Mögeltönder,

Kniplinger og Guldhorn - Spindelvæve og Malm. - Jeg kan ikke lide Tönder, bare for disse Spindelvæves Skyld. Jeg lider overhovedet ingen Syssel, der udelukker andre, vorder til Enebestilling, Fabrikarbejde eller Manufacturværk. Ensformighed i Bestilling og Leveviis sløver stedse Sjælen, om ikke altid Legemet; gjør Mennesket til Maskine. I de store Fabriker, i Silke-Fængslerne, i Bomulds-Tugthusene, i Cambridge-Forbedringshusene sælger Menneskene sig selv til Slaver, sig selv og sine Børn i mange Led. Denne Slags Trældom er mig langt modbydeligere end egentlig Tugthuusvæsen: Tyven, Bedrageren, Røveren, ethvert mod Samfundet fjendtligt Medlem skal 29 gjøres uskadeligt, og et saadant lider retfærdig Straf, og lider den *allene*. Men Fabrikarbejderne gjør baade Hustrue og Børn til Medfanger, til Livegne. - Naar de nu befinde sig i en gjerrig og følgelig følesløs Fangefogeds Vold, eller i Eens, som forarmet ved Ødselhed eller Uheld, sulter dem: da sætte de sig i Krigsstand mod Samfundet, og storme ud af deres Bagnos som "Radicaler" og "Canuts". - Bonden har mangehaande Afvexlinger i sin Dont, han saarer med Haab, og høster med Glæde; selv Trælbonden, selv den russiske Livegne fører et Herreliv mod en Glasgow-Væver og en Birmingham-Smed.

Kvinden bør arbejde saavel som Manden; men med Afvexling og Frihed. "Hun udstrækker sin Haand til Uld og Hør" - som han siger hiin gamle Kvindeven - "til Haspe og Rok - hun planter en *Viingaard* af sine Hænders Frugt." - Men Kniplingskvinden, hvad gjør hun? Hun udstrækker sin Haand til Fileernaalen, og til den allene, og legemlig Svaghed, om ej endnu noget værre, er ofte *hendes* Hænders eneste Frugt. *Hun "ker ikke ad Fremtiden."* - Er det *hendes* Huus, hun "beriger med Mad og Drikke?" Er det *hendes* Huusfolk, hun "forsyner med varme Klæder?" Er det *hendes* "Husbond, hendes Børn, der prise hende salig?" - Det er Kniplingskræmmeren, hun beriger; det er Ham, hvis Silkeorm hun er, der bryder sig kun lidt om Sommerfuglen, naar han faaer dens Spind. - Og derfor maae tusinde Sommerfugle sidde i evigt Fangenskab, paa det at Andre i Friheden kunne

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

beklistre sig med Spindelvæve, i hvilke det stundom hænder, at Husbonden bliver hængende, udsuget som en Flue.

Da priser jeg Guldhornenes Tid; den var, i det mindste Kvindernes Guldalder. - Vistnok kjendte disse hverken Kniplinger eller Blonder; vistnok bedækkede de deres skønne Legemer med selv vævede Uldsærke, og selv syede Skindklokker, men deres Omfavnelser frembragte Helte, - Guldhornene! O Du ugudelige Røver! hvi togst Du ikke alle Kunstammerets Skatte og Herligheder, Dronning Margrethes Guldbæger med, og lod disse, blot disse blive tilbage - blot for at bryde de Lærdes Pander! - Hvor Philosophen griber efter Hypotheser, der griber Phantasien Digteren, og giver ham Frihed til at tumle sig efter Hjertenslyst. - Hvor ofte har jeg stirret paa Guldhornenes Hieroglypher, og forlystet mig over, at jeg intet forstod: saa havde jeg jo Lov til at raade for Utdyningen efter mit eget Tykke, og enten gjøre Guldhornene til phøniscisk eller punisk Strandegods, eller til Minder fra en Forverden, paa hvilken Nutidsmennesker 30 ikke troer, fordi det er vanskeligt at bevise dens Tilværelse. - Hm! De Voxne, de Gamle, de Forstandige, de gik Aar ud og Aar ind hen over Guldhornene, uden at ændse eller ane dem; men *Børn faldt* over dem! Ere gyldne Sandheder ikke ogsaa ofte fundne af de "Umyndige" (Digterne)? dem de "Vise" (Philosoferne) have overseet? - Det gjør os stakkels Smaa saa godt, at see de Store "gale i Parykken" og "i Parykken paa hverandre" over Noget, som hverken De eller Vi kunne begribe; og som De derfor ærgre sig over, og Vi andre glæde os over. - Gode, ærlige *Peter Erasmus!* Gamle *Knud* med Natlampen! Har I nu faaet et klarere Lys, end Tranlygten ved Vandkonsten, og Tællepraasen ved Liimfjorden?

Doctissimi! illustrissimi! Jeg stakkels depositums veed kun saa lidt; tillad mig at troe noget mere!

XIV. Ribe.

"Og der gaaer Dands paa Ribergade"; men ei af "Riddere i Staal og Plade." Der er ikke mere tilbage af Riberhus end Volde og Grave, Ridderalderen er længst forsvunden, og saa er Ribe Slot; Gravene ere rørtakte Moradser, og Voldene og Tomten Faaredrivt. - Det var ingen Faarehoveder, som forstum dandsede herind med en Dame ved Haanden, og et Sværd ved Hjertet. Men det er da Noget for os Yngre at snakke om - at synge om. Ak! skulle Vi ikke ogsaa kunne blive saa *gamle*, at vi kunde give dem, der komme efter os, Noget der var værdt at tale - maaskee at synge om? Det lader ikke til det. "De ær ett waer aa ta se Waeren saa nær" - sagde min Kudsk herhid, i det han skuttede sig og flyttede sin Skraa med Tungen - "læ den sørre, dæ længst løwer, aa den lukk æ Dar, dæ go' sist ud!" - - Kjære Læser! kom med mig derhen, hvor jeg saa mangen god Gang har drevet Drømme og Griller væk, til Kirken - den gamle Dømkirke i Ribe. Frygt ikke for de almindelige Ciceroneremser! Jeg vil allene vise Dig, hvor høit Stormfloden engang har staaet i Kirken: denne grønskimlede Bordt der trækker sig, i sædvanlig Menneskehøide, heelt hen om ad Vægge og paa Piller - denne er Mærket, som "*Vestersalte*" efterlod sig. Til at forebygge slige fremtidige Besøg, er i de mange, mange Aar Intet gjort - aaja! "lad den sørge, der længst lever!" - Og Klokkerne gaae sidst ud, og lukke Kirkedøren! - "Skulle vi dog ikke først 31 see hiin ulykkelige Konges Hvilested?" - Om vi kunne finde det. Mens Kongerne leve, da vide Folk godt at finde dem; men naar de ere gangne den samme Vei, som "Ancus den Gode" saa - jaja, man seer jo nok imellemstunder til deres Grave - at sige, naar det er pene Grave. Mausoleer, Pantheoner, Westminsterkirker. Men er der ellers ikke Noget at see ovenover, saa bryde de Levende sig kun lidt om den Døde derundermeden.

"Naa, og hvad saa meer om Ribe? Hvad kostede Smørret? Var Fedekvæget i nogen Priis? Steeg Kornet, eller faldt det?" - Undskyld! det er kun Aarhus Stifts Capitelstaxt, jeg seer efter - Ven Sømand! kan jeg faae en Baad til Sønderhoe? - "Strax." -

32

XV. Fanö.

Sort og Hvidt! Huse og Sand- og hvilken Mængde af begge Dele! At denne golde Sandrevl er urimelig stærkt befolket - det er der, i Sandhed! Sort paa hvidt for: hele den miillange Østside er jo Bye. - Saaledes sidde Maagerne paa et Rif, og bygge Rede ved Rede; om Dagen sværme de flokkeviis ud paa Havet efter Føde - om Natten holde de sig stille i Hjemmet: Fanekerne fare om Somren al Verden omkring - om Vinteren søger Hver sit Rede derhjemme. Ak! hvormange vente ikke Magerne forgjæves med sine Smaa? Boghøsten kommer med sine Storme, med Vrag og Liig - med Skibe og Gods, med Frænder og Venner. Somme bringer den Sorg, men Flere Glæde - om denne endog kun skulde vare en Vinter ud.

"Frygtelige Leveviis! at sidde tre Maaneder af Aaret paa Sandet, og de ni andre udæske Døden paa Vandet - at favne en Hustru inat, og imorgen slide sig ud af hendes Arme - at bygge et Rede, og døe langt udenfor det - at - "Stop stop! min Landkrabbe! Din Phantasie sætter for mange Klude til - see til, at du ikke kuldseiler! Der er en Hage ved den Ting. -

Tag din Vægt, min Ven! læg i den ene Skaal: langt Liv, hyppig Tidslede, mange lange huuslige Bekymringer, langvarigt Sygeleie, langvarig Dødskamp- og i den Anden: kort Liv, kraftigt Liv, lovlig Nydelse, stakket Bekymring, hastig Død; og see saa, om ikke Tungen vil staae temmelig lodret! - "H vo som vil frelse sit Liv, skal miste det," det er udlagt - i denne Retning: hvo der ængstlig kæmper og træller for at forlænge sit Liv, skal forspilde sig Nydelsen af Livet: *Vel levet, længe levet.*

"Godt! det var nu *Mændene*; men Enkerne: de mange Enker! Vi have oplevet: at een Storm har gjort tolv Koner til Enker." - Ei heller dette Billede har saa skummelt et Farvestrøg, som mangen Beskuer tykkes: thi Slaget rammer aldrig uventet; derfor *nedslaaer* det ikke; mister Kvinden sin Mand, da har hun sine Børn igjen - forhen jo altid hendes Trøst og Glæde i de Ni af Aarets Maaneder, nu i dem alle Tolv.

Nu Farvel, I flinke Faniker! - og alle I andre Strandmaager herude i Vesterhavet! Farer glædeligt! og farer lykkeligt! Det ønsker han, hvis meste Fart er paa Lynghavet. -

33

XVI. Blaabjerg.

Paa denne Kæmpehøi gives en Udsigt - en *Omsigt*, der var en Malermesters Pensel fuldkommen værdig; det kunde blive et Panorama, der var værdt at tale om: trindtom forneden det gule Sandhav med dets ubevægelige Bølger, der mod Syden og Norden strækker sig saa langt som Øiet naar: mod Vesten, Storhavet med sine evigt urolige Vover: mod Østen, paa hiin Side Ørkenen, en mørk Stribe af det opdyrkede og beboede Land. En stor Indsøe noget borte i Syden med en Kirke, en Mølle og nogle Huse paa sine Bredder formlider det dødningsægtige i dette store melancholske Naturmalcrik, paa hvis liigblege Grund de vidtadsprede mørke Pletter bringer os snarere i Tanker om Skibsvrag og Ligkister end om Huse. - *Tanker!* ja, mange Tanker, nye Tanker, dybe Tanker gjennemløbe Sjelen paa denne Sandhavets Kæmpegrav. - Ogsaa Dødstanken kommer ukaldet; du kan ikke holde den ude. Alle disse talløse Sandbobler! komme de Dig ikke for som Gravtuer? synes Dig ikke hele dette stille livløse Klitland at være en uhyre Kirkegaard, hvor selve Væxtlivet er uopvækkeligt begravet? Intet Korn, intet Græs til Føde for Mennesker og Dyr! 34 Ingen Blomster, til at kvæge dit matte Øie! - kun hist og her en Hippophae Rhamnoides - Ørkenens Cypris - med sine bleggørnne Blade, sine hvasse Torne, sine liiggule bittersure Frugter.

"*Blaabjerg - Blaavand* - Blaavandshuk***" - "Alt blaat!" bemærker Du - "hvorfør ikke hvidt eller guult?" - I en Frastand, min Ven! antage virkelig disse bleggule Sandbanker fjerne Fjeldes røglblaa Farve; og, vidste Du ikke bedre, Du kunde troe, at have for dig Sverriges vilde Klippekyt, eller Du skulde indbilde Dig, at øine en Række af Skovbakker, saaledes som Vinterluften stundom meddeler dem sit eiendommelige blaaliggraa Skjær. - Lad Du dem derfor være, og følg mig lidet mod Norden! der vil jeg vise dig *virkelige* Enge, som ere farvede i *Ægtegrønt*.

XVII. Tepperne***

Imellem den gule golde Ørken og det bittersalte Vand dækker Naturen her ret af sine rige Borde: atter seer jeg for mig Marskens grønne Fløielstæppe, men uden Bordter - uden hine uhyre Fæstningsvolde, der vidne om Fare. Selve Fjorden tjener Tepperne som Fæstningsgrav, og Sandbankerne derudenfor er en Vold, som Fjenden hidtil hverken har oversteget eller gjennebrudt. - Og disse herlige Enges Omfang tiltager aarligt: Det er ret som om Stauningfjorden vilde erstatte, hvad Liimfjorden lader sig fravinde.

Det var en stille klar Sommerdag, og henimod Aften, da jeg be-traadte Tepperens bløde Gulv. Solen sænkede sig ned mod Klitbakkerne i Vesten; Fjordens Barm glødede ved dens Afskedsmaal; den paabød sine Bølger Rolighed. Mod Norden laae den, et milelangt Speil, blankt pletfrit mellem sine vældige Rammer - den vestlige knudret, mørk - den østlige solbestraalet, anstrøgen med venligt Lyserødt. Til Venstre ikke langt borte havde jeg Vesterhavet; men jeg hørte det ikke; den stormomtumlede Sø maae have havt een af sine sjældne Hviletimer, at modtage med stille Venlighed, Dagens ^{*}_{**} 35 straalende Konge. - Til Høire skimtede jeg Danmarks største Flod* i sit bredmunde

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

Udløb. Ei heller den tilkjendegav mindste Bevægelse - den smuglede sig ind i Fjorden.

Solen gled bag ved Klitterne: et nyt Lys udbredte sig pludseligt over Østsiden af disse forhen saa dunkle Sandbjerge - Hig et Afskedssmil paa den Døendes blege Aasyn. Men Kyststrækningen til Høire blegnede ligesaa hastigt, som om den ræddedes for Nattens Komme. Det mellemliggende Vandspeil mistede sin Glands - ligesom Menneskets Øie i Livets Aftenstund. - Jeg henstrakte mig i Græsset, hvilende mit Hoved paa Vadsækken, og vendende mit Blik fra det falmende Landskabsbillede did op, hvor der tændes Lys i Nattens Mørke.

Stilhed, selv i den yndigste Natur, har, naar den er længere end almindelig, noget uhyggeligt, nedtrykkende, indkrympende. Hvorfor dette? Ja: det skønne Billede er dog kun - *Billedet*. Det kan være deiligt, men det er *dødt*. Jeg er allene: jeg savner mine Medskabninger, en syngende Lærke blot over mit Hoved, eller en klynkende Ugle ved mine Fødder, vilde trøsteligt minde mig om, at jeg endnu *var i Livet*.

Med vemodsfulde Tanker om Verdensomvæltninger, om uddøde Folkeslag, om hensovet Folkeaaend - indsov jeg selv, og havde den efterfølgende Drøm: der maaskee - Gud veed det - ikke torde være aldeles uden Betydning.

Det tyktes mig, at jeg stod ved Indgangen til Stændersalen - hvilken? veed jeg ikke. - Jeg henvendte mig til Een der sad i en Lænestol, hvem jeg ansaae for Dørvogter og bad om at indlades. "Lad han kun komme ind! han er Karl for sin Hat!" lød det i spottende Tone bag ved mig. "Kan ikke hjælpe," sagde Dørvogteren trævrent - "nuomstunder bruge vi meest Huer." Med disse Ord trak han sin Nathue ned over Øinene, og begyndte at snakke. Jeg vilde vakt ham med en dygtig Lusing; men inden jeg vidste Noget deraf, befandt jeg mig virkelig inde i Stændersalen - om jeg var kommen gennem Dør eller Vindue, Loft eller Gulv, det var mig gandske ubevidst. Det brød jeg mig heller ikke videre om; men jeg forlangte strax Ordet, og taledet, som følger:

Dannemænd! - Ja endnu tør jeg tiltale Eder med dette gamle dyrebare Hædersnavn. Endnu have vi vort Danmark - men - har Danmark ^{*} 36 og sine *Mænd?* saadanne Mænd, at de alle ville være som een Mand, naar det gjelder dette elskelige Fædrelands Redning og Tilværelse? - "Tilværelse?" - Ja ret; *Tilværelse!* Det gjælder her om "at være" eller "*ikke være*," at kæmpe eller at sove - "Maaskee at drømme?" - *drømme!* - det er Ulykken: der drømmes maaskee om Fred og gode Dage, medens Andre vaage for at vække Drømmerne med Forskrækkelse. - Men maaskee er denne Tale blot blind Allarm? tomme Drømmebilleder? Eller maaskee er det nu kun første Gang det ringer? Nei Landsmænd! det er snarere Sidstegang, Stormklokken lyder - det ringer sammen! Vogter Eder, at I ikke komme forsilde! Seer vel til, at I ikke sidde saalænge og regne paa eders Huusholdningsexemplar, til der kommer Nogen og slaar Streger over alle Regninger og Beregninger, og dertil tager hele Huusholdningen fra Eder!

Eller har I da ganske glemt, hvorledes man saa eengang og saa endangend har regnet med os? divideret for os, subtraheret fra os Engelland og de Lande syden med Østersøen; Sverrige og Norge, Flaade og Handel, Penge og Credit? Skulde vi faae Een af de store Regnemestere igjen herind - Een af dem der bruge Bajonetter som Grifler - kunne I da udregne: hvad Facit bliver? - Jeg frygter, det kunde vorde en stor Brøk eller et lidet Nul.

"Danmark" - svare I mig - "er alligevel for svag en Stat til at kunne, uden fremmed Hjælp, forsvare sig mod de Stærkere; derfor maa det søge disses Venskab." - Venskab? Den Svage har ingen Ven; den har, i det bedste Fald, kun Beskytter - Formynder. Men Beskytteren lader sig visselig ikke nøie med høflig Snak og ydmyg Tak; han la'er sig nok betale for Beskyttelsen - eller ogsaa bliver den derefter. - Og Formynder? Ja, Gud hjælpe de Umyndige! Jeg frygter, at deres Formue staaer skrækkelig usikkert. - Beskyttere! Hvorledes var det, det gik Hesten, da denne tog Mennesket til Beskytter mod Villibassen! Istædet for en *Fjende*, fik den en *Herre*; men istædetfor *Friheden*, ogsaa *Trældom*. - Vener! Hvo vil være Ven med den, der ikke er en Ven af sig selv? Hvo vilde staa den bi, der ikke vil hjælpe sig selv? Hvo vil drage Sværdet for den, der lader sit sidde i Balgen? - Er der endog Nogen, som paatager sig i dit Sted, at kløe din Fjende, da vær forvisset om, at det er Dig, som bagefter vil føle den sure Svie.

Medborgere! Kongen har kaldet Eder - ikke for at sige ham, hvad han iforveien vidste, ikke heller for at sige ham Smigrerier om Landets Tilstand. Jeg hører Eder ei heller sige saadant. I have derimod 37 viist ham baade den og den Mangel, og raadet ham til sammes Afhjælpelse med oprigtig Villie. Men - Landsmænd! Jeg staaer ei heller her, for at smigre *Eder*, eller Nogensomhelst blandt Eder; derfor siger jeg det reent ud - jeg indklæder det ikke - saalænge Kongen: at sætte Landet i kraftig Forsvarsstand, saalænge I ikke raade ham til at fuldføre, hvad han allerede heldigen har mere end begyndt ved Afskaffelse af Hverving, ved Borgervæbning, ved ugdommelig Indøvelse i Gymnastiken; men uden eenstemmig offentlig Yttring af Folkets alvorlige Ønske, ikke, efter hans Styrelses milde Grundsætninger, meget videre skridt til at fremme; saalænge I - I, som sidde her efter Kongens Villie og Folkets Valg - saalænge I ikke tilbyde Kongen Folkets kraftige, udeelte Bistand til det allene frelsende Værks Fuldendelse - da, da kan et Pennestrøg i et fremmed Cabinet gjøre det Lidet, I hidtil have udrettet, til *Slet Intet*.

I Videnskabsmænd! som sidde her: have I forglemt eders Verdenshistorie? vil det ikke mere rinde Eder i Tanker: at folkerige Stater ere gangne tilgrunde, fordi de ikke vidste at værges sig? Mindes I ikke, at Smaafolkfærd heldigen have modstaaet store og stærke Magter, og det gjennem Aarhundreder? Det er i over Fem at Schweiz, til et Exempel, med en Folkemængde, ikke større end dette Riges, har forsvaret sin Uafhængighed mod de tvende collossalske Potentater, der heelt indslutte det lille Land med sine Kæmpearme. - De have et Sagn derinde i dette Helteland, hvor Modet er høit som dets Klippetinder, og urokkeligt som dets Fjelde, det Sagn: at der flyder scandinavisk Blod i Aarerne, Dette forholde sig nu saa eller saa! men blues maatte vi, om Bækken skulde være renere end Kilden, Grenen ædlere end Stammen. - I kunne forfægte Fædrelandets Selvstændighed; I kunne reise et nyt Dannevirke - ikke eet af Ved og Jord og Steen, men et langt fastere, et unedbrydeligt af Vaabenfærdighed, Mod og Enighed; bag hvilke eders Oldinge, eders Kvinder og Børn ville hvile ligesaa trygge som i det ubefæstede Sparta, hvor Sværd og Landse var Vold og Muur og Bolværk. - I kunne - Ak! hvor er da eders Villie? Lægge I den i de Fejges Lommer her hjemme? eller i Fremmedes derude?

Medborgere! *Hvorfor* er det da egentlig, vi sidde her? *Hvo* er det, der har indbudt os? Og *Hvad* er det, han forlanger af os? - Naa - Svaret herpaa kunne vi gjerne blive hverandre skyldige. Men *de Raad*, Statsstyreren kræver af os - med dem skulle vi ikke sidde inde. 38 Hvorfor tie I med dem, om hvilket I først og fremmest skulde tale? Tager Eder vel iagt, at I ikke brænde inde med de Trumfer, der kunde stikke de elendige Foser Dorskhed, Slaviskhed og Menneskefrygt! - Maaskee "tage I Hensyn" til Den og til Den? Maaskee ere I for kloge og Forsigtige til at støde Den og Den? Til at forurolige Den og Den i sin søde Hvile? Maaskee tage I Hensyn baade indenfor og udenfor? Vogter Eder: at I over de mange smaalige Hensyn ikke tilspærre Eder selv den store Udsigt til Fædrelandets Frelse!

Medborgere! Det er ikke første Gang, jeg taler i denne Tone; ejheller er jeg den første, der istemte den - ak! Mit Fædreland! det kunde skee, Jeg blev den Sidste. - Kunne I virkelig berolige Eder med den Letsindiges Valgsprog: "*Det har vel ingen Nød?*" Eller med Egoistens: "*Lad den sørge, som længst lever!* og *den lukke Døren, som gaaer sidst ud!*" - Men hvad om I alle *paa eengang* kastes ud af Døren? eller krumslattes indenfor Døren? - "Ja hvad skulle vi gjøre?" Bevogt Døren, alle Dørene, og berede Eder paa at forsvare dem - det skulde I Og dertil er intet andet Raad, end at enhver Vaabenfør Mand vorder Dørvogter: da først kunne Oldinge, Kvinder og Børn boe tryggelig i Huset. Vil Manden sove, hans voxne Sønner sove, og sætte Tjenestekarlen til Vægter: da kan det hændt, at Tyve og Røvere bryde ind, og gjøre Huset ryddeligt, inden Syvsoverne blive rigtigt vaagne.

Aldrig høre vi saa stærkt et *Frihedsraab*, som naar Talen er om: at *øves i Vaaben*. Herremanden tager *sin Søn fri* - Embedsmanden tager *sin fri* - Bonden, kan han skraabe et par hundrede Daler sammen, tager *sin fri*: og tilsidst er det kun de fattige Bønders Sønner, der vorder *ufrie*. - Formedelst al denne Tragten og Higen efter Frihed kunde det hændt: at vi Allesammen blive *ret egentlig ufrie*. - Skal Huusmanden ene værges for Gaardmanden, for Præsten, for Fogden, for Herremanden: da kunde det meget muligen skee, at de bleve *værgeløse* Alle tilsammen - Kjøbstædmænd taler jeg nu ikke om: thi han har allerede gjort en god Begyndelse. Men hvorfor vil Landmanden være mere *fri* end Kjøbstædmænd? Danske! hvad ere I saa forskrækkelige bange for? er det for *Skindet?* eller for *Skindpungen?* eller for begge Dele? Just formedelst denne eders store Frygtsomhed kunde det skee: at der kom Den, der baade tog eders Skindpunge, og bankede Eder selv Skindet.

Dannemænd! Endnu staaer den ældgamle danske Throne paa sit 39 Sted, omgivet af trofaste Hjerter - hvorfor ikke af stærke velbevæbnede Hænder? - Og denne Throne er dog eders Friheds Palladium - *bedrager Eder ikke selv! Og lader Eder ikke bedrage!* - "Det koster, det koster!" - Javist koster det; men hvad er det, det koster? Eders kjære Mammon? Aa nei! hvis I vide, og ville indrette eders Vaabenovelsel paa hensigtsmæssig Maade, da behøve I ikke at skjælvne for Bekostningen. Men skjælvne skulle I for Sværdet, der hænger i et Haar over eders blottede Hoveder! skjælvne saalænge, indtil I have bragt det dertil: at I ikke mere have Noget at skjælvne for - "Det koster, det koster!" - Javist koster det: Det Folk, der er for fejgt, for søvnigt, for gnidsk til at forsvare sig selv med egne forenede Kræfter: et saadant Folk kan det koste sin *egen Regjering*, sit *egent Fædreland*, sin *egen Troe*, sit *egent Tungemaal* - *det er virkelig kostbart!* - lykkes Eder maaskee: jeg taler noget haardt? tager Bladet for vidt fra Munden? Vee! og tredobbel Vee! over hver den Bestyrerens Raadgiver, der ikke gjør dette, naar det behøves! Og det er *Nu*, ikke ere vi komme hid for at sige hverandre smukke Ting; men for at sige Sandheder, hvad enten de nu klinge saa eller saa; og det uden *Hensyn*, uden *Frygt*, uden *Sminke*, uden *Forbeholdenheder*; men med *Klarhed*, med *Kraft*, med *Oprigtighed*. Vi ere komme her for at bruge vore danske Tunger med samme Frimodighed, med hvilken vi alle skulde bruge vore danske Sværde - om den Tid kommer. - Nu er *Tid at tale*; ellers kommer aldrig *Tid at bandle!*

Landsmænd! Dannemænd! Ikke er denne Tale en hidsig og uerfaren Ungersvends umodne Hjernefoster. Mit Haar er graanet under lang Erfaring, under bitter Erfaring. Vel følger jeg endnu Varme I mit Blod; men det løber ikke til Hjernen. Vel er det gammelt Blod, der rinder i mine Aarer; men det er dansk Blod, og det kølnes ikke, saalænge det bringer mit Hjerte til at slaae; og dette! ljerte slaae for gamle Danmark.

XVIII. *Klitboerne.*

Det er et mærkeligt Folkefærd disse Vestkystens Amphibier, der leve i Sandet og af Vandet. De ere i næsten enhver Henseende meer eller mindre ulige deres Nabolandsmænd: Klædedragt, legemsbygning, Aasyn er kjendelig anderledes; selv Maalet, skjøndt Vesterjydsk 40 (gammeljotisk), har sin særegne Betoning. - En Klitboers Aasyn har - for mig - Noget, ikke *mærkt*, men *mærkagtigt*: Noget, ikke *haardt*, men *hærdt*: Noget, ikke *koldt*, men *toligt*: Noget, ikke *stivt*, men *lidet bevægeligt*. Jeg kunde ligne hans Ansigt ved en Ager, som Havgusen har sveden og fortørret. Paa hans, som paa hans Hustrues - Kinder finde vi hverken Roser eller Lillier; endnu mindre finde vi Spor af heftige Lidenskaber: koldt Mod, rolig Hengivenhed, ubøjelig Standhaftighed - dette er Præget, hvormed idelig Møje og idelig Fare har stemplet Havgassens mandige Aasyn.

Jeg maa smille ved at mindes Østdanskernes skræksomme Forestillinger om disse brave Vesterboere: "De ere halvvide, de plyndre de Strandende - slaae dem ihjel efter Lejlighed." Ammestuehistorier! De redde hvem der *kan* reddes; de pleje den Reddede. Men de allerfleste strandede jo i Storm med paalands Vind, og da behøver man kun eengang at have seet "Vesterauaau" i rigtig Oprør, seet den trefoldige Række af Brændinger, der maler Linieskibe til Smul,* seet hvorledes Fiskerbaadene, ved en svag Kuling - som vi her Østerboere ville kalde Zephyr - have deres haarde Nød med at *lande*. - Den skulde nok lade være, blot at forsøge at støde fra Land mod Bræksjøe i Blæst.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

Vistnok: der falder af og til "en Pind" i *Klitboens Hænder*, som egentligen ikke tilhører ham; men ofte tilhører den ej heller nogen Anden, fordi Ejeren ikke kan udfindes. Nu vide vi jo vel, hvem i saa Fald en Stump af Pinden tilhører; men - selv en kongelig Embedsmand der ved Stranden, kunde gjerne føle noget skrøbeligt i sin Natur, naar saadan en Kasse fuld af smaa velsignede faderløse Champagnerne kom ham imøde med stille Bønner om Redning og Frihed.

Naar et Skib strander uden levende Medfølgende, og derhos sønderslaaes, kan man derfor ikke undre sig over, om det ikke skulde gaae ganske snorret til. Men bjerges Mennesker, da have disse intet uden Alt godt at vente. Undtagelserne herfra ere saa store Sjældenheder: at en Mand - nu afdød - om hvem der blot var Formodning, at han havde dræbt og plyndret en Strandet, blev stedse afskyet af alle de øvrige Klitboer som et Umennske.

Eet - vist ikke vanhældende, Træk i disse Strandboeres Character, ³ 41 er deres - jeg kan ikke sige *Kydskhed*, thi herved forudsættes Fristelse og Kamp - men *Afholdenhed*; man kalde det nu Kulde, Phlegma, eller hvadsomhelst andet! Vedligeholdelsen af vor Art er hos dem ikke saa meget Naturdrivt, som Pligt og Vedtægt. Jeg vil oplyse det med en Kjendsgerning, der er mig berettet af agtværdige Præstemænd, som i lang Aarække have lært disse deres Sognebørn fuldeligt at kjende. Jeg hører ikke til de Lettroende; men jeg betvivler ingenlunde, hvad jeg nu her fordrister mig til at fremføre:

Fiskeriet udgjør Beboernes fornemste Næringsmiddel. Det øves For- og Efteraars; og de mere velhavende Baadejere hyre for hele Fisketiden af de mindre Formuende, saavel til Dønten paa Havet, som til den paa Landet. Den sidste overlades til Kvinderne, og bestaaer i: at lave Mad til de fra Havet Hjemkommende, at rense de fangede Fisk, og at sætte Maddingen ("Esen") paa Krogene; af hvilken sidste Bolestilling de benævnes "Ehspiger", hvad enten de ere gifte eller ei. Saarange Fiskere, saamange Ehspiger; og hver Fisker hyrer sin. - I en for Havet betrygget Sanddal staaer nu et Baadselskabs interimistiske 42 Trævaaning: "*Bohjen*" (maaske "Boden"), hvor enhver Fisker deler - Seng med sin Ehspige - hvad enten han eller hun ere ugifte eller i *Ægteskab med Anden!* - Forskrækkelse ikke Du Kydske! smil ikke, Du Ukydske! Overtrædelse af det sjette Bud betragtes her som et sjældent og foragteligt Særsyn. - Hvo, der ikke kan see et fuldt Glas uden at drikke, eller en smuk Kvinde uden at begjære hende - han raabe her længe nok paa "Følesløshed" - Jeg kalder det - *Haardførhed*. Og er der noget urimeligt i, at disse stærke afhædede Naturer ikke lige saavel skulde kunne beherske den ene Naturdrivt som den anden? De der uden at vride sig eller klynke, udstaae Kuld, Væde, Slid og Søvnløshed på det grumme Hav - stundom fra een Dag til en anden - ved Vand* og Brød - hvorfor skulde de være Vellystens Slaver? - Vellyst er Svaghed.

XIX.Sidespring gennem Heden. (Røverhistorie).

Først et Hop til Holmsland! det vil sige: fra Ørken til Canaans Land; og Vandet som adskiller disse tvende Yderligheder i Naturen, er vel ikke større, end Jordans Flod. Hvilken Frugtbarhed paa Jorden! og hvilken Menneskevrimmel for at nyde dens Gaver! Hvilken Velstand! - "og hvilken Fattigdom!" ak! skal det Sidste da stedse findes hos det Første? - "Stedse. Og det med den Generalregel: Jo større Velstand, jo større Fattigdom. Vil Du kjende Formuestilstanden hos et Samfund - stort eller lidet, Stat eller Stad - da spørg allene om *Fattigskatten!* Den er intetsteds større end i Engelland, som jo kan kjøbe og sælge hele den øvrige Verden. Holmsland udreder aarlig en større Fattigafgift, end næsten hvilket som helst Herred i Jylland. - Det kan man kalde Velstand!" - "Og Armod!" -

("Hvem er det, Du imellem samtaler med?" spørger Du, min Læser, naar Du seer disse Anførselstegn. - Saamænd! Det er en gammel Bekjendt, et sært Stykke Karl, hvem Ingenting er tilpas. Han kommer af og til, og hænger sig ved mig, saa jeg har ondt ved at blive af ³ 43 ined ham igjen. For nogle og tyve Aar siden blev jeg førstegang betæmret med ham paa en Rejse her i Jylland i samfulde sex Nætter og Dage; og forstyrrede han mig jevnlig i mine skønneste Drømme med hans satiriske Albuestød, og cholericke Udgydelser. Men lad Du ham nu snakke! og bryd Dig ikke om, hvad han siger. Saaledes gjøre alle fornuftige Folk. Sommetider lee de ad ham, og vende ham Ryggen; det er Alt).

Nu! nok et Hop over den østlige Fjordarm! og ud i Heden! - "Det kunde jeg sagtens tænke; det er da forskrækkeligt med den Hede; der trækker han altid Folk ud; og der er slet ikke andet Rart end Urhøns og Natmændsfolk. Hvorfor ikke tøve lidt endnu paa den grønne Holm, der ligger saa lysteligt mellem den sorte Hede og den hvide Klint, som Haabet mellem Sorgen og Døden." - Nej, hør Peer! vittig maae Du være, om Du kan, ondskafuld ogsaa - det vil jeg taale; men Du maae ikke være følsom! ellers stjæler jeg mig fra Dig, naar jeg ikke paa anden Maade kan blive Dig kvit. - "Hm! hvor han er værkelig - Vel! lad os saa see os lidt om i Ringkjøbing!" - Nej, nu vil jeg just drage reent uden om den: Hvorfor kalder Du den ikke Rindkjøbing? ad formam Rindum, Rindumbaard, som ligger her tæt ved den. Det er vist allene for at stikle paa Byen og dens Handelstilstand! - "Genus irritabile vatum! Kan da ingen gjøre Eder tilpas! Veed Du selv, hvad Du vil?" - Jo! Fortæl os een af dine Røverhistorier! - "Meget gjerne; men behold saa Dine lærde Noter for Dig selv, og fald mig ikke ind i Talen!" -

Jens Langkniv.

(Original *Røvernovelle* fra det attende Aarhundrede).

Den i sin Tid ilde berygtede og meget frygtede Hederøver, som Titelen nævner, havde erhvervet sit betydningsfulde Tilnavn af hans Yndlingsvaaben Kniven. At denne skulde været meer end almindelig lang, troer jeg just ikke; men han *kastede lang* med den; og den kom - ligesom Thors Hammer - strax til ham igjen, eftersom Skafet var fastgjort til en Snor af passende Længde. - Denne Omstændighed lader os formode: at vor Langkniv ingen simpel *raa* og gemeen Røver har været- og det er dog saa rart at finde Dannelse og Følelse hos saadanne Folk; og det gjør Een saa godt, naar man seer, at en Røver og Morder alligevel er et godt Menneske. Jeg slutter nemlig med høj 44 Grad af Sandsynlighed: A. at han har kunnet læse: B. at han har kunnet læse tydsk; thi hvor, uden i en tydsk Rejsebeskrivelse, skulde han vel faaet Underretning om "*Knivekastningen*" i de spanske Sostæder? Selv at have opfundet saadant strider mod Nationalkarakteren. Men jeg slutter endvidere: C. at da han har forbedret den sydprenæiske Opfindelse med Snoren, maae han ustridigt havt Kundskab i "den oldnordiske Mythologie". - Efter denne ikke overflødige Digression, vender jeg tilbage til vor Helt. - Hvor han boede, det veed man ikke; men det var den almindelige Mening: at han havde flere Bopæle, og det paa vidt forskellige Steder af den udstrakte Hedeegn. At man i dette vigtige Stykke er bleven saa ukyndig, stikker deri: at hans Bopæle ikke laae *oven* paa Jorden, og følgelig vare de ikke saa nemme at finde - om man endog havde søgt efter dem. Men Birkedommere og Herredsfogder vare dengang for kloge til at jage efter Tyve og Røvere; hvad Fordeel skulde de havt deraf? - "Nu! altsaa: vi faae ikke mere at vide om Røverstuer!" - Intet med apodictisk Vished, men med høj Grad af Probabilitet: Han skal have boet i Rævegrave, dem han da indvendig har udvidet og indrettet med større Bequemmeligheder. Det vil siden vise sig: at denne Formodning ikke er greben i Luften. -

Vor Helt havde en Maxime - jeg vil troe han har lært den af sin Huusejer Ræven, - der aldrig "bider" i Nærheden af sit Hjem denne nemlig: aldrig at antaste Landets Beboere eller deres Vaaninger; men ene og allene Bissekræmmere. (Jeg vil troe: at han har handlet saaledes, ikke saameget for egen Fordeel, som for at bidrage sit, til at hemme en skadelig Uskik. For denne Mening har jeg ligeledes mine gode Grunde: for det første tog han Livet af disse Kræmmere: for det andet tog han baade Penge og Vare fra dem; havde han nu ikke taget Livet, kunde de jo vedblive at øve deres Smughandel; og havde han ikke taget Pengene og Vårene, kunde jo andre Kræmmere have fundet samme, og da havde han jo slet intet udrettet til Landets Gavn og Bedste. Det under mig storlig: at den nylig saa ynkelig henrettede Morder og Røver Worms Defensor ikke har faaet fat paa en lignende Anskuelse af den salig Afdødes Færd: at denne nemlig har dræbt Tønder, for at denne ikke længere skulde oversvømme Læseverdenen med sine usle Vare: og at han har taget dem og Pengene, for at en Anden ikke skulde fortsætte dette litteraire Smuglerie).

At bestemme, hvormange Kræmmere, den patriotiske *Langkniv* 45 saaledes har ryddet afvejen er plat umuligt; thi naar man fandt en saadan myrdet og plyndret, sagde man blot: "det har Jens Langkniv gjort" og begrav ham; og saa var den Historie ude.

Jeg beklager oprigtigt: at jeg ej heller seer mig istand til at give paalidelig Oplysning om vor Helts Huusliv - eller om man vil: Rævegravsliv - om han har havt Koner, Mæstres, og hvor mange af hver Slags? Historien tier; men jeg for min Deel vilde ansee det for en Uretfærdighed mod den Hedengangne, at beskyldte ham for Følesløshed mod det smukke Kjøen. Iøvrigt foregriber jeg Ingen i sin Dom over denne Materie - dog det forstaaer sig, med Forbeholdenhed: at min Mening er den ene rigtige. - Men jeg iler til Enden - den sørgelige Katastrophe, der satte Grændse for vor Langknivs virksomme Liv.

Saa kom der da en Dag en Kræmmer gaaende i een af disse øde Heder, med Kramkisten paa Ryggen og en Knortekjop, der og gjorde Tjeneste som Alen, i Haanden. Som han nu gaer op ad en Bakke, og kan see ud over Toppen af samme, faaer han Øje paa et Menneske, der kommer ham imøde ned ad næste Bakke. Jens Langkniv var, som en Slags offentlig Person, kjendt af Mangfoldige, som han ikke kjendte; thi, frygtløs som han var- og havde Grund til at være - indfandt han sig jevnlig paa Markeder, drak sit Kruus, og var meget omgængelig. Kræmmeren kjendte strax sin Dødsfiende, men istedet for at vende om og gribe Flugten, ravede og vaklede han nogle Skridt, og sank saa ned i det ene Hjulspor; dog saa at han kom til at sidde paa den ene Kam eller Brink af den dybtopkjørte Vej. Her sad han nu og vred og vaandede sig, til Røveren var ham paa en Snes Skridt nær. Da lod han, som om han nu først blev ham vaer, og tiltalte ham med svag og ynkelig Stemme: "Gue Ven! ihvem I saa er - kom ou hjælp mæ! a æ bløwen saa syg, a trower eet a løwer - vil I ett ta mi Kon Kram aa mi Kon Skjellinger a hoor i Kisten, aa bæhr dem te den næjst Bøj, aa sie, om I ka fo en christen Minnesk tee aa kjø ud ætte mæ - hvis sommensti a ær ett dø forinren!"

Hadde jeg været saa nær, jeg vilde tilraabt vor Helt: Jens! Jens! vaer Dig, latet angvis i herba - det er Crokodilgraad - Kjere Jens! troe ham ikke! det er en Forrhæder, en Sinon. - Men hvo kan undgaae sin Skjæbne? Vor Hedemonarch afveeg første- og sidste Gang fra sine gamle Grundsætninger. Og vil man vist finde dette saa meget mere utilgeligt, som han, ved at dræbe Kræmmeren, havde gjort en hurtig Ende paa hans formeentlige Lidelser. Men nej! Han 46 tager rigtig Kramkisten af Skjelman, hænger den over sin egen Ryg, og vender sig for at gaae - sagtens ikke til den nærmeste Bye, men til den nærmeste af sine underjordiske Hvælvinger. Hurtig rejser sig Kræmmeren, fatter sin tykke Enebærestok med begge Hænder i den tynde Ende, og giver Langkniv saa vældigt et Slag paa det Been, han just letter fra Jorden, at det knækkes, og den i Uldite medlidende Røver styrter næsegræns ned. Vel vender han sig saa hastig han formaer om paa Ryggen, og griber sit sædvanlige Vaaben, men Fienden er allerede ude af Skudvidde, og raaber til ham grinende og skultrende sig: "No, bette Jens! hudden æet no mæ dæ? No begynner a aa komm mæ." - Derpaa hentede han i største Skyndning Folk til at fange den Lemlæstede. Og havde de ikke skyndt sig saa godt som de gjorde, da var han maaskee undsluppen; thi han havde allerede slæbt sig temmelig nær hen til een af de omtalte Rævegrave, hvor han endnu længe, siddende oprejst, forsvarede sig med den frygtelige Kastekniv, indtil man omsider fik Bugt med ham, og kjørte ham bunden paa en Vogn til nærmeste Kjøbstæd Horsens. - Her i Fængselet aflagde han omstændelig Rapport om alle sine Kristog og Sejersvindinger, blev efter Datidens Anskuelse betragtet som en Misdæder, dømt til døde og halshugget paa Byens Rettersted.

Jeg maa her atter bitterligen klage over Sagas store Ufettertelighed; idet vi ikke have noget historiskt om det Vigtigste af den hele Historie, nemlig Henrettelsesscenen: hvorledes han var klædt? i Sort eller Hvidt? i sidste Fald, om da med sorte Sløjfer? Om der vare mange Tilskuere? om der vare mange Damer iblandt? Om Præsten eller Bøddelen, eller begge To kyssede ham til Afsked! m.m.m. - Det er vel sagtens ikke at vente: at Raadhuusarchivet i Horsens skulde give nogen Oplysning herom. Tidsalderen

var vel dengang endnu for raa og udannet til at erkjende det Interessante i et saadant Skuespil.

Saa nødig som jeg vilde, maa jeg da her ende min Novelle. Og har den ikke behaget de Læsende, da er det ikke min Skyld, men allene at tilskrive Fortidens plumpe Sæder og grove Tænkemaade.

47

XX. Bowbjerg.

Endnu en Røverhistorie.

En stærk Bastion! dette Bowbjerg! Men Muurbrækkeren derude er stærkere. Det er en rigtig *Aries*: krummende Horn, og hvidt Bukkeskiæg! og hvilken *Testudo* af vældige Bølger! her er ikke paa Modstand at tænke. Volden skal lade sig undergrave, og Besætningen trække sig tilbage - hvorlangt, hvorlænge, det maa vore Efterkommere sige.

Du grumme Hav! lige frygtelig for Venner og Fjender! Selv dem, der broute af at være dine Herrer, lærer Du stundum at kjende Dit Overherredømme. Hoverende ride de Dine Bølger; men Du kaster dem af, sænker eller knuser dem.

Det var i Danmarks sidste Syvaarskrig paa selve Juulaften, at Engellands "*Skytshelgen*" og dets "*Forsvar*" begge strandede i Nærheden af Bowbjerg, De satte sig fast paa den yderste Revle; men ikke længere fra Land, end et godt Slyngekast, saa Klitboerne tydelig skjelnede Klædedragterne, og Kvinderne fra Mændene; saae hvor de firmede mellem hverandre, pinte af Dødsensangest; hvorledes Kvinderne knælede for Admiral Reynalds. Stjernerne paa hans Bryst skinnede gennem Skumdampen; men Haabets Stjerne skjulte sig for vore fortvivlede Fiender. - *Defence* - den mindste af disse stolte Orlogsmænd borede sig uafsladelig dybere og dybere ned i Sandet; det begrov sig selv der hvor det endnu ligger, og skal ligge saalænge denne Verden staaer. - St. George - Admiralskibet - modstod ikke nær saa længe Elementernes Angreb: een eneste uhyre Bølge hævede sig op over Merset, brød sig, faldt, og knuste det hele store Skib, som om det havde været et Korthuus eller en Æggeskal.

Af sytten hundrede Mennesker kom ikke fleer end Atten Matroser levende iland. - Et lidet norsk Handelsskib strandede tæt ved; men naaede den inderste Revle. En tom Tønde, om hvilken et Toug var fastgjort, hivedes over Bord. Klitboerne greb den, som den slængtes op paa Strandbredden, og holdt ved, til Mandskabet havde surret sig fast til den anden Ende af Touget: da halede de, og alle bleve bjergede "Julemorgenen lyste; man fandt hverken det lille Skib ei heller det Store. Enkelte Liig og Vragstumper rullede af Dønningen op og ned ved Havstokken. Alt det øvrige har Sandet gjemt saavel, at kun en ny Jordomvæltning formaar at bringe det atter frem for Dagen.

48

Kjære Læsere! og - jeg tør vel haabe - Læserinder! Begynder Veien ikke at falde Dem noget lang, og noget trang! Det evige Sand og Vand! Og nu har vi atter flere Miil at reise, før der kommer noget særdeles, hvormed jeg kunde fastholde Deres Opmærksomhed. - Om jeg imidlertid stræbte at lette og forkorte Veien med endnu en lille Røveranecdote? - Foreløbig bevidner jeg Dem - ikke paa Digterære; thi det er kun et daarligt Pant - men, om forlanges, paa Væverære: * at den Begivenhed, De nu ville høre, er sandfærdig - saavelsom hiin med Jens Langkniv og Kræmmeren. - "Hvortil saa mange Omstændigheder? Fortæl De kun væk! det kommer os ud paa eet, enten De lyver eller ei." - "Nei det gjør ikke, mine Høistærede! Engang, som jeg var i Pavillonon - eller Papegøien, hvilket det nu er- og hørte paa Harmoniemusikken, og saae paa den harmoniske Munterhed, der herskede i den pyntelige Forsamling, kom en forrig Medreisende - han bar ellers blaa Kjole og i Kjoleknapperne var der Ankere; hvilket jeg allene her fortæller, for i Nødsfald at have en Hjemmelsmand, thi jeg veed ikke rettere, end at han lever endnu - han kom da hen til mig, og sagde: "Jeg skulde spørge Dem ad fra Damen derhenne, om den af Deres Noveller, og den og den ere *virkelige* Begivenheder?" - Seer De, Høistærede! deri stikker det: en reen Digtning kan mere os - for en Tid, ligerviis som et Skuespil, eller en Spøgelse Historie. Men den virkelige Historie, hvad enten det nu er Staternes eller Hjerternes, den holder længere ved. - Jeg forsikkrer Dem: at disse Spørgsmaal smagte mig sødere end Orgeaden, ja ret som et Kys af de Læber, der havde fremsat dem. - Men jeg beder om Forladelse! jeg kunde nær have glemt, hvad det egentlig var, jeg vilde sige. Det er hans Skyld, den Væver og Vrøvler Peer Spillemand der har saaledes forplumret min faste og rolige Tankegang med hans formaledede Parentheser og Episoder. Jeg skal fortælle Dem, hvorledes han engang - "Aanej! lad os nu bare være fri for hans evindelige Isæt! og trend os selv det Stykke, De har lovet." - Vell! Vell!

Stoffe Jennywv** - hvem jeg i min Barndom selv ofte har seet i Selskab med den "stumphalede Rakker;" thi Stoffer var og en Prævlivquant - tabte sit ene Øje, og vandt sit Øgenavn paa følgende Maade:

I en Kroe ved een af de større Landeveje sidder bemældte "Rejsende" * 49 og faaer sig ved nederste Bordende nogen Forfriskning, af de, for slige urene Dyr bestemte Trætallerker, Kruus og Glas. - Ved den øverste Ende sidder en reen Hesteprenger i samme Arbeide. Dog ikke nøiet med denne Beskjæftigelse, fremtog han ofte en vis Bog, som Folk af hans Stand gjerne bære tæt ved Hjertet. I Følelsen af sit Pengeværd bladede han kold og stolt i disse vigtige Statsskrifter, af hvilke eet Blad er mere værd end mangen Landsbyepreæst's hele Bibliothek. Den Hensigt, at glimre i de Omværendes Øine, blev aldeles ikke forfeilet; Rakkeren især følte en uimodstaelig Lyst til at gjøre sig nærmere bekendt med Indholdet af disse kostelige Værker. Han afkortede desaaarsag sit Maaltid, forlod Kroen, og gik ud ad den Vei han vidste, Hesteprengeren vilde befære; og tog paa samme en fast Stilling under en Broe.

En vandrende Sadelmagersvend, som ogsaa befandt sig i Kroen, og havde været en opmærksom lagttager af begge Hines stumme Spil, gik lidet efter selv samme Vei som vor videbegjerlige Prævlivquant. Selv ubemærket seer han ham krybe ind under Broen; og da han naaer denne, kikker han ind til ham og siger: "Hvad staaer Du her efter?" - "Hvad kommer det Dig ved?" svarer Stoffer. - "Det kommer mig meget ved," siger Sadelmageren, "for vi har vistnok begge to eet Ærinde ved denne her Broe." - "Det kan jeg ikke vide," svarer Stoffer, "hvad skulde det vel være for et Ærinde." - "Du behøver ikke at stille Dig saa fremmed an, for Du har vistnok ogsaa Lyst til at læse i Prangerens Chatekismus. Nu vil jeg hjclpe Dig at stave og lægge sammen; og naar jeg saa faaer de to Parter af Chatekismussen, saa kan Du tage de tre, fordi Du kom først." - Nu vel: herom bleve de da enige: og den erfarne Landveisgeneral lagde den Operationsplan, at han selv, naar Prangeren kom ridende, vilde springe op og gribe hans Hest i Tøilen; og da skulde Sadelmageren give ham et Dommedagsslag i Hovedet med en af sine Hammere. - Prangeren kommer; Stoffer springer op og udfører sin Manøvre. Sadelmageren springer til fra den anden Side med Hammeren i l laanden, men tøver med at bruge den. "Naal!" raaber Stoffer. - "Hvor skal jeg slaae?" spørger den Anden. "I Panden!" skriger Rakkeren. Men neppe vare disse Ord ude af hans Mund, førend han selv fik Hammerslaget med saadan en Kraft over sit ene Øie, at dette kom til at hænge ned paa Kinden, og han selv styrtede sandselsløs bag over. - Hvorledes Prangeren lønnede sin Redningsmand, vide vi ikke; men det er ikke usandsynligt, at 50 han i næste Kroe har tracteret ham med en Dram, ja maaskee endogsaa med et Glas Mjød eller tyndt Øl ovenikjøbet. Rakkeren, der paa saa troløs en Maade blev forraadt af sin egen Allierede - ligesom Napoleon ved Leipzig af Sachserne - var dog lykkeligere end denne, da han hverken blev deporteret eller arresteret; men til sin Dødsdag ladt i uforstyrret Besiddelse af den gyldne Frihed; hvilken humane Fremgangsmaade stikker skjærende af mod hiin, der brugtes imod den store Corsicaner.

XXI. Agger.

Dersom en Kjøbenhavnver, der aldrig havde været udenfor Gefions Øe, pludselig, ved et Luftskeib eller et Dampskib, blev flyttet til Agger: saae Beboernes fremmede Dragter og fremmede Ansigter, og hørte deres ham ganske fremmede Tungemaal - man kunde maaskee indbilde ham, at han var kommen til et ganske fremmed Land. Og dette var endda ikke saa sært, eftersom selv deres Naboer i Thy ansee dem for noget meer end halvfremmede, og noget mindre end halvville: de ere *Thybaniternes* Molboer, men i endnu højere Potents. Denne Nationalfordom gaaer saavidt, at Ægteskab mellem disse og hine er sjældnere end mellem Jøder og Christne, og betragtes almindeligt som Mesalliance. - "Hvorledes?" spørger Du, "ere da Aggerboerne virkelig saadanne Skræmsler?" - Ingenlunde: de ere ligesaa bravt et Folkfærd som nogetsomhelst andet; men de ere *Vandmænd*, og Naboerne *Landmænd*; de første ere ene og allene Fiskere, de sidste Bønder - det er hele Sagen.

De fire Byer, som udgjøre Agger Sogn, have tilsammen en Folkemængde af 450 Sjæle. I hele Sognet saaes neppe een Skjæppe Korn for hvert Hundrede af Mennesker; og af Huusdyr har jeg ikke seet andre end Katte, et Par Faar og tvende Heste, som tilhørte "Kongen i Agger", det er: Sognefogden. Men jeg har mødt gammeldansk Gjæstfrihed og uforstilt Trohjertighed.

Det er et haardt Liv, han fører, den stakkels Aggerboe: enten er han paa Havet, eller paa Fjorden: oftere kold end varm; oftere vaad end tør; mere ude end hjemme; men spørg ham, om han vil bytte med Dig, Du som sover i Edderduun, gaaer paa Uldtepper, ager i Wienvogne, æder Østers og Skildpadder, drikker Chokolade og 51 Madeira - jeg vædder, han holder fast ved sin Vadmelsdyne, sin tjærede Baad, sin sorte Fiskegryde og sit Ølkruus; thi - han spiser bedre end Du, og han sover bedre. Det varme Ølkruus, som Hustruen eller Kjeresten rækker ham, naar han springer iland fra et heelt Døgns Strabads paa det vilde Hav - det er Hebes Nectarbæger.

Agger Kirke havde staaet et Aartusinde sikker, urokket paa sin Grundvold af Sand. Da kom der atten hundrede og tyve Aar efter Kirkekongens Komme til Verden saadanne Storme, at i et Efteraar underhuledes, faldt, forsvandt to hundrede Fod af Kirkens gamle stærke Brystværn mod Havet. Jeg har seet Ødelæggelsen; Kirkegavlen var nu kun nogle Skridt fra Havbrinken. I den øvre Kant af denne fremstak gennem den hvide Sand Liigkister og Stumper af ældre halvforraadnede Sovokamre; en bleget Hovedskal keeg op mod Dagens Lys; tvende hud- og kjødløse Been dinglede ud over Klinten, som til en ny Vandring efter den lange Hvile. - Hele Kirkegaarden var overfyget af den hvide Havsand, hvis smaafurede Skorpe bar Vidne om Oversprøjtning af Havskummet i Storm. Kirken selv var synligen sunken. Muren var revnet til Armstykkelse, Taget meer end halvt afrevet. Jeg gik ind: Bænke og Stole laae paa Gulvet, eller stode paa Hæld: Prædikestolen var bedækket med Støv og Kalk; og Edderkoppene 52 havde uspendt deres Garn i alle Kroge og Hulinger; Altertavlen var overtrukket med Skimmel og Mos. - Allerede længe havde Kirken staaet torn, da den ei uden Livsfare kunde bruges efter sin Bestemmelse. Aggerboerne maatte søge Vestervig Kirke, der for dem næsten var det samme, som Jerusalem's Tempel for Samaritanerne. Enhver Kirkegang var en Udvandring; de vare jo Gjæster, selvbudne, blandt Fremmede. Sørgmodige gik de hen, mismodige hjem: skulde de da aldrig mere forsamles hjemme i et eget Gudshuus? Jo, det staaer der allerede det nye Tempel, langt længere fra Havet, og paa fastere Bund, oprejst ved kjerlige Landsmænds broderlige Bistand. - Paa dens Indvielsesdag var jeg der tilstæde -

med mine Tanker og min Psalme.

XXII. Vestervig.

Her have vi en gammel Kirke, den anseeligste maaskee af alle Halvøens Landsbykirker - et Minde om Sjøletryaniets skumle Dage; thi til Kirken slutte sig endnu de udvendige Mure af hiint navnkundige Kloster, som de aandelige Despoter overlode til de legemlige, disse det gode Danmarks Tugtensriis, der længe over et Aarhundrede vare en Skræk for dets Sønner, og en Spot for dets Fjender. Den tredje Christian nedbøjede de skaldede Hoveder; men desto højere hævede sig de hjelmbedækkede; indtil den tredje Frederik begyndte hiin Stænderrevidering, som den Sjette lykkelig fuldendte. - Nu er Munkekirken et Gudshuus, og Vestervig Kloster en *Herregaard*, men uden *Herredømme*. Ridefogden er begravet og Træhesten brændt; og her er ingen som frygter undtagen Forbryderen. - Hvor det dog gaaer underligt til i denne Verden; den sidste Ætling af en fordums riig og mægtig Herreslæggt døde for faae Aar siden som Degn i Vestervig, en Betjening, som hans Oldefader ansaae dog nok til sin Skopudser. - Men vi skulle endnu see noget langt sølsommere paa Vestervigs Kirkegaard: Ikke ret langt fra den adelige Skolemesters Grav, der snart ikke mere vil findes, finde vi en tyk og plump Graasteen; og paa samme et indhugget Kors - det er Alt. - "Og hvem bedækker saa denne fattige Steen?" - Liden Kirsten. - "Hvad for en Liden Kirsten?" - Den store Valdemars Søster, hende, som i Elskovsrusen glemte, at hun var en Kongedatter, en Politikens Offerbrud. - "Hvad 53 siger Du? Hende, som skal have født i Dølgemaal? Og da en Øretuder havde røbet det for Kongen, saa befalede han hende, at hun skulde komme og dandse? Og saa dandsede hun sig tildøde?" - Saa fortæller et Sagn. Men det er troligt, at Kongen har handlet saa, fordi han derved troede paa det aabenbareste at kunne gjendrive og beskæmme den formentlige Bagvasker. Og det er let forklarligt, at den højhertede Kongedatter hellere end ved Vægging at stadfæste sin Beskæmmelse, har valgt denne heroiske Døddningedans. - "Enten det nu er saa eller saa - lad os bort fra denne Døddningehave! hvor den mossede Steen bliver ved at tale gjennem Aarhundreder om en eneste Times Forvildelse! Ud igjen til Havet! Det kræver og sine Offere, men det minder os ikke om dem. Dets Overflade er idag som for tusinde Aar: enten Vindenes ujevne Dandsegulv, eller Himmelens klare Speil."

XXIII. Havets Gjennembrud.

Allerede Saxo omtaler "Vendsyssel med Thy" som en Øe 400 Aar før hans Tid. Og havde den tydske Otto kunnet komme ad Landjord høiere mod Nord, havde han jo ei heller behøvet at døbe *Ottesund* 54 med sit Spyd. - At der igjen har været dæmmet heelt op mellem Vesterhav og Llimfjord, kunne vi slutte deraf: at hiin norske Vovehals af en Konge, hvem den danske Flaade havde spærret Udløbet ved Hals, *slæbte* sin over Landstrimlen ud i Vesthavet. At der atter har været aabent Løb mellem dette Hav og Kattegattet i hiin ulykkelige *Knuds* Tid, er ganske troligt; thi hvorfor skulde han ellers her have samlet den danske og norske Flaade til Toget mod Engelland?

Gjennembrudet fjerde Februar 1825 er altsaa blot en ny Udgave af en gammel Historie; men denne er nu nylig atter oplagt og eftertrykt paa eengang i fire forskellige Værkstæder: fem naturlige Sluser forbinde begge Vande.

Der er en Egenskab i det danske Folkesind, jeg troer der er denne Menneskestamme særegen frem for Andre: I Medgang, i sædvanlige jevne Kaar, da skytter Enhver sig gjerne selv, og bryder sig lidt om Andre. Man hører lidet eller slet intet tale om Broderkjerlighed, Medfølelse, Sammenhold i Trængsel, indbyrdes Bistand i Fare og Nød. Den der ikke vidste bedre, maatte tænke: at disse Danske dog ere et koldt og ligegyldigt et selvsk og søvngit Folkefærd. Men lad det først blive vakt! hvad enten det saa er ved Guds Haand eller ved Fjendehaand - da skal han see dem vaagne i deres fulde Styrke alle disse Folkedyder, som hidtil syntes at slumre, indbyrdes Trofasthed, urokkeligt Mod, usvækkelig Standhaftighed; og det i stigende Forhold med Nøden og Faren.

Den *sejrende* Hær, med en slagen Fjende under sig, eller en flygtende foran sig - den kan sagtens holde sammen. Men at slutte sig tættere og tættere, alt som Sejrherrernes Sværd gjør tyndere og tyndere - det er ægte dansk. - Da de Fremmede løb ved *Gadebusk*, bleve de jydskes Landsoldater staaende til sidste Mand: de laae batalionsvis paa samme Sted, hvor de havde pruttet om Livet til det yderste. - Men det er ej allene vort Blod, vi kunne ødsle med, naar det gjælder; men ogsaa det, der for Nogle er kjerere, for Alle - jeg havde nær sagt - Nødvendigere end Livet - ej heller dette sidder saa nagelfast hos den danske Bonde, som Skriget gaaer. "Bonden er egennyttig." "Bonden er nærig." "Bonden vender Skillingen to Gange, før han giver den ud." - Det kan være sandt, at han vender dem han skal lægge paa Amtstuebordet, paa Thingbordet, paa Offerbordet, og paa de mange andre Borde, hvor hans med suren Sved fortjente Skillinger have Ærinde. Og tænker han paa, hvad Mange af dem 55 siden blive brugte til: da kan vel være, at han vender den tre Gange. Men da hans Konges Huus gik op i Røg, da vor Flaade gik til Engelland; da vore Landsmænd sukkede der i Fangenskab, da Vesterhavet gik op over Sønderjydernes Agre og Enge, og da det nu gjorde ligesaa ved dem der boe hos Llimfjorden - da vendte han ikke Skillingen hvad jeg vilde sige: *Daleren*, før han lagde den paa Fædrelandets Alter. Da saaes mangen en Bonde at tage Maden og Skeen - *Sølvsk* en med - af sin egen Mund. - Glem ikke det, Du som spiser baade *med Sølv* og *paa Sølv*, Du som ikke vender, og neppe seer paa hundredalerslappen, naar Du indbydes til at offre paa Konsternes, eller Yppighedens eller Forlystelsernes Alter.

XXIV. Færgborg.

Midt i Thiodi, midt imellem Havet og Fjorden ruller Sjørring Sø sine mildere Bølger. Dens Dybheder vrimle af Ferskvandsfiske, og dens vidtstrakte Overflade af Svømmefugle. Dens siv- og rørtakte Holme ere - ikke ubeboede: de ere Sommervaaninger for Taen og Anden og Graagaasen: men de maae som oftest betale Huusleien med deres eget, eller deres Børns Blod; thi Jægeren vil hverken vide af Henstand eller Eftergivelse. - Naa da - dem derom! Hver sit! og Jægeren sin Lyst! - Men en anden Lyst drager mig didhen til hiin oprøjedede Øe, hvis Muursteensbrokker kige ud gjennem Grønkorpen, hvor en Trappe af mosgroede Graasteen hvidsker og mumler om: at her engang for længe siden har staaet en Borg - Ridderborg eller Røverborg eller begge i Eet - det veed vel Ingen, - Hvad mælder Sagnet? Lad høre!

Færgborg hedder Stedet; og man vil have til, at her i fordum Tid har været Færgested, da Sjørring Sø skal have strakt sine Arme til Havet paa den ene og Fjorden paa den anden Side, og saaledes skaaret Thyland i tvende Dele. Som jeg nu skulde fortælle: saa var der engang to Brødre, som eiede Borgen. Og det var to *hwall* og *bow*n Karle; men begge to slemme efter Penge og Piger. De vare aldrig hjemme paa eengang, men naar den ene sad paa Borgen, var den anden paa Farten og saaledes skiftedes de til at bjerge og fortære.

I samme Godlag boede der en riig Bonde paa Mors; og han havde en Datter saa dejlig, at hendes Lige ikke fandtes i tretten Herreder og 56 syv Kongeriger. Der vare da mange gode* Folk, der bejlede til hende, men hun sagde Nei til dem allesammen, fordi hun holdt af Enanden, og hvem det saa var, skal jeg snart sige os: for det var hendes Faders Faarehyrde. Denne her Kumpen, da han havde stjaalet hende ud ved Nattetide; og der var Ingen som mærkede det, for han havde kastet *Søvn* paa hver en Sjel i Bondens Gaard. Hvad skal vi sige: Bonden var ikke meget glad ved dette her Pusmagerier; og han lovede ud: at hvem der kunde skaffe ham Karen igjen, han skulde faae baade hende, og de halve af alle hans Penge. - Det var godt nok; det var ikke Alt godt; for hvor var hun? Men Boer - for saadan hed' Hyrden - han tænkte ved sig selv: Mon hun ikke er paa Færgborg. Og saa tog han Fod i Haand, og listede sig af ned til Vilsund, og tiggede Færgemanden der, til at sætte sig over med nogle andre Flere til Thy. Da han havde faaet Foden iland der, tridsede han af til Færgborg, og bad om. At Vagten vilde lade Vindebroen gaee ned, saa skulde han syngde dem saadan og saadan en Vise. Saamænd! de lode ham ogsaa komme over til dem, og han sang een Vise og Een til og Een til; og Vagten kunde ikke blive keed af at ~~---~~ 57 høre paa ham. Sørværen, han der dengang var hjemme, stod i et Glughul, og lagde Øre til denne Syngen, og den huede ham, for Kløren sang nu saa overdreven kjønt. - Saa lod han ham hente ind i Slottet, og gav ham lidt at leve af; og da han havde ædt og drukket, fik han ham ind i en anden Stue, og forlangte af ham, at han skulde syngte en Elskovsvis. Det gjorde han og; men det var een han selv havde lagt om hans Kjærlighed til Bondens Datter, og det saa forblømt, at ingen uden hun selv kunde forstaae hvad han meente. For han tænkte nok, hun var i Nærheden, som hun ogsaa var. Og da han havde sunget det første Vers, hørte han igjennem Væggen et Suk, og saaledes ved hvert Vers. Saa sang han da tilsidst den Vise om tvende Brødre, der sloge hverandre ihjel for en Piges Skyld. Dermed vilde han give sin Hjertenskjer et Vink, som heller ikke faldt til Jorden, hvilket I snart skulle faae at høre.

Saa skædte det engang: at Ka'bolles - saadan kaldte de den rige Bondes den dulle Datter - at hun en Nat blev reent hende og de kunde hverken finde hende oppe eller nede. Og de ledte, og de spurgte dem for baade hist og her: men væk var hun og væk blev hun. Men jeg kan gjerne sige os, hvor hun var: for det var den Ene af Røverne paa Færgborg, som havde faaet Snu om hende; og han havde stjaalet hende ud ved Nattetide; og der var Ingen som mærkede det, for han havde kastet *Søvn* paa hver en Sjel i Bondens Gaard. Hvad skal vi sige: Bonden var ikke meget glad ved dette her Pusmagerier; og han lovede ud: at hvem der kunde skaffe ham Karen igjen, han skulde faae baade hende, og de halve af alle hans Penge. - Det var godt nok; det var ikke Alt godt; for hvor var hun? Men Boer - for saadan hed' Hyrden - han tænkte ved sig selv: Mon hun ikke er paa Færgborg. Og saa tog han Fod i Haand, og listede sig af ned til Vilsund, og tiggede Færgemanden der, til at sætte sig over med nogle andre Flere til Thy. Da han havde faaet Foden iland der, tridsede han af til Færgborg, og bad om. At Vagten vilde lade Vindebroen gaee ned, saa skulde han syngde dem saadan og saadan en Vise. Saamænd! de lode ham ogsaa komme over til dem, og han sang een Vise og Een til og Een til; og Vagten kunde ikke blive keed af at ~~---~~ 57 høre paa ham. Sørværen, han der dengang var hjemme, stod i et Glughul, og lagde Øre til denne Syngen, og den huede ham, for Kløren sang nu saa overdreven kjønt. - Saa lod han ham hente ind i Slottet, og gav ham lidt at leve af; og da han havde ædt og drukket, fik han ham ind i en anden Stue, og forlangte af ham, at han skulde syngte en Elskovsvis. Det gjorde han og; men det var een han selv havde lagt om hans Kjærlighed til Bondens Datter, og det saa forblømt, at ingen uden hun selv kunde forstaae hvad han meente. For han tænkte nok, hun var i Nærheden, som hun ogsaa var. Og da han havde sunget det første Vers, hørte han igjennem Væggen et Suk, og saaledes ved hvert Vers. Saa sang han da tilsidst den Vise om tvende Brødre, der sloge hverandre ihjel for en Piges Skyld. Dermed vilde han give sin Hjertenskjer et Vink, som heller ikke faldt til Jorden, hvilket I snart skulle faae at høre.

Boer bad nu Røveren om at tage ham i sin Tjeneste, hvilket denne ogsaa gjorde; men for det første kun som Stegevender. Men den Bestilling var han stakket ved; thi han kom snart saa langt ind i den slemme Borgherres Kridehuus, at han blev baade Potte og Pande hos ham, og de kunde ikke længe paa eengang være fra hinanden. Derfor ere der og Somme der mene, at Boer havde troldret Sørværen med noget af det her gamle hedenske Koglerie. - Hvordan det var og 58 hvordan det var ikke: der gik ingen fjorten Dage hen, inden Tjeneren var ligesaa godt kjendt overalt i Slottet som Herren; og tilsidst blev Herren saa maattaabelig, at han tog Boer med ind i Kabolles Kammer, at han ved sine Elskovsviser skulde gjøre hende følgelig mod Røveren, der hverken med Godt eller Ondt kunde komme nogen Vei med hende. Det kan vi nok vide, hvad der kom ud af: Boer gav hende lønlige Vink, at hun skulde blive ved, at gjøre sig haard, og den Anden bildte han ind, at han inden næste Ny tænding skulde faae sin Villie med hende. Men

inden den Tid var Broderen ventendes fra sit Togt paa Havet. - Og han kom rigtignok inden den berammede Tid med store Rigdomme, som han var vant til. - Der blev da en Kogen og en Brasen, en Æden og en Drikken og en Spektakel, som Gaarden skulde have faldet. - Imidlertid maatte den af Brødrene, der kom sidst, ikke vide, hvilken Fangst den Anden havde gjort i den deilige Bondepige; men Boer listede sig alligevel til at røbe ham Hemmeligheden, og gjorde saa vidt og bredt af Pigens store Deilighed, at den Broder, der ikke havde seet hende, blev ligesaa forelsket som den Anden. - Den samme Aften, som de sad og svirede Allesammen, istemmede Boer en Trolddomsvis, og den virkede saa underligt, at Brødrene drog Kniv mod hverandre, og de andre Røvere ligesaa; thi Nogle holdt med den Ene, og Nogle med den Anden; og de lindede heller ikke, før hver en Kjæft laae død paa Gulvet. - Saa tog Boer sin Kjereste ud og alt det Sølvt og det Guld og de ædele Stene, som fire Heste kunde slæbe; og dermed kom de hjem til Bolles Gaard, og holdt saa Bryllup med stor Herlighed og Glæde. - Der ere Somme, der ville have til, at Boer var en Kongesøn - saadan Een, som Kongen skulde have havt udenom med et Boelskab; men da jeg ikke veed det, saa kan jeg heller ikke sige det. - Nu er ellers Historien ude. Og fra den Tid af kom aldrig nogen levende Sjæl nær til Færgborg, for det spøjte baade Nat og Dag, kan jeg troe. Tilslidst satte de onde Aander Slottet paa den anden Ende; og der staaer det endnu, kan jeg troe, og rejser sig vel aldrig mere.

59

XXV. Klitmøller.

Den Hoffman, som for fire Snese Aar siden udskiftede Alheden til de tyske Nybyggere, har fortalt min Fader følgende snurrige Historie.

"Jeg var" sagde han - "som ungt Menneske med en dansk Herre, der havde et Hverv til Ludvig den femtende, i Paris. - Vi mødte paa Slottet en Courdag, og anmældte os hos den tjenstgjørende Kammerherre. Aldrig saasart havde vi nævnet vore Navne og Hjemstavn, før den franske Cavaillier udbrød paa ram jydsk: ""Aa Dæwlen skal regier jer."" Men neppe var dette gode danske Ønske ude af hans Mund, før han smilende og bukkende fremførte denne Undskyldning paa godt Fransk: ""Tilgiv mig, mine Herrer! disse Ord, som De nu hørte, ere de eneste danske, jeg kjender; men jeg veed rigtignok ikke, hvad de betyde. Sagtens er det ikke noget godt; thi jeg lærte dem ved følgende Lejlighed. I Slaget ved Malplaquet blev det Regiment, ved hvilket jeg stod som Cornet, angreben af de danske Hjelpetropper. De vare os overlegne og huggede os sønder og sammen. Min Hest blev strax skudt; jeg selv fik et Hug i Hovedet, som for en Tid bedøvede mig. Da jeg kom til mig selv igjen, laae den døde Hest saaledes paa mit ene Been, at jeg ikke kunde reise mig, om jeg endog havde villet. I denne Tilstand laae jeg og hørte og saae paa Myrderiet omkring mig, og af de danske Ryttere idelig de nysnævnte Ord, som gjerne ledsagedes af frygtelige Sabelhug. Deraf kommer den Vane, at saasart jeg seer en Dansk, maae jeg imod min Villie udkramme hele min Kundskaab i dette Sprog.""

Denne Anecdote er ofte rundet mig i Tanker; men mindst kunde jeg tænke paa: at jeg heroppe i Thy skulde erholde et oplysende Tillæg til samme; hvilket nu snart skal gives Læserne.

Klitmøller er en Ladeplads, hvor, Kjøbmandene i Thisted, maaskee ogsaa andre, have betydelige Pakhuse. Men Stedet mangler en Havn. Enten losse og lade saa Skibene et Stykke ude paa det aabne Hav, eller ogsaa løbe de med Højvande heelt op paa Strandbredden, og sætte Stivere under Skibet, der ved Ebbe kan komme til at staae ganske tørt. - Da jeg var her paa Stedet, indtraf det første Tilfælde: en Galease laae derude, og udlossede sin Ladning, der for en Deel bestod af Vinterhvede, som Klitboerne afhentede i store Baade, De halve af disse Sjouere vare paa Farten mellem Skibet og Stranden; de 60 andre modtog her Vårene og bar og trilled dem op til Pakhusene. - Blandt de Sidste lagde jeg Mærke til en aldrende Mand, som hver Gang tog en Tøndesæk Hvede under hver Arm, og traskede med denne tunge Byrde op igjennem Klittens løse og dybe Sand, som om det kunde været et Par Sophapuder, han løb med. - Da Sjoueriet var tilende, gav jeg mig i Snak med denne her Kæmpe; og fulgte med ham hen til hans Vaaning, der laae et Stykke indenfor Klitterne. Det traf sig saa, at et par Kalve vare sprungne over i den lille Kaalhave ved Huset, og at Manden jog dem ud med den almindelige Formular: "Aa Dæwlen skal regier jer!" Uvilkaarlig gjentog jeg den smaaleende. Manden vendte sig, og saae noget mistroisk og hartad fornærmet paa mig. Jeg gjorde ham da Rede for min Opførsel, ved at fortælle ham, hvad Hoffman havde fortalt min Fader. - Da smilede den Gamle, og sagde: "Nu skal jeg fortælle ham, hvorfor vore Folk vare blevne saa arrige paa Franskmandene; for min Fader har fortalt mig det, og han var selv med. - Hvad Stedet nu heed, hvor de røg sammen med de her Franzoser, det kan jeg ikke huske; men det var en Engelskmand der havde hele Kommandoen; og ham kaldte de Malbrök. Min Faders Regiment havde en General, de kaldte Ranzau. Som de nu holdt ligeoverfor de franske Ryttere, inden de kom til at slaaes, - for der var en dyb Dal imellem, som de siden reed udenom - saa bottrede de her Franskmand paa, og jog en grumme Hoben af sig; men det kunde nu vore Folk ikke forstaae. Saa spørge da Nogen af dem Ranzau ad: hvad det var, de sagde derovre? "De sige"" sa'e han, ""at naar vi komme sammen, vil de hugge Eders Knebelsbarter af, og tørre deres R... med."" Det var kanskee ikke andet, end noget Generalen selv fandt paa, for at ærre vore Folk. Men de tog det for Alvor, og raabte i Munden paa hverandre: "Saa skull' aa Dæwlen regier dem! vil de gjøre saadan ved os."" Og see saa kan det ogsaa gjerne være at de har bandet ligesaa, da de siden kom til at daske paa hverandre.

Jeg faldt over denne Historie i saa mange Slags Tanker, at jeg gjerne kunde have reist heelt ud af Thy, uden at see Landets Hovedstad - havde det ikke været for en Mandes Skyld, og Eens til. - Og det var meget godt, ikke for Staden, men for mig selv; thi saa var jeg gaaet Glip af en glædelig Overraskelse - en saadan som siden i endnu højere Maal blev mig tildeel; hvilket paa sit Sted ikke skal blive forglemt.

Reis Du een Dag og en anden Dag, og Mange Dage, uden at see et 61 Træ! trøst Dig, saa godt Du kan, ved Lyng og Marehalm! Og korn saa lige med et, inden Du drømmer om det, til en Skov! Er det da ikke, som om Du havde siddet og rodet i Acter, eller udfyldt Schemaer om øde Gaarde, om indbyrdes Underviisning, om Legater, der ikke edstere etc. etc. etc., eller skrevet Recepter for ulægelige Sygdomme- og pludselig saae Dig hensat i venlig og munter Familiekrede? - - Gamle Faye! Naar Du hviler i de Dødes Have, mon Du da ikke skulde mindes i de Levendes? eller disse døde Bogstaver, jeg her trækker, være eneste Erindring om Knud Lyhnes Medarbejder i den danske Digterhave, og Planteren af Lystskoven ved Thisted.

XXVI. Hjertebjerg.

Der er i vor Natur en uvilkaarlig Opadstræben - jeg tager det her alene i fysisk Betydning; vi hige efter at komme længere fra Jorden og nærmere til Himlen. See vi et Bjerg, da er den første Tanke: Gid du stod paa dets Top! Komme vi til blot en ualmindelig stor Høi, og ellers have Tid, skulle vi endelig ovenpaa den. "Det er for *Udsigten*" vil man sige. Aaja! men maaskee og, uden at man er sig det selv bedvidst: for *Nedsigten*. - Jeg agede engang med tvende Rejsefæller 6z tvert over Mors. Da vi omtrent midtvejs kom op paa Vejerslevbakker, sprang vi alle Tre som drevne ved Fjederkraft, ud af Vognen og op paa den Gravhøj, der viste sig som højeste Punct. Hvilken Udsigt! hvilken *Omsigt!* hele Mors, halve Thy, halve Salling, en Strimmel af Aalborg Amt, en Strimmel af Ringkjøbing, Limmfjorden alt imellemder som en Sølvtraad og der som et Sølvfad- og fire Snese Kirker som Sukkertøi paa dette milevidtudstrakte Naturbord. - Jeg troer virkelig: at Gangen *derned* fra var os tungere end den der *opad*.

Hjertebjerg er og et beherskende Punkt, men hvorover? Sand og Vand: faa Huse, færre Kirker, et Par Vandpladske af Indsøer - det er hvad Sandhavet har at byde dit Øje: Vandhavet viser dig maaskee et Par hvidvingede Sejlere paa sin uhyre Flade der i det Fjerne sammensmelter med Luften.

Og dog nøler Du, og nøler- og nøler - kom nu nedigjen! Hvad kan det hjælpe, Du staaer og plirer mod Solen? Den gaar ned idag som igaar, og staaer op igjen imorgen. Du gaar ogsaa op og ned - grubler Du maaskee paa din *sidste* Nedgang? Vend dig! stir ikke længere paa den dalende Sol! men fæst Blik imod Østen! der stiger den atter - efter Aften kommer der Morgen for den og os.

XXVII. Bolbjerg.

Jyllands eneste Klippe, eneste faste Bolværk mod Havet, hvid som Møens Bastioner, steil som Dover Klint. Var det ikke for dette Udenværk, forlængst skulde Oceanet her, som ved Agger, formælet sig med Fjorden. Kom her ikke, naar de rasende Bølger løbe Storm; du hører kun et Brechebatteries bedøvende Torden. Du seer kun Røgen af de uophørlige Salver. Men naar Stilstand er sluttet, da sving dig op paa Brystværnet! kig ned i Dybet! om du tør - eller ud over Dybet! op mod det rigtige Klippeland! skuf dig selv med den Indbildning, at hiint fjerne mørke Punkt er Lindesnæs! - Vend saa Ryggen til Havet! og lad dit Blik overfare Limmfjorden, med dens Bugter, og alle de Landskaber, den adskiller! - Ere dine Øine her blevne møttede, saa kravl ad Klippetien ned til Havbredden! og betragt den colossale Klippevæg! see lidt næriere til! saa vil Du finde her et uhyre Stambogsblad, et ret egentligt "*Album*" men i overnaturlig Størrelse. Kjender Du intet af disse mange Navne, der ere indgravede i Kalkstensmuren? 63 Er der ingen Frende, ingen Ven, ingen Veninde blandt alle disse? Men maaskee have Nordsøens Bølger udvasker dem, Du kjendte - ligesom Tiden udsletter det ene efter der andet paa Erindringens Tavle. -

Endnu engang: Omkring! - der kneiser, omskyllet af Bølgerne, hiin taarnhøje Klippeugle, hiin Danmarks "*Jomfrue*" som endnu aldrig var berørt af nogen dødelig Fod. Bølgerne alene kysse *bendes* Pod, eller omskylle hendes Sider, eller overfaade hendes glindsende Isse. - Hvilket sælsomt Naturværk! Og hvorlunde kommer der her? - Vandrer! hold inde med Spørgsmaale! Klippen kaster Dig dem tilbage i hendende Gjenlyd.

XXVIII. Vildmosen.

Nu! min Medvandrer! har du maaskee hidindtil fundet Klitterne for tørre, og Bjergene, - især det sidste, for haarde: da kan du her faae det baade vaadt nok og blødt nok. Her ere elastiske Enge, end meer elastiske Gunger, porøse Moser, og Tuer saa svampede som Søsterkage, og overalt ingen Vandmangel. - Der kan være muligt, at du tager Vildmosen, hvis Overflade skal udgjøre 14 à 15.000 - siger og skriver *Femten tusinde* Tønder Land - fra den landøconomiske og statsøconomiske Side! at du vil raabe og skrike: "Hvorfor ligger her en heel Qvadratmiil til ingen Verdens Nytte! Hvorfor afleder man ikke Vandet, opdyrker og befolker denne Ørk med tre, fire tusinde Mennesker?" Kjere Ven! Man kan godt høre paa Dig, Du ingen Jæger er. Naar dit Project blev udført, hvad blev der saa af Tredækkerne, af Vildænderne, af Vildgjæssene, af Rævene og af Urhønsene? Nei, lad du kun Vildmosen være det den er! Det er ikke saa slemt at have noget *Vildt* imellem; man kan ogsaa blive keed af det Tamme evig og altid. Og hvorfor vil du bryde dit Hoved saameger med Befolkningen? den kommer nok af sig selv - godt og vel, om den endda ikke kommer for tidlig. Du har saadan en Fandens Jau for at faae hele Jorden omrodet. Lad dem først lave godt ved den der er i Arbeide! Og sørg du ikke for din Moder, saalænge din Fader lever! Blive de for mange paa Agrene, saa grave de sig nok ud i Moserne. Og da Farvel Jagt! Urhøns ville ikke findes andre Steder end i Museer og paa Malerier; Harer forskrives fra Sibirien og holde Priis med Skilpadder. 64 Agerhøns ville faae Rang med Fasaner, og Brokfugle med Ortulaner. Rige Folk ville drive Luxus til den højeste Grad ved at have Lunde paa to, ja maaske tre Skjeeper Lands Størrelse, for at kunne skyde en eller to Snepper om Aaret. Den der fanger en Kramsvogl vil misundes; og at skyde en Bekkasin vil gjøre Epoke i et Menneskes Liv. Men de Fattige ville, som i Irland, leve af Kartoffler fra første Januari til sidste December; og naar disse slaee fejl, døe af Hunger i tusindeviis. Jeg for min Deel seer hellere een feed Bekkasin, end tusinde forsultede Mennesker. Og lyses da hermed Fred over Vildmosen og alle andre Moser og Heder i Landet.

XXIX. Rubjerg og Lønstrup.

Jeg saae engang i Aalborg en Bonde, hvis hele Udvortes var mig saa sælsomt, at jeg ikke kunde betvinge min Nysgjerrighed efter at kjende Noget til det der boede indenfor dette Vraengebillede af et Ansigt. - For at undgaae den trættende Gjentakelse af: Jeg sagde - Han sagde - vil jeg hidsætte vor Samtale med kortere Belægning.

Jeg. Goddag!

Han. Tak!

J. Hvor er Du fra? min gode Ven!

H. Fra den anden Side Fjorden.

J. Det kan jeg nok høre paa dit Maal, du er fra Vendsyssel; men hvor i Vendsyssel!

H. Langt nord fra.

J. Det er godt nok; men endnu er jeg lige klog. I hvad for et Herred boer Du?

H. Det veed jeg inte.

J. Det var artig. Hvad hedder da din Herredsfoged?

H. Han hedder - ja hvad er det nu de kalde ham - jeg tykker, det er Krigsraad. -

J. Hvad hedder da din Præst?

H. De kalde ham Hr. Provst.

J. Hæ! Har han ikke et Navn da?

H. Jou.

J. Men hvad for et Navn? der er saa mange Navne.

H. Jeg troer snart, at han skriver sig Lund. 65 J. Ah! saa er du maaskee fra Dronninglund Sogn?

H. Det kunde nok være.

J. Men fra hvad for en Fjerdning?*

H. Fra een af de nordre Fjerdinger.

J. Jamen hvad for een af dem?

H. Ja-h - naar jeg endelig skal sige det, saa troer jeg, de kalde den Dorfs Fjerdning.

Ingen skal nu troe, at det var af Eenfoldighed, han trak saa vidt og bredt ud med dette Svar, som han kunde givet strax paa det første Spørgsmaal! - Det var Mistroiskhed - diplomatisk Forsigtighed; han kunde jo aldrig vide, i hvilken Hensigt en Mand af een af de andre Stænder - til hvem Bonden ikke nærer nogen ubetinget Fortrolighal - en Vildfremmed, med Brillen paa Næsen, vilde udfritte ham om hans Bopæl.

"Hvorfra dog dette hæslige Træk af Mistænkelighed i Bondenaturen?" - Fra Klostrene og fra Herregaardenc - fra Skriverstuer og Studerekamre og Torve og Pakhuse; men ikke fra Taghytterne. - Endnu mindre skal du troe, at min jyske Bonde - eller min Vendelbo, siden vi nu ere deroppe - er feig, fordi han saaledes vrider og snoer sig, inden han vil ud med Navnet paa hans Hjemstav. Er han først kommen til det Punct, at Snildhed, List, Udflugter intet nytte, da bruger han - liig den omringede Bjørn - sine Kræfter til det yderste, "lige til den sidste Negl."

"Vel! Vel! men hvad kommer alt dette *Rubjerg og Lønstrup* ved?" - Ikke videre, end at Lønstrup nu just forekom mig som et Symbol paa Vendelboens mistænksomme Forsigtighed, og Rubjerg et andet paa hans ubøjelige Standhaftighed. - See kun hvor lønligt han har forstukket sig mellem Bankerne og Havet! du vilde neppe have fundet den uden Vejviser. Det seer ud, som den havde isinde at flygte fra Vendsyssel, og laae her blot og ventede paa Skibe. - Og kig nu op til Rubjerg Kirke! hvor stolt den staaer der paa den høje stejle Klint, og trodser baade Stormen og Havet - en Skjoldvagt som aldrig afløses. Derfor have og de brittanske Sømand personificeret den, og omdøbt den til "*Robert Knud*."

"Naar det skal være, saa skal det være." Det er Vendelboens Ultimatum. * 66 Og drives han dertil, saa kan du være vis paa, han vrøvler ikke længere, men holder i ad ultimatum. Det var Vendelboer, eller Jyder med Vendelboer i Spidsen, der, fordrevne af Havet, uddroge at søge sig et andet Hjem, med Kaarden i Haanden gjennemvandrede mange Riger, indtil de omsider med Kaarden indtog, og med Kaarden i tvende Aarhundreder værgede Aages og Ebbes Rige paa hiin Side Alperne. - Det var Vendelboer, der fulgte Præste-Knud fra Liimfjorden og til Alteret i Albani Kirke, - Det var "Goden Vendelboe," som lod sig nedhugge hist oppe i "Hannesland." for han vilde ikke flye. - Det var Vendelboer, med hvilke Clemens først slog de guldbesporede Herrer, og siden stormede Randers; hvor de vel bleve overvundne, men af "Buurllet."

Saadanne Karle kunne vel ogsaa bruges, naar det gjælder Danmarks Forsvar og Frelse.

XXX. Strandvejen.

Tænk for alting ikke paa *den* der ved Øresund! hvor man en heel Time rejser igjennem bare Haver og Lystlunde, og mellem hele Gader af bare Lyststeder, det ene smukkere end det andet; hvor Flora idelig tilvifter os sin berusende Duft, og Pomona frister os med sine ambrosiske Frugter; hvor Havet med sine Snekker slynger sig lyseblaat tindrende, liig en Canal besejlet af Svaner; hvor, paa de milde Midsommersdage, hele Hovedstadens pyntelige Verden iler caravanevis frem og tilbage mellem de røgoverhævede Huse derinde og de løvomhævede Telte derude. - Nej nej! det er en ganske anden Strandvej, jeg nu vil føre Dig. - Ja! det gaaer an: vi har netop Ebbe, og saa kunne vi age paa den nys overskyllede Havstok.

Naa! hvad siger Du om saadan en Chaussee! fast, uden at være haard - glat, uden at være slibrig - det kalder jeg en rigtig Macadamisering! - Hvor lang den er? - det var ogsaa et Spørgsmaal! - Fire Mile - jeg troer, at Du ordentlig keder Dig. Har Du ikke hele tre Elementer at forlyste Dig ved: Vand til Venstre, Sand til Høire og Luft ovenover? Hvad vil Du mere? Tænd Din Pipe! saa har Du tillige det fjerde Element. - Og see engang hvilken behagelig Afvexling: der rager et Vragstykke en Stump af en Forstav, glindsende sort op af den hvide Sand - der staaer en Strandmaage og nedhulker en Fisk - 67 der staaer Kølen af en fordums Sejler med sine nøgne afbrækkede Ribbeen - der løber en rødbenet Strandryle, - der er nok et Vrag, og nok eet, og see her! her til Højre viser sig midt i Klinton en Strimmel Martørv! Seer Du vel! af denne Tørvemasse fremspire svære Betragtninger: har her engang været Tørv, saa har her og været en Mose - har her været Mose, har her ogsaa været fersk Vand; Kjer, Eng, Vegetation- og er dette saa, da har Havet hermed ingen Forbindelse havt, det har været *langt borte* herfra - godt og vel, om Landet ikke har været langt bredere, saa bredt maaskee som det øvrige Vendsyssel her syden for- og godt og vel, om ikke denne hele smalle Landtunge - Sandtunge vilde jeg sige - efterhaanden bliver Fylding i Kattegattet - "Det skeer ikke; hvad skulde der saa blive af Østersbankerne: det skeer ikke." - Nej, det er ogsaa sandt; dem havde jeg reent glemt. - "Huh, der finde vi atter et Vrag; det er en frygtelig Kyst - Kan du ingen Strandingshistorier? men virkelige" - Jo vel kan jeg saadanne, og det sande, og dertil ganske ny, som for Exempel:

Der inde i Krogen paa Twersted Forstrand kom da for en halvsnes Aar siden et Skib til Ulykke, som der gjør saamange. Det var en stor Brig, en Engelskmand, og han hug paa den yderste Revle. Det saae Nogen inde paa Landet, og saa saamledes Folk til. Men de kom ikke bare for at see til; de satte Baad ud, for at redde Besætningen. Det holdt haardt: de bleve kastede ind igjen, og de stampede ud igjen; og endelig langt om længe naaede de Briggen; og de arme Engelskmænd vare ikke sene til at jumpe ned i Redningsbaaden. Capitainen var den sidste, for han vilde havt sin Rummunk med, og den kunde han ikke finde, fordi han var fuld.

Da de nu alle vare komne paa tørt Land, takkede Engelskmændene af oprigtige Hjerter dem, der havde vogtet deres Liv for at frelse dem; men Capitainen spurgte efter Rum. Da deraf intet havdes, udsendte han ligeledes af et oprigtigt Hjerte de inderligste Forbandelser over de Danske, og bad dem om at gaae til Helvede. Dette gjorde det rigtignok ikke; men derimod plejede de Bæstet saavel som de Andre skibbrudne, og lod dem saa fare hvor de vilde. Enten det nu var til Helvede eller til en anden Plads, ved jeg ikke; men jeg haaber, at Capitainen i Fladstrand har forsynet sig med en fyldt Rummunk til videre Rejse. - Der er ved denne Begivenhed noget højst sælsomt, ja ganske anomalisk. Naar ellers Nogen strander, da er et af to gjerne Tilfældet: enten er Capitainen ædrue og alle Folkene fulde, eller ogsaa 68 ere de allesammen ædrue. Det sidste Indtræffer, naar nogen strander for Alvor: det første, naar det er en Spøg, Capitainen og Rhederne have for med Assurandørerne. Det er en Selvfølge: at denne Maade at strande paa er ikke nær saa farlig, som den anden.

XXXI. *Milerne.*

Den smalle firemillange Landstrimmel eller Sandstrimmel, som ender vor Hølvøe mod Norden, kan man uden at bruge nogen halt Lignelse, kalde "Jyllands Hals, Hoved og Neb." Men Halsen hælder mod Østen; Hoved og Neb stikke lige ud ad den samme Kant. Havskummet i Blæst kan forestille Kammen paa Hbvedet; og om Natten er Fyrtaarnet dets Øje. - Vesterhavet krummer idelig, skjøndt umærkelig paa denne løse Hals; vil og engang - længere hen i Tiden, end Nogen af os kan tænke maaskee - fortære den ganske, og derved gjøre Vendsyssel til et hovedløst Bryststykke. - Den Dag den Sorg! - Lad os nu bestige een af hine umaadelige Sanddriver der Norden for Raabjerg Præstegaard! - Men, tag Dig iagt! det har sat Havvandet herind i Dalene. Bunden er løs og bundløs; det kunde gaae Dig som Junkeren af Ravenswood: Du kunde drukne i Sandet. Det er en Velling eller en Grød; men Gud naade den, der kommer midt i Fadet! "Hvor Du ej kan den lige Vej komme, der vandrer Du udenom! "-

Nu ere vi da herovenpaa dette bevægelige Bjerg, der, som Ossian siger om Kong Cairbar "forandrer sin Skikkelse ved hver en Vind." Betragt først Vesterhavet! - "Jeg har allerede betragtet det saa tidt, og hørt saamegen Snak om det, at jeg er keed deraf, og hellere betragter Gadedammen der nede ved Præstegaarden." - Saa finder vel Østsiden heller ikke Naade for Dine Øjne - undtagen det skulde være Østersbyen Aalbek histnede - see da mod Norden! - "Hm - Sand!" - længere! - "Sand." - længere! - "Sand og Vand- og Noget ligesom en Række af mørke Vandfugle - en Svane ved den ene Ende." - Og en Trane ved den anden. Det er Skagen, Kjere! Dine Vildænder ere Byens Huse: Svanen er den gamle Kirkes Taarn og Tag; thi saa højt har nu Flyvesandet opdyngtet sig om Murene, at den Tid ej kan være langt borte, da Din Svane har dukket sig i Sandhavet, for aldrig mere at komme op igjen. - Hvad jeg - for Rimets Skyld - kaldte en Trane, der ved Østenden af Byen - det er hverken meer eller mindre end et 69 Fyrtaarn. Og for at Du kan faae Troen ihænde; saa lad os nu afsted derhen!

XXXII. *Skagen.*

Hvergang jeg tænker paa denne Bye og dens Beboere, falde mine Tanker strax hen paa Havmaager: for hvem Vandet er det Meste og Landet det Mindste; Vandet giver Føden, og Landet allene Fodfæste til at fortære den: paa Vandet er Færdsel, paa Landet er Hvile. - Disse Maager, der ofte bedække Strandbredden i talløs Mangfoldighed, ere forekommende mig som afdøde Skavboers Sjæle, der endnu fortsætte dette Livs Idræt, Jagten efter Kuller og Flynder. Denne Indbildning har virkelig faaet ydermere Næring, naar disse hvide Fugleflokke ved min Nærmelse hævede sig, og i faa Øjeblikke forsvandt, som om de sammensmeltede med Luften eller med Bølgernes Skum. - Men det er nok af Phantasia; Lad Virkelighed træde istædet!

Skagen bestaaer egentlig af tvende Byer: den gamle og mindste paa Vestkysten, og den nye, som er langt den største, mod Østen. Om denne sidste er her Talen. - Her leve i de mørke tjærede Træhuse, der ere henstrøede i henvend en halv Miils Strækning langs med Bugten mod Syden, et tusinde Mennesker eller Flere, og leve saavel, at kun 70 Een af halvtredsindstyve trænge til Andens Hjelp. - "Hvoraf?" - Af at fange Fisk og Mennesker. Gammelstrand i Kløbenhavn, og Fisketorvet i Gothenburg, flere af vore egne Smaasøsteder ere glade ved Skagens Fiskere. Og under dette Hensyn passer atter hiin Lignelse om *Nebet*; thi af den velspækkede Kroe udhulker det Føde til mange Tusinder. - Derhos bjerge Skagens Søgutter, foruden mangt et Menneskeliv, mangen Ladning; og dette møjefulde, farefulde Arbejde er vel og sin Løn værd. At denne stundom kan være lidt høiere end almindeligt - naar nemlig en Skibsfører kommer ædrue og alle hans Folk berusede paa Grund - det var vel ei heller saa ganske urimeligt: saadan en Slughals af en Søfugl stopper paa eengang sin Kroe saa fuld, at den kan trænge til at lettes.

"Skagen er dog en Kjøbstad; har den da Intet som var værdt at see? offentlige Steder - Spadseregange." - Aajo! den har hele to Spadseregange. Den ene af disse er en stor Høj eller Banke, beplantet med - Marehalm, Bleggraat paa Graagult; thi Højen er dannet af Flyvesand. Dette Forlystelsessted besøges - naar det er godt Vejr, som det rigtignok sjelden er - af Byens kvindelige Beboere. Hvad de der egentlig mere sig med, skal jeg laade usagt; thi da jeg var deroppe, blæste det, som det plejer at gjøre de 364 Dage af Aaret; og da ulejlighes man en Smule af Flyvesandet. - Men kommer Nogen af mine Læsere did til Jyllands Nordkap, og lyste at see dets Vauxhall, da spørge man allene efter "Sladderbakken!"

Den anden Spadseregang falder i en ganske anden Smag. Det er en Lund, anlagt af en *Lund*, som har gjort Lige for sit Navn - "Gavn af Navn" - som forhaabentlig vil glæde Skavboerne ved et langt længere Liv, end det som ellers vorder *Lunderne* til Deel. - Naar Du, min Rejsende! har moret Dig ad libitum paa Sladderbakken, saa spørg om: hvor Byfogden boer! - Dersom det da er den samme, der modtog den stakkels Præst i Spentrup med arabisk (jeg siger blot saa med Hensyn til Sandet) Gjæstfrihed, da vil han vise Dig noget Utroligt - jeg havde nær sagt: Umueligt. Blomsterhave, Frugthave, Lystskov, og det just ikke i det ganske Smaa, lønner her den menneskelige Flid og Udholdenhed. Naar man kommer fra Ørken mod Syden, hvor vederqvæges, forlystes da Sjæl og Sind, og det gennem alle Sandser! Det jevne Løv, den smilende Blomsterpragt, den søde Duft, de muntre Fugletoner, de liflige Frugter - Alt forener sig her, for at bringe Hidrejsen i Forglemmelse; det er fra Styx og lige ind i Elysium. Om 71 endog Havets Brusen trænger ind til dit Øre, det er kun en Efterlyd af Livets overvundne Storme.

XXXIII. *Grenen.**

Nu staaer jeg her, kan ikke komme længer;
Nordhavet sine Bølgebjerge slænger
Ind over Revet brølende.
De koge, boble, fraade nølende,
Til Andre drive dem,
Og Vindstød rive dem
Hend til nok en Dands i Kattegat.
Det Rev et Fløj paa Jyllands Top er sat:
Fra Vesten hveger det,
Mod Østen peger det,
For alle Himlens Vinde svajende
Som Kongevimpel væjende,
Det viser Havet, hvor Orloggens Torden
I Lyn og Damp har rystet gamle Norden.

Det viser Landet, hvor de Gamle mødte
Saa tidt i varme Vaabendands, og blødte.
Usalig Ære vunde de.
Og Sæd til nye Broderkrige fonde de:
I Arv til Sønnen gik
Det Had, som Lønnen fik
Betalt i Venners og i Frenderes Blod.
Ryk op! Ryk op hiin onde Tvedragsrod!
Bort Sværd fra Lænderne!
Ræk sammen Hænderne
I her paa Sletten! I paa Bjerget! slaae
En Kjæde, Sværdet værge maae!
For den hver Nordboe glad sit Blod udøse!
Ej fremmed Vold, ej List den da skal løse.

73

Af: Viborg Amt og andre Skrifter

74

Biborg Hmt.

Befirevet

efter

Øpfordring fra det kongl. Landhuusholdnings-Selfkab

af

St. St. Blicher

Sognepræft til Spentrup og ???asfum Menigheber i Narhuus Stift.

Kjöbenhavn, 1839

Truft hos Directeur Jens Øoftrup ???huls,

Rongelig og Univerfites - Bogtruffer.

75

1

Uldbinderiet.

Naar denne nu saa udbredte, og i oeconomic Henseende saa højst vigtige Industriegreen er voxet til en staaende Handelsgreen, er nu umuligt at bestemme; men vist er det, at Tidspunktet da Almuen i Lysgaard og Hammerum Herreder tilvirkede Bindetøjer til Salg og langt over egen Fornødenhed, ligger langt fjernere tilbage end enten skriftlig eller mundtlig Frasagn.

Den Første som - mig bekendt - paa Tryk haver berørt samme, er Grev Fr. L. Møkke i hans "Efterretning om det fordeelagtige Manufactur af Strømper etc." for omtrent 80 Aar siden; og den Anden, der som længe bosat i Bindeegnen var istand til at erhverve sig nøjere Kundskab til denne Slags Huusflid, er min Fader N. Blicher i hans "Tbographie over Vium Præstekald, trykt i Viborg 1795". Og endelig har jeg for en 13 Aar siden, medens jeg boede i Thorning, indsendt til det Kongelige Landhuusholdningsselskab en Afhandling over dette Æmne; af hvilken Hr. Kammerjunker Rawert har uddraget en Extract og indrykket samme i Handels- og Industrie-Tidenden; men deri fejlagtig anført min Fader som Forfatter. Siden den Tid har Binderiet i visse Dele været nogle Forandringer underkastet, og navnlig har det betydeligen udvidet sig over Bindeegnens forrige Grændser.

Hr. Johannes Keller, Sognefoged i Thorning og selv Strømpehandler og Factor for Kjöbenhavnske Høsekræmmere, i en lang Aarrække, skylder jeg de allerfleste af Materialerne saavel til hiin min første Afhandling som til den herværende. Hans lange Erfaring og klare Indsigt i Sagen har dertil forsynet mig med flere vigtige Oplysninger og Vink betræffende denne Industries Tilstand, Mangler, Hindringer og Midlerne til sammes videre Fremme.

Som allerede berørt, er Lysgaard og Hammerum Herreder Uldbinderiets 76 Vugger. Hvilken er ældst, eller om de ere lige gamle, kan ikke afgjøres; men saameget er vist, at Salg af Bindetøjer lige indtil for omtrent tvende Generationer siden indskrænkedes sig til hine Herreder, paa enkelte Undtagelser nær. Men da Bondefrihedens Periode indtraadte, udvidedes Industrien stadigen, og udvides endnu stedse; dog fornemmelig mod Vesten og Syden, navnlig i Ringkjøbing og Vejle Amter, saaledes at den nu drives kraftigt i efterfølgende 4 Amters 11 Herreder.

1. I Viborg Amt: i Medelsom, Nørlyng, Fjends, Hids og Lysgaard Herreder.
2. I Ringkjøbing Amt: i Ginding, Hammerum, Ulvborg og Bølling Herreder.
3. I Vejle Amt i Nørvangs Herred.
4. I Skanderborg Amt i Vrads Herred.

Desforuden har Uldbinderiet allerede forplantet sig til enkelte Sogne og Byer i de tilgrændsende;* og man vil komme Sandheden nær ved at antage: at tidtbenævnte Huusflid blomstrer og udgjør den vigtigste Indtægtskilde i 90 Sogne med en Folkemængde af 40,000 Mennesker. Fra denne almindelige Udsigt vende vi nu tilbage til Viborg Amt, for inden dettes Grændser at betragte Binderiet, og derefter at fremsætte hvad der formeentlig kan ansees for meest hensigtsmæssigt til samrnnes yderligere Fremme.

I Binderiet deeltage begge Kjøen fra 5, 6 højst 7 Aars Alder og lige til den højeste, kort Enhver, som ikke ved Blindhed, Lamhed i Hænderne eller Sygdom heri forhindres. Naar dernæst fradrages de som ere sysselsatte med andre Haandteringer, Handel o.d.l., rene Lediggjængere og Folk over Bondestanden, kan omtrentligen regnes, at 2/3 Dele af Bindeegnens Folkemængde er sysselsat med dette Arbejde. I nogle Sogne gaaer Bindingen saa vidt, at de Fleste - især af Kvindkjønnet ⁷⁷ - end ikke paa deres Vandringer lægge Bindetøjet tilside, ja der gives endog Mange, som om Helligdage strikke lige til de naae Kirkedøren; og naar de træde ud af Kirken atter tage fat paa Arbejdet. Den Methode, som er disse Bindere allene egen, nemlig at holde Traaden over venstre Pegefinger, bidrager storligen til den Hurtighed, hvormed Gjærningen gaaer fra Haanden; thi herved vorder det muligt, at Een kan strikke et par fuldkomne Mandsstrømper i tvende Døgn, naar den ikke forsinkes ved nogen anden Bestilling. En Skik, som dog tilforn var almindeligere end nu, er den: at flere Familier eller rettere ugifte Individuer af flere Huse samles om Vinteraftener paa eet Sted, 10, 12 og flere i Tallet, til saakaldte *Bindestuer*. De tage alle Sæde omkring eet Bord. Af enhver Uldnøgle udmaales nu ligemange Favne, alt i Forhold til Tiden de forud bestemme at være samlede, og Garnet lægges paa Bordet; men Enderne kastes over en Krog som Binderne have fastsyet ovenfor det venstre Armhul. Ved Skinnet af en Lampe, som hænger fra Loftet midt over Bordet; og under Æventyr og Sang af de meest begavede, eller under Samtaler om Dagens og Egnens Begivenheder, bindes nu ivrigt fort til Midnat og stundom længere. Denne Indretning medfører tvende Fordele: først at der spares paa Lysningen og dernæst, at Kappelysten mærkeligen fortrner Arbejdet; thi ingen vil gjerne være den sidst færdige.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

Det er virkelig til Forundring at see, hvor rivende og dog tillige med hvilken Accuratesse denne Dont gaaer - saa at sige mekanisk og Arbejderne saagodtsom ubevidst - fra Haanden. Sjelden see de til Strømper; Fingrene bevæge sig af sig selv med firmende Hurtighed; og i Mellemrum af faa Secunder afløser den ene Pind den anden. Det er følgelig ikke at undre over, om de kunne paa eengang lige færdigt bruge baade Hænderne og Munden; men jeg har virkelig flere Gange seet Bønderkvinder forrette tre Ting under eet: *binde* (med Hænderne) *tvinde* (med Foden trædende Rokken) og - læse. At Ulden forud vorder *luffet* (grovkartet), *fiinkartet*, *spundet* og *tvundet*, ligeledes af Bønderne selv, behøvede neppe at bemærkes. Naar et halvt eller heelt Dusin Strømper, eller et forholdsmaessigt Quantum af andre Bindevare, er strikket, vorder samme vasket i grøn Sæbe eller Urin, og - om det er Strømper - tørrede paa Træblokke. Saaledes ere de da færdige til Salg.

De forskjellige Arter af Bindetøi, som her forfærdiges, ere:

- 1) Hele Mandsstrømper.
- 78
- 2) Sokker, eller halve Mandsstrømper.
- 3) Fruentimmerstrømper.
- 4) Bårne - eller Drengestrømper.
- 5) Nattrøier.
- 6) Underbuxer.
- 7) Klokker.
- 8) Kastetørklæder (eller Shawler) dog kun faa til Salg.
- 9) Vanter.
- 10) Mandsærmer.
- 11) Spraglede Strømper (meest Sokker og Drengestrømper) bundne af een hvid og een blaa Traad.
- 12) Ditto halv ulden og halv Bomulds (den blaa Traad Uld, den hvide bleget Tvist), deraf meest Fruentimmerstrømper. Disse tvende sidste Sorter skulle Københavnerne før have erholdt meest over fra Sverrig. Endelig kommer og i Handelen paa København
- 13) Tvundet Uldgarn.*

Alle disse Sorter forfærdiges ikke i lige Forhold paa ethvert Strøg af Bindeegnen: saaledes frembringer Thorning og Omegn meest Strømper; Medelsom Herred meest Trøier, Klokker og Buxer. Ogsaa i Henseende til Qualiteten gives betydelig Forskjel: *Hammerum* Herred f. Ex. leverer de sletteste Vare baade hvad Ulden og Bindet angaaer. *Lysgaard* Herred de bedste. Og kan navnlig Thorning ansees som Centralsognet for det gode Bind.

Hvad Priserne angaaer, da vilde det være alt for vidtløftigt og tillige usikkert at anføre disse for enhver enkelt Varesort; eftersom de ideligen variere, saavel i Forhold til *Uldens* Priis, som i Forhold til Varenes Beskaffenhed. Desuden ere og Priserne noget afhængige af den forskjellige større eller mindre Søgning. Og endelig virker og bedre eller slettere *Kornaar* kjendelig herpaa. Men som Hovedregel kan med afgjort Sikkerhed antages: *jo bedre Vare jo stadigere Priis, og jo større Fortjeneste paa Materialet.*

[...]

Det vil nu hernæst undersøges: *Hvormeget* der til Salg forarbejdes, * 79 og den deraf fremkommende Nettofordeel for Arbejderne. Dette vil let og tydeligt indsees af vedføjede Tabel, for hvis Tilførlighed Forfatterens, Hr. Kellers, Sagkundskab fuldkommen borger. Folkemængden i Thorning Sogn, som efter Folketællingen for 3 Aar siden beløb sig til 984 Personer, kan nu med temmelig Sikkerhed ansættes til 1000. Da ualmindelig mange Familier udenfor Bondestanden ere bosatte i dette Sogn, kunne, naar tillige Børn under 6 Aar, Handlende, og Udygtige til Arbejde fradrages, Bindernes Antal med et rundt Tal anslaaes til 660.*

Dette sammenholdt med Tabellen giver følgende Resultater:

Bruttoindtægten for Bindetøjer udgjør efter 5 Aars Middeltal	7,400 Rbd.
aarlig	
Thara, nemlig Uld, Sæbe, Indigo og Tvist ligeledes	5,000 Rbd.
altsaa bliver Netto-Fortjenesten	2,400 Rbd.

* 80

Tabellarisk Fremstilling over alle de Bindetøjer, som aarlig i de 5 Aar 1832-36 ere solgte af Thorning Sogn m.m.

Aar	Hvorhen solgte	Mandsstrømper Dusin	Fruentimmerstrømper Dusin	Sokker Dusin	Drengestrømper Dusin	Børnestrømper Dusin	Underbuxer Dusin	Nattrøier Dusin	Mandsærmer Dusin	Uldgarn Lpd.	Pengebeløbet for det Hele	Herfra drages Materialernes Priis	Netto Arbejdsløn
1832	til København	110	482	401	113	215	11	26	5	32	5160	Uld 620 Lpd. Sæbe 6 Tdr.	
	til Holsteen	152	389	508	19	54	-	6	-	-	3122	Indigo 1 Lpd. Tvist 30 Lpd.	
Summa		262	871	909	132	269	11	32	5	32	8282	5282 Rbd.	3000 R.
1833	til København	146	327	617	106½	170	6½	9	5½	19	4093		
	til Holsteen	71	167½	556	15	57	8½	-	-	-	2425		
Summa		217	494½	1173	175½	227	15	9	5½	19	6518	4904 Rbd.	1614R.
1834	til København	107	218	915	100	107	12	14	1½	25½	4712		
	til Holsteen	85	153	602	15	14	4	-	-	-	2513		
Summa		192	371	1517	115	121	16	14	1½	25½	7225	5200 Rbd.	2025 R.
1835	til København	143	382	681	84	140	10½	23	6	25½	4911		
	til Holsteen	84	203	465	36	5	2½	-	-	-	2298		
Summa		227½	585	1146	120	145	13	23	6	25½	7209	4830 Rbd.	2379 R.
1836	til København	196	477	934	109	126	5½	12	7	20	5770		
	til Holsteen	88	194	354	32	15	2	-	-	-	2064		
Summa		284	671	1288	141	141	8	12	7	20	7834	4860 Rbd.	2974 R.
Middeltal af Netofortjeneste for Arbejderne			2398 2/5										
eller med et rundt Tal			2400										

81

Denne Fortjeneste, fordeelt paa 660 Bindere, bliver til hver 3 Rbd.

4 Mk.

Aarlig forbruges 580 Lpd. Uld til Binderiet.

Forarbejdet udbringes Lpddet. Til	12 Rbd. 4 Mk. 8 Sk.
et Lpd. Uld koster i raa Materie fra 7½ til 8½ Rbd., efter Middeltal	8 Rbd. - Mk. - Sk.
Altsaa fortjenes paa hvert Lpd. i Arbejdsløn	4 Rbd. 4 Mk. 8 Sk.

Enhver Binder forarbejder i Gjennemsnit 12 Pd. Uld aarlig.

Af alt Foranstaaende fremkommer for Arbejderne en tilsyneladende ubetydelig Fortjeneste = 1 Sk. daglig. Men naar vi see noget nøjere til, vil Sagen vise sig fra en lysere Side. Vel have vi regnet 660 Arbejdere; men herved maae overvejes:

- a) at i dette Antal ere indlemmede alle Børn fra 6 Aars Alder; skjøndt det let indsees, at disse først efter nogle Aars Forløb kunne antages for udlærte og færdige nok.
- b) Medens Markarbejdet varer, de 7/12 Dele af Aaret, bindes kun lidet af de Faa, som passe Husene.
- c) Fra 6 til 14 Aars Alder tager Skoletid og Legetid en betydelig Deel bort af Arbejdstiden.
- d) Gilder, Markeder, Torvedage, Helligdage, Legestuer borttage ligeledes en ikke ubetydelig Deel af Arbejdstiden.
- e) Andre Professioner og Haandteringer, Sygdom og Dovenskab ligesaa.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Da vi nu forhen have seet: at en færdig Binder kan, naar den ene og allene overgiver sig til dette Arbejde, strikke et par Mandsstrømper i tvende Døgn (til at karte og spinde maae derhos gives halv saa lang Tid*) og det af bedste Sort; naar vi derhos vide, at til et saadant par Strømper medgaaer nærmest ½ Pd. Uld à 1 Mk. 8 Sk. (da Sæben gaar i Brøkskilling medregnes den ej i Detaille), at det betales med en Middelpriis af 3 Mk. 12 Sk. pr. Par: saa vorder Fortjenesten 2 Mk. 4 Sk., og fordeelt paa 3 Dage 12 Sk. om Dagen.

Dette kan vel ved første Øjekast synes at staae i skjærende Modsigelse med hiin Calcul, efter hvilken Arbejderne kun fortjener 1 Sk. ⁸/₈₂ daglig. Men naar vi overveje: a) at en fuldkommen Arbejdsdygtighed kun kan tillægges de 2/3 af Arbejderne, at b) kun ¼ Deel af Tiden anvendes dertil, og c) at de som levere slettere Vare fortjene forholdvis mindre, saa falder Modsigelsen bort. Vi see til Slutning: *hvad der* under de bedst mulige Betingelser kunde fortjenes, og hvad der nu under nærværende Forhold *virkelig* fortjenes. Men dette er ikke ubetydeligt. Thorning Sogn har ufrif Hartkorn 172 Tdr. Hele Sognets Arbejdsfortjeneste ved Uldbinderiet er 2,400 Rbd. aarlig; fordeelt paa Hartkornet 14 Rbd. pr. Tønde. Men naar de *Ikkebindende* omtrent 50 Tdr. fradrages, bliver der for Binderne 20 Rbd. pr. Tde. Da nu *Skatter, Tiender og Communeafgifter* beløbe sig til nærværd 16 Rbd. pr. Tde. Hartkorn, saa sees, at alle disse Udgivter meer end dækker ved den omhandlede Huusflid.

Dog vil jeg hermed ikke sige saameget som: at alle benævnte Udgivter ved Binderiet udredes i Forhold til Hartkornet. Indsidderne *uden* Hartkorn fortjene jo med ligesaamange Hænder ligesaameget, ja meer end Jorddyrkerne *med* Hartkorn. Det er blot Nettoprovenuet, som jeg sognevis reparerer paa Hartkornet. Og i Grunden kommer meget af Indsiddernes og smaae Huusmænds Fortjeneste de større Grundejere tilgode ved Huusleje, Græsleje, Tørveskjær, Lyngsiet og Haandarbejde.

At kunne afholde alle offentlige Udgivter ved Huusflid - hvilket og, som siden skal vises, er Tilfældet med Høringindustrien - er al Ære og Opmærksomhed værd, og dette saameget mere, som en stor Deel af dens Frugter gaar ud af Landet, og bringer altsaa Penge ind i Landet.

[...]

En naturlig Tankefølge leder os nu til *Afsætningen af disse forædlede Uldvare*, eller som den i daglig Tale kaldes: *Strømpebandelen*.

A. Saalænge som Industrien har været til, fandtes og i Egnen *bosiddende Hosekræmmere*; til hvem Binderne altid strax kunde afhænde deres færdige Producter, deels mod rede Penge, deels mod Sæbe, Uld, Tobak; og i senere Tider tillige mod Indigo, Twist, og enkelte andre Urtekramvare. Disse Hosekræmmere vare og ere endnu at ansee som *Factorer for de Københavnske*, til hvem de oversende, efter forudgjorte Bestillinger, Bindetøjerne mod en Provision af 6 til 9 pCt., alt eftersom disse eller hine staae Risicoen. Dette gjaldt meest for den *østlige* Deel af Bindeegnen: Lysgaard, Hids og Medelsom 83 Herred; medens den vestlige: Hammerum med flere Herreders Hosekræmmere førte største Deelen af deres Bindevare til Ringkjøbing; hvorfra de tilskibs gik til Hamborg og Holland.

B. Foruden de bosiddende Hosekræmmere gaves stedse *gaaende*, som med Smaapartier vandrede til de nærmeste Kjøbstæder - meest Randers, Aalborg og Aarhus. Nogle af Vårene solgtes i disse Stæder, og nogle gik søværts ud - mest til Norge. Men alt dette er blot tilfældigt, og ingen ordentlig Handel drives hermed.

C. I Aarene Fiirs kom den første *Holstener* (Sønderjyde) herind for at købe Strømper. Disse førtes til de Holsteenske Kjøbstæder, videre til Hamborg og Bremen; og skulle endog paa Messerne i Leipzig og Brunsvig været saa højt anseete, at et par bedste Mandsstrømper i Begyndelsen kostede en Ducat; hvilket slet ikke er utroligt: thi gav den bosiddende Hosekræmmer Binderne 4 Mk., maatte den rejsende give ham 4½ Mk. igjen; og naar nu Vårene skulde føres paa Vogne saa lang en Vej, kunde Fortjenesten ikke blive saa aldeles overdreven. Efterhaanden trak flere og flere Holstenerer herind; og nu komme de næsten regelmæssig 5 Gange om Aaret, og opkjøbe omtrent 1/3 Deel af Viborg Amts Bindetøjer (see Tabellen); men 2/3 Dele af Ringkjøbing Amts. Men disse gaar nu (efter Holstenernes eget Udsagn) ikke længere end til Hamborg, da den nye tyske Toldforening har belagt dem med 30 pCt. Afgift; hvorfor det ikke betaler sig at bringe dem til de store Markeder længere inde i det romerske Rige.

D. Endelig ere paa de samme Tider opkomne i Bindeegnen selv *rejsende Hosekræmmere*, som hjemme købe i smaa og store Partier, og føre til Kjøbenhavn. Disse menes med Føje at have skadet Industrien; idet de nemlig slet ikke see paa *Qualiteten* af Bindetøjerne; men allene *paa godt Kføb*. Herved ledes Binderne til at sjaske, Vårene komme i Miscredit, og falde i Prisen; og denne Falden strækker sig selv til de bedre. Det er heraf indlysende: at Varenes Foringelse, og deraf flydende Synken i Værdie, ikke egentlig er at tilregne *Arbejderne*, men de *første Kjøbere* og især de *rejsende Kræmmere*; hvis Hovedhensigt virkelig synes at være denne, at de kunne undersøge hverandre.

[...]

84

Høringindustrien.

Denne kan egentlig ikke i saa omfattende Betydning som Uldindustrien henregnes til *Huusfliden*; eftersom dens første Stadia falde udelukkende ind under Landbruget; men just fordi den griber ind i dette, og rimeligvis med Tiden i visse Egne vil komme til at indtage en vigtig Plads i Rotationen, torde den maaskee engang hæve sig over hiin som rigelig frugtbringende baade i Mark og i Huus. Forsaauidt Hørrens Dyrkning og videre Beredning allene indskrænker sig til eget Forbrug, vil den ikke her komme under nærmere Betragtning; ligesaalidet vilde det passe, i dette Skrivts Plan at udpege de ikke faa Enkelte, som hist og her udenfor de egentlige Høregne drive Hørvælden videre end andre i deres Nabolag. Vi holde os her allene til de tvende Amters Egne, hvor Industrien over en sammenhængende Landstrækning drives almindelig, over egen Fornødenhed og til Salg. Disse ere: 1) de østlige Dele af Sønderlyng og Medelsom Herreder, og 2) Salling.

Den østlige Høregn indbefatter næsten hele Sønderlyng Herred. Dog maa bemærkes: at de vestligste Sogne af samme, nemlig Thiele, Viskum og Vejrum ere langt tilbage fra de østlige i denne Industrie; Vinge og Ørum komme disse nærmere; men Vorning, Qvorning, Hammershøj, Nørbeek, Sønderbeek, Læsten, Bjerregrav, Aalum, Taanum og Hornbeek udgjøre Høregnen i fuldeste Betydning; og til disse vil jeg og i denne Beskrivelse fornemmelig holde mig.*

Skjøndt Hørrens Behandling, førend den kommer i Huus og vorder Gjenstand for Huusfliden, egentlig henhører under et andet Afsnit, finder jeg det dog ikke af Vejen her kortelig at berøre samme, Næsten uden Undtagelse vælges til Hørsæd den udvilde Jord, eller den Græsvalg, som skal indtages til Dyrkning; og i hvilken for det Øvrige saaes Gjøde - eller Grønnyrd-Byg. Hørren nyder samme ⁸/₈₅ Skjæl som denne Kornart: Gjødning udføres og spredes paa Græsset om Efteraaret - hvis Tiden tillader - der pløjes om Foraaret saa tidlig muligt, nogenlunde tyndt, og anden Gang dybere strax efter Havresæden, sidst i April eller først i Mai. At saae efter *een* Pløjning bruges vel undertiden, og meest af dem der ej kunne overkomme to; kan og lykkes forsaavidt det giver reent Hør og finere, dog derhos kort og tyndere; men indfalder tør Forsommer, hænder det ej sjelden, at de fleste Frøkor, nemlig de som ej ligge mellem Furerne, af Mangel paa Fugtighed komme for silde til at spire, og saaledes er hele Sæden at ansee som mislykket. Tjenligt til at forebygge dette, og overalt under enhver Behandling gavnligt vilde det være, at saae Hørren *noget før*, medens Jorden er fugtigere, da Planten derhos maatte vinde i Væxt, og give et voluminøse Product. Men i Bondens Rangforordning staaer endnu Havren over Hørren; derfor maa denne vente til han vorder ganske færdig med hiin.* At *luge* Hørren er temmelig ualmindelig, paa det Stykke nær, som udsættes til at give Sædefrø, For at erholde dette *reent* og *godt*, sparer Bonden hverken Umage eller Bekostning: deels renser han sit eget saa godt han formaaer ved Hjælp af sine Kornsolde; deels kjøber eller tilbytter han sig godt Sædefrø fra andre Egne - thi Hørren elsker ogsaa denne Forandring - og endelig søger han at faae 1 Skp. eller 2 tydsk eller sjællandsk Frø, om han endog skulde betale det dobbelt. Paa Hørfrømarkederne i Randers,** som holdes hver Løverdag under Havresæden og lige til Bygsæden, og aarlig mærkeligen tiltage, ere de fleste Sælgere fra Sønderlyng Herred, da disse i Almindelighed lægge mest Vind paa godt Sædefrø; især var Vorning Sogns (ligesom Vissing i Galthen Herred) længe i fortrinlig Renommé.

Den Deel af Hørren, som er bestemt fortrinnsvis til Lærred, ruskes naar den er vel *knebsat*, eller rettere *lige før Høst*; men med Sædehørren bies til *sidst i Høst*. Den opbindes strax i smaa Knipper, hjemføres, knebles paa vide Træ- og Jern-Kamme, bindes atter, og bringes i *Røde* - helst i rindende Vand, om saadant findes i Nærheden, ellers i stillestaende; haves ikke andet, tager man tiltakke med Tørvegrave, ⁸/₈₆ hvs Vand giver Hørren en mørk (brunlig) Farve, men røder hastigen. Det nedtynges *under Laag* med Græstørv, hvorpaa lægges Stene og Træstykker. Fra 8 til 14 Dage - alt efter Luftens og Vandets Temperatur - plejer Rødningen at vare. Dens Tjenlighed prøves efter de 8 Dages Forløb daglig ved at tage nogle Stængler, tørre dem, og forsøge, om de da let lade sig brække. Den udbredes nu - hvor ingen Hede haves paa Græsbund - men ellers paa Lyng, hvilket kaldes "*at lægge paa Bakke*". Det sidste har stort Fortrin, da Hørren hverken af Regn kan nedslaaes for dybt (paa Ager overvoxes det ofte af Græsset, og det underste raader), ej heller, uden af stærk Storm, bortrivs og komme i Urede. Tiden i hvilken den ligger paa Bakke er fra 3 til 6 Uger efter Vejrets og Luftens Beskaffenhed. De Faa, som formødelst Vandmangel ikke kunne vandrøde, maae nøjes med strax at lægge den ruskede Hør paa Bakke, hvor da Rødningen medtager langt længere Tid, og giver et uvist og altid slettere Product; hvorfor ej heller Nogen gjør dette uden tvungen af Nødvendigheden, da Vandrødningens Fortrinlighed er almindelig erkjendt.

Brydningen (paa jydsk: Braaden) foretages efter Lejlighed, af Nogle strax, af Andre først efter Rugsæden; og atter Andre gjemme Hørren til næste Aar. Fremgangsmaaden er følgende: man kaster i passende Afstand fra Huse og Byer en Grav 3 à 4 Alen lang, 1½ à 2 Alen dyb, og 1 Alen bred. Paa Bunden ildes med Skudtørv og over Graven lægges tvende Jernstænger paa langs. Tvers paa disse breder Hørren, røres og vendes til den er tør af tvende Kvindfolk; 5 à 6 - meest Mandfolk bryde med de sædvanlige Haandbryder, og 2 à 3 andre Personer udfordres til at bringe Hørren til og fra Graven, samt at *lokke* eller binde den sammen, først i Haandfulde (saameget nemlig som enhver Bryder hvergang bearbejder) og dernæst i større Bundter eller saakaldte "Liim", der almindelig indeholde 24 Haandfulde eller saakaldte "Stubbe". *Her ender Mandkjønnets Deeltagen i Høringindustrien*.

Den brudte Hør tørres i en Ovn efter Bagevarme, og skjættes (jydsk skages) af Kvindfolk med det sædvanlige Haandredskab (Skagestol og Skagehaand): *Her finde vi Høringindustriens væsentlige Hindring*. Thi Faa have saamange egne Arbejdere, at de kunne undvære *fremmed* Hjælp; man samler derfor Huuskoner, Indsiddersker, ja laaner gjensidigen hinandens Tjenestepiger; hvilke allesammen maa bevæertes med meer end daglig Kost, Kaffe og Brændeviin, og endda anvende flere Dage til Arbejdet. Maskiner ere endnu ikke i Brug i Viborg

87

88

Amts Høregn. Da en Skiaættelige kun skager daglig fra 3 til 6 Liimefter Dagens Længde og Hørrens Beskaffenhed - hvert Liim til 1½ à 4 Pd. Vægt, indsees lettelig, hvor langsomt og bekosteligt dette Arbejde er; hvorvel Arbejderne ingen Pengebetaling faaer, (et Plovbeed eller lignende Markarbejde, som Tørvs Hjemagning for Huusmændene

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

o.s.v. ville vi ej engang bringe i Beregning). Men det Værste er: at til en meer end almindelig riig Høravl kunne ej engang de fornødne Arbejdere faaes.

Den reenskjættede Hør vorder herefter heglet paa de gamle grove Hegler. Ingen har fleer end to Slags: en grovere og en noget finere; hvorefter de da faae to Slags Blaar. En tredie Slags er Skjætteblaaret (som udrustes af Affaldet fra Skætningen). Dette anvendes sædvanligvis til Sækketøj, som er maadeligt nok. Productet af det reenhegledede Hør er fra 4 til 6 Pd. Hør og fra dertil svarende 10 til 8 Pd. Blaar pr. Lpd.; 2 Pd. omtrent svinde bort under Heglingen. I maadelige Høraar hegles den ringere Hør slet ikke; men spindes ligesom den kommer fra Skagehaanden. Dette kaldes "Udrivning".

Saa vel Hør som Blaar spindes - saavidt muligt hjemme af enhver Families egne Kvindfolk; men før Confirmationen komme Pigebørn kun lidet til Rokken. Der gives i gode Høraar mange Gaarde, hvor det kvindelige Personale ikke er istand til at spinde alt det avlede Hør; Indsiddersker og Andre, som have Tid tilovers fra deres eget Spind, modtage da Hør-Blaar af dem der ere bedre forsynede. Disse erholde i Spindeløn fra 6 til 12 Sk. for et Pd. Hør, og fra 3 til 6 Sk. for et Pd. Blaar - alt efter den Fiinhed til hvilken Materialet udspindes- og desuden det saakaldte " *Skjøn*" der bestaaer i Levnetsmidler meest af Brød, Ost og Gryn til omtrent en lige Værdi. Ikkun Folk udenfor Bondestanden betale allene med Penge; og da for Hørgarn fra 16 til 24 Sk.; for Blaargarn det Halve.

Af Mandfolk befatte sig kun Faa med Spinding - neppe 50 i hele Sønderlyng Herred. Men Kvinderne ere desto flittigere: De sidde i al den Tid der levnes fra Markarbejde, Madlavning og anden Huusgjerning, saasom Malkning, Kjernen, Ostlavning, Kornrensning o.s.v., stadigen ved Rokken fra tidlig Morgenstund og til Sengetid, der om Vinteren sjelden kommer før henimod Midnat. En duelig Spinderske regnes at kunne levere efter Middemaal daglig ¼ Pd. Hørgarn og ½ Pd. Blaargaarn; kan altsaa paa egen Kost ikkun fortjene omtrent 6 Sk. daglig.

89

Hvor Væv findes- og det er Tilfældet i de fleste Gaarde og Huse, i somme af de første to - der væves naturligvis hjemme; men hvad der væves ude, derfor betales for 1 Alen Hørlærred fra 3 til 5 Sk. med Skjøn - for Blaarlærred fra 2 til 3 Sk. med Dito. Breden er almindeligt 27 Tommer, nogle ogsaa derover, men lidet under dette Maal. Vævningen er tæt og jævn; Randers Halle har vel ej heller i denne Egn været uden gavnlig Indvirkning paa Lærredets Godhed og Liighed.

Fleerheden bleger selv sit Lærred, og det ret godt; kunstige Blegemidler (Kalk o.s.v.) ere ubekjendte. I Hvidding Bye Vorning Sogn findes en Blegdam, hvor aarlig flere tusinde Alen bleges mod Erlæggelse af 1 Sk. pr. Alen til Blegevogteren; men Kogning eller Bygen forrette Ejerne selv.

[...]

"Hun gjør kosteligt Linklæde"

[...] Endda haver den drivtige Bondekone Klæderne til Sengene, og Klæderne til Kroppen frit, og tilmed et veltortjent Overskud til at føje sit Kjønns meer end almindelige Hang til Pyntelighed og Penhed; ja tilmed i Læddikere een og anden "stor Skilling" at uddele engang i Bedstemoderstolen. Hvor ofte høre vi ikke - see vi ikke Klage over Bondekvindernes Luxus i Klædedragt? medens Karfolkene nøjes med den ældgamle nedarvede Nationaldragt. Men hvem er det der forarbejder Klæderne for *begge* Kjøn? det er det svagere; skulde dette da ikke kunde tilkomme en Sløjfe eller et Silkekklæde som Flittigheds Belønning? Jeg veed en nygift Bondekone, som med sikker Selvbevidsthed sagde til sin over de stigende Afgivter mistrøstige Mand: "see du bare til at Gaarden kan blive staaende paa sin Ende, og lad mig om Skatterne." Og disse hjertestyrende Ord kunne Tusinder af jydsk Bondehustruer uden Pral gjøre til deres. Jeg har kjendt og kjender saare mange af mine egne Sognekoner- og de ere ikke de eneste - paa hvis Skudsmaal jeg fuldtrøstig tør skrive Salomons Ord: " *hun frygter ikke for sit Huus for Sne, thi alt hendes Huusfolk er klædt i dobbelte Klæder. Hun gjør kosteligt Linklæde og sælger det, og overantvorder Købmanden Belte. Hun æder ikke Brød med Ladhed. Hun smiler ad den tilkommende Tid*"

90

Kalkbrænderie

Kalkværkerne i Dagbjerg og Mønsted Sogne ere langt de betydeligste i Danmark, saavel med Hensyn til Massens Mængde som dens Godhed. Den er - efter behørig Behandling - hvid og *kræftig*, saa den tager, ved Blanding til Brug, langt mere Sand end nogen anden her i Landet.

Den begynder fra et par Alen under Jordens Overflade- og til flere Favne dybere- og strækker sig lagvis, med Flintlag imellem, længere ned i Jorden, end nogen endnu er kommen, eller lettelig kan komme, formedelst mødende Vandaarer. Dybere end ved 200 Alen troer jeg ikke man nogensteds er trængt. Jo dybere jo bedre Kalken.

Arbejdet er hidtil dreven paa følgende Maade: Indgangen til en Grube gjøres, hvor Localiteten tillader det, fra Foden af en Banke næsten horizontalt indad; dog maae de fleste Steder vandles flere Trin nedad. Herved spares meget Arbejde med Overlagets Bortskaffelse; og man kommer i en saadan Dybde strax til den bedre Kalk. Men saa har man og kun en Halvcirkel at udbrede sig i, og jo længere man kommer ind mod "Koverne"* (Stollen paa tysk) desto mindre lønnende vorder Arbejdet formedelst de mange Bærere, som da udfordres. Arbejdet i en Kove udføres af een *Hugger*, og 3 til 10 Bærere, alt efter Kovens Længde. Huggeren med et Slags Brækjern eller Hakke paa et Træskaft, arbejder 2 à 3 Timer om Morgenen, før Bærerne komme (han er nemlig ikke god at komme for nær) og ligesaa om Middagen. Sædvanlig er han færdig Kl. 9 og 3. Bærerne - af begge Kjøn og forskellig Størrelse - indfinde sig til de angivne Tider, og inddele Vejen, saaledes at enhver faaer sit bestemte Stykke. De udbære nu først Kalken (den rette Kalk, eller *Blegen*)-, og kunne, naar Koven er 400 Alen lang og derover, 10 Bærere neppe nok klare for een Hugger; thi dernæst maae ogsaa Slagget udføres, og Flintestenene opstables ved Siderne. Koven udhugges gjerne 3 Alen bred og ligesaa høj; men hvælvet eller buet foroven, for at hindre Nedstyrning, om man skulde komme Jordskorpen for nær.** Trugene, som ^{*} 91 bruges til Kalkens Udbæring, ere temmelig smaae; og det forekommer mig ikke utvivlsomt: at med tohulede Karrer maatte een Arbejder udrette ligesaameget som to eller tre, hvorved jo var saare betydeligt vundet, eller besparet; thi det er de mange Bærere, som især sluge saameget af Fordelene.

Naar nu Blegen er udbaaret og henlagt paa en fri Bakke, ligger den her i nogen Tid, vendes imellem, og tørres af Sol og Vind, hvorved den følgelig vorder lettere af Vægt. Derpaa kjøres den til Ovnene, 1/8 Miil eller saa omtrent, i Nærheden af Byerne. Her ligger den atter nogle Dage, for end bedre at beredes til Brænding.

Ovnene ere anlagte (indgravede) i Siderne eller Skrænterne af Bakker, og opmurede af store Kampsteen til Bakkens Højde - en 7, 8 Alen og derover. De ere omtrent af samme indvendige Brede paa den ene Kant, nemlig fra Mundingen indad, men noget smallere paa den anden, saa de have et Omfang af en Snees Alen. Viden er lige til det øverste, og Murene pærendiculære. Bagtil ind mod Bakken er den højest, og skraaer nedad mod Udsiden til henvend den halve Højde. Her foran er den heelt aaben lige fra Bunden oven ud til omtrent 2 Alens Brede. Oven til er den ligeledes ganske aaben.

Fyldingen med Kalkstene skeer saaledes: inderst anstiller man en Træbue i en opad vendt Halvcirkel. Op om denne stabler man nu de største Kalkstene; dog saaledes at de hvile paa hverandre og ikke paa Buen; thi dennes Bestemmelse er kun, at give Hvælvingen den rette Form. Nu flyttes den længere ud; man bygger videre over; og saaledes lige til Mundingen, der forsynes med en dobbelt Jernrist. Nu vedbliver man at stable Kalkstene ovenpaa, ej allene til det øverste, men et par Alen højere op i en rund Spids. Den øverste Steen, der som en Hat dækker Pyramiden, kaldes "e Kukman" (Gjøgen).

Naar Vejret nu er bekvemt, (hverken for stærk Regn eller Blæst) begynder Brændingen. Til en Ovn - de tage mellem 130 og 150 Steen - udfordres 80 Bønderlæs Lyng, der sættes i tvende Stakke i passende Frastand fra Mundingen. Den kastes eller forkes i løse Bundter (Viller) ind i Hvælvingen, som i snevreste Forstand hedder Ovnen. Og nu ildes uafbrudt i 4 Døgn - helst fra Tirsdag til Lørdag Aften; Søndagen over staaer Brændingen hen for at afkøles. Mandag Morgen begynder man at "løse" €: aftage de yderste Steen af Toppen og ned med den udvendige Side; fordi disse ere kun halvt brændte eller mindre. De lægges tilside til næste Brænding. Herpaa indfinde sig 92 Vognene, som skulle bortkjøre Kalken til Salg. Disse tilhøre ikke Ovnens Ejere; men andre Bønder i Sognene og Omegnen.

Maalingen skeer saaledes: Kjøberen stopper selv Stenene i Tønder; hvorunder han vrager og tilsidekaster dem, som ikke ere rigtigt gjennembrændte, og som røbe sig selv ved deres forholdsmaessig større Tyngde. Naar den fulde Tønde er hældt i Vognen, staaer Een der, og foretager nok en Vragning; men Productet heraf henlægges under Vognen, til Maaling og Ombytning ved Læsningens Ende. 5 Tønder - aldrig meer ej heller mindre - udgjøre et Læs. Man seer af det Forestaaende, at de egentlige *Kalkmænd* (Kalkkjørere fra denne Egn) ikke fare med andre end gode Vare; og at de i det mindste fra Ovnen have et godt knuget og skuddet Maal. Men kommer her en Fremmed, som ej er indviet i Beregningens og Maalingens Mysterier, og lader Kalkejerne maale og læsse, da hændes det let: at han faaer for Lidt i Henseende til Maal og for Meget i Henseende til Vægt - altsaa færre og slettere Vare. Den øvede Kalkmand derimod har ej allene gode Vare; men han forstaaer og saaledes at udmaale dem igjen naar han kommer i andre Egne, at hans 5 Tønder blive til 6 og derover. Naar man altsaa ikke finder Lyst til at skjændes med ham om enhver Steens Lægning i Skjeppen eller Tønden, og man derhos kan skjønne paa Læsset, at han ikke har selgt synderligt undervejs (en Skjeppe eller to) gjørn man klogest i at tage det Hele for 5 Tdr. *uden Maaling*.

Vårene gaae til alle Kjøbstæderne paa Østkysten, lige fra Hobroe til Fredericia (Grenaee og Ebeltoft undtagne), til Viborg, Skive, Holstebro, Ringkjøbing og Varde, samt til alle mellemliggende Landegne.

Vi ville nu, saavidt gjørligt, undersøge Udbyttet af det hele Værk. Gruberne ere, foruden Præstens, som ikke drives,* ialt 10, Ovnene 16. De producere aarligt henvend 10,000 Tønder Steenkalk (som siden ved Lædskning udbringes til det Dobbelte). En Tønde koster iaar ved Ovnen 4 Mk., hvilket udgjør en Sum af henvend 7000 Rbdrl. Kalkkudskene ^z 93 bringe det ved Udmaaling til over 11,000 Tdr. à 1 Rbd. 3 Mk. Tdn. er 16,500 Rbd.

Det var Brutto; men nu kommer Thara.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

For Lyngen, der kommer to, tre Mile fra, erlægges: eet Læs brændt Kalk €: 5 Tønder pr. 12 Læs Lyng, det er: 34 Tdr. Kalk, eller henved 24 pCt. Hugerren, Bærerne, Brænderne (3 Mennesker i 4 Døgn), Lys i Gangene, koste endnu langt mere, saa at Nettofortjenesten neppe holder Balance med Lyngmændenes, eller stiger til 20 à 24 pCt.

Kalkmændenes skulle vel synes at maatte være større; men overvejes: Slid paa Heste og Kjøretøj, Fortæringen paa Rejserne, og *Forsømmelse* af Markarbejde, da troer jeg, at de tjene mindre endnu end Kalkejerne.

Meelkalk (det ringeste Affald) kan anslaaes til 5 Læs pr. Ovn, som betaales med 2 Rbd. Læset.

Der er nu for det Offentlige Regning begyndt Forsøg paa at gjøre andre Næringsvej mere indbringende end hidtil. Det ene er Anlægget af en ordentlig (lodret) Schacht, med et Spil til at opvinde Kalkstenene. Det er indlysende, at en saadan Indretning vil saare betydeligt indskrænke Bærernes Antal; og det er rimeligt, at denne Besparing vil staae i gunstigt Forhold til Bekostningen af Anlægget og dets Vedligehold.

Dette befinder sig ved Mønsted.

Det andet Værk, som befinder sig ved Dagbjerg, er en fritstående muret Ovn af de saakaldte "Rudersdorpher". Den skal kunne indtage 180 Tdr. Kalk. De første Forsøg have endnu ikke ledet til noget sikkert Resultat, da Brændingen foretoges med Skudtørv (der ikke kunne give en saa stærk og højt flammende Lue som Lyng). Det var vist nok fordeeltigere, naar dette Brændematerial kunde anvendes; men maaske skal her dog bruges enten Lyng eller Ved. I sidste Tilfælde vilde de kongelige Naaletræskove paa Alheden, formedelst de aarlig nødvendige Udluftninger (Hugster), kunne sættes i fordeeltig Rapport til Rudersdorpherovnen ved Dagbjerg; thi hist er et Brændematerial, som i Virkning vilde overgaae alle andre her anvendelige.

[...]

94

Pottemagerie.

Da det eneste som findes i Viborg Amt, ligger lige ved Siden af Kalkværket, leder jeg nu Læserne derhen. Leret findes i Gammelstrup Sogn, og benyttes ej allene af dettes Beboere; men almindeligt af Mange i Kobberup, Fellingberg, Borrids og Smollerup, ja endog af Nogle i Mønsted Sogn.

Forarbejdelsen af Leret er i Regelen *Kvindearbejde*. Det foretages saaledes:

Leret æltes først med lidt blandet Sand paa udbredte Faareskind (Kjødside opad), og det med Fødderne. Arbejdersken sætter sig dernæst paa en Trefod med et lille Brædt over Knæerne, paa hvilket hun lægger Leret, og med de bare Hænder giver det den første raee Dannelse af det, hvortil det er bestemt. Naar Materien har faaet nogen mere Fasthed, tages anden Gang fat herpaa, og gives da med et højest simpelt Redskab €: en rund og glat Steen, Karret sin Afrunding og Glathed, og det paa fri Haand med virkelig Virtuositet. Til tredie Bearbejdelse bruges en Krumkniv; hvormed og Siraterne afridses.

Naar Karrene er tilstrækkeligt tørre (falder midlertid Regn, maae de alle i Huus) bringes de i Ovnen, som er eet i fri Mark udgravet langagtigt Hul. Her anstilles en Rist (Grindel kaldet) denne belægges med eet Lag Hedetørv. Her ovenpaa sættes Karrene og bedækkes med to Lag Tørv. Nu stikkes Ild; men det maae stedse kun brænde i Gløder; til at dæmpe frembrydende Lue bruger man Aske. En Brænding varer 12 Timer.

De Sager der forfærdiges ere Melkekar, Gryder, Pander og Potter af alle Størrelser, og i forskellige Former. Der hører af alle Slags i passende Forhold 24 Snese til et Læs. En Arbejderske forfærdiger ved Hjælp af en Haandlangerske eller en halvvoxen Dreng omtrent 10 Læs hver Sommer. Hun faaer af Kjøberne, som paa Stedet tage og henage Værene, i Gjennemsnit 40 Sk. pr. Snees, eller 10 Rbdlr. pr. Læs; hvilket er en betydelig Fortjeneste. Kjøberne, der omføre Vårene, tjene jevnt hen 100 pCt., og altsaa langt mere end Kalkmændene pr. Læs. Desuden kjøre de i Almindelighed ikke saa langt, nemlig kun til de nærmeste Kjøbstæder, og til Byerne Qvols og Hjarbek ved Liimfjorden; hvorfra Karrene tilskilks udføres til Kjøbstæderne ved denne Fjord, ja til Kjøbenhavn og Norge.

Hvor stort Nettoudbyttet er, har jeg ikke kunnet faae sikre Data 95 til at bestemme; men at det overstiger Kalkgrubernes, derom er jeg overbeviist; desuden kræver det langt mindre Arbejde, sinker ej heller fra Landbruget og er - som alle Binæringsveje, der drives af det flittige Kvindekjøn, een af de fordeeltigste.

2

Faarefolding

Danmark er et Kornland: det indeholder i sig selv Midlerne til sine Beboeres Underholdning. Disse behøve ikke, som de flittige Hollændere, at hente Brødet fra Oceanet eller Antipodernes Egne; de have det her hjemme, og de have det til Overflod. *Landbrug* er saaledes den nærmeste, vigtigste Næringskilde hos os. Hvad andre maae søge i Jorderis Indvolde, det udvælder her i dens Skorpe. Af Korn og Qvæg kunne vi leve; Korn og Qvæg kunne vi sælge, og bør sælge saameget, at vi i det mindste bringe vor Handel til Ballance. Fabrikker mangle vi, og disses Formerelse og Forbedring vil beroe paa Landbrugets. Skal Danmark reddes fra Fallit, er dette Hovedmiddelet; skjøndt neppe ufeilbart, saalænge Forbud mod Luxusvarers og fremmede Fabricaters Indførsel savnes. Til og efter denne med Længsel forventede Tidspunkt er det enhver Dannemands Pligt af yderste Evne at bidrage til Landbrugets Opkomst.

Een af Hovedhindringerne for denne, længe og ofte omtalt, er Savn af Markfred; og dennes værste Fjende er Faaret. Hesten holdes inde den meste Tid. Oxen holdes let tøret, og er ikke farlig for Hegnet, naar dette er nogenlunde godt. Svinet kan holdes- og holdes virkelig af mange - inde for bestandig. Men Faaret - denne uimodstaaelige Stormløber til alle Markforskaudsninger - Faaret slippes tidlig ud om Foraaret; indtages sildig om Efteraaret; er vanskelig at holde i Tøir, fordærver 3 à 4 Stykker hver Sommer; omtrampet Kornmarkerne, klavrer over Steengjærder, nedtræder jorddiger- og baner derved Vei for Qvæget - afgnaver og fordærver det levende Hegn: saa at de fleste føre den - under slige Omstændigheder billige - Klage, at Faareavl ingen Regning svarer. Man har Ret; thi Faaret betaler ikke nær den Skade, det forvolder paa Hegn og Vintersæd, eller den Mængde Tøir, det fordrer, eller det betydelige Stykke 96 Græsland, som det ei allene afæder, ja afgnaver, men til Vedelag kun uforholdsmæssigt gjøder.

Dersom nu Faaret kunde holdes paa en Maade, der ei allene hævede alle disse Vanskeligheder; men endog forvandlede dette mindst nyttige Huusdyr til det allernyttigste, forholdsmæssigt meest indbringende: da vilde saadant være af største Vigtighed for Landmanden og alle de andre Stænder, som leve og trives af ham og med ham, Denne Opgave troer jeg, at Faarefoldingen er istand til at løse. Hr. *Drewsens* Faarefold er blandt læsende Landmænd almindelig bekjendt. Den har saadanne Egenskaber, som bør gjøre den uadskillelig fra Kløveravl, Staldforing, Vexeldrivt: nemmere at faae almindelig indført, især blandt Bønder, der endnu ere Menneskealdre borte fra *drewsens* Landhuusholdning, tørde maaskee den Fold være, som nu paa femte Sommer har været i Brug paa Randlev Præstegaards-Mark, og som man først efter saa lang Prøve vover at gjøre almindelig bekjendt.

Den er 5 Alen bred, 10 Alen lang og 7/4 Alen høi. Erfaring har lært mig, at dette bør være dens Maximum, da en større er vanskelig for een at skyde, og derved let at vride i Stykker. Den bestaaer af 6 Hovedstolper, ¼ Alen i Firkant; disse ere forenede med Lægter, eller bedre med savede Fjæl, saaledes at begge Sider og begge Ender gjøres særskilt, samles med Trænavler, for om Efteraaret lettere at kunne adskilles og hjemføres. Af Lægter er der fem over hverandre, saaledes at Faarene kunne række Hovederne igjennem, uden at de eller Lammene dog kunne springe ud. Skraalægter befæste disse, som paa et Leed. Tvende Tværstykker, som gaae midt over Folden, stivner denne, Paa den ene Ende er en Laage til Faarenes Ind- og Udslipning. I hver Stolpe er et Hjul eller en Tridse af 8 Tommers Diameter indsavet, saaledes at Folden skydes *paa langs*. - Forbedringer, som den for det første kunde modtage, var: en Hække udvendig til at lægge grønt Foder i, og en Sivmaatte til at trække over dens ene Halvdeel, for Enden og den halve Side, til Læe og Skygge.

Denne Fold flyttes lettelig af en halvvoxen Dreng, naar han sætter Ryggen midt bag til den, tager med Hænderne fat om een af de nederste Lægter, og saaledes *baglænds* løftende skyder den afsted.

Midten af Maj har her været dens Udsættelsestid. Paa gamle Græsagre har den med en Besætning af 12 Faar med deres Lam været flyttet 8 à 12 Gange om Dagen; paa god Kløver 4 Gange mindre. Paa 97 Græsagre har jeg kunnet begynde igjen efter 3 Ugers Forløb; paa Kløver efter 2, og saaledes continueret hele Sommeren. - 12 Faar med Lam, eller 20 Faarhøveder græsses saaledes en Sommer paa almindelige Vaar-Agre paa 1 Tønde Land Bygsæd; paa Kløver derimod paa 1/2 Tønde.

Foldens Fordele ere følgende:

- 1) Umiddelbar Pengebesparelse: En saadan Fold, som til Nød kunde gjøres af Landets eget Træ, koster med Søm og Arbeidsløn ikke mere, end Tøir til saamange Faar een Sommer, og med liden Reparation varer den 10 à 20 Aar.

- 2) Faarene ere lettere at passe og malke.
- 3) De fare ikke - som i Tjør - løse, fordærve Sæden, og spille megen Tid, for igjen at blive fangne.
- 4) Gjøde de Jorden jævnt og bedre: hvilket sees af den Frodighed, hvormed Græsset vælder op efter Folden, om det endog afngaves saa bart, som et Stuegulv.
- 5) Vover inter Rovdyr Ræv, Ørn eller Hund sig til Faarene i dette Aflukke.
- 6) Endelig den betydelige, yderst *vigtige Jordbesparelse*. Efter gammel

98

Stiil regnes 5 Faar paa et Hoved eller en Tønde Land; her græsses 20 à 40, eller efter et Middeltal 30 = 6 *Gange saa mange*. Men nedsætte vi endogsaa dette til en tredie Deel, vilde Landet paa denne Maade dog kunne holde et *dobbelt* Antal Faar: en Gevinst af Millioner, en *reen* Gevinst, fordi det er en *Besparelse*, som intet andet Tab paa andre Maader forarsager. Men ved denne Gevinst kunne vi ikke blive staaende: En dobbelt Quantitet Uld vilde fremkalde et dobbelt Antal Fabrikker; disse tvinges til ved indbyrdes Kappen at forbedre hverandre. Ulden vilde stige i Prisen; Bonden herved vækkes til at lægge Vind paa Racernes Forædling, og disses bedre Røgt og Behandling. Hans hele Jordbrug vilde omdannes. Hegnet *vilde og kunde* han bedre sørge for, da dettes værste Fiender ikke længer vare ham frygtelige. Vintersæden vilde han lægge tidligere, fordi han nu kunde have den i Fred. Brakfrugter maatte han dyrke, for dermed at fore Faarene Forog Efteraar. (Thi løse maatte de nu aldrig være; hvilket atter forebygger Vand og andre Sygdomme). Ved Brakfrugter vilde han komme i Gang med Vexeldrivt. Herved vilde igjen hans Halmvexter (Cerealier) høist betydeligt forædles. - Lykken kommer, som Ulykken, sjelden allene; det ene Held følger det andet i Hælene; som en Kjæde hænger det ene af det andet. Paa Landmandens Velstand følger Haandværkerens, Borgerens - Statens. Hvad Gulerødderne have været for Engelland, kan Faarene blive for Danmark. De kunne blive det samme for os, som Hornqvæget for Schweitzerne, Sildene for Hollænderne. Er dette Sværmerie, da ville Danmarks Oeconomer gjendrive mig! men er det ikke, da staae de mig bi af al Magt, til vi engang, *iførte dansk Nationaldragt af dansk Uld, kunne undvære fremmede Landes Producter, eller betale disse*.

Et lidet Bidrag til Kundskab om Vexeldrivt.

I denne - som man tør haabe - for vort Landbrug lykkelige Crisis, maae enhver Erfaring, som kan bidrage til at uddrøvt Sandheden, være af Vigtighed. Det er især Vexeldrivten, der med alle dens nødvendige og tilfældige Følger, synes at ville gjøre Epoche i vort Landvæsen; og enhver Erfaring om denne Drivt maae derfor lede til sikke Resultater, saa sikkert som Erfaring i Agerdyrkning er den rette Kundskabskilde. Til denne være nærværende Stykke offret som en liden, dog reen og uforfalsket Draabe.

99

Til Randlev Præstegaard er en Toft paa 3 Tdr. Land geometrisk Maal, letmuldig Jord, som nu i 5 Aar har været dreven efter det engelske Firemarksbrug saaledes:

- 1. Hvede gjødet efter to Pløiningen.
- 2. Kartøfler efter tre Pløiningen.
- 3. Byg efter to Pløiningen (ifjor efter 1 Pløining).
- 4. Kløver som er afbenyttet til Faarefoldning.

I første Omgang af denne Brugsmaade havde jeg fuldkommen Aarsag til at være fornøiet med Indavlen; men den anden, som nu er begyndt, tegner til at ville fyldestgjøre mine dristigste Fordringer. Hveden staaer nu - den 17 de April - grøn og busket; skjøndt ikke istand til heelt at skjule Jorden. Hvedestubben, som tidlig i Efteraaret blev lagt, og idag pløies 2den Gang 8 Tommer dybt, er saa reen, løs og sprød, at Kartøflerne kunne sættes med det samme (hvilket ogsaa bliver prøvet med een Ager om en halv snees Dage, efter at den før Pløiningen er bleven harvet). No. 3 er efter det her gængse Udtryk - saavel tillavs, at Bygget kan saaes deri efter een Pløining. I No. 4 staaer Kleveren bedre end nogensteds her i Egnen - ja maaskee 8te eller 14 Dage fremmeligere end den beste, hvilket er en høist betydelig Vinding for Staldfordringen. Saa fordeelagtig som denne Vexeldrivt i og for sig selv betragtet er, saa vil dens- og naturligvis andre Vexeldrivters - Fortrinlighed bedst fremlyse ved Sammenligninger med de almindelige Drivtsmaader. Den være derfor sammenstillet med een af de her i Egnen brugelige holsteenske Sædskifter, for grandgivelig at see til hvilken Side Vægtskaalen helder.

Hertil kan og bør lægges følgende Bemærkninger: I første Omgang af Fiirmarksdrivten er pløiet 12 Skpr. Land mere end paa Schemaet er anført; men saa er ogsaa Hypningen ansat som Pløining, og i anden Omgang, falder de 12 Skpr. Lands Pløining bort som unødvendig. Indavlen er ansat *lige* i begge Drivtsmaader, skjøndt enhver som kjender begge veed, at den holsteenske her er aabenbar favoriseret. Priserne ere de før gjældende, skjøndt Kartøflerne nu koste 7 a 9 Rbdr. Td.; og til Qvæghøveders Fedning ville og burde de udbringes meget højere - atter en Begunstigelse af den holsteenske Brug. Gjødnigen er ikke beregnet hverken til Udgjvt eller Indtægt, da Fiirmarksdrivten - især naar der sommerstaldfodres og ingen Kartøfler

100

Tre Tønder Land med holsteensk Ottemarks Drivt,

	Rbdr.		
No. 1. Hvede 3 Skpr. Indavl 30 Skpr.	135	<i>Arbejdet.</i>	
4 Trv. Langhalm	24	Pløining.	Harvning.
den øvrige Smaahalm	5	12 Skp. L.	9 Skp. L.
No. 2. Byg 3 Skpr. Indavl 36 Skpr.	66	9 Skp. L.	6 Skp. L.
2 Læs Foder	20		
No. 3. Havre 4 Skpr. Indavl 24 Skpr.	30	3 Skp. L.	3 Skp. L.
2 Læs Foder	20		
No. 4. Havre 4 Skpr. Indavl 21 Skpr.	25	3 Skp. L.	3 Skp. L.
1½ Læs Foder	15		
No. 5. 6. 7. Kløver 6 Pd. Indavl 8 Læs	154		
No. 8. Brak.			
Summa	494	27 Skp. L.	21 Skp. L.

Tre Tønder Land med Fiirmarks Vexeldrivt.

	Rbdr.		
No. 1. Hvede 6 Skpr. Indavl 60 Skpr. Sæden fraregnet værd	270	<i>Arbejdet.</i>	
8 Traver Langhalm værd	48	Pløining.	Harvning.
den øvrige Smaahalm værd	10	6 Skp. L.	6 Skp. L.
No. 2. Kartofler 7 Tdr. Indavl 70 Tdr. Sæden fraregnet værd	378	18 Skp. L.	12 Skp. L.
No. 3. Byg 6 Skpr. Indavl 72 Skpr. Sæden fraregnet værd	132	6 Skp. L.	12 Skp. L.
4 Læs Foder. Sæden fraregnet værd	40		
No. 4. Kløver 12 Pd. Indavl 6 Læs; Frøet fraregnet, værd	108		
Summa	986	30 Skp. L.	30 Skp. L.

101

sælges, vil skaffe lige saa fuld Gjødnig til sine 6 Skpr. Land, som Ottemarksdrivten til sine 3 Skpr. I Henseende til Arbejdet, da er det vist: 1) at Ottemarksdrivtens Pløining af 27 Skpr. Land er besværligere end Pløining af 30 Skpr. i Fiirmarken; og 2) at Harvningen især den tunge evindelige Brakharvning i *biin*, udfordrer baade mere Tid og Arbeide, end i *denne*; ja naar *denne* fordrer kun to og tre Tænder, saa fordrer *hiin* fire, sex og flere. Saaledes behøver Ottemarken, naar Harvningen beregnes efter Tænder, endog mere Arbeide, end Fiirmarken; dette kan da gaae lige op mod Haandarbeidet ved Kartøflerne.

Hoved-Resultatet af den hele Sammenligning bliver da dette: at *Vexeldrivten mod holsteensk giver dobbelt Indtægt med lige Arbeide*. Endskjøndt jeg, for at dette Udslag ikke skulde underkjendes, i Beregningen har viist mig aabenbar partisk for det Holsteenske, vil jeg dog endnu møde en Indvending, som jeg seer, at flere end Jens Jensen ville gjøre - egentlig støttende sig paa bemeldte partiske Beregning. De kunne sige: "Vores Havrehalm er bedre Foder, end deres megen Hvedehalm, og vores 9 Skjæpper Lands Kløver mere end deres 6 Skjæppers: ergo kan vi holde flere Kreature, og producere mere Gjødnig." Jeg svarer: mine 63 Tønder Kartoffler overveie Fortrinnet af deres Havrehalm, og mine 6 Skpr. Lands Kløver saa nær efter Gjødnig i saa vel beredet Jord er bedre end Deres 9 Skjæppers i den ved 4 Halme udpidskede - jeg forlanger ikke at bytte. Nok en Indvending: "Vor Jord faaer sin fornødne Hvile - Deres ikke." Jeg svarer: min faaer dobbelt Gjødske; at det er meer end Hvile, viser 1) vore Hauger, 2) Alstedjorden, som i Fælleskabet fandtes hos de fleste Byer, og aldrig hvilede; 3) Tomarksdrivten paa Drejøe, og 4) foruden min egen Erfaring de i Engelland anstillede Forsøg, hvor blandt andre en Landmand ved Vexeldrivt har tunget Jorden til at give rigelig Afgrøde uden Gjødnig i eet og tyve Aar.

Og maae jeg da tilføie, at om jeg - uagtet al min *overdrevne* Føielighed mod det holsteenske Agerbrug - dog skulde ansees for partisk for Vexeldrivten, da er jeg det virkelig saa vist, som jeg holder to - ja vel tre - for at være mere end een.

En Bemærkning - skjønt ikke umiddelbart hidrørende - maae jeg her vedføie. I denne Tidspunkt, da der ytrer sig en Giæring hartad i alle Videnskaber, da denne er

ledsaget med Strid og Lyst til Strid, der - saa smertelig den end stundom kan være for de Stridende - dog 102 vil have havt sin Nytte: var det dog ønskeligt, om Agerdyrkningsvi-denskabens fritoges for slige krigerske Oprin, og især om de Mænd forskaanedes, der ærligt og drivtigt vandre fremad paa denne Vei. Ingen af disse have vel paastaet at være ufeilbare; men fordi de ikke stedse fremsætte deres paa Erfaring byggede Grundsætninger i optativisk eller conjunctivisk Form, fordi de ikke altid indlede deres Meninger, som hin engelske Professor med: "Jeg fordrister mig at troe; jeg skulde næsten vove at have den Formening." Fordi de, hvor de have *erfaret*, ligefrem sige: "Vi veed;" fordi de ikke paatage den Beskedenhedsmaske, der kun alt for ofte skjuler Stolthedens Aasyn - derfor burde de dog hverken føle Jens Jensens Plovkjæp - en Mand, der paa Sproget nær, hverken i sin Angrebsmaade eller i sine Angrebs-vaaben fornægter Bonden; ikke heller trædes paa Tærerne med saadanne Træskoe, som de, i hvilke Anonymen i Minervas Decemberhefte 1816 heel vægtigen fremtriner.

Forslag til den ægte jydsk Qvæggraces yderligere Forædling.

"Det er en nu ligesaa erkjendt som for os Danske i een Henseende noget nedslaaende Sandhed: at Udlændinge først have gjort os opmærksomme paa vor egen Qvæggraces fortrinlige og, vel at mærke, samlede fortrinlige Egenskaber. Mælkrighed samt Mælkenes Fedme eller Drøide, Hurtighed og Lethed til Fødnig, samt Kjødets Fiinhed og Velsmag, og det forholdsmæssige lidet Quantum af Græs, Korn og andre Fødemidler, der udfordres saavel til Malkekoen som Fødehøvedet. Allerede vare vi paa Vei til hvad Nogle kalder at forædle, men som burde hedde af forqvæle vor ypperlige Qvægstamme, Jyllands rigeste og sikreste Indtægtskilde, med Sveitsersblod.

Men der kom lykkeligvis kun saa lidet herind af dette fremmede Blod, at det gjerne kan ansees nu saa tyndt som Vand. Det er maaskee mere at ønske end at haabe, at det Samme en Gang skal kunne siges om vor Hesterace, den anden hidtil udtømmelige Indtægtskilde. En tredje, Faareblodet, er nu saaledes forplumret med tydsk, spansk og engelsk, at det Rene kun findes paa nogle Strækninger i Vesteregnet; saa at den jydsk Uld, der i Fortiden var en staaende og begjærligen søgt Handelsartikel, ikke mere findes i den tydsk Kjøbmands Lexicon.

At forebygge et langt farligere Misgreb med vor Qvæggrace, maa 103 saavel være enhver enkelt Patriots Ønske, som et Formaal for et Landhuusholdnings-Selskabs Virksomhed. Dette, situeret hartad i Midten af Jylland, baseret paa en betydelig Fond, og dannet af et betydeligt Antal Medlemmer, synes mig især egnet til her at gjøre en Begyndelse, og foregaae med et Exempel i denne yderst vigtige Sag. Fra det, ikke vidt førende Forsøg med Præmier til Tyre, er Man allerede kommen tilbage; og imod Samme er det altsaa overflødig at tale. Men at udfinde den Methode, ved hvilken vor jydsk Qvægstamme ei alene vedligeholdes i sin Reenhed, men ogsaa forædles - dette haaber jeg maa vorde en Gjenstand for alvorlig Eftertanke og Undersøgelse. Ikke fordi jeg vil anmasse mig at have opdaget det ufeilbare Middel til Hensigtens Opnaelse, men fordi jeg, som bringer Tingene i Forslag, herved finder mig forpligtet til at fremstille Resultatet af min egen Tænkning, fremlægges Samme til Selskabets nærmere Drøftning, Ideen er aldeles ikke ny; men just saa meget mindre idealsk, som den allerede har Praxis for sig hos de i Opfindelse og Forsøg saa heldige Englændere. Thi allerede for mere end et halvt Seculum siden har Bachuel og efter ham Flere foretaget saa heldige Forsøg i Qvægavls Forædling, at Man har bragt Oxerne næsten 104 til Elephant-Størrelse; Man har seet Stude af 4 Alens Høide; Man har havt Køer, som daglig gav et Anker Mælk og derover. Skulde vel den jydsk Qvæggrace tabe sine eiendommelige Fortrin ved at vinde i Størrelse? - Jeg troer det ikke. At frembringe enkelte gode Individuer hist og her vil næppe lede til noget Stort; men paa en eller om muligt flere Gaarde burde Opdræt foretages; og de forædlede Dyr fra disse excentrisk udbrede sig. Hovedmomenterne ere følgende:

- 1) Fortrinlige Køer (paa Mors findes maaskee den jydsk Qvæggrace i sin største Reenhed og Fortrinlighed) maatte udsøges, og kjøbes uden ængstelig Hensyn til Prisen.
- 2) Tyren maatte vælges med samme Omhu.
- 3) Kalvene skulde patte Køerne, eller dog nyde nymalket Mælk, indtil de bleve i det mindste halv Aar gamle. Og derefter maatte de rigeligen nyde de kraftigste Fødemidler, og den omhyggeligste Pleie.
- 4) Qvierne maatte ikke holdes til Tyren, førend de vare over 3 Aar gamle, eller maaskee endog ældre.

Hvis en af Selskabets egne Medlemmer med klækkelig Understøttelse vilde foretage Prøveopdrættet, var Saadant vistnok det bedste; men i manglende Fald maatte det hos en anden duelig og retsindig Landmand staae under Opsyn af en dertil valgt Committee. At Foretagendet skulde overskride Selskabets pecuniære Kræfter, frygter jeg aldeles ikke; men troer meget mere, at Tillægget i Tiden fuldelig vilde erstattes ved Salget af Tillæggsdyr, som upaatvivlelig vilde vorde begjærligen søgte og dyrt betalte. Skulde den her fremlagte Plan vinde Bifald, skal den strax vorde ledsaget med en rimelig Udgifts- og Indtægts-Beregning."

Hesteavl

[...]

Der er i de sidste Tider hørt mange Klager over Hesteavlens Foringelse i Jylland. Men denne Klage er, som saa mange lignende, om ej aldeles ugrundet (som jeg for min Deel mener), saa dog alt for overdreven. Her udføres (syd paa) endnu aarlig 5 til 6000 Heste til en Middelpris af 120 Rbd. ved Indkjøbet her. De søges med samme Begjærlighed som forhen af hanoveranske, hollandske (eller belgiske), franske, ja selv italienske Hestehandlere. De holstenske kjøbe vel de 105 fleste, men til videre Udsalg ad Tyskland. Man kan sikkert antage: at Udførselen af jydsk Heste indbringer Provindsen aarlig 5 à 6 Tdr. Guld, og vel derover.

Det er vitterligt nok, at *Blodshestene* ingen fremmede Købere finde. Det er vel altsaa ikke formeget sagt, naar jeg kalder det en betænkkelig Sag, at forblende vor egen Hestelægt med den omtalte. Lad hiin endog være stærkere, raske og kraftigere til Løb og Spring; den fordrer dog en kostbarere Røgt, længere Skaansomhed fra Arbejde, og - hvad der er endnu det betænkkeligste: *Bonden kan ikke sælge den*, det vil sige: ikke til Hestehandlere og til *Udførsel*. Det er med vore Heste som med vort Hornkvæg: de have *ingen Dyrer i højeste Grad*; men de besidde *flere samlede* end nogen anden. Derfor søges de altid med lige Begjærlighed uafhængig af Modens Luner. Endog som Cavallerieheste ere de afsætteligere end hine, fordi de ere ej allene *bøjeligere* i deres Bevægelser, men og i Sindelaget. Til en Choc af Cuirasserer, der ere de med deres stærke Fart og Crocodilstivhed meget brugelige; men et saadant Angreb er hartad og deres eneste Maneuvre. Hvad skulle vi Jyder gjøre med Blodsheste? ride om Kap? paa Rævejagt? eller Kirkejagt? (Steeplechase). Indtil vi blive saavidt engliserede, er det raadeligst, at lade hine rige Øboere beholde deres kostbare Luxusheste; af hvilke vi desuden neppe faae andre end Udsætterne. Men den danske Sindighed - eller om man saa vil - Koldsindighed, vil forhaabentlig sætte Bom for de engelske Springere: *vore Bønder lade ikke bedække hos dem*.

De Anker, som føres paa den jydsk Bondes Heste-Tillæg og Behandling, skulle dernæst nærmere drøftes.

1) *Bonden bruger for tidligt sine Heste til strængt Arbejde, og røgter dem ikke omhyggelig nok* . Det første er sandt; men Følgen deraf modsiger Erfaring, og det andet er kun halvsandt. Sjelden seer en Bonde sig i den Nødvendighed at maatte spænde sin Plag i Aaget, før den er 2 Aar gammel; men ogsaa da gjør han dette med Skjønnsomhed og Forsigtighed: *han paalægger den ikke fuldt Arbejde*, men lader den første Sommer trække selvtredie eller selvferde; han gjør den ældre Sidemand's Træk (Gammeltæk) kortere; han spænder den ikke for svært * 106 Læs; og han skaarer den endnu en Tid for *Ridning*. Saaledes vorder dens Arbejde snarere en passende Indøvelse, en Slags Training, der indvirker gavnligt paa det unge Dyrs *Sundhed, Muskelkraft* og - *Avlekraft*. At ikke Alle følge denne Middelvej mellem *Forkjælelse* og *Forslæbelse*; at f. Ex. Nogle ikke heller ere formuende nok til at *fodre* tilstrækkeligt i Forhold til Arbejdet, er jo uanægteligt; men dette hører til *Undtagelserne*; og saa ædel er den jydsk Hests Natur, at selv *Slid* og *Mangel* sjelden mægter at kvæle den; fra en saadan *tidlig* og *haard Skok* udgaaer endda mangan dygtig Rytter- og Vognhest. Hestens *Røgtning* eller Pleje er derimod almindeligt ganske mønsterværdig. Den jydsk Bonde elsker sin Hest som sig selv: skal der ædes, drikkes, hviles, har Hesten første Prioritet i alle disse Goder. Er Hesten svedig, og der skal holdes, tildæknes den strax; er den meget ophidset og tørstig, vandes den med megen Forsigtighed; fejler den det allermindste, søges øjeblikkelig Hjælp for den, og Dyr læger konsuleres eller hentes Mile borte. Her spares ingen Bekostning: hvad Bonden vedkommer, da troer jeg ganske vist, at Apothekeren har flere Recepter fra Dyr læger end fra Menneskelæger. Bonden fodrer ypperligt: giver god og til Arbejdet afpasset Føde, smaa men mange Givter, tidlig og sildig - om Vinteren ved Lys - om Morgenens staaer han op, giver sine Heste og lægger sig igjen; om Aftenen faae de Nadvere tvende Gange efter at han selv har nydt den. Krybben holdes altid reen; paa Strøelse spares ikke. Enhver der ikke saaledes omgaaes sine Heste, ned sætter sig selv betydeligt i Almuens Øjne, og kan - hvis han er meget uskaansom - erhverve sig Titel af *"Øgbøddel"*. Ja man gjør herfra Slutning til Mandens hele Character: "*hvem skulde han gjøre godt?"* - hedder det - "*han er jo et Skarn mod det Umællende*". Dog denne Tro Skildring mangler ej heller sin Skygge: naar Hesten vorder gammel, og ikke ansees at kunne fortjene sit Vinterfoder, vorder dens sidste Efteraar stundom saare strængt: den maa arbejde om Dagen, saalænge Ploven kan komme i Jorden, og selv søge sin Føde om Natten under alle Vejrets Besværligheder, indtil omsider en Kugle ender dens Nød. Alligevel gives ogsaa herfra mangfoldige Undtagelser, og sjelden drives Strængheden til det Yderste; ja der gives ikke faa Bønder, som ej engang næppe at sælge deres udlevede Heste til saadan *Udslæbning*, men skyde dem allerede inden de vorde forarmede. Den værste- og det en meget almindelig - Mangel ved Hestens Røgt er 107

hensigtsmæssige Stalde: de ere nemlig for *mørke* og kvalme; ligesom og Spiltougene gjerne ere for snevre.

2) *Bonden seer ikke saa meget paa gode Hingster til Bedækning, som paa Nærheden og godt Kjøb*. Dette benægter jeg aldeles, hvad de rette Hestetillægsegne vedkommer. Denne Ankepost har formodentlig sin Oprindelse deraf, at Bonden ikke gjerne søger de kongelige Hingster (formedelst deres ringere Avledygtighed) og endnu nødigere Fuldblodshingsterne (deels formedelst den ham for høje Betaling; deels formedelst disses Fejl; deels fordi han ej kan afsætte Tillægget til Hestehandlerne).

3) *Bonden sælger næsten altid sine bedste Tillægshopper*. Det er sandt; men det er ligesaa sandt: at han gjør dette kun tvungen af den haarde Nødvendighed, og - uden at bruge en stærk Figur - med sine grædende Taarer. Den der kan beholde en god Hoppe, uden at frygte for Udplønting, han sælger den visseligen ikke. Men det kan være at han skjæmper den bort i Medgift til et kjært Barn, med den udtrykkelige Betingelse, *at den aldrig paa nogensomhelst Maade maae afhændes*.

[...]

3

Om de jyske Hedemosers Opdyrkning

Naar man staaer paa een af Høiene ved Graemose, seer omkring sig til alle Sider og seer - Moser og Lyng, Lyng og Moser, og er uvis om, hvilken af disse har givet Kong Svend sit Tilnavn: da føres man uden sit Vidende tilbage til Syndfloden. Her neden under os ligger den bleggraee Slette - ikke Eng; thi her klingede aldrig nogen Lee - ikke Tørvemose; thi her gravede aldrig nogen Spade - ikke Kiær; thi Vand sees ikke, men staaer kun i vaade Aar usynlig mellem Tuerne: disse Tuer, der bevoxede med Græs, Lyng, Pors, Tyttebærriis, Tranbærriis, Blaaebærriis og Byllebærriis betrædes kun af Hornkvæg, Hyrder og Uhrfugleskytter. Denne Slette ender sig i flere Terrasser, som skyde sig to, tre og flere Alen ned mellem Lyngbakker og lede til andre af samme Beskaffenhed; fra disse atter Terrasser til andre større og større, og endelig den store Graemose, der strækker sig mere end en halv Mil ud i Sønder, Saaledes Kongemosen mellem Lysgaard og Hvam, saaledes flere, hvor Syndflodens Vande synes at have stagneret, synket og synket, indtil Søe blev til Eng og Eng til Ørken. Naar skal denne Ørk blive opdyrket Land, naar skal Hvæde og Rug og Byg og Havre bølge her istedet for Siv, Harekamp, Pors, Lyng og alle Arter Vaccinier? Engang - men om dette engang skal være snart, det beroer paa os selv. De tørre Lyngbakker, de sandige Skrænter imellem Moserne forvandles Aar for Aar til Agre; men hvilke? tyndtbesaaede, tyndtbevoxne, sparsomt lønnende sine Dyrkeres Sved. Alhedens vide Sletter grønnes og gulnes hvert Aar, og tusinde leve af Ahlens karrige Overlag, men Mosernes rige Guldgruber ligge unyttede, oprøvede hen, til en drivtigere, klogere Efterslægt vil aabne disse Miner.

Hvorledes skulle de aabnes? ved Kløgt og Fliid. Hvormed skulle de aabnes? med Spade, Hakke og Ploug. Hvornaar skulle de aabnes? naar vi ville - alvorligen ville.

Vandet der sier i Grunden er let afledet; her er Fald overalt. Hovedgrøvter giennemskjære Moserne, Landgrøvter udstikke Agre til hine. Spaden og Hakken afskjære Tuerne, Luften rører disse, Ilden brænder dem, og forvandler dem til Giødning, der for flere Aar 109 fremkalder de rigeste Afgroder, hvilke laanes Dyrkerne forud - Capitaler, hvoraf Renter ikke gives men tages.

Lad saa Hederne hvile lidt, her er Løn for Arbeide og - bedre Løn. Huse og Gaarde ville reise sig rundt om ved Mosernes Landinger, og Velstand smile, hvor nu Armod - men, "er det ikke Drømmerier? Kunster? Projectmagerier?" Gaae til Tydskland, til Emsflodens Bredder! der er det ikke Projecter, ikke Drømme, men Kunster - skønne, virkelige velgjørende Kunster. O! at ogsaa slige Kunster her i Danmark maatte omskabe de mange hundrede ja tusinde Tønder Land ikke ufugtbar men frugtbringende Mose til Velsignelsens Agre og Enge. Allene i Hids, Lysgaard, Ginding og Hammerum Herreder ligger begravet dagligt Brød til over Fem tusinde Munde. "Det var meget!" ja tilforladelig alt for meget! alt for meget Gode saaledes at oversee, forsømme, ringeagte. Lad os engang see! her er Kongemosen (som tilhører Kronen) over 100 Tdr. Land, her er Høgild Mose over 2000 Td., her er Graemose (ogsaa Kongens) med alle sine omiggende, endnu større, her er Kølvræe Mose, begge Simmelkiær Moser, Røgen Kiær endnu større, her er Aulum, Romvig - men det vilde fylde mere end et Blad at nævne dem alle, som nu ligge og vente paa Menneskehænder, og mere end to Quadratomile, naar de maalles. En Familie kunde her nære og ernære sig paa 20 Tdr. Land, og fem Mennesker til en Familie udgjør - 7200 Siæle!!

"Men! hvorledes skal dette skee?" Ved Regjeringens Medvirkning, ved Landhuusholdningsselskabets Klogskab, Kyndighed, Iver; ved Exempler, Opmuntringer, Belønninger- og overalt ved - en Begyndelse, en viis, god, alvorlig Begyndelse. Om denne er nær, det beror paa de Mænd, som arbeide paa Danmarks sande Vel og som arbeide for Nutid og Fremtid.

For at give et - i det mindste ikke vildledende Vink, foreslaaer jeg til nærmere Overveielse. Det ædle, drivtve og ved virket Gavn høist-fortiente Landhuusholdningsselskab kiøber et eller i forskiellige Egne flere Mosestykker, som nu ville kunne faaes af Spotpriis, bygger og besætter disse Steder med duelige Landmænd, hvortil mange unge helst ugifte Mennesker ville findes meer end villige nok. Naar disse Steder efter 6, 8 flere eller færre Aars Forløb befandtes i fuldopdyrket Tilstand, ville de sikkert med Fordeel kunde sælges. Exemplet var nu givet, Syn for Sagen, og den ene Mosegaard vilde reise sig ved den 110 anden. Hvad anbelanger selve Dykningsplanen, da har man for det første Exemplet i de oldenborgske Moser, hvor Tørvnen ophakkes og brændes, derpaa Boghvæde og siden andre Kornsorter saaes og høstes i stor Overflodighed, og her var Arbeidet lettere, da Tuerne hastigere og nemmere kunne afskjæres, og dog give Aske nok til konstig Giødning, indtil den naturlige - som en nødvendig Følge af de nye Afgroder, kunde giengjøre Jorden den laante Kapital med Renter og Renters Renter. - Andre for Locallet mere passende og hensigtsmæssige Planer ville vore indsigtsfulde Landsmænd, som tildeels beklæde hæderlige Poster i det sandelig ærværdige Selskab, selv bedst vide baade at lægge og udføre. Nu da! maatte dette mit givne Vink ikke henglimte ubenyttet, og en eller flere af de foreslaaede Experimentgaarde hæve sig som Ceres's Templer i Ørken!

Skrevet i Aaret 1820, mellem Jyllands udyrkede Moser.

Om raae Jorder og disses Opdyrkning

[...]

De største Heder ere: *Alheden*, der begynder ved Byen Sørup i Fjends Herred, og gaaer uafbrudt gennem Vesterdelen af Lysgaard og Hids Herreder (hvorfra den fortsættes lige ned gennem Halvøen og langt ind i Tydskland) i en Længde af 5 Mile og i en Brede af fra en halv til en heel Mil og derover; hvorhos den forgrener sig gennem Amtets østlige Herreder. Thi som en Sidegreen af den store Alhede maae vi ansee *Tapshede* (ogsaa kaldet Ørum Hede) der alleneste oplivet af 7 Smaahytter med holligende Smule Agermark, gaaer lige fra Viborg Søe uafbrudt 4 Mile lige til den nordostlige Grændse af Sønderlyng Herred. Selv her ere store Strækninger af Hvidding og Nørbeks højere liggende Kjære klædte i Hedens Uniform, og endnu i de lavere kæmper Lyngen med Porsen om deres Besiddelse. Blot adskilt ved Aaen og de for Hølene tjenlige Engstrimler langs samme, tager Heden atter fat og fortsættes gennem Nørrehaid og Onsild Herreder i Randers Amt, til den omsider finder sin Grændse henimod Udløbet af Mariagerfjord.

Som en anden stor Forgrening af Alheden viser sig den, der strækker sig fra Colonien forbi Finderup og Vesten og Norden om Viborg 111 - med smaa Intervaller - gennem Nørrelyng Herred lige til dettes nordostlige Grændse. Denne Hede løber saaledes parallel og lige langt med hiin i Sønderlyng Herred. Ligesaa rigt om ikke rigere begavet med Lyng end de anførte, kunne vi ansee Rinds Herred. Den største sammenhængende Hede begynder ved Liirnfjorden (ved Virksund) og løber østlig - lidt nordlig igjennem dette Herred, videre over det nordligste Hoved af Onsild og gennem hele den sydlige Deel af Hindsted Herred, indtil den ogsaa standser henimod Munden af Mariagerfjord, paa Nordsiden af samme. Ikke af slet saa stor Udstrækning er den Hede som indtager den nordlige Deel af Rinds Herred. Men imellem begge befindes sig desforuden store, og som siden skal vises - lidt benyttede Lyngmarker. - Ogsaa Medelson Herred har i den største - den vestlige Deel langt mere Hede, end der var at ønske. Salling Land og Houllberg Herred have ikkun lidt Lyng, og den endda kort, og altsaa unyttig til Brændsel. Det samme er Tilfældet med en stor Deel andre Heder f. Ex. i Fjends Herred - hvor Kalkbrænderne haardelig savne den *lange* Lyng, og i den vestlige Strækning af Rinds Herred. Aarsagen til at Lyngen saaledes paa sine Steder holder sig saa kort og forkrympet - hvorved den danner de ikke uretellig saakaldte *Skaldeheder*" (skaldede Heder) - finder jeg i den alt for *magre Jordbund*, som bestaaer af Sand - finere eller grovere - istedetfor at Lyngen voxer frodig hvor den har Leer til Underlag (som ved Aunsbjerg i Lysgaard Herred) eller og et tilstrækkeligt Lag af den egentlige *Moer* (som f. Ex. paa Alheden). Jeg slutter videre: at *Skaldehederne* deels ere *unge* Heder - senere overgroede og ikke *Urheder* - deels at Moren er bortgravet i Hedetørv. Saadanne Skaldeheder frembyde et saameget ødere Syn, som de ikke tjene til andet, end at Faarene engang imellem kunne overfare dem, og nyde en højt tarvelig Mellemmad. Desarsag mener jeg og: at de allerbedst egnede sig til Skovanlæg. De langlyngede Heder afgive baade Tække (hvorved Halmen spares) og ypperlig Ildebrændsel - især til Bagning - samt pletteviis god Græsning for Faar og Unghøvder, og endelig for Jagtelskere baade særdeles Moroe og lækkre Spiser. - Derfor er og *Hedebrynde*, (som af gode Grunde ikke træffer Skaldehederne) et føleligt Uheld; thi vel fremspirer to à tre Aar efter et flint Græs; men dette qvæles snart af den opvoxende Lyng; der vorder, først efter 20 til 30 Aars Forløb, tjenlig til *Takke*. Med Føje fastsætter Lovgivningen Straf for Hedeantændelse, om 112 den endog blot bevirkes ved Uforsigtighed. Men saadanne Forseelser blive - eftersom de ere sjeldne at opdage og endnu vanskeligere at bevisse - hartad aldrig ændsede. Der gaaer næsten ingen Sommer forbi, uden at denne Ulykke jo rammer en eller flere Egne. Den fordærveligste i sine Følger indtraf i Aaret 1783, da en Strækning af omtrent en Quadrathalmvii i det sydlige af Karup Sogn og det sydvestlige af Thorning, der var bevoxet med frodigt Lyng paa et meget tykt Moorlag, for et Tidsrum af over et halv Seculum aldeles ødelagdes. Thi ej allene afbrændtes Lyngen, men *Moren tillige*. Og varede den Brynde i tre Uger. Der blev vel gjort store Anstrængelser for at dæmpe *Jordbranden*; men forgjæves: som man fik slukket eet Sted, brød Ilden frem nedenfra paa et andet. Omsider blev hele den uhyre Tomte til *Flyvesand*, som, formedelst de fremherskende Vestvinde, udbredte sig mod Østen, og ødelagde flere Coloniegaardes Marker, saa Beboerne nødtes til at flytte deres Bopæle. Endelig standsedes Sandflugten ved Strandhavre. Nu er denne næsten ganske forsvunden, og hele Strækningen beklædt med Lyng - som dog bestandig holder sig temmelig stakket. Men istaedetfor at her før var en flad Slette, saa findes her nu den sælsomste Afveksling af lavere og højere Tuer - somme Kig virkelige Gravhøje - Banker, Grave og Volde, Skandser og Redouter. Om Sommeren, i stille og varmt Vejr og under en vis Beskaffenhed i Luften, frembyder sig her i passende Frastand et seeværdigt Exemplar af *Fata Morgana*. "Hvorledes disse Ujevnheder paa Jordfladen ere opkomne?" Dette skeer almindeligt hvor Strandhavre og Marehalm plantes i Flyvesand: dette flyger til hvor Halmen er frodigst; denne voxer altid op og igjennem Sandet; og saaledes dannes efterhaanden disse længe tilvoxende Forhøjninger, indtil Lyngen omsider pacificerer de kæmpende Partier.

En langt senere Brynde, der naaede fra Karup Mark og til Thorning - en heel Mil - overgik ogsaa den kongelige Skovplantning ved Ulvedal i en Strækning af henved 200 Tdr. Land; og hvor Lyngen har gjenvundet sit gamle Herredømme.

En endnu sildigere truede Stendalgaards haabefulde og allerede virkelig skjønne Naaleskov med Undergang; men heldigviis standsede Diget, der just paa denne Strækning var begroet med Græs, Ilden, og kun nogle faa Smaagranner indenfor bleve svedne. Saadan Ildsvaade opstaaer næsten altid deraf, at man brænder Hedetørv til

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Aske for nær ved Heden. Reiser sig nu pludselig Vinden fra den modsatte 113 Kant, saa er - især om dette skeer om Natten - for nogle faa Mennesker intet at udrette til Slukning. I saa Fald ringes med Kirkeklokkerne, og alle de Omboende - saamange som kunne føre Spade eller Fork - ile nu til Hjelp. "Og hvori bestaaer denne?" Vand er sjelden at erholde paa slike Steder; men haves det, da stikker man Hedetørv paa en lang Fork, dypper Tørvnen i Vand og skyder denne for sig hen ad Kanten paa den brændende Hede. Er der Vand nok og Folk nok, lykkes undertiden denne Operation.

Hyppigere bruges at *skizere for Ilden*: Saamange som da have Hedetørvspader, grave da, et halvt eller et heelt hundrede Alen - kortere eller længere - saavidt Røg og Varme tillader, en Linie to tre og fire Tørv bred af og kaste Tørvnene med Jordsiden opad ovenpaa Lyngen *udenfor*. Herved standses Branden, naar Strækningen ej er for stor eller Vinden for stærk.

Det sikreste - for ukyndige paradoxe - Middel, som og almindelig sættes i Forbindelse med det foregaaende, er: at "*brænde for*". Man antænder nemlig den Side af Lyngen, som vender mod Ilden og Vinden. Den brænder vel da langsomt, men fortærer alligevel inden den løse Ild naar til, et temmeligt bredt Stykke, og betager altsaa Luen sin Næring.

Endnu eet - men virkelig paradox Middel, har man stundom taget 114 sin Tilflugt til: at *vende Vinden!* Men da det som oftest slog fejl, og Naturen viste sig stærkere end dens præsumtive Herre - Hexemesteren; denne desværre oftest boede langt borte, og i al Fald maatte hentes til Hest i Gallop, saa er denne Trolddom nu at ansee som død og magtesløs at være.

Af Amtets store Heder ere, først ved Colonisationen i Lysgaard og Hids Herreder, og senere som Følge af Udskiftningen, en ikke ubetydelig Deel opdyrket og forvandlet til Agerland - hvormeget? vilde neppe mere være muligt at faae udredet; men det gaar i flere tusinde Tønder Land. Den almindelige Cultiveringsmaade er følgende: Lyngen afbrændes, og saasnaart muligt brækkes (pløjes) Jorden, for at faae den Smule Aske med med: efter Jordskorpens tættere eller løsere Beskaffenhed hviler nu Furen eet eller to Aar, før den atter vendes. I Efteraaret før den skal vendes til Foraaret bruge Nogle at give den Mergel - dog temmelig tyndt - hvor saadant haves; og her mener jeg, at Mergel kommer paa sin rette Hylde - forudsat naturligviis, at der siden ogsaa gjødes forsvarligt. Den første Sæd er gjerne Boghvede; hvilket ogsaa er ret hensigtsmæssigt. Herpaa følger Rug - stundom tvende Kjerne- og Havre ligesaa. - Endelig, efter fra tre til fem Aars Arbejde, kommer Jorden atter i Hvile; men yderst sjelden med paasaaet Klever eller Græsfrøe. Tre, fire, fem Aar derefter begynder Lyngen igjen at springe - jo mere afkræftet Jorden udlægges, jo før - og efter Forløb af andre 5 eller 6 Aar sees intet andet Spor af Culturen end - Agerrenene.* Dette er virkelig een - enten til skærpet Flid opvækkende, eller til Dovenskab neddyssende Beskaffenhed ved den nylig opdyrkede Hedebund; men tilstrækkelig Mergling og Gjødning, tilligemed en sparsom Huusholdning med den saaledes forædlede Jords Kraft (at den ej udpines ved for mange Kjerne) kan dog holde Lyngen saalænge borte, at den kan erholde fornøden Hvile. Mergelen især er en saa bestemt Fjænde af Lyngen, at endog de Klatter, som ved Kjørsel spildes oven paa denne, bortæder den og frembringe Græs, ja sædvanligviis ogsaa - virkelig *Rødklever*. Frøet * 115 har da rimeligviis været opbevaret i Mergelen gennem Aartusinder; thi man seer den fremkomme der hvor Rødklever ikke kjendes i Miles Omkreds, og hvor Mergelens Bruger intet haver eller nogensinde haver havt paa sine Marker.

Nogle bruge, istædetfor paa ny at tage den lingsprungne Jord under Ploven, at indtage af *den gamle* Hede. Men dette forfører og til at udmagre Jorden, og saaledes for en lang Række af Aar at gjøre den uduelig til at modtage ny Bearbejdelse.

En, uden Sammenligning fortrinligere Jordforbedring, *Hedens Forvandling til Eng* eller varig Græsland ved Overrisling, er paa behørig Sted udførligere fremstillet.

Den hidtil almindeligste, og enten meest fordelagtige, eller mindst skadelige Hedeopdyrkning foretages af Plovdrivende, og i Forbindelse med andet og større Jordbrug. Men dog er i senere Tider mange Hedestykker særskilt - uden Forbindelse med anden Mark - opdyrkede. Forsaavidt dette skeer paa den Maade: at Nybyggeren er, og vil vedblive at være *Ejer* af Lodden, og at *han dyrker den selv med egne Trækdyr* - helst Køer - da maae Foretagendet ansees for statsgavnligt; thi det vil (med faa og Sagen selv uvedkommende Undtagelser) paa eengang *forøge Folkemængden og Jordens Production*. Finde derimod de opgivne Betingelser ikke Sted: er Nybyggeren *Lejer*, og skal han have *Andre til at dyrke Lodden*, da forøges vel Folkemængden, men *Velstanden formindskes*; thi saadanne Anlæg ere at betragte som ligesaa mange Fattighuse. Almindeligviis lejes Lodden - 4,5 Tdr. Land og noget mere - paa 10 à 12 Aar: Ejeren afgiver Arbejdsdyr og Redskaber til Opbrydningen, dog for Betaling, som gjerne bestaaer i Dagsgjerning, og naar Colonisten gifter sig, tillige i rundelig Kost: de første 4 à 5 Aar giver denne intet i Leje; men forbinder sig til i de øvrige Aar af Lejetiden at yde meer, end han formaaer; hvorfør han enten kaster sig paa Fattigvæsenet, eller løber fra sin usle og i Virkelighed *kun provisioniske* Hytte, og lader det være Communens Sag, hvorledes han kan faae en anden til sig og Familie. Lovgivningen har viseligen stræbt at sætte en Grændse for Udparcellering i det Smaa; men saadan *Udlejning* tykkes mig end stærkere at trænge til Indskrænkning. Herom udførligere paa sit Sted.

[...]

116

Engene og deres Cultur.

[...]

Hvad de naturlige Enges Forædling angaaer, da er siden Udskiftningen herpaa arbejdet, og arbejdes endnu næsten allevegne i Amtet; men uforholdsmæssigt meer ved Vandets *Afledning*, end ved dets *Paaledning*: Vandløbene (Aaer og Bække) oprenses, hvorved ubetimelige Oversvømmelser forebygges; og Afledningsgrøfter gennem Engene give disse en større Fasthed. Kun er det at beklage: at ogsaa heri gjør Enkeltes Træghed og Egensindighed store Hindringer. Ved Lovenes Magt at tvinge saadanne finder liden Medhold i Jydens Nationalcaracteer: og Vejen hertil er - som mange andre jydsk Veje - ikke af dem, som let og hurtigt føre til Maalet. *Oprydning* og *Afbrænding* af Buske og Tuer. *Opfylding* af Huller og gamle Tørvgrave, *Paaførsel* af Sand, Aske og Mergel høre til Sjeldenhederne

Men en anden og det en radical Forbedring: Kildevands Paaledning (Overrisling) er derimod i glædelig Fremskridt. Den fandt sin Begyndelse for en Snees Aar siden hos en Huusmand i Vallerbek, Karup Sogn. Han opdæmmede først for den lille Bæk, som løb igjen-nem hans Ejendomme ned mod Karup Aae; og ved Sidegrøfter ledte han Vandet saa højt op over sit gamle Løb, som Dæmningen tillod. Fra disse Landgrøfter ledtes Vandet gennem smaa Render ned over det Stykke Jord, som skulde omdannes til Engbund. Da Naboerne saae, hvor vel dette lykkedes: at ej allene paa den tørre Engbund, hvor det saakaldte "Katteskjæg" tilforn gav mager Græsning, og endnu magrere Høe, samt lidet af begge Dele, men og paa den forrige Lyngbanke, ja selv paa de nøgne Sande* bølgede en tæt og frodig Græsgrøde af lidet eller for Egnens Bønder slet ikke bekjendte Arter - da hentede de Opfinderen som en Mirakelmand Een efter en Anden i stedse større og større Omegn paa begge Sider af Aaen. Allerede for 12 Aar siden torde jeg anslaae de af Vallerbek-manden skabte Enge til at indtage et Areal af over 2000 Tdr. Land; nu stiger det maaskee til over det Dobbelte. For denne Egn er Værket af dobbelt Vigtighed, eftersom Overjorderne ere af en saa ussel Beskaffenhed,** at de forhen * 117 netop kunne give Rug (3 Skpr. Sæd i 1 Tde. Land geom.) Nu kan ej allene gjødes langt rigeligere; men i det saa stærkt forøgede Qvæghold er en riigholdig Indtægtskilde, om hvilken den forrige Generation ej engang havde Anelse. Til Exempel vil jeg blot anføre Sangildgaarden i Thorning Sogn, til hvilken forhen med lang Tidspilte sammenskrabedes 5 à 6 Læs *Sulthøe*, bestaaende meest af Katteskjæg og Padderokker; og hvor nu bjerges mellem 50 og 60 Læs *Syltbøe*.*

Men udenom den her berørte Egn gaar det endnu kun langsomt med saadan Engforbedring og Engskabelse. Endnu udsender den gavmilde Jord sit Mirakelvand paa tusinde Steder, hvor man enten lader det gaae sin gamle Gang, eller endog indsnævrrer og forkorter dets Vej til Aaerne. Jeg er langt fra Overdrivelse, naar jeg paastaaer: at i dette Amt allene over 50,000 Tdr. L. vente paa Menneskets Hjelp for i samme Antal at kunne formere Qvægbesætningen. Jeg finder for hele *Nørrejylland* ingen Deel af Landbruget vigtigere end denne, ja denne lige saa vigtig som alle de andre tilsammentagte. Thi her handles om at frembringe - ikke Noget men *Meget af Intet*: om ved eet * 118 Middel at forøge baade Engens og Agerens, Staldens, Nødsets og Faarestiens Productioner. Det er visseelig meget under Virkelighed, naar jeg antager: at i hele Provindsen kunde saaledes vindes 100,000 Tdr. Land til Frembringelse af 400,000 Læs Høe (foruden Eftergræsning). Det er overflødig for Kyndige at beregne Forøgelens herved af Udførselskvæg. Smør, Ost, Uld, Flek etc. - den formerede og forbedrede Kornproduction ej at forglemme. - Men skal der bies til alt dette kommer af sig selv? Alt modnes seent her i Jylland, ogsaa gode Planer. Jeg behøver ikke at nævne *Hvem* eller *hvilken Kraft* her kunde indgribe. Men jeg tillader mig alene at bemærke: at et hurtigtvirkende og ikke meget bekosteligt Middel vilde frembyde sig deri, at een eller flere kyndige og for Landvæsenet nidkjære Mænd i den angivne Hensigt berejste Landet, henvendte Ejernes Opmærksomhed paa Gjenstanden, oplyste dem om Fordelen, og vejledte dem i Værket. Det var endvidere ønskeligt, om disse kunde opmuntres ved den Forsikkring: at saadanne Enge ingen forhøjet Skyldsaetning eller anden offentlig Tyngde havde at befrygte. En saadan Frygt har nemlig i den senere Tid faaet ny Næring, og Spader, Skovle, Grebe, Hakker og Røddexer i stor Mængde hjembaarne fra Overdrev og Udørkener.

Skovplantningerne.

Vi ville nu begive os til *Skovplantningerne* €: Konstens Værker.

Og paa hvilket skulle vi først hefte vort Blik hellere end paa den med fuld Føje saakaldte *Kongeskov*?

Hvor Sognene: Vium, Thorning og Frederiks (Colonien) støde sammen med deres store Lyngheder, omtrent midt imellem alle tre, ligger denne Skov i en Udstrækning af omtrent 1650 Tdr. Land. Det første Anlæg = 40 Tdr. Land - begyndtes 1789; og det sidste, 340 Tdr. Land, 1824. Uheldigviis saadedes i Begyndelsen meest Fyr, som vel løber temmelig rask op til en Højde af 7, 8 Alen, men uden forholdsmæssig Førhed. Naar de have naaet et saadant Maal, stande de i Væxten, staae hen ved det samme i hele Decennier imellem Liv og Død. Aarsagen hertil har man søgt i *Ahlen*; men netop i de Strækninger, hvor disse Fyrre befinde sig, er enten ingen Ahl, eller saa dybt nede, at den ikke kan skade noget Træes Rod. Et Slags grønne Fluor (Phalæner) har i somme Aar indfundet sig paa Træerne i saadan Mængde, at man endog har samlet og brændt dem i

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Skjeppeviis; men 119 den Skade, disse Insecter forarsagede, var dog kun stykkeviis og temporær, og Fyrrene allevegne lige elendige. Jeg formoder: at et vist Sand - eller Gruus-Lag maa være tingeret med en saadan mineralisk Substant (Jern? Vitriol?) som læderer Hjerteroden. Nok er det: Fyrrene hører ikke hjemme paa de jydsk Heder, har aldrig havt Hjem her. Det vise endnu deres Tørvemose, hvor *Gran* og *Birk* ligger begravne i Mængde, men ikke hint Træ. Deraf see vi altsaa, hvad her kan groe; og dette sees nu ogsaa *ovenpaa* Jorden: hvor især det første Slags allerede har naaet en dobbelt saa stor Højde som Fyrren og en forholdsmaessig Tykkelse. De ere frodige og sunde, og gjøre aarlige Topskud af indtil 1½ Alens Længde. Her ere Graner i tusindviis, som kunde afgive Spændetræer, endog Bjelker til smaa Bønderhuse. Ogsaa Lærkerne - hvoraf der ikke ere mange - lykkes godt.

Lige til den nuværende Bestyrer Forstraad Bang kom her 1815 var alt blevet *saæet*, og det i fiirkantede Huller, af hvilke Overskorpen borttoges, og Underlaget løsnedes. Bang har ogsaa plantet, og det med god Fremgang, undtagen i et par meget hede og tørre Sommer. I den sidstanlagte Plantage *er plejet i Strimler*, og derpaa *saæet* og harvet. Denne Methode er nemmere og mindre kostbar.

120

Den sydvestlige Deel af disse Skove - den saakaldte "Ulvedalsplantage" - er af slettest Jordbeskaffenhed, og frembyder - med Undtagelse af Dalen midt igjennem den - intet lystelig Syn; det var ogsaa denne, der fik Halvparten ødelagt ved Hedebyrnde. Til at forebygge saadanne, og i det mindste at gjøre dem partielle, ere nu trukne brede *Brandlinier uden om* og - skjærende hverandre: ogsaa *igjennem* Plantagerne. Disse Strimler pløjes og harves, for at tilintetgjøre Ildens Næringsstof Lyngen. De Træer, som paa disse ere borthuggede, ere solgte deels ved Auction, deels underhaanden, til Lægter, Sparrer, Vognstange o.s.v., og have allerede indbragt nogle tusinde Rbdlr. Men Skoven trænger til en næsten total Udtynding; hvorved strax kunde indløses betydelige Summer, og de tilbagestaaende Træer faae tilbørligt Raaderum.

Man kan ikke tage fejl i den Beregning: at Stendalgaardsplantagen (den største og ældste) inden et Qvartsekels Udløb vil have ej allene betalt sig selv, men givet anseligt Overskud.

En Mil syden for befinder sig den yngre Kumpedalsplantage, anlagt tildeels i Flyvesand (dæmpet først ved Strandhavren.) Den er ved 100 Tdr. Land stor, men ikke indfredet. Naar den vil betale sig er vanskeligt at forudsige.

Af Privates Skovopelskninger fortjener først og fremmest at nævnes Hr. Kochs til Ulstrup i Medelsom Herred. Skovgrunden til denne Herregaard er 800 Tdr. Land. Deraf vare større og mindre Strækninger deels omhuggede, deels aldrig begroede. Ved Godssets Overtagelse fandt Koch en Planteskole som Rentekammeret havde ladet anlægge, ikke af Forstvæsenet men af Gaardens Gartner, en Planteskole, som indeholdt 40,000 Naaletræe-Planter tjenlige til Udplantning, og henved 200,000 yngre Planter. Da Koch for 4 Aar siden kjøbte Gaard og Gods, saaede han strax flere Slags Træefrøe, især af Gran; ogsaa Fyr, Lærke, Birk og Eeg (Agern). Han har paa passende Steder inde i Skoven 6 Træskuler af omtrent 2 Tdr. Lands Størrelse med 3 og 4 Aars oplandede Graner, Fyrre og Ege m.fl. alle saa vel behandlede, at de vilde fyldestgjøre enhver Førstmands Fordringer; saavel som den endelige Udplantning, der allerede er fuldført paa over 50 Tdr. Land.

Vort næste Øjekast falder billigen paa *Hjermind*, hvor Consistorial-raad Bjerregaard ej allene har anlagt en, nu nogle og tyve Aar gammel, fortrinlig Plantage, meest af Naaletræer: men og paa en anden 121 Maade storligen gavnet og fremmet Plantingen i en viid Omkreds; thi af sin nu i mange Aar continuerede Planteskole har han uddelt flere Hundre tusinde meest Naaletræplanter, saavel til dem som faae offentlig Understøttelse til slige Anlæg, som til dem der paa egen Regning drive saadanne.

Blandt andre Skovplantninger, som uden offentlig Understøttelse ere anlagte, udhæve vi: den ved *Asmildkloster* ved afdøde Justitsr. Bruun i Fredericia: den ved *Æveldrup* af Pastor Drejer: een ved *Vorning* Præstegaard af Pastor Blicher: een ved *Brunshaab* af nu afdøde J. Bruun Fabrikejer ibid.: een ved *Nørre-Teilgaard*.

[Herefter følger en Fortegnelse over de af Landhuusholdningsselskabet til Træplantning Understøttede i Viborg Amt.]

Her at give nogen Beskrivelse over disse Plantningers Tilstand, vilde deels være for tidligt; og dernæst anseer jeg mig hertil saameget mindre forpligtet, som det Kongelige Landhuusholdningsselskab ej allene har sørget for Opsyn med samme, men endog ladet dem af en Forst-Candidat berejse. Jeg tør allene tillade mig at gjentage min forhen yttrede Formening: at saadanne Plantninger ere for *smaae* og for *adsprede* til at naae det tilsigtede Maal. Med Hensyn til den første Beskaffenhed, da er det en undgaaelig Følge: At Plantagen, saafremt den ikke er beskyttet af høje Banker mod Vesten og Norden, vil lide meget af Stormene, og en stor Strækning forknyttes, for at kun maadeligt beskytte det Øvrige. Med Hensyn til den anden Omstændighed, da ville disse Plantninger, som jo netop skulde anlægges i skovløse Egne, naar de naae en vis Størrelse, udsættes for *Skovtyvene*, hvis Udaad, efter vore Love, ikke straffes saas trangt, at Fristelsen derved kan dæmpes. Naar da Ejeren seer, at hans Træer skulle ranes, hvad Under, om han da bruger sin første Prioritetsret? Begge Onder vilde upaatvivlelig for Størstedelen hæves, naar *sammenhængende* Plantninger anlagdes flere, af hele Byer. Da her kun behøvedes et *Udbeg for dem alle*, vilde Bekostningen være langt ringere, og Selskabet saaledes, med samme Pengesummer som nu faae langt meer og varigere udrettet. Naar til Exempel 10 Bønder i en Bye anlagde en Plantage paa 20 Tdr. Land, og samme var 1,400 Alen lang og 200 Alen bred, da vilde Udhegnet 1,070 Favne koste omtrent 100 Rbd.: istædetfor at 10 isolerede Plantager vilde koste 1/5 meer. Her vandtes derhos bedre Læ, og større Sikkerhed for Tyve; thi saamegen Ejere kunde jo langt lettere overkomme Tilsynet end en enkelt Mand. Naar 122 Landhuusholdnings-Selskabet nu lod et saadant Foretagende tilflyde 1000 Rbd., fordeelte maaskee bedst paa 10 Aar (istædetfor nu paa 4), da sparede det 700 Rbd., og Præmiens Størrelse i Sum skulde vist nok vise sig som en kraftig og sin Virkning ikke forfejlene Opmuntring.

Om Havedyrkningen.

Herom er - hvad Bondestanden angaaer - lidet at sige, eller snarere Noget om Intet. Haver ere saagodtsom ubekjendte Ting lige indtil Navnet; thi hvad der af saadant havet, hedder *Kaalgaard* (Kalgor) a parte potiori - rettere parte *unica*.

Et Stykke Jordsmon af fra ½ Fjerdingkars til et par Skieppers Areal, helst norden for Isterraden - der hos Gaardmænd gjerne udgjør den nordlige Fløj - ved Smaahuse oftere men ikke altid mod Syden, indhegnet med enkelt Steendige, Jordvold eller Hedetørv, udgjør en almindelig Bondehave; (Undtagelserne skulle siden anføres). Paa eller tæt inde ved Hegnet findes, dog i tilbørlig Afstand, nogle enkelte Piil, Hyld, Rønner, vilde Blommer, mosgroede Stikkelsbær, som intet bære. Grønkaal - ligemeget af hvilket Slags -, og hvortil man selv ofte avler Frøet, indtager Havens største Rum; i hvis eensformige Udseende som oftest kun eet eller flere Bistader give nogen Afveksling. Er Pladsen større, end behøves til Kaal for Kjøkkenet - Kreaturerne faae intet heraf, uden naar man vil fange løsgaaende Heste - saa er det øvrige gjerne bevoxet med Græs til at slaae i en trang Vending og tage i Vognen til en Rejse, eller og til derpaa at tøjre en Kalv eller et par Faar, eller til at blege Lærred. Sjelden findes nogle Pletter, der skulle ligne Bede, hvor man strøer lidt Persille- og Gulerodfrøe, og overlader saa til Hønsene, hvormeget af samme skal groe; og det vorder altid lidt nok. Nogle have et par Smaabuske Purløg, der sørge for sin egen Tilværelse, samt noget Peberrod hist og her i de fugtigste Steder. Findes her endnu et par Kirsebærtræer (af de almindelige sorte, satte af Rodskud) og et par Æbletræer, som naturligviis intet bære, da Græs og Nælder og andet Ukrudd raade for Pladsen, da har man Skyggetegningen af en almindelig Bondehave. Der hvor man endnu ej er kommen saavidt med Kartøfler, at man dyrker dem i Marken, anvises dem og et Rum i Haven.

Aarsagerne til denne Havevæsenets jammerlige Tilstand ere: 1) 123 Naar undtages Grønkaal, har Bonden ikke synderlig Smag for Havevæxter; 2) han anseer dem ikke for noget Surrogat istædetfor andre Fødeavare, men for et blot Kryderie, som hverken mætter eller giver Næring; 3) ynder han endog een og anden Sort, da kan han i Kjøbstæderne og paa Markeder virkelig for Spotpriis* forsyne sig med det lidet han behøver, af Løg til Slagterier, af Gulerødder, Persille, Porrer og Timian til Kjødsuppe, som for ham er en sjelden Kost, og - Slagtetiden fraregnet - alleneste *Gildemaad*; 4) forstaaer han ikke at behandle sin Havejord tilbørlig, og lader denne altid staae tilbage for * 124 Marken. Naar her ikke er noget paatrængende Arbejde, klemmer han paa, een eller en halv Dag, og sætter sine Kaal; men de maae derefter passe sig selv, thi Lugning eller anden Slags Jordrensning maae de ikke vente.

Saaledes er da Havevæsenets *almindelige* Tilstand hos den egentlige Bonde; der gives Undtagelser, men de ere faa og smaa, og aldeles uvigtige med Hensyn til oeconomic Fordeel.

Ved de allerfleste Herregaarde derimod sees smukke og store Haver - næsten alle levende Minder om Fortidens Adelsvælde; men ogsaa disse ere kun til for *Fornøjelsen*. Nogle sælge vel Træ- og Jordfrugt, men neppe meer end til Gartnerens og Arbejdernes Lønning. Men ved nogle Herregaarde *indskrænkes* Haverne, og største Delen gjøres til Agerjord, eller Tofte. Jeg kjender flere, hvor Raps, Korn og Klever have fortængt Pomonas Yndlinger- og det maaskee til *større Fordeel for Besidderne*.

Præsterne deels vedligeholde, deels udvide og forskjønne almindeligviis deres Haver. Og saaledes gjøre og de fleste mindre Jordejere udenfor Bondestanden.

Kjøbstæderne have saagodtsom allene Haver, ej allene for Lyst, men og til Fordeel, og forsyne deres haveløse Beboere som Omegnens Bønder med de nødvendige Suppeurter. Træfrugter *kjøbe* disse vel noget lidet af; men blot for at spise strax, ikke til Brug i Huus-holdningen, hvor *tørrede* Frugter ere ganske ukjendte. Ikkun et par Haandfulde Rødløg - ogsaa *Hvidløg* - bruges til Pølserne.

Til de større Undtagelser høre: Bønderne i Løvskaal, og nogle flere deromkring (Skjern Sogn, Medelsom Herred), der have betydelige Kirsebærhaver. De ere af det almindelige sorte Slags; og sælges friske i Randers og Viborg i saadan Mængde, at Pundet stundom faaes for 2 Sk. En af Beboerne - Skovbye i Løvskaal - har ogsaa tørret og solgt Partier.*

Videre bør nævnes Hornbekkerne (østligst i Sønderlyng Herred) der allerede for flere Aar siden have havt Urtehaver paa 1 til 2 Tdr. Lands Størrelse, og tillige med Christrupperne paa den anden Side, været Randrusiensernes Amagere. Hovedkaal er deres fornemste * 125 Product. Her tæt ved, i Taanum Sogn, er af en nu bortdød lært Gartner (1806) anlagt en endnu større Have, som ej allene frembringer finere Jordfrugter, Asparges, Jordbær, Sellerie o.s.v., men og har en god Deel Frugttræer, tilligemed en fortrinlig Planteskole for saadanne, af hvilke for billig Priis ere solgte mange til Omboende, og flere ført til Torvs i Randers.

De største og skjønneste Herregaardshaver findes ved: Asmildkloster, Ulstrup, Thiele, Viskum, Ørslevkloster, Corsøgaard, Lerkenfeld, Lynderupgaard, Bidstrup, Eskjer og Kjeldgaard. I den sidste findes en Sjeldenhed, som vist nok er eneste i sit Slags: tvende, til fem Alens Højde og Arms Tykkelse opfødte Træer af - *Gyvel!* (Spartium scoparium, nu: Genista scoparia). Med sine store skjønne Kroner af lange grønne Naale og dejlige gule Blomster vilde de være Pragtstykker i en kongelig Have. Kjeldgaard Have fortjener saamegen mere Opmærksomhed, som det maa have kostet meer end almindelig Møje og Taalmodighed, at skaffe den Læ for de skarpe Vestenog Nordenvinde, for hvilke den

der paa Nordpynten af Salling er udsat.

Blandt forsvundne Herligheder mindes jeg med Veemod: Haverne ved Aunsbjerg, Hald, Vindumovergaard og Allinggaard. Den første udmærkede sig ved sin Størrelse og ægte franske Stiil; den anden baade ved Størrelse, og ved sin - i det mindste i Jylland - mageløse Beliggenhed; den tredje var indhegnet med en 4 Alen høj Brandmuur, og den fjerde havde et fyrsteligt Orangeriehuus. Begge de sidste vare anlagte af een Mand - den af Mange og selv af hans mange Bønder savnede Arnold de Fisker.

"Nu ligge de alle i Græs eller Gruus"
"under Tidsler og Nælder - -"

4

Brændeviinsbrænding.

Med Hensyn til Kornets Forædling: da er den ene Maade, nemlig at gjøre Byg i Gryn til Forhandling, her i Amtet ophørt. Den anden, af Korn at lave Brændeviin, er ganske almindelig, naar undtages det østlige Strøg af Amtet nær imod Randers. Paa Landet brændes ej allene af Rug og Byg, men og af *Spergel*, som giver en hæsliig Smag, og 126 af *Boghvede*, som nydt i tilbørlig Qvantitet, menes at frembringe en til Galenskab grændsende og længe vedholdende Ruus. Kartøfler bruger ingen. Eet stort Brænderie haves i Viborg, nemlig Haubroes; og desuden har Byen nogle faa mindre Brænderier; Skive har ogsaa nogle faa. Den Forordning, som gav Tilladelse til at brænde paa Landet under visse Betingelser, har i hele Amtet ikke bevirket et eneste Anlæg; de mindre Landbrugere ville slet ikke kunne benytte sig af Tilladelsen; og for de større ville Penge og Drivtighed med større Fordeel sættes i andre Foretagender. Det gaar da i denne Sag ligesom med *Markfreden*: uagtet Lovbud og Bøder bliver Alt ved det Gamle. Men denne Uformuenhed saavel hos den legislative som executive Magt opfordrer til Undersøgelse af Aarsagerne. Ligger det i Jydens Caracteer haardnakken at fremture i Opsætsighed mod Regjeringen og dens Foranstaltninger? Ingenlunde: den jydsk Bondede er en lydige Undersaat, og bærer uden Knur endog meget tunge Byrder, naar han blot troer at de ere nødvendige til Rigets Tarv: han sælger sin bedste Koe, sin bedste Hest for at betale sine Skatter; han lader sig udpante for disse, men han knurrer ikke; han adlyder alle andre Kongebud - hvorfør er han da gjenstridig med dette ene? fordi han betragter det som et Indgrib i hans Ejendomsret, et Baand paa hans lovlige Virksomhed. Ligger Skylden hos de underordnede Øvrigheder? i en Slaphed, Ligegyldighed, Igjennemfingreseen, eller - *****? Jeg er ikke for at besvare dette Spørgsmaal ligefrem; men jeg har kjendt Herredsfoget (de ere nu døde; jeg taler ikke om de levende) som i enhver Henseende med Retfærdighed og Redelighed forvaltede deres Embeder, som ubøjelig straffede enhver anden Lovovertrædelse,

* 127

128

kun ikke denne. Jeg kjender mange Exempler paa: at saasnart Angivere med Toldofficiantere indfandt sig hos Fogden for at erhverve hans Bistand til Opdagelse af ulovlig Brændeviinsbrænden, foer strax fra hans Boepæl et ridende Iilbud omkring til de nærmeste Byer- og Budstikken løb derefter ligesaa hurtig videre. Naar man da, efter et med Forsæt langt nok udtraget Ophold, skred til Undersøgelse, fandtes naturligvis Intet. Og hvad skal man da vel sige herom? Mon ikke den Lovbestemmelse: at *Fogden* skal medtages ved enhver saadan Huusundersøgelse i hans Jurisdiction, seer ud som *Lemfældighed* hos selve den legislative Magt? Og har ikke Regjeringen, ved at forlange Underauthoriteternes Meninger og Forslag, viist hvormeget den ønskede en almeengavnlig Forandring i de gjældende Bestemmelser? Men Anskuelse af denne Sag ere vidt forskjællige; hvilken skal tages tilfølg?

Jeg skal kortelig fremsætte de væsentligste Hindringer og Indvendinger mod fri Brændeviinsbrænden.

1) "Det Tab i Statsindtægterne, som herved vilde foraarsages, da en saadan Frihed jo ogsaa maatte forundes Kjøbstæderne." Dette Tab vilde sikkert kunne meer end erstattes naar *Afgivten lagdes paa Kjedlerne* (ikke som nu paa Kornet, der skal brændes) efter disses Størrelse, men dog med Hensyn til hele *Brændeviinstøjets Beskaffenhed*, og *Stedet** det befandt sig. Naar man undtager den Egn mellem Randers og Mariager Fjorde, hvor Almuen ikke brænder, da kjender jeg ikke eet Herred og ikkun faa Sogne i hele Jylland, hvor jo dette finder Sted; ja man kunde vel paavise det Herred, hvor der befinde sig over 500 Kjedler. Jeg tør med temmelig Sikkerhed regne over 10,000 i hele Provindsen; og dette Antal vilde ved Frigivelsen vist nok langt meer end fordobles, naar man tager Hensyn ogsaa til Øerne, hvor nu ingen existere. De mindste Kjedler paa Landet kunne med Lethed bære en aarlig Afgjvt af 5 Rbd., saa allene herfra, hvorfra ellers intet for denne Post tilflyder Statskassen, vilde erholdes meget over 100,000 Rbd. Naar man videre betænker: at Kjøbstæderne nu udrede hele Afgivten, kunde Landboernes forskaffe hine en inderlig ønsket Lettelse, samt Frihed fra de forhadte Huusinqvisitioner, og den næsten uimodstaaelige Fristelse til at besvige Toldvæsenet. For samme Fristelse * 129 vilde og Almuen ganske befries; thi naar Straffen for ulovlig Brænden betydelig forstærkedes - hvilket jo var højest retfærdigt - vilde ingen udsætte sig for samme, og for at spare 5 Rbd. risikere et ti eller tyvedobbelt Tab. Ydermere vilde under saadanne Omstændigheder det ansees for en baade taabelig og uhæderlig Overtrædelse af Landslovene, hvad der nu betragtes som *undskyldelig Nødværge*.

2) "Der vilde brændes langt mere Korn: altsaa udføres mindre men drikkes saa meget mere".

Det første er utvivlsomt; men at alt hvad brændtes meer end nu, just skulde gaar gennem danske Halse, er uvist. Hvorfor skulde ikke fra de danske Provindser kunne udføres Brændeviin ligesaa vel som fra Holsteen, hvor Landmanden brænder hvad han selv behøver, og Kjøbmanden udskiber? Hvad om her ikke blev lavet synderlig mere end det som Flensborgerne nu tilføre os? Allene i eet Aar (1826; see Brinck Seidelins Beskrivelse over Hjørring Amt) indførte de til Frederikshavn 47,368 Potter. En Deel deraf gik vel til Skagen og Sæby; alligevel maade vel og desforuden et ikke ubetydeligt Quantum fra andre Kanter være tilført dette Amt, skjøndt Brænden paa Landet der er stærkt igang. Det er ikke overdrevent, naar man antager, at Holsteen indfører 1 Potte Brændeviin for hvert Menneske i de danske Provindser,* følgelig 1,224,000 Potter.** Saaledes kunde vi spare over 2 Tdr. Guld aarlig, naar fri Brænden tillodes, og maaskee endda føre Brændeviin ud af Landet. Man betænke videre: at Talen her er om et Naturalproducts Forædling, hvilket i og for sig selv er en Gavn: at af Kornet ej allene frembringes Brændeviin, men og et for Landmanden saa vigtigt Product som Spølet, der igjen forøger baade de animaliske og vegetabiliske og som virkelig lader ham drikke sit Brændeviin for intet.

3) "Kjøbstæderne vilde lide Skaar i een af deres vigtigste Næringsgrene."

Denne Paastand har endnu mindre Grund: a) Naar Afgivten vorder nedsat i et passende Forhold, vil Kjøbstædbrænderen med hans * 130 fortrinlige Redskaber uden Tab kunne holde Priser med Landboen: b) Hiins bedre og reensmagende Brændeviin vil finde samme Aftræk som før baade i Kjøbstæderne og hos alle Familier over Bondestanden paa Landet, som ikke selv brænde- og af disse ville der altid blive mange: c) Hvad der laves mere end til indenlandsk Forbrug kan under mulig Forandring i Toldvæsenet udføres: d) Dersom det under 1. fremsatte Forslag iværksattes, vilde Kjøbstædbrænderen sikkerligen staae sig langt bedre derved end ved de nu gjældende Bestemmelser: e) Disse, men maaskee ogsaa Tidsomstændigheder og Handels-conjuncturer, ere Aarsag i, at i Kjøbstæderne - hvilke det bestaaende Tvangssystem jo skulde komme tilgode - *nedlægges eet Brænderie efter det andet*; Sundbye f.Ex. har af 28 Brænderier som for en Snees Aar siden vare igang, nu ikkun tre tilbage!!! Og dog er der vist ikke mere Smugbrænden i Vensyssel nu end dengang, f) Og hvorfor skulde da, reent udtalt, Kjøbstæderne allene have udelukkende Ret til at forædle dette vigtige Naturproduct Kornet, som er Frugten af Landmandens Flid og Møje? En saadan Begunstigelse staaer efter min Formening under samme Categorie som Laugsrettighederne - om hvilke videre i det 26de Capitel. At afsætte Landmandens Producter, og at forædle dem, *forsaa vidt han ikke selv formaar* - det er Kjøbstædboernes Bestemmelse.

4) De tre første Ankeposter have Hensyn til Oeconomien, den fjerde til Moralen: "Landbrænderierne - siger man - befordre Drikfældighed i Bondestanden." Denne Yttring, fremført af en Kjøbstædmand til en Bonde, kunde vel hos den sidste fremlokke et Smiil tilligemed det Spørgsmaal: "om der da herskede mere Drikfældighed i Stæderne end paa Landet?" Men Skjemt tilside! Forfatteren som er temmelig vel kjendt med Almuen i forskjellige Egne af Jylland, baade hvor der brændes og hvor der ikke brændes, og som i en Række Aar har været bosat hvor saavel det ene som det andet var Tilfældet, forsikkrer: at den omhandlede Last, som - med det samme sagt - i de senere Tider meget har aftaget i Bondestanden, ikke hersker meer i den Egn hvor Brændeviin tillaves i Smug end i den hvor man henter sit i Staden. Ja det forekommer mig endog, at i den sidste hentes flere Perialer paa Torve- og Markedsdage, end i hiin; maaskee af den psykologiske Grund: at den nordiske Nektar for den som ikke selv tilbereder den, og sjældnere nyder den, har Raritetens Tillokkelse. Hvo der ellers nøje kjendte baade den sjællandske Bonde som ikke 131 brænder, og den jydsk, ville bedst kunne afgjøre: hvorvidt hiin i Henseende til Afholdenhed staaer over denne.

Jeg har, som man seer, ikke lagt Dølgemaal paa min Mening i den omhandlede Sag; og skal ej heller krympe mig for at henlede Opmærksomheden paa endnu een ikke priselig Følge af den bestaaende Tvang: det store *Misforhold* nemlig som herved finder Sted hos Bondestanden i denne ene Provinds; idet nogle Egne nyde Fordeel af Brænderie, andre - som ere under nærmere og strængere Tilsyn - ikke. Kan man da ikke, eller vil man ikke allevegne holde over Forbudet - halvtredsindstyve Aars Erfaring viser dette - da tykkes mig Billighed at kræve dets *totale Ophævelse*. Gud give at dette inderlige og almindelige Ønske snart maatte opfyldes!*

Viborg Tugt- og Forbedringshuus.

Klædefabriken i Tugthuset.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

Denne er ogsaa anlagt af samme drivtunge Mand, Justitsraad Bruun, i Aaret 1811.

Ved kongeligt Rescript af 21 de Junii 1820 overdroges ham for egen Regning Fabrikens Drivt ved Arbejde af Fangerne, paa Vilkaar: "I det Hele taget at sørge for disses reglementerede Forplejning og Bespiisning, samt Bygningens og Inventariets Vedligehold, m.m., samt at der ham til Hjælp heri af den kongelige Kasse aarlig udbetaltes 4000 Rbd."

Siden gik Kjøbmand Guldberg i Viborg i hans Sted ind paa disse Vilkaar, (saavidt jeg veed endog med offentligt Tilskud af ikkun 3000 Rbd.) og har endnu Bestyrelsen.

Det er iøjnefaldende, hvilken betydelig Besparelse her er for det Offentlige. Thi lægge vi Inspectørens og de faa Betjentes Lønning $\frac{1}{2}$ 132 hertil, da koster en Fanges Underhold aarlig kun fra 20 til 25 Rbd. (efter Fangernes Antal). Hvor ønskeligt var det, om saadant fandt Efterligning ved vore øvrige Straffeanstalter! Og staaer hermed i naturlig Forbindelse et andet Ønske: at gennemgribende Forandringer maatte foregaae i disse Anstalters hele Indretning; og blandt andre navnlig: *Fangernes størst mulige Adskillelse fra hverandre!*

Tugthusfabriken leverer aarlig omtrent 20,000 Alen Klæde fra 9 Mk. til 19 Mk. pr. Alen, i forskellige Farver, dog meest "mørkmeleret" til 9 à 19 Mk., som er almindelig bekjendt for særdeles godt til saadan Priis. Den leverer videre fra 600 til 1000 Alen Hestedækkener, nogle hundrede Alen Flanel, samt alt hvad Fangerne behøve til Gang- og Sengeklaeder. Der spindes endeligen fra 5000 til 6000 Pd, Uldgarn, hvoraf de 3000 Pd. forbruges i et af Hr. Guldberg anlagt *Strømpevævene*, der drives i Forening med Fabriken paa 15 Væve. Det øvrige Garn sælges næsten alt som saadant til Kjøbenhavn. Klædet gaaer sammesteds hen, samt til Helsingør og Kjøbstæderne i Jylland.

Fangerne

Op og her vel Stedet til at fremsætte de Oplysninger om Tugthusets nærværende Tilstand, med Hensyn til Fangerne. De ere aldeles nøjagtige; thi jeg skylder dem den over min Roes langt ophøjede Bestyrer, Hr. Major v. Undall, i vedføjede Lister: A, B, C.

133

A. Summarisk Liste

over de begangne Forbrydelser af de Fanger, der hensidde i Viborg Tugt- og Forbedringshuus den 31te December 1837.

Kjødene.	Forbrydelser mod Personer.											Forbrydelser mod Ting.				
	Mord.	Drab.	Barnefødsel i Dølgemaal.	Opsætsighed.	Forældres Mishandling.	andre Delict. car.	Qvaksalveri.	Overfald.	Falsk Vidnesbyrd.	Konens Mishandling.	Brandstiftelse.	Qualificeret Tyveri.	3die Gang.	2den Gang.	1ste Gang.	Hæle m.v.
Mandsfanger	-	-	-	2	3	2	1	3	-	1	2	3	4	70	23	-
Fruentimmerfanger	4		4	-	-	-	-	-	2	-	3	5	16	19	2	3
Summa	4	1	4	2	3	2	1	3	2	1	5	8	20	89	25	3

Min Afskriver har af Listen udeladt de ubesatte Rubrikker, deraf kommer det, at her findes en Rubrik, der er betegnet andre Delict. car., uden i Forveien at omtale Bigami og Crim. Bæst. Endvidere Meeneed, Undsigelse, Falsk, m.v.

134

B. Summarisk Liste

over den Alder, som de Fanger havde ved Indtrædelsen i Straffeanstalten, der hensidde i Viborg Tugt- og Forbedringshuus den 31te December 1837.

Kjødene.	Fra 11 til 20 Aar.	Fra 21-30 Aar.	Fra 31-40 Aar.	Fra 41-50 Aar.	Fra 51-60 Aar.	Fra 61-70 Aar.	Fra 71-80 Aar.	Fra 81-90 Aar.	Anmærkning.
Mandsfanger	16	48	40	33	16	8	1	-	162 Mandsfanger.
Fruentimmerfanger	2	27	16	16	14	3	1	1	80 Fruentimmerfanger.
Summa	18	75	56	49	30	11	2	1	242 Fanger.

135

C. Summarisk Liste over de Straffe, der ere tilkjendte de Fanger, der hensidde i Viborg Tugt- og Forbedringshuus den 31te December 1837.

Kjødene.	Paa Livstid.	Paa Kongens Naade	Paa 6 Aar.	Paa 4 A.	Paa 3 A.	Paa 2 A.	Paa 1 6/12 A.	Paa 1 2/12 A.	Paa 1 1/4 A.	Paa 1 A.	Paa 8te Maaned.	Indtil videre.	Anmærkning.
Mandsfanger	7	6	1	13	30	71	4	2	1	21	5	1	162 Mandsfanger.
Fruentimmerfanger	36	2	-	4	7	20	2	-	-	9	-	-	80 Fruentimmerfanger.
Summa	43	8	1	17	37	91	6	2	1	30	5	1	242 Fanger.

136

Hernæst følger Af- og Tilgangs-Liste Littr. D.

Aar	Afgang	Tilgang	Mortalitet	Fanger Børn
1828	70	95	3	-
1829	83	67	8	-
1830	70	69	4	1
1831	87	107	8	1
1832	87	95	7	1
1833	85	79	7	1
1834	77	82	7	5
1835	92	121	12	-
1836	116	114	11	1
1837	102	130	13	1
Summa i 10 Aar	869	959	80	11

Altsaa i 10 Aar en Tilvæxt af 90 Fanger.

Denne stigende Overballance i Tilgang kan ikke tilskrives Tilvæxt i Forbrydelser, men er en Følge dels af Forordningen af 6 Oct. 1833 "Om reelle Injurier" €: personligt Angreb, der tilforn ikke straffedes saaledes, og dels af Forordningen af 1834 om Forandring i Straffen for 2den Gang begaaet Tyverie, der efter samme nu skulde i visse Tilfælde afsones i Tugthusene istædet for i Rasphusene.

Derhos maae ej lades ubemærket: at tiltagende Folkemængde vil, under uforandret Moralitets- og Legalitets-Tilstand, give forholdsmæssig flere Lovovertrædelser.

Til yderligere Oplysning ved Tabellen D. antydes: 1) at de døde Fanger ere indbefattede under Afgangsruubriken, og 2) at de døde Børn alle ere under 1 Aar; thi frugtsommelige Delinqventinder optages i denne Tilstand, og Børnene blive i Anstalten 1 Aar til de ere afvante.

Det bemærkes videre; at af *Natmændsfolk* vare i Tugthuset ved Enden af Aaret 1837, 18 af Mandkjøn og 14 af Kvindekjøn; samt at Antallet af disse tilforn har været langt større - stundom 1/3 Deel og derover af det hele Personale. Bestyreren har under sin lange Embedsførelse 137 erfaret: at dette Folkelags Opførsel i Tugthuset langt fra har været slettere end de øvrige Fangers; de vise endog mere Hørsommelighed; men holde sig dog saameget mueligt sammen, og adskilte fra de Andre.

[...]

5

Første Pintsedag i Aunsberg Skov

Een, og den vist nok meget gammel, Folkeforlystelse, finder jeg for sin Sjeldenheds Skyld værd at anmærke. Første Pintsedag om Eftermiddagen samles Almuen fra det halve Lysgaard Herred i Aunsberg Skov, hvor Ungdommen paa en dertil altid brugt stor aaben Plads fornøje sig med Dands til Mørket adskiller dem. De Ældre og Børnene see til, plante sig paa den bløde Grønsvær og spadsere omkring i Skoven. Spise- og Drikkevarer medbringe de Fleste, ligesom den københavnske Borgerstand til Dyrehaven. Men paa de senere Aar findes her flere Restaurationstelte; thi nu samles her ej allene Bønder, men næsten alle af Herredets Beboere udenfor Bondestanden, tilligemed mange af Viborgenserne. Jeg har flere Gange bivaanet denne Foraarsfest, og glædet mig ved at finde hvorledes den i Anstændighed, Fredelighed og uskyldig Munterhed fejredes af saa talrig og blandet en Forsamling. Paa en Snees Aar har en lignende Forlystelse fundet Sted i Palstrup Skov anden Pintsedag.

138
139

E Bindstouw

140

141

□ **E Bindstouw**

Fortællinger og Digte i jyske Mundarter

at

St. St. Blicher

Randers.

Imlet bos I. M. Gilmenboff-

1842

142

E Bindstouw

Fortællinger og Digte i Jydske Mundarter

Det var e Awten fa bette Jywlawten - nej hold! A lyywver - de wa sgi den Awten far ve indda, dæ wa Binnstoww te e Skwolmæjsters, ham *Kræn Koustrup* - I kinne ham wal? Dæ wa nok dæ kinnt ham, for om e Vinter wa han Skwolmæjsters, men om e Sommer wa han Muhrmæjster; aa han wa lih døgte te beggi Diel. Aa han ku mier end de, faa han ku stel Blued, aa vis igjen aa vænn e Vind, aa løhs øwwer baallen Fingger, aa møj mier. Men te aa maahn wa han ett saa fulkommele som e Præjst; for han had ett gon i den suet Skuel. Saa wa vi da samled aa hiele e Bøj - ja ja! *Lysgor* Bøj er ett saa faahle stuer: der er ikkun sejs Goer aa nowwe Huhs; men saa wa de der aasse aa *Kapballe*, aa *Tejstrup*, aa A trowwer dje Kaael i *Knækkebaarre* war aasse drøwwen dæte. Men de ka no væh de samm. No Falil! Saa had vi da ænnele molt aa, aa had aal sammel faat wo Gaanænnær øwwer e Kroeg i e Lowt øwwer e Skyww, aa had aasse begynt aa læ di fem Pinn lest ve. Saa sæjer e Skwolmæjsters: "Æ der ingen aa Jer, dæ wil synng Nød, ælle faatæll Nød, saa lidd ed saa gjæwt mæ de hæhr Værkerie." Saa tow hun Uret - hin *Kjen Pæjster* fræ Pahvse - for hun er aalti saa framnitaahlen - "A ku gjahn synng Jer en bette Vihs, om I ejjes gad hoer en?" - "Da ve vi aasse de!" suet A: "KlØ Do kun te!" - Saa saang hun aasse en Vihs. A haad aalle hoer en fahr; men A ka aallywwel gaat howw en; aa den gik da ænnele søen:

Staeren sedder o Gowlen
Aa synger som han ka bæjst.
Nejenfor goer han *Ejler*,
Aa fløtter hans Hosbonds Hæjst.
Baanked han fast Tyrhælen,
Smed Køllen dærøwwenapo,
Vænet han sæ om a Staeren:

143

Bindestuen

Rigsmålgengivelse ved Peter Skautrup

Det var Aftenen før Bittjuleaften - nej holdt! jeg lyver - det var sgi den Aften forinden endda, at der var Bindestue hos Skolemesterens, ham Kristen Koustrup - I kender ham vel? Der var nok, der kendte ham, for om Vinteren var han Skolemester, men om Sommeren var han Muremester; og han var lige dygtig til begge Dele. Og han kunde mere end det, for han kunde stille Blod og vise igen og vende Vinden og læse over bulne Fingre og meget mere. Men til at mane var han ikke saa fuldkommen som Præsten; for han havde ikke gaaet i den sorte Skole. Saa var vi da samlede fra hele Byen - ja ja! Lysgaard By er ikke saa farlig stor: der er ikkun seks Gaarde og nogle Huse; men saa var de der ogsaa fra Katballe og Testrup, og jeg troer deres Karle i Knækkenborg var ogsaa drevet dertil. Men det kan nu være det samme. Naa Farli! saa havde vi da endelig maalt af, og havde allesammen faaet vore Garnender over Krogen i Loftet over Skiven og havde ogsaa begyndt at lade de fem Pinde liste ved. Saa siger Skolemesteren: "Er der ingen af jer, der vil synge noget eller fortælle noget, saa led det saa gævt med dette her Arbejde." Saa tog hun Ordet - hende Kirsten Pedersdatter fra Papsø - for hun er altid saa fremtalende - "Jeg kunde gerne synge jer en bitte Vise, om I ellers gad høre den?" - "Da vil vi ogsaa det!" svarede jeg: "KlØ du kun til!" Saa sang hun ogsaa en Vise. Jeg havde aldrig hørt den før; men jeg kan alligevel godt huske den; og den gik da endelig saadan:

Stæren sidder paa Gavlen
og synger, som han kan bedst.

Nedenfor gaar han Ejler
og flytter sin Husbonds Heste.
Banked han fast Tøjrepælen,
smed Køllen derovenpaa,
vendte han sig om ad Stæren:

144

"A saang, hvis A wa som Do."
"Ja hudden ær A?" saa Staeren,
"A æ kon en fatte Fowl,
"A haaer ikke Annet end Fjaeren."

"To Do haar Dæ nok en Kjærrest,
"Aa I haa Je behgi en Reh;
"A haar wal de Jenn, men ikke de Ant,
"A haar ikkun lille Gleh'.
"Karen hun sørre sæ knap tedøh,
"Aa A komme raa bagætter -"
"Aah! gi hin Fæjstpæng!" saa Staeren,
"Saa komme di Gammel jow wal
"Aa renne Dæ sjæl epo Daeren."

Dæ gik en Maahned, aa dæh gik tow,
Aa dæh gik trej Gaang trej:
Saa hint de Jormueren te *Karen*;
Hun wa kommen skit astej.
De wuet ett saa lænng, saa fek hun
En gromme villele Dreng.
Mueren smækked faa Daeren,
Aa sat sæ po hinne Seng:
"Hwem æ saa Faaren? Do *Karen*!"

"A kinner ett Armer end *Ejler* -"
Hin Torer po Kinneren trill -
"A ku wal tinnk ett" saa Mueren,
"Men Do haa lawwed ed ill;
"Haad Do indda fallen faa *Sobren*,
"Kahænsæ de ku bløwwen gaat:
"Do baade ham sjæl aa saa Goeren
"I Minn aa i Ynn da had faat;
"Men *Ejler* aaller i Vahren
"Den Stohder mi Dætter ska fo -
"De mo Do lihd epo, *Karen*!"

145

"Jeg sang, hvis jeg var som du."
"Ja hvordan er jeg?" sagde Stæren,
"Jeg er kun en fattig Fugl,
jeg har ikke andet end Fjerene."

Aah, du har dig nok en Kæreste,
og I har jer begge en Rede;
jeg har vel det ene,
men ikke det andet,
jeg har ikkun liden Glæde.
Karen hun sørger sig snart til Døde,
og jeg kommer snart bagefter -"
"Aah! giv hende Fæstepenge!" sagde Stæren,
"Saa kommer de gamle jo vel
og render dig selv paa Døren."

Der gik en Maaned, og der gik to,
og der gik tre Gange tre:
saa hentede de Jordemoderen til Karen;
hun var kommet skidt af Sted.
Det vared ikke saa længe, saa fik hun
en grumme prægtig Dreng.
Moderen slog Smækken for Døren
og satte sig paa hendes Seng:
"Hvem er saa Faderen, du Karen?"

"Jeg kender ikke andre end *Ejler* -"
hende Taarer paa Kinderne trilled. -
"Jeg kunde vel tænke det," sagde Moderen,
"men du har lavet det ilde;
var du endda falden for *Søren*,
kan hænde sig, det kunne blevet godt;
du baade ham selv og saa Gaarden
i Minde og Ynde da havde faaet;
men *Ejler*, aldrig i Verden,
den Stodder min Datter skal faa
det maa du lide paa, *Karen*!"

146

Karen hun snowwed sæ hal omkring,
Aa sat hinne Pann immod Stokken.
Uhlen tuded i Kjerketuen,
Po Raahnen gohled han Kokken.
Hunnen tuded mod Kjerkepuet,
Aa Katten mjawwed i Aahnen.
Føst saa døh hun den unge Muer,
Aa raae bagætter kam Baaenen.
"No blywwer han nok ifræ Daeren" -
Saah den faasmeddele Kwinn -
"Hwo mød haa Do faat wal aa *Karen*?"

Vinteren lidd, aa Fororet kam,
Aa Staeren po Gowlen han saang:
"Goer hær inno din usselig Pjalt!
"Kan ikki Dæ Tiden blyw laang?"

147

Karen hun snoede sig halvt omkring
og satte sin Pande mod Stokken.

Uglen tuded i Kirketaarn,
paa Ranen galed han, Kokken.
Hunden tuded mod Kirkeport,
og Katten mjaved i Arnen.
Først saa døde hun, den unge Moder,
og snart bagefter kom Barnet.
"Nu bliver han nok fra Døren," -
sagde den forsmædelige Kvinde -
"hvormeget har du vel faaet af Karen?"

Vinteren led, og Foraaret kom,
og Stæren paa Gavlen han sang:
"Gaar her endnu din usselig Pjalt!
Kan ikke dig Tiden blive lang?"

148

"Mød længer den skal ikke heller blyww!"
Saa *Ejler*; han gik te et Træ.
Han ban hans Huesbond aal i en Løk -
"No skal A raa kom hæfræ!"
Saa saah han Faawal te Vaeren,
Aa putted hans Howwed derin -

"De war eisen en sølle jen!" saah han *Jepp*. - "En wa saa bedrøwwele," saah *An Cathrin*. - "En wa saa grussele," saah *Kjen Muotes*. "Syng wos jen dæ goer let mier faanøwwele! *Kjen Pæjster!*" - Læ no Enaahn synng! "swuert hun "sin I ett æ faanøwwele mæ den hæhr." - "Ito!" saah *Wolle Hannsen*, "A ær et grum te aa synng; men A ku faatæll Jer en bette Histaarri, dær æ haatte lissom e Vihs, undtawwen de, te en for en bæjrr Æhn." - "Ito! læ wos saa fo en!" saah e Skwolmæjsters; "men gjør en ett faa laang!" - "A ska ett gjør en længer end en ær" suort han. Aa saa snød han hans Nies, aa tow ve.

Vi kinne jow aalsammel de hæ bette kon Bøj, de kalle "*Skræe*." No ejer di dem sjælh; men i æller Daww hor di unne *Kjasbolm*. Den æ da ænele splet ad, som saa mange anner; men fahr haar ed wot en skammele gue Goer. I di Tier - A veed no ett saa nøww, nær ed war - bowed dær et Stød tow Brøer po e Goer. Den ældst a dem wa da e Mand, aa den ungest ejed slet ett nød hverken aa e Goe eller aa e Gwos. Men Pænging haad han ejsen nok aa, manne Kihster full, saawalsom den Aahn.

Noddeda, i de samm Golaw bowed der en Fraaww po *Annsbjærre*, Hun war ung bløwwen Enki, aa righ wa hun, aa knøw wa hun. De ku jow da ett slaa fejl, te dæ wa baade Jen aa Enaahn, dæ bejled te hin. Si kuns no! Ham den ældst Brøer o *Kjasholm*, han bejled aasse; men de vil ett blyw te nød. E Fraaww haad sit sæ Enaahn ued; men hvem han wa elle hwot han wa fræ, de mo A et sejj, for A veed ed ett. Den ungest aa di hæ *Kjasholms Brøer* haad aasse sit sæ Jen ued; men de wa sgi en Buenpihg i *Skræe*. Jahja! han wil jow ett hat hin te Kuen; men ejesen søen - I vedd wal. De passed hin ett om. Han ga Gaat for, aa han bøj hinne Pænging, aa han lowwed hin baade Guld aa grønns Koww; men lih vidt kam han mæ hinne. Hun passed hin Rok aa hin Binnhues, aa hehded hin gammel Foræller. Imelstaahn wa hun

149

"Meget længer den skal ikke heller blive!"
sagde *Ejler*; han gik til et Træ.
Han bandt sit Hosebaand alt i en Løkke -
"Nu skal jeg snart komme herfra!"
Saa sagde han Farvel til Verden
og putted sit Hoved derind -
"Gud naade mig! Nu kommer jeg Karen!"

"Det var ellers en sølle en!" sagde han, *Jepp*. - "Den var saa bedrøvelig," sagde *Ane Kathrine*. - "Den var saa gruselig," sagde *Kirsten Mortens*. "Syng os en, der gaar lidt mere fornøjelig, *Kirsten Pedersdatter!*" - "Lad nu en anden synge," svarede hun, "siden I ikke er fornøjet med denne her." - "Naaja," sagde *Ole Hansen*, "jeg er ikke god til at synge; men jeg kunde fortælle jer en bitte Historie, der er hartad ligesom *Visen*, undtagen det at den faar en bedre Ende." - "Naaja, lad os saa faa den!" sagde *Skolemesteren*; "men gør den ikke for lang!" - "Jeg skal ikke gøre den længere, end den er," svarede han. Og saa snød han sin Næse og begyndte.

Vi kender jo allesammen den *Smule By*, de kalder *Skræe*. Nu ejer de sig selv; men i ældre Dage hørte de under *Kærsholm*. Den er da endelig splittet ad som saa mange andre; men før har det været en skammelig god Gaard. I de Tider - jeg ved nu ikke saa nøje, naar det var, - boede der en Tid lang to Brødre paa Gaarden. Den ældst a dem var da Manden, og den yngste ejede slet ikke noget hverken af Gaarden eller af Godset. Men Penge havde han ellers nok af, mange Kister fulde, saawlsom den anden.

Nuda, i det samme Godlag boede der en Frue paa *Annsbjerg*. Hun var ung bleven Enke, og rig var hun, og knøv var hun. Det kunde jo da ikke slaa fejl, at der var baade en og anden, der bejlede til hende. Se kuns nu! Ham, den ældste Brøder paa *Kærsholm*, han bejlede ogsaa; men det vilde ikke blive til noget. Fruen havde set sig en anden ud; men hvem han var, eller hvor han var fra, det maa jeg ikke sige, for jeg ved det ikke. Den yngste af de her *Kærsholm Brødre* havde ogsaa set sig en ud; men det var sgi en Bondepige i *Skræe*. Jaja! han vilde jo ikke have hende til Kone, men ellers saadan - I ved vel. Det skøttede hun ikke om. Han snakkede godt for, og han bød hende Penge, og han lovede hende baade Guld og grønne Skove; men lige 150 saarren, aa hinne Muer saa te hin iwessemde: "Hva skaee Do? bette *Ann!*" Hun suet ett nød Annet po ed end: "To de veed A ett - Jen ka ett aaltid wæ lih glaae."

Mens de hæhr no stod søen po, saa kam den ældst Brøer ætter, hvem de war, e Fraaww haalt aa. Aa saa suer han en høw led: te han skul undlyww ham, ihwor han saa traf po ham. Men hør ikkun saa! Hwem aa Jer, dær æ kommen ad e Vej mel Ungstrup aa Tuening, haa wal aasse sit søen mødtvejs ve en Pass en laang flaad Høw - lissom en Doss - i en Firkant mæ stuere Stien rundenom aa nowwn Broklinger aa Tejlstien. Si dæhr haar i gammel Daww staaen en Kjerk, dæ hed *Luhn Kjerk*. Aa di *Annsbjærre Folk*, aa di *Kjasholms Folk* di wa lih gue om den samm Kjerk, aa haad jet Stuelstaah, eller Poppeltuer, som di kaller ed, i en. Si no bøj ed sæ hwerken wahr elle bæjrr, end te e Fraaww mæ hin *Kjærrest* mødtes en Søndæ mæ den ællest aa di hæ *Kjasholms Brøer* i e Stuel. E *Kjasholmsmand* gjør ett laang Snak; men drow hans Koer, aa jaw igjennem den Aahn. E Fraaww hin *Kjærrest* han fil dæ øwwerenn; men han kam sjæl løkkele og wal ued aa e Kjerk. Men hwot han saa sihn timmedes, de vedd A ett nød aa. Men de bløw befolh, te e Kjerk sku rywwes nier, faa den hæ grusselig Gjanning; aa sihn haar e Folk, dæ hor te *Luhn Sown*, goen te *Tuening Kjerk*. - De wa no de; men I skul ha aa vehd, hudden de gik mæ hinne e *Skræepihg*. Si kons no: Ham den ungest Brøer han kjøwt *Annsbjærre* - for e Fraaww døh knap ætter te hinne *Kjærrest* wa muered. Men e Goer hed et *Annsbjærre* indda; den haad et ant Navn, ingen Noløwend ka howw. De Navn, en haae no, fek en ætte de hæ kon Tøes i *Skræe* - faa hun hed *Ann*; aa da e Herremand ett ku faalokh hin ve nowwn Meddel, saa taw han hin te Kuen i Tugt aa Ehr, aa kled hinner op i Silki aa Dammask - de wa no aant end en røe Bintrøww aa et Par Stunthueser. Di løwwed glædele tesammens i manne Herrens Oer. De siht A besøgt dem, ga di mæ en Kaarre ful aa Brænvien, aa et Glas ful aa Brøe, aa en Skjelling i mi Paang. No æ den Histaarri ett længer.

151

vidt kom han med hende. Hun passede sin Rok og sin Bindehose og hædede sine gamle Forældre. Imellemstunder var hun bedrøvet, og hendes Moder sagde til hende engang imellem: "Hvad skader du, lille Ane?" Hun svarede ikke noget andet paa det end: "Aah, det ved jeg ikke - én kan ikke altid være lige glad."

Mens dette her nu stod saadan paa, saa kom den ældste Brøder efter, hvem det var, Fruen holdt af. Og saa svor han en høj Ed: at han skulde undlive ham, ihwor han saa traf ham. Men hør ikkun saa! Hwem af jer, dær er kommen ad Vejen mellem Ungstrup og Thorning, har vel ogsaa set saadan midtvejs omtrent en lang flad Høj - ligesom en Dos - i en Firkant med store Sten rundt om og nogle Brokker af Teglsten. Se, der har i gamle Dage staaet en Kirke, der hed Lunde Kirke. Og de *Annsbjerg Folk* og de *Kærsholm Folk* de var lige gode om den samme Kirke og havde eet Stolestade eller Pulpitur, som de kalder det, i den. Se nu bød det sig hverken værre eller bedre, end at Fruen med hendes Kæreste mødtes en Søndag med den ældste af de her *Kærsholms Brødre* i Stolen. *Kærsholmsmanden* gør ikke lang Snak, men drog sin Kaarde og jog den igennem den anden. Fruens Kæreste han faldt død overende; men han kom selv lykkelig og vel ud af Kirken. Men hvor han saa siden blev af, det ved jeg ikke noget om. Men det blev befalet, at Kirken skulde rives ned for denne her gruselige Gerning, og siden har de Folk, der hørte til Lunde Sogn, gaaet til *Thorning Kirke*. - Det var nu det; men I skulde have at vide, hvordan det gik med hende *Skræepigen*. Se kuns nu: Ham, den yngste Brøder, han købte *Annsbjerg* - for Fruen døde knap efter at hendes Kæreste var myrdet. Men Gaarden hed ikke *Annsbjerg* endnu; den havde et andet Navn, ingen nulevende kan huske. Det Navn, den har nu, fik den efter den her bitte Tøs i *Skræe* - for hun hed Ane; og da Herremanden ikke kunde forlokke hende ved noget Middel, saa tog han hende til Kone i Tugt og Ære og klædte hende op i Silke og Damask - det var noget andet end en rød Bindetrøje og et Par Stunthoser. De levede glædelig sammen i mange Herrens Aar. Det sidste, jeg besøgte dem, gav de mig en Kurv fuld af Brændevin og et Glas fuldt af Brød og en Skjelling i min Pung. Nu er den Historie ikke længere.

152

"Den war ett saa mød towwele!" saah e Skwolmæjster. "Men no sku vi wal haa en Vihs. Syng fram, *Visti!* Do ka jow saamaange som dær æ Finger aa Tæer paa wos Aalsammel. Men de sku wæ søen en plasielle jen." *Visti* ga hans Naaggel et Snow, læhted sæ fræ e Stuel, trak op i hans Bowser, sat sæ igjen, spøtted hans Skroee ued, aa tow ve gliik:

Øwli han wa sæ saa løste en Swen,
Skul han et Æren, saa stak han irenh
Hisop aa hæhnier.
Gik han mæ Hjöllli aa gik han mæ Plow,
Aaller haad han Row,
Undtawwen nær han sow
Saa søhdele, saa bløhdele.

Skjøh *Eise* hun æ sæ en Frøken saa fiin,
Hun gor i Silke aa Moer aa Hermelien

Hisop aa hæhnier.
So hun ham Øwli i Mark elle Skow
Aalle haad hun Row,
Undtawwen nær hun sow
Saa søhdele, saa bløhdele.

Dæ wa Daans po Goeren, aa Øwli han saang,
saa mæ den aa saa mæ den saa lettele han spraang
Hisop aa hæhnier.
Skjøn Else stod aa soe po, huddan han ku sæ snow:
Saa fik hun ingen Row,
Undtawwen nær hun sow
Saa søhdele, saa bløhdele.

Skjøn Else vil faaløst sæ udi den grønne Luhn,
Hin Tanker di wanked aalt i den samme Stuhn
Hisop aa hæhnier:
Da mødt hun ung Eiler aal udi den Skow,
Aa saa fik hun Row,
Di udi Græsset sow
Saa søhdele, saa bløhdele.

153

"Den var ikke saameget taabelig!" sagde Skolemesteren. "Men nu skulle vi vel have en Vise. Syng frem, Visti! Du kan jo saamange, som der er Fingre og Tæer paa os allesammen. Men det skulde være saadan en plaserlig en." Visti gav sit Nøgle et Snur, lettede sig fra Stolen, trak op i sine Bukser, satte sig igen, spyttede sin Skraa ud og tog ras fat:

Øvli han var saa lystig en Svend,
skulde han et Ærind, saa stak han i Rend
histop og herved.
Gik han med Høle og gik han med Plov,
aldrig havde han Ro,
undtagen naar han sov
saa sødeligt, saa blødeligt.

Skøn Else hun er sig en Frøken saa fin,
hun gaar i Silke og Maar og Hermelin
histop og herved.
Saa hun ham Øvli i Mark eller Skov,
aldrig havde hun Ro,
undtagen naar hun sov
saa sødeligt, saa blødeligt.

Der var Dans paa Gaarden, og Øvli han sang,
saa med den og saa med den saa lettelig han sprang
histop og herved.
Skøn Else stod og saa paa, hvordan han kunde sig sno:
saa fik hun ingen Ro,
undtagen naar hun sov
saa sødeligt, saa blødeligt.

Skøn Else vil forlyste sig udi den grønne Lund,
hendes Tanker de wanked alt i den samme Stund
histop og herved.
Da mødte hun ung Ejler alt udi den Skov,
og saa fik hun Ro,
de udi Græsset sov
saa sødeligt, saa blødeligt.

154

Aa da saa hin Foræller no wa død ud aaw Æll -
Den jenn gik te Himmerig, den aahn gik te Hæll -
Hisop aa dæhnier,
Te Egtemand aa Haasbon ung Ejler hun tow;
Saa fik de Bæhgi Row,
Aa ve hweranne sow
Saa søhdele, saa bløhdele.

Den Vihs grinned di aa hvæhjen, aa e Skwolmæjster skaaltred sæ aa gnej hans Arm, aa saah: "De haa da wor en skammele kaalhøghen Knæjt den samm Ejler."

"De ka hejer ett nøth aa væ saa mød rædh a sæ" saah *Kjen Pæjster* "nær En ska te aa ilaww mæ søen Nød." - "De mo Do wal sejj" saah *Pe Baahstrup*, han læthed sæ fræ e Bænk, aa sath sæ igjen - "Haad mi Aallfaaers Aallfaaer wo rædh a sæ, saa had A knap sat hæhr." - "De war ibann" rowt *Pe Pabvse*, "Hwa veed Do om di Aallfaaers Aallfaaer?" - "De skal A sæjj Dæ" suert *Pe Baahstrup*. "Den Goer hæer øhsten for, som vi Bynner inno kalle Baahstrup, men di Stuer kalle Marswynsluhn, den er i gammel Tier bøgged op aa fier Bynnegoer. Di hor te Annsbjærre, aa e Mand dæhr hed *Jørren Maahswywen*. Han row di Baahstrupperoer nier, aa kyl di tow aa e Bebowwere i no Huhs i Vium, aa den tredde smed han te Søsle - faa degaang ku di jow tummel wos lissom di sjæl behaahged. - Den Fjahr de war aakkeraaet mi Aallfaaers Aallfaaer, han fik ett Nød faa de føhst, men han vinted jow. Saa degaang te e Herrmand haad faat de nøj Stowhuus i Baahstrup rest op, kallt han ed ætte sæ sjæl mæ de hæ Swynnawn, aa gjor et Gill faa hans Slæjt aa Venner. Som di no wa samled Herrer aa Frowwer i e Øwwestoww, saa gor mi Aallfaaers Aallfaaer ind te dem aa taar hans Luh aa, aa sæjjer: "Godaw! aall I gue Venner aa Frænner!" - "Ær den Bunde gal?" rowt somm a dem, aa vil hat ham kyl ud. Men *Maahswywen* saah, te han mot gjahn blyww let, faa de wa Jen dæ had hans Frispraak ve ham. "Men hudden ka Do woww aa tittelier wos søen?" saa han. "Aaejou" suert mi Aallfaaers Aallfaaer, "A vedd ett ræther, end te vi hør aallsammel te Jen Slæjt. Gue Haasbon hedde jow *Maahswywen*, den Mand dæhr hedde jow *Griis*, han dæh hedde *Gaalt*, aa han dæ æ jow en *Wonni*, aa mi Faaer haa di aall si Daww kal *Pe Sow* - saa maa A da aa væer aa e Swynslæjt."

155

Op da saa hendes Forældre nu var døde af Ælde
- den ene gik til Himmerig, den anden til Helvede -
histop og derved,
til Ægtemand og Husbond ung Ejler hun tow;
saa fik de begge Ro
og hos hverandre sov
saa sødeligt, saa blødeligt.

Den Vise grinnede de af hverden, og Skolemesteren skultrede sig og gned sin Arm og sagde: "Det har da været en skammelig kaalhøghen Knægt, den samme Ejler."

"Det kan heller ikke nytte at være saameget ræd af sig," sagde Kirsten Pedersdatter, "naar en skal til og i Lag med saadan noget." - "Det maa du vel sige," sagde Per Baastrup, han lettede sig fra Bænken og satte sig igen. - "Havde min Oldefaders Oldefader været ræd af sig, saa havde jeg knap siddet her." - "Det var bandsat!" raabte Per Papsø, "hvad ved du om din Oldefaders Oldefader?" - "Det skal jeg sige dig," svarede Per Baastrup. "Den Gaard her Østen for, som vi Bønder endnu kalder Baastrup, men de store kalder Marsvinslund, den er i gamle Tider bygget op af fire Bøndergaarde. De hørte til Aunbjerg, og Manden der hed Jørgen Marsvin. Han rev de Baastrupgaarde ned og kylede de to af Beboerne ind i nogle Huse i Vium, og den tredje smed han til Sjørsløv - for dengang kunne de jo tumle os, ligesom de selv behagede. - Den fjerde, det var akkurat min Oldefaders Oldefader, han fik ikke noget for det første, men han ventede jo. Saa dengang at Herremanden havde faaet det nye Stuehus i Baastrup rejst op, kaldte han det efter sig selv med dette her Svinenavn, og gjorde et Gilde for sin Slægt og Venner. Som de nu var samlede, Herrer og Fruer, i Overstuen, saa gaar min Oldefaders Oldefader ind til dem og tager sin Lue af og siger: "Goddag! alle I gode Venner og Frænder!" - "Er den Bonde gal?" raabte somme af dem og vilde haft ham kylet ud. Men Marsvin sagde, at han maatte gerne blive lidt, for det var en, der havde sit Frisprog hos ham. "Men hvordan kan du vove at titulere os saadan?" sagde han. "Aa jo," svarede min Oldefaders Oldefader, "jeg ved ikke rettere, end at vi hører allesammen til en Slægt. Gode Husbond hedder jo Marsvin, den Mand der hedder jo Gris, han der hedder Galt, og han der er jo

156

Aaeja! de grinn di aa. Men *Jørren Maahswoyen* tow teuers, aa saah: "Sin Do ær aa wo Familli, komme Do te aa hae en knøv Swynstejh aa bow i; aa saa kommer A aasse te aa gi Dæ nød aa rued i." - Aa den Støjh han mint, de wa Baahstruphues, som han bøgged te ham, hwo han rueded aa snahged got nok, aa hans Bønh ætte ham. E Herremands Slæjt ær uddøe faa maange Tier sihn, aa saaan ær aasse aall di anner baadde *Wonnier* aa *Gribs*. Men e *Sow* i Baastruphuus haar indda jen løwwen *Griis*, som I no ka sie."

Jøsses! hwo skrannied di aa de hæer Histaarri - undtawn *Kjæn Pæjster*. Hun wa saa møsk. A trowr knap, En ku ha slawn et Smiel aa hin mæ en Wownkjæp. "Do ær aalti saa fos" saa *Mouens* te hin, "Hwa skaae Do?" - "A skaae slet ett Ant" saah hun, "end no vil A te aa kwehd Jer en aahn Vihs. Begynnær en let ræele, saa foer en Faabæjring faa de i e Æhn. Aa hwa dæ sto skrøwwen i en, de æ sann, faa de skidh i den Bøj, hvor A æ fødh, aa de æ hejer ett længer sihn, end te mi Bæjstemuer ku grangivvele haaww ed."

Dæhmæ stinned *Kjesten* hinne Røg aa saang:

Po trej Bien humper e Hælhæjst astej,
Faa de te han haaer ikke flier;
Men hwem dæ ska møhd ham epo si Vej,
Humper snaaer i e Kjerrgor nier.

Aa *Mowns* han wa sæ saa løste en Swend,
Hwor han hor Fiolen, han dannst dær,
Han haad sæ no aasse en fuldtrow Ven,
Aa de wa hin *Mett Mari Hanster*.

Aa da han kam haatte te *Hanses* Puet,
Da hohr han en Hæjst, dæ kam lumpend;
De føhst kirt han sæ ikke ætter ed stuet;
"Hwa! Hwem æ de, komme hæ dumpend?"

157

en Orne, og min Fader har de alle hans Dage kaldt Per So - saa maa jeg da og være af Svineslægten."

Aaja! det grinnede de ad. Men Jørgen Marsvin tog til Orde og sagde: "Siden du er af vor Familie, kommer du til at have en knøv Svinesti at bo i; og saa kommer jeg ogsaa til at give dig noget at rode i," - Og den Sti, han mente, det var Baastruphus, som han byggede til ham, hvor han rodede og snagede godt nok, og hans Børn efter ham. Herremandens Slægt er uddød for mange Tider siden, og saadan er ogsaa alle de andre, baade Orner og Grise. Men Soen i Baastruphus har endda en levende Gris, som I nu kan se."

Jøsses! hvor skranniede de af den her Historie - undtagen Kirsten Pedersdatter. Hun var saa syrlig. Jeg tror knap, en kunde have slaaet et Smil af hende med en Vognkjæp. "Du er altid saa mut!" sagde Mogens til hende, "hvad skader du?" - "Jeg skader slet ikke andet," sagde hun, "end nu vil jeg til at kvæde jer en anden Vise. Begynder den lidt ræddelig, saa faar den Forbedring for det i Enden. Og hvad der staar skrevet i den, det er sandt, for det skete i den By, hvor jeg er født, og det er heller ikke længer siden, end at min Bedstemoder kunne grangivelig huske det." Dermed rettede Kirsten sin Ryg og sang:

Paa tre Ben humper Helhesten afsted,
fordi at han har ikke flere;
men hvem der skal møde ham paa sin Vej,
humper snart i Kirkegaarden ned.

Og Mogens han var sig saa lystig en Svend,
hvor han hørte Fiolen, han dansed der.
Han havde sig nu ogsaa en fuldtro Ven,
og det var hende Mette Marie Hansdatter.

Og da han kom hartad til Hans's Port,
da hørte han en Hest, der kom lumpend;
i Førstningen kerede han sig ikke efter det stort.
"Hvad? Hvem er det, der kommer her dumpend?"

158

Men dæh spraang Gnister fræ Hæjstens Bien,
Desligest fræ Øwnen aa Niesen.
Aa komm unne Tag da han war ikke sien -
"Hej! hudden si Do ud, *Mowns Piesen?*"

- "Hudan A sir ud, de ka væh Jer de samm -
"De æ kaalt, aa kahænsæ A fryser -
"Vil ejjes I sie lidt aa høhr, saa go framm
"Hudan han den Trejbenede nyser."

159

Men der sprang Gnister fra Hestens Ben,
desligeste fra Øjnene og Næsen.
At komme under Tag da han var ikke sen -
"Hej! hvordan ser du ud, Mogens Persen?"

- "Hvordan jeg ser ud, det kan være jer det samme -
det er koldt, og kan hænde sig, jeg fryser -
vil I ellers se lidt og høre, saa gaa frem,
hvordan han, den trebenede nyser."

160

"Spel op frisk! aa læ wos fo Wost aa Brøe!*"
"A skul ha let Wahrm no i Kroppen.
"Iawten A daanser, imuen kan A dæe."
De gik mæ en Swingen aa Hoppen.

Han tow *Mett Mari* ve hin venster Haaen,
Aa tramped aa hujed aa nikked.
Hun bløw ret saa angst de sølle Baaen,
Aalt som hun no knikked aa vrikked.

A trowr, hun bløw kaalh, mens *Mowns* han bløw hied,
E Swed trilled ham unner Yww da -
"A mo let herued ætte de bette Bied,
Herinn kan ik længer A blyww da."

Aa som han kam ued no saa warm aa saa wuod,
Aa suoelt i e Blæst sæ et Stød da,
Dæh filh han, ku hwerken røhr Haaen elle Fued.
Di Anne bar ind ham som dø da.

Saa kjor di ham hjem da, aa lo ham paa Stroe,
Aa lo di saa Snekeren komm da.
Han tow no hans Moel fræ hans Top te hans Toe
"Do skal fo en Kihst, dæ ka romm Dæe."

Aa han kam igjen o den ottende Daw
Mæ Kihsten, han sku puttes i da.
Men Skjægget de vil han jow føst gi et Skraw,
Mens Konneren towwed ham - si da!

Hans Kjærrest stod ve ham, aa kjæmmed hans Hoer

Aa kyst ham po Pannen aa Øwnen.
Den Skjægskraver ind ham i Hahgen skoer -
Da wowned Kræbaaten aaw Søvnen.

* 161

"Spil op frisk! og lad os faa "Ost og Brød!"
jeg skulde have lidt Varme nu i Kroppen.
I Aften jeg danser, i Morgenen kan jeg dø!"
Det gik med en Svingen og Hoppen.

Han tog Mette Marie ved hendes venstre Haand
og trampet og hujed og nikked.
Hun blev ret saa angst, det sølle Barn,
alt som hun knikked og vrikked.

Jeg tror, hun blev kold, mens Mogens han blev hed,
Sveden trilled ham under Øje da. -
"Jeg maa lidt herud efter det lille Bed,
herinde kan ikke længer jeg blive da."

Og som han kom ud nu saa varm og saa vaad
og svaled i Blæsten sig en Stund da,
der faldt han, kunde hverken røre Haand eller Fod.
De andre bar ind ham som død da.

Saa kørte de ham hjem da og lagde ham paa Straa,
og lod de saa Snedkeren komme da.
Han tog nu hans Maal fra hans Top til hans Taa.
"Du skal faa en Kiste, der kan rumme dig."

Og han kom igen paa den ottende Dag,
med Kisten, han skulde puttes i da.
Men Skægget det vilde han jo først give et Skrab,
mens Konerne toede ham - se da!

Hans Kærest stod ved ham og kæmmede hans Haar
og kyssed ham paa Panden og Øjnene.
Den Skæggeskraber ind ham i Hagen skar -
da vaagned Krabaten af Søvnen.

162

Han reht sæ, aa soe sæ i Stowwen omkring,
Aa soe po sæ sjæl aa di anner:
"Hwa skaaer A, mens hæhr I haar om mæ slaan Ring?
"Aa hwis æ den Kihst?" - Din nohanner.

Marri ga et Skrih, hun wa næeve aa daahn -
Hun bløw jow saa faahle faaskrækket. -
Hun smeed sæ po Knæe, aa tow fat paa hans Haaen,
Aa takkede Den, ham had vækked.

Aa da fik di Konner no Aant aa bestell
End smøkh de hæhr Ungkaael te Grawwen -
Di smøkked den Pigh unne løstele Spel
Te Brudh epo Trejagersdawwen.

Den Snehker han klawwed sæ nød faa hans Kihst.
"Hwem ska no betaahl mæ aa ta en?"
- "De skal A" saa *Mowns*, "de for aa blyw den sihst!
Te rehle A døer, A vil ha en."

"Den war ett saa mød slem" saa *Kjen Muotes*, "hwissommensti de ejjes æ sann."

"Da æ den hæhr sann" saah han *Jens Jensen*, ham e Hueskræhmer - I kinne ham wal - han wa kommen ind ad e Daer i de samm Golau. - Han bowwer ejjes en fi Miil hæhr Øster po; men nær han drawwer om i Bøjjerren, aa tingger Hueser, aa de blywwe faa silh faa ham aa kom hjem, saa legger han sæ gjahn ind te e Skwolmæjsters. - Noddeda, saa sat han sæ nier aa ga sæ te aa faatæl, lissom A no sæjer ed ætte ham:

"Den Gaang te A sku føøst Gaang o Sessionen, da wanted mi Faar knap aa nap fire Oer i trej Snees. Saa fulles han aa mi Muer ad op i Præjstgoren mæ en Brik Smør aa en mægtig stuer swot Kok. Præjstmadammen beholdt baade Smørret aa Kokken; men Præjsten, de war elles en dejlig Mand, aa møj gue mod fatte Folk; men han vill alliwe ett gjø mi Faar æller, end han war, aa saa maat a spring Sældaat - Rytter skul a sej. *Jes Piesen* slap bæjr, for han fik en Resevt po no Avethe-kersager te aa smøer hans Øwn i, aa saa fik di søen en rø Hantiring,

163

Han rejste sig og saa sig i Stuen omkring
og saa paa sig selv og de andre:
"Hvad skader jeg, mens her I hør om mig slaæt Ring?
Og hwis er den Kiste?" - "Din maaske."

Marie gav et Skrig, hun var nær ved at daane,
hun blev jo saa farlig forskrækket. -
Hun smed sig paa Knæ og tog fat paa hans Haand
og takkede den, ham havde vækket.

Og da fik de Koner noget andet at bestille
end at smykke den her Ungkarl til Graven -
de smykked den Pige under lysteligt Spil
til Brud paa Treugersdagen.

Den Snedker han klaged sig noget for hans Kiste.
"Hvem skal nu betale mig og tage den?"
"Det skal jeg, sagde Mogens, "det faar at blive den sidste
Til redelig jeg dør, jeg vil have den."

"Den var ikke saameget slem," sagde Kirsten Mortens, "hvis de ellers er sandt."

"Da er denne her sand," sagde Jens Jensen, ham Hosekræmmeren - I kender ham vel - han var kommen ind ad Døren i det samme Godlag. - Han bor ellers en fire Mil her Øster paa; men naar han drager om i Byerne og tinger Hoser, og det bliver for silde for ham a komme hjem, saa lægger han sig gerne ind hos Skolemesterens. - Nuda, saa satte han sig ned og gav sig til at fortælle, ligesom jeg m siger det efter ham:

Dengang at jeg skulde første Gang paa Sessionen, da manglede min Fader knap og nap fire Aar i tre Snese. Saa fulgtes han og min Moder ad op i Præstegaarden med en Skaal Smør og en mægtig stor sort Kok. Præstemadammen beholdt baade Smørret og Kokken; men Præsten, det var ellers en dejlig Mand og meget god mod Fattigfolk men han vilde alligevel ikke gøre min Fader ældre, end han var, oj saa maatte jeg springe Soldat - Rytter skulde jeg sige. Jes Persen slap bedre, for han fik en Recept paa nogle Apothekersager til at smøre 164 165 166 hwægaang han kam o Sessionen; men de kaaat aa hans Faar en Halhunnerdaalersseddel.

Skuelen wa slem; A ska suæ te, Løgtenanten ku ærre Jens Ryg. De war en villele Kaal te aa faastoe hans Exesis; men nærensti han søø: "Kæ! Du rider som en Agurk!" saa wa han ett naade.

De war i Kriggens Ti. Dengaang A kam ud aa Skuelen, kam A ind te Reggemintet; wo Skadron loe i Enkelfyer, men saasnaar A kam, massired vi ind a Meklenborre. Die loe

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

Franskmannen; de wa no bette geswint Kaal. Di bottred po, de gik som Kjepper i Hjyw!; men A ku et faastoe Ant en "Futter!" De betyer saa møj som "Dadlen skal annamm Dæ!" Saa spuur A wo Rikmejer - for han ku praat mæ dem - hwa de wa di søø: "Di sier" sø han, "di vil dragge den røde Kjole af Jer, aa gi Jer en blaa isteden." Men de bløw indda Løwn.

Den føøst Gaang vi kam sammen, da war A aa *Ras Rask* a wo Bøj Blænkere. Vi kam te en bette kun Skow; dæ kam trej a di hæ smo Kaal imøød mæ wos. "Hvem dærl!" sø A. "Kiklava!" sø di. "Feldtrov!" sø A. "Sakkarnommedjød!" sø di. "De æ missen Løwn!" sø A; "vedd I ett bæjr Felddrovet, saa skal I føl mæje te Skadronen!" Men saa drow den jenn hans Savl, aa rej li po mi Kammeraat. A tåkkes relle nok han kalt wos Engle; men Skam slaa ham, han mint ett mæ et, for han ga *Rasmus* et Slaw, te han fil ow Hæjsten. "Hwa!" sø A "slaaer Do *Ras Rask*, saa skal Dællen regjæ Dæ!" aa mæ de samm hoog A ham øwer hans Nakk, te han buust en Bagkorre. Da di anne Tow soe de, saa begynt di aa futter aa sakker, aa rent in po mæ, som di vil rien ha trojn mæ nier. Men A søe: "Snak Dansk, I tydsk Hunn!" aa saa slow A den jen øwr hans høwr Arm, aa den aan øwr hans venstre, aa saa taw A dem te Faang, og før dem te Skadronen. Men Rikmejersteren ba den bitte Mand ta søe, no wa vi uløkkele, faa de wa Fransmænd. Siin lært han wos, vi sku sej: "Dragoon dannoa." De faastodd di, saa vist di wi wa Danskere.

Jengaang indtow vi en Stadd, der hed *Rasseborre*. Gui bewaars hwo de gik te! Dæ wa en Vagtmester ve fiaer Skadron, han had wo mæje faa *Stralsund*, degaang di slow *Grøw Skeel* ihjel: han had undlywet manne Minnesker i Kri. Han søe, te de Slaw ve *Rasseborre*, wa de grommeste Slaw, te han had wot i; men de ve *Lybek* war inno grommer, faa diæ maat de haall et i ni Dau aa kyør ud ow di Døe - de wa retten stræng faa di sølle Bæster. Men ve *Rasseborre* - som A sku fotææll - war et saa møj ænkele aa si, hudden det gik te. A soe en 167 sine Øjne i, og saa fik de saadan en rød Haandtering, hwegang han kom paa Session; men det kostede og hans Fader en Halvhundredalerseddel.

Skolen var slem; jeg skal svære til, Løjtnanten kunne irre ens Ryg. Det var en dygtig Karl til at forstaa sin Eksercits; men naar han sagde: "Karl! Du rider som en Agurk!" saa var han ikke naadig.

Det var i Krigens Tid. Dengang jeg kom ud af Skolen, kom jeg ind til Regimentet; vor Eskadron laa i Eckernförde, men saasnart jeg kom, marcherede vi ind i Mecklenborg. Der laa Franskmænd; det var nogle smaa, gesvindte Karle. De kørte paa, det gik som Kæp i Hjul; men jeg kunde ikke forstaa andet end "Futter!" Det betyder saa meget som "Djæveln skal annamme dig!" - Saa spurgte jeg vor Ritmester - for han kunde prate med dem - hvad det var, de sagde: "De siger," sagde han "de vil drage den røde Kjole af jer og give jer en blaa i Stedet." Men det blev endda Løgn.

Den første Gang vi kom sammen, da var jeg og *Ras Rask* af vor By Blænkere. Vi kom til en Smule Skov; der kom tre af de her smaa Karle i Møde med os. "Hvem der?" sagde jeg. "Kiklava!" sagde de. "Felttraab!" sagde jeg. "Sakkernommedjød!" sagde de. "Det er minsandten Løgn!" sagde jeg; "veed I ikke bedre Felttraabet, saa skal I følge med til Eskadronen!" Men saa drog den ene sin Sabel og red lige ind paa min Kammerat. Jeg tykktes rigtignok, han kaldte os Engle; men Skam slaa ham, han mente intet med det, for han gav *Rasmus* et Slag, saa han faldt af Hesten. "Hvad!" sagde jeg, "slaar du *Ras Rask*, saa skal Djævelen regere dig!" og med det samme huggede jeg ham over hans Nakke, saa han busede en Bagkurv. Da de andre to saa det, begyndte de at futtre og sakke og rendte ind paa mig, som om de vilde rent have traadt mig ned. Men jeg sagde: "Snak Dansk, I tyske Hunde!" og saa slog jeg den ene over hans højre Arm og den anden over hans venstre, og saa tog jeg dem til Fange og førte dem til Eskadronen. Men Ritmesteren bad "den lille Mand" tage sig, nu var vi ulykkelige, for det var Franskmænd. Siden lærte han os, vi skulde sige "Dragoon dannoa." Det forstod de, saa vidste de, vi var Danskere.

Engang indtog vi en Stad, der hed *Ratzeburg*. Gud bevaars, hvor det gik til! Der var en Vagtmester ved fjerde Eskadron, han havde været med for *Stralsund*, dengang de slog *Grev Skeel* ihjel; han havde undlivet mange Mennesker i Krig. Han sagde, at det Slag ved *Ratzeburg* 168 Sældaat, han gik mæ et bette Baan po hans Bangenet. "Do er et Skaan!" sø A. "Piiv mæ laang Rør!" sø han. "Do ska ha Fannen!" sø A "A ha sjæl betal mi Piiv, A kjøwt baadde Piiv aa Rør aa Mondbeed a *Ras Rask* degaang vi loe i *Issebow*." Men saa kam der en grueselig Howwen Fransmænd, aa di rowt aasse "Piiv mæ laang Rør!" saa tint A, de æ de bæjst Do rier di Vej, om Do vil behaall di Piiv.

Degaang vi saa kom te *Hamborre* igjen, saa vil vi et længer væ ve Fransmannen. Da vi saa *Faawal* te ham, da græd *Prins Ekmøll* som et Baan, faa han vil et haa wor aa mæ wos. "Faawal!" sø vi. "Adiø!" sø di, "Adiø Ræv aa Har!" "Kys wos hiæ!" sø vi. Saa begynt di igjen mæ dje Pivsnak. "Ja piiv I no i wo..." sø vi, aa saa rej vi te *Baanhøwd*, Die kam Kosakkeren om wos. Di vil prik ætte wos mæ dje Pigkjep-per. Den føøst, A soe, tint A war en Kræmer; men da han kam nærer, ku A wal sie te de sku vær en Krigskaal. "Do er en sue Kaal te aa ri!" sø A te ham: "A trower missin Do sidder oweno di Madpues." "Dowr!" sø han. "Ve Do ha Dowr?" sø A, "ja dessom Løgnanten soe, hudden Do sedder mæ din Knæer, saa vil han nok gi Dæ Dowr; ka hæense Do fik Teward aasse." Men saa stak han mæ i mi høwer Laar. "Do æ sue nære!" sø A, aa saa hog A hans Kjep mit øwer, aa han sjæl baq etter. "Do ku ha woer fræ mæ!" sø A. Diæ war aasse en fransk Genneraal fulle mæ wos. Di kalt ham *Lallemand*. De war en Wowhals. Han haad en bette rø Lue po, den swinged han aalti mæje, aa saa rowt han liissaa høwt som han kunn: "Brave Dannoa! A æ laang! A æ laang!" men de war ett sann, faa han wa kun en bette stumpet Kaal; men modde wa han.

Sien drøw vi te en Bøy, di kalt *Sestej*; diæ wa saa manne Finner, te den jen ku et spøt faa den aan; men vi ragt dem indda tesii, aa kam walhollen in te *Rensborre*. Po Vejen kam der en Fransmand rennen, aa sprang po ow Hæjsten bag ve mæ: "Væk Per Missiong!" sø han. "A hedder ett *Pejr*, A hedder *Jens*" sø A, "ik heller vil A go væk for Dæ; men ve Do væ skekkele, saa mo Do ri mæje." Saa vil han hat Akkevit. "Ve do ha Bræwviin?" sø A, "de ka Do fo" aa saa ga A ham om mi Flask. Da han had drokken, begynt han aasse aa snak om mi lonng Piivør. "Hwissommenti Do ett holler Flav," sø A, "saa skal A kyll Dæ nier ow Hæjsten." Men saa ba han om en mild Pardon, aa siin bløw han rolle.

De wa de siist Slaw. A war i; aa degaang A sku te aa sedd ow 169 burg var det grummeste Slag, han havde været i; men det ved *Lybæk* var endnu grummere, for der maatte de holde det i ni Dage og køre ud af de døde - det var rigtig strengt for de sølle Bæster. Men ved *Ratzeburg* - som jeg skulde fortælle - var det saameget ynkeligt at se, hvordan det gik til. Jeg saa en fransk Soldat, han gik med et lille Barn paa sin Bøjont. "Du er et Skarn!" sagde jeg. "Pibe med langt Rør!" sagde han. "Du skal have Fanden!" sagde jeg. "Jeg har selv betalt min Pibe, jeg købte baade Pibe og Rør og Mundbid af *Ras Rask*, dengang vi laa i Itzehoe." Men saa kom der en gruselig Hoben Franskmænd, og de raabte ogsaa: "Pibe med langt Rør!" saa tænkte jeg, det er det bedste, du rider din Vej, om du vil beholde din Pibe.

Dengang vi saa kom til *Hamborg* igen, saa vilde vi ikke længer være sammen med Franskmænd. Da vi sagde *Farvel* til ham, da græd *Prins Ekmühl* som et Barn, for han vilde ikke have været af med os. "Farvel!" sagde vi. "Adieu!" sagde de, "adieu Ræv og Hare!" "Kys os her!" sagde vi. Saa begyndte de igen med deres Pibesnak. Ja, pib I nu i vor..." sagde vi, og saa red vi til *Bornhøved*. Der kom Kosakkerne om os. De vilde prikke efter os med deres Pigkæppe. Den første, jeg saa, tænkte jeg var en Kræmmer; men da han kom nærmere, kunde jeg vel se, at det skulde være en Krigskarl. "Du er en svær Karl til at ride," sagde jeg til ham: "jeg tror minsandten, du sidder ovenpaa din Madpose." "Dowr!" sagde han. "Vil du have Davre?" sagde jeg, "ja, dersom Løjtnanten saa, hvordan du sidder med dine Knæer, saa vilde han nok give dig Davre, kanhænde sig du fik Thevand ogsaa." Men saa stak han mig i højre Laar. "Du er svært nærig!" sagde jeg, og saa huggede jeg hans Kæp midt over og ham selv bagefter. "Du kunde have været fra mig!" sagde jeg. Der var ogsaa en fransk General fulgt med os. De kaldte ham *Lallemand*. Det var en Vovehals. Han havde en lille rød Lue paa, den swingede han altid med, og saa raabte han ligesaa højt, som han kunde: "Brave Dannoa! A æ laang! A æ laang!" men det var ikke sandt, for han var kun en bitte stumpet Karl; men modig var han.

Siden drev vi til en By, de kaldte *Sehested*; der var saamange Fjender, at den ene kunde ikke spytte for den anden; men vi ragede dem endda til Side og kom velbeholden ind til *Rendsborg*. Paa Vejen kom der en Franskmænd rendende og sprang po paa Hesten bag ved mig: "Væk Per Missiong!" sagde han. "Jeg hedder ikke Per, jeg hed- 170 Hæjsten, haad A mæst mi Maandbed te mi Piiv, aa A haar aalle sit et siin.

"Faa den Sag" saah han *Mahs* aa *Vrahnum*, "A haa jow ænele aasse wor i Krie, aa de ku ha gaan mæ mød wahr end de gik, aa de endtes mæ te A fik en gue Kuen - jaja! no æ hun døe aa hæen, sølle *Kjesten*, men hun wa gue ve mæ saalæng hun løwwed; A mo ett sej hin Ant po. Noddeda, saa haar A laae den hæhr Vihs om den hæ Krie, aa hudden A fik Hold o *Kjesten*.

Degaang te di ve *Kjøvvenbawn* mæ *Amraal Nielsen* drowes - De war en høw *Skjætaasda* di bestell et Ant end slowes - De Pust begynt ve *Kjerketie*, da de had ringed sammen; Men Klokken den bløw trej saawal, fa *Nielsen* han saah Amen - Aa de wa Mæ aa *Jens* aa *Pier* - fræ jen Bøy aalle Trej - Aa po et Skiv hed *Prøvestien* dæ wa vi aasse mej. Den Tie te Klokken den war oth, aa vi had faat wo Dower, Da rovt *Cavtejn*: "Karle! lad mig see, I ikke sower!" Aa aall di Skihv, dæ drøw faabi, di smeed dje Kuller te wos. Tesist saa kam dæ trej mæjtit, aa di bløw leggen ve wos. Di skøed, aa vi skøed. Wo *Cavtejn* - *Pe Lassen* war'd di kalt ham - Han rovt faa hwæhr en Kuhl dæ kam: "Den mæe vi ha" betalt ham." Di Kuller fløw saa tyk som Smol aa pèhv som nowe Højler. Di kam aa slow wos øweræhn, som nær de spelle *Køjler*. Aa møt po Dawen ve en pas, da tremled *Jens* aa *Pier*. A sokked ve mæ sjæl, aa sah: "No sies vi aalle mier." Saa bløw vi ve aa ponses saeen, aa de wa relle haat, Faa Klokken gik te fihr, aa vi had ingen Ormen faat. Tesist bløw *Engelsmannen* kyw aaw aal den hie *Hantiering*;

171

der *Jens*," sagde jeg, "ikke heller vil jeg gaa væk for dig; men vil du være skikkelig, saa maa du ride med." Saa vilde han have *Akvavit*. "Vil du have *Brændevin*?" sagde jeg, "det kan du faa!" og saa gav jeg ham af min Flaske. Da han havde drukket begyndte han ogsaa at snakke om mit lange *Piberør*. "Hvis du ikke holder *Flab*," sagde jeg, "saa skal jeg kyle dig ned af Hesten." Men saa bad han om en mild Pardon, og siden blev han rolig.

Det var det sidste Slag, jeg var i; og dengang jeg skulde til at sidde af Hesten, havde jeg mistet mit Mundbid til min Pibe, og jeg har aldrig set det siden."

"For den Sag," sagde han *Mads* af *Vranum*, "jeg har jo endelig ogsaa været i Krig, og det kunde have gaaet mig meget værre, end det gik, og det endte med, at jeg fik en god Kone - jaja! nu er hun død og henne, sølle *Kirsten*, men hun var god ved mig, saalænge hun levede, jeg maa ikke sige hende andet paa. Nuda, saa har jeg lagt den her *Vise* om den her *Krig*, og hvordan jeg fik Hold i *Kirsten*.

Dengang at de ved København med Admiral Nelson droges -
 det var en høj Skærtorsdag, de bestilte ikke andet end sloges -
 det Pust begyndte ved Kirketid, da de havde ringet sammen;
 men Klokken den blev tre saa vel, før Nelson han sagde Amen. -
 Og det var mig og Jens og Per - fra een By alle tre -
 og paa et Skib, hed Prøvesten, der var vi ogsaa med.
 Den Tid at Klokken den var otte, og vi havde faaet vor Davre,
 da raabte Kaptajnen: "Karle! lad mig se, I ikke sover."
 Og alle de Skibe, der drev forbi, de smed deres Kugler til os.
 Tilsidst saa kom der tre med et, og de blev liggende ved os.
 De skød, og vi skød. Vor Kaptajn - Peder Lassen var det, de kaldte ham -
 han raabte for hver en Kugle, der kom: "Den maa vi have betalt ham."
 De Kugler fløj saa tykt som Smul og peb som nogle Hjejler;
 de kom og slog os over Ende, som naar de spiller Kegler.
 Og midt paa Dagen omtrent, da trimmed Jens og Per.
 Jeg sukked ved mig selv og sagde: "Nu ses vi aldrig mer."
 Saa blev vi ved at punses saadan, og det var rigtignok haardt,
 172 Wo Løgtnant tahrnt hans Pann, aa saah: "Hold inde mæ Sjarsiering!"
 Saa skrej A i en Boed te Land, aa fek mæ Nød aa beddo;
 A gik aa oed, faa dæhr war ett en Plett te A ku seddo.
 Die kam da Jen, A kinnt, aa saah: "haa Do wor i Labeeten?"
 "Ja let" saah A - "da æ" - saah han - "di Anner o Lassareeten."
 "Hwah? Hwem?" saah A - "I! Pier!" saah han, "aa Jens, di Kamme - raater." -
 "Saa ær ed ikke waer" saah A, "te vi sto hæhr aa praater.
 "A tint te di wa slawn ihjæl; A so jow faa mi Øwen,
 "Di tremled øwweræhn - ino! - da war et wal djæ løwen.
 "Ito! A vel indda dæhæhn!" - "Ito!" saah han, "al mæddæ!"
 Men Gud bewaahrs! hwa dæ wa fult! aa ek en Boes wa ledde.
 I Salsen loe di begi Tow, faa de ku ett kom længer;
 Aa Minnicken di stod omkring, aa glowd aa ga dem Fænger.
 Aa dæhr stod stuere faarnem Folk, aa Frøkener aa Fraawer,
 Aa ga dem. "Hillimænh!" saae A, "da skal A loww I skaawer!
 "Hudn goer et mæ Jer?" - "Skit!" saae Jens: "A'r aah mæ begi Fædder." -
 "Aa mæ mi Ahrm, walkommen Mahs!" saa Pier - "ærd Dæ dær æ dær?"
 Men Jens han loe, aa tow mod Pænng; han talt dem, aa han djelt'em;
 Aa de wa Sølpænng aalle Slaww; han had nok mæ aa skjelt'em.
 Di hall put han i Pies Fek; di hall dem tow han te sæ;
 Men saa ga han et Hjahtesok, aa prøwed aa læth ve sæ:
 "De blywer rinng mæ mæ" - saah han - "A trower ett A løwer.
 "A bie Dæ saa almindele, Pier! komme Do dærøwer,
 "Da ska Do hælls mi Faaer aa Muer, aa Kjesten ikke minner!
 "Aa ka Do løww, da bier A Dæ, Do gywte Dæ mæ hinner!"
 "De skie ves ett" - saah Pier - "faar A mo vesnok følles mæ Dæ?" -
 "Hwa ska wo Pænng blyw te?" - saah Jens - "Mahs! ve Do ta dem te Dæ?
 "Aa fløj dem hjæmm?" - "Hwofor ek de" - saah A - "A ska wal ta dem." -
 "Vel Do gi Kjesten aalle mien? - saah Jens - faa hun ska ha dem.
 "Men hwiisom, Pie! Do døer får A, maa A saa arre Dihn?
 "Hun fek indda en kjøn kon mier, nær di bløw laa te mihn."
 "Aa ja!" - saah Pier; aa de war aa di sisti Uer han taalt,
 Faa føst døh han, aa saa døh Jens: aa saae fek Kjesten Aalt.
 173 for Klokken gik til fire, og vi havde ingen Middagsmad faaet.
 Tilsidst blev Engelskmanden ked af den her Haandtering;
 vor Løjtnant tørrede sin Pande og sagde: "Hold inde med Charinger!"
 Saa skred jeg i en Baad i Land og fik mig noget at bide paa;
 jeg gik og aad, for der var ikke en Plet, jeg kunde sidde paa.
 Der kom da en, jeg kendte, og sagde: "Har du været i Klemmen?"
 "Ja lidt," sagde jeg. - "Da er," - sagde han, - "de andre paa Lazarettet."
 "Hvad? Hvem?" sagde jeg. - "Ih! Per," sagde han, "og Jens, dine Kammerater." -
 "Saa er det ikke værd," sagde jeg, "at vi staa her og prater.
 Jeg tænkte, at de var slaaet ihjel; jeg saa jo for mine Øjne,
 de trimmed over Ende - ih, nu! - da var det vel, de er levende.
 Naa men, jeg vil endda derhen!" - "Ja men," sagde han, "jeg vil med dig!"
 Men Gud bevares, hvor der var fuldt! og ikke en Baas var ledig.
 I Forstuen laa de begge to, for de kunde ikke komme længer;
 og Menneskene de stod omkring og gloede og gav dem Penge.
 Og der stod store, fornemme Folk og Frøkener og Fruer
 og gav dem. "Hillemænd!" sagde jeg, "da skal jeg love, I skover!
 Hvordan gaar det med jer?" - "Skidt!" sagde Jens: "Jeg er af med begge Fødder."
 - "Jeg med min Arm, velkommen Mads!" sagde Per - "er det dig, der er der?"
 Men Jens han laa og tog mod Penge; han talte dem og delte dem;
 og det var Sølvpenge af alle Slags; han havde nok med at sortere dem.
 De halve puttete han i Pers Fikke; de halve dem tog han til sig;
 men saa gav han et Hjertesuk og prøvede at lette ved sig:
 "Det bliver ringe med mig" - sagde han - "jeg troer ikke, jeg lever.
 Jeg beder dig saa mindelig, Per! kommer du derover,
 da skal du hilse min Fader og Moder, og Kirsten ikke mindre!
 Og kan du leve, da beder jeg dig, du gifter dig med hende!"
 "Det sker vist ikke," sagde Per - "for jeg maa vistnok følges med dig."
 "Hvad skal vore Penge blive til?" - sagde Jens - "Mads, vil du tage dem til dig?
 og fly dem til dem hjemme?" "Hvorfor ikke det?" - sagde jeg - "jeg skal vel tage dem."
 174 Saa drøw A hjem mæ den Beskien, aa kam te Ørum sille -
 A vil ett go te Kjesten strags, men blyww te'm Moenen tille.
 Mi Faar aa Muer - de skal A loww - de smillt degaang di soe mæ.
 Mi Muer hun saah: "I Guskiow! Do kun indda begoe Dæ." -
 "Ja de wa stint nok" - suered A, aa kyl mi Tværsæk nier.
 "Do æddet nahgen" - saah mi Faaer - "hudn goer et Jens aa Pier?"
 "To di bløw skaat" suer A, "dæ war aa ret en slem Spitakkel;
 "Di loe som slagted Swøn; te A bløw frie, de war't Merakkel."
 "Hm - hm - hm!" saah mi Faaer - "hwem kaast'em hen? hvem full te Grawen?" -
 "Ham sjæl han kaast 'em hen" - saah A - "aa hiele Kjøvvenhawan
 "Ful dem te Grawen. Dæh bløw ringed, præjked, dæh bløw songen."
 Mi Muer hun slow hin Hinner sammen: "De wa knøwt aaw Kongen."
 "Mi Faaer han saah: "No fo di Saarre te Øwlis - sølle Kjesten!"
 "Faa nærenstie En haar en Ven, saa vel En nødde mest'en."
 Om Muenen degaang vi had et wo Dower, saah mi Mower:
 "Do skal wal hen te Øwlis no? - A fülle mej, A trower."
 Da Kjesten soe mæ, stak hun i aa græhd - faa di had saae hin't -
 "Hwa ka de nøtt!" - saah hinne Faaer - "Aah!" - saah hun - "de ær aah stint."
 "Aah! Jens! Jens! Do wa mi Ven - aa hwofaa skul A mōst Dæ!"
 "Aah! gi Dæ stell te 't!" - saa hin Faaer - "dæ foes wal Jen, ka trøst Dæ."
 Saa tow A op mi Paang mæ Pæng - dem Jens aa Pier had ginn mæ:
 "Dem ska Do ha te Arrepaat!" - saah A - "Ka de et linn Dæ?"
 Saa kam vi te aa snakk en Kuen baad' om de Jen aa d'Annet.
 Mi Faar kam aasse te aa saah: "den Krie æ slem faa Larret.
 "Men ejes no te Jens æ dæ, hudn tinke Do no Øwli?
 "Do kan ett saahn sedd Enkimanh; aa de'r't waer a vrøwl i.

"No skal Do inten gywt Dæ sjæl - aa Do æ raa faa gammel -
"Aa Do aa hun I sku nohinne væhr epo jens Hammel."
"Aa A veed et, Hvem de sku væhr" - han suer: "A vedfk hejer.
"Ku *Kjesten* finn en Kaael mæ Let, kahaensæ de wa bejer." -
"Ito!" saah *Muens* mi Faaer - "Do'k ett behøv aa lied aah laant!" -
"Aah! I behøver hejes ett" - saah *Kjesten* - "aa ha aah traant!" -
"Hm, hm!" - saah *Øvli* - "hm! A veed, di Sæn han haae no Skjellinger" -
175 "Vil du give Kirsten alle mine?" - sagde Jens - "for hun skal have dem.
Men hvis Per! du døer før mig, maa jeg saa arve dine?
Hun fik endda en køn Slump mere, naar de blev lagt til mine."
"Aa ja!" - sagde Per; og det var og de sidste Ord, han talte,
for først døde han, og saa døde Jens: og saadan fik Kirsten alt.
Saa drev jeg hjem med den Besked og kom til Ørum silde. -
Jeg vilde ikke gaa til Kirsten straks, men blive til om Morgenens tidlig.
Min Fader og Moder - det skal jeg love - de smilte, dengang de saa mig.
Min Moder hun sagde: "Ih Gud ske Lov! Du kunde endda begaa dig." -
"Ja, det var haardt nok," - svarede jeg og kylede min Tværsæk ned.
"Du er da ikke nøgen," - sagde min Fader - "hvordan gaar det med Jens og Per?"
"Ja, de blev skudt," - svarede jeg, - "der var ogsaa ret et slemt Spektakel;
de laa som slagtede Svin; at jeg blev fri, det var et Mirakel;"
"Hm - hm - hm!" sagde min Fader - "hvem kastede dem hen? hvem fulgte til Graven?"
"Ham selv, han kastede dem hen," - sagde jeg - "og hele København
fulgte dem til Graven. Der blev ringet, præket, der blev sunget."
Min Moder slog sine Hænder sammen: "Det var knøvt af Kongen."
Min Fader han sagde: "Nu faar de Sorg hos Øvliis - sølle Kirsten!
For naar en har en Ven, saa vil en nødig miste den."
Om Morgenens, dengang vi havde ædt vor Davre, sagde min Moder:
"Du skal vel hen til Øvliis nu? - jeg følger med, jeg tror."
Da Kirsten saa mig, stak hun i at græde - for de havde sagt hende det. -
"Hvad kan det nytte!" sagde hendes Fader. "Aa!" sagde hun - "det er for haardt.
Aa Jens! Jens! Du var min Ven- og hvorfor skulde jeg miste dig.-
"Aa! tag det nu roligt!" sagde hendes Fader - "der faas vel en, der kan trøste dig."
Saa tog jeg op min Pung med Penge - dem Jens og Per havde givet mig:
"Dem skal du have til Arvepart!" - sagde jeg. - "Kan det ikke lindre dig?"
Saa kom vi til at snakke en Smule baade om det ene og det andet.
176
"Hint vos en Dram aa en Bed Brøe! de ka ett hjælp vi kjællinger."
Men saa bløw *Kjesten* rint kataalsk, aa hvæll, aa ba om Daw da.
Men sihn som vi kam sammen saan i jitt aa annet Law da:
Somti saa wa hun ett betint, aa annetier hun töt et.
Tesisst saa bløw vi Manh aa Kuen, aa Ingen haa faatröt et!

"Noddeda! *Wolle Wistesen* haad tawn still den hiele Awten; men ve de Law fik han isinn aa snak mej.

"Hvem dær æ kint i *Graah* aa dæromkring" saa han, "veed wal aasse, te dær æ Nød, di kalle *Svend Graahs Capel* - faa hæ haa wot en bette kon Kjerck engaang, lissom dæhr øhsten for *Ungstrup*. Men de er ænnelæ saa læring sihn, te mi Aalfaaers Aallfaaer haad ett sit Nød aa den hæ Kjerck. Stien æ dær inno nown aa; hvem dæ gidde gaan ætter ed, ka snaar firm e Stej po Groskovs Mark, lit nueren faa *Haww Sæe*. Dengaang de skidh, som A no ska faatæll, si da wa dæ trej Konger i wo Land - aa de wa di tow faa manne, ka A trow, faa jen ku ejes haa wot nok: trej Konger i et Land maa væ lisse gaat som trej Konner i jen Hues, faa hudden sku de faaliggis? Noda: den jenn aa di Konger hedd *Swenh*. Han slow den aahn a di tow anner ihjel ve et Gjæstboj, hwo de no war, aa han vil gjo lisse ve den tredidi. Men han unnrernt, aa sanked en gromme Haav Kriesfolk sammel, aa øwwerwan *Swenh* i et stur Slaw, di haalit derind po Graah Hie. *Swenh* han tawt baade e Slaw aa e Lyw, som A no ska faatæll. Den Daw far e Slaw sku stoe, 177 Min Fader kom ogsaa til og sagde: "Den Krig er slem for Landet.

Men ellers nu, Jens er død, hvordan tænker du nu, Øvli?

Du kan ikke saadan sidde Enkemand; og det er ikke værd at vrøvle i det.

Nu skal du enten gifte dig selv- og du er snart for gammel- og du og hun I skulde omtrent være paa ens Hammel, og jeg ved ikke, hvem det skulde være."

- Han svarede: "Jeg ved f - ikke heller.

Kunde Kirsten finde en Karl med lidt, kan hænde sig det var bedre." "Ja hvad!" - sagde Mogens, min Fader - "Du kan ikke behøve at lede for langt." -

"Aa! I behøver ellers ikke" - sagde Kirsten - "at have for travlt!" - "Hm! hm!" - sagde Øvli - "hm! jeg ved, din Søn har nogle Skillinger - hent os en Dram og en Bid Brød! det kan ikke hjælpe, vi kællinger." Men saa blev Kirsten rent katolsk og hvællede og bad om Dag da. Men siden som vi kom sammen saadan i et og andet Lag da, sommetider var hun ikke betænkt, og andre tider hun tyktes det. Tilsidst saa blev vi Mand og Kone, og ingen har fortrudt det."

Nuda! Ole Vistisen havde tiet stille den hele Aften; men ved det Lag fik han i Sinde at snakke med.

"Hvem der er kendt i Graa og deromkring," sagde han, "ved vel ogsaa, at der er noget, de kalder *Svend Graas Kapel* - for her har været en Smule Kirke engang, ligesom der østen for *Ungstrup*. Men det er endelig saa længe siden, at min Oldefaders Oldefader havde ikke set noget til den her Kirke. Sten er der endnu nogle af; hvem der gider gaet efter det, kan snart finde Stedet paa Graaskovs Mark, lidt norden for Have Sø. Dengang det skete, som jeg nu skal fortælle, se da var der tre Konger i wort Land- og det var de to for mange, kan jeg tro, for en kunde ellers have været nok: tre Konger i et Land maa være ligesaa godt som tre Koner i et Hus, for hvordan skulde de forliges? Nuda, den ene af de Konger hed *Svend*. Han slog den anden af de to andre ihjel ved et Gæstebud, hvor det nu var, og han vilde gøre ligesaa ved den tredie. Men han undslap og sankede en grumme Hob Krigsfolk sammen og overvandt *Svend* i et stort Slag, de holdt derinde paa Graahede. *Svend* han tabte baade Slaget og 178 saa stod e Konng udden faa hans Tjek, aa saa bøj ed sæ hwerken wahr eller bæjjer, end te en Buenkuen kam gaangend faabi, aa hun war en skammele knøwh Kwinn. E Konng fik Løst te hin, aa lo hin træk ind i e Tjelt, aa loe aasse ve hin, men haat imued hin Villi. Dæ ku wo manne Konner, dær ett haad tawn sæ søen Kjellingerie næe saa næer; men den hæer wa strix i ed. Saa snaar hun wa sluppen ud igjen, rent hun hjem, aa græed saa møj moddele, aa faataall hinne Mand Aalting, liissom de wa gawn te. Saa bløw han ilworrr, aa saah: "Da skal A indda sie om A ka bethaahl den Skitting aa en Konng de hæh Støk Arbed." Dæhmæ tow han en Yws, aa stak bag nier we hans Nakh, mæl hans Innetrøjj aa hans Ullenskjøt, aa gik ued. Men e Slaw wa begynt, aa de uet ett lænng, fa *Swenhs* Folk bløw splet ad aa faadrøwwen. Han maat jow aasse sjæl remm, aa kam faahren aaljenn po hans Hæjst dæh faabi, hwor e Buen stod aa soe po e Slaw. Men saa støwted hans Hæjst. Finneren war ætte ham ett Stød tebaagh. Han rowwer te e Mand: "Hæel mæ! Hæel mæ! om Do veed et Stej." "A ska hæhl Dæ søen" saa e Buen, "te di Uvenner ett ska finn Dæ løwwen." Mæ de samm hog han e Konng møt i hans Pann mæ e Yws, te han fil stjendøe øwwerenn.

Da hans Muedstanner, Konng *Wolmer*, kom te aa fanh ham, lo han ham johr po de sam Stæj, aa byg den kon Kjerck øwwer ham.

Ætte hans Døe haa di aalti kal ham *Sven Graah*, faade te han omkam dæhr. - Men øwwenpo de hæhr ve vi no ha en Vihs aasse om Krie, som jen aa mi gue Venner - ja de er ett længer end tow Oer sin han døh - han haa sjæl dejtet:

Den Tie A war en bette Kaal, aa gik aa utted Foer
A fek mi Føh aa Klejemon i Muoten Jensens Goer.
Aaw Naahd aa Barremhjahetied de fek isinn aa ta mæ,
Da mi Faarællr wa falln mæ fræ aa ingen Anr vil ha mæ.

Die war A ejsen manne Oer - had retten gue Daww;
Lid ingen Nø i nowen Maad - faa de wa Synd aa klaww.
Bøn had di ingen flier end mæ aa saa djer ejen Dætter -
Di tinnit wal aasse, som de gik, te dæ kam ingen ætter.

179

Livet, som jeg nu skal fortælle. Den Dag før Slaget skulde staa, saa stod Kongen udenfor sit Telt, og saa bød det sig hverken værre eller bedre, end at en Bondekone kom gaende forbi, og hun var en skammelig knøw Kvinde. Kongen fik Lyst til hende og lod hende trække ind i Teltet og laa ogsaa hos hende, men haardt imod hendes Villie. Der kunde været mange Koner, der ikke havde taget sig saadant Kællingen nær saa nær; men denne her var striks i det. Saasart hun var sluppen ud igen, rendte hun hjem og græd saameget bitterlig og fortalte sin Mand alting, ligesom det var gaaet til. Saa blev han ildvorn og sagde: "Da skal jeg endda se, om jeg kan betale den Skidting af en Konge det her Stykke Arbejde." Dermed tog han en Økse og stak ned bag sin Nakke mellem sin Indertrøje og sit Uldenskjørt og gik ud. Men Slaget var begyndt, og det varede ikke længe, før *Svends* Folk blev splittede ad og fordrevne. Han maatte jo ogsaa selv rømme og kom farende alene paa sin Hest der forbi, hvor Bonden stod og saa paa Slaget. Men saa styrtede hans Hest. Fjenderne var efter ham et Stykke tilbage. Han raaber til Manden: "Hæl mig! Hæl mig! om du ved et Sted." "Jeg skal hæle dig saadan," sagde Bonden, "at dine Uvenner ikke skal finde dig levende." Med det samme huggede han Kongen midt i hans Pande med Øksen, saa han faldt stendød over Ende.

Da hans Modstander, Kong Valdemar, kom til og fandt ham, lod han ham jorde paa det samme Sted og bygge den Smule Kirke over ham.

Efter hans Død har de altid kaldt ham Svend Graa, fordi han omkom der. - Men ovenpaa det her vil vi nu have en Vise, ogsaa om Krig, som en af mine gode Venner - ja, det er ikke længer end to Aar siden han døde - han har selv digtet:

Den Tid jeg var en bitte Karl og gik og vogted Faar,
jeg fik min Føde og Klædemon i Morten Jensens Gaard.
Af Naade og Barmhjertighed de fik i Sinde at tage mig,
da mine Forældre var falden mig fra og ingen andre vilde have mig.

Der var jeg ellers mange Aar - havde rigtig gode Dage,
led ingen Nød i nogen Maade - for det var Synd at klage.
Børn havde de ingen fler end mig og saa deres egen Datter -
de tænkte vel ogsaa, som det gik, at der kom ingen efter.

180

Aa mæ aa *Muotens Sessel* som Søsken wust vi aap.
Dæ war ek jen uen Blodsdrohv i hinne hiele Kraap.
Vi wa som Jit, hwa Jen den vill, de vill den Annen aalti;
Vi wa tesammen føst aa sist, i Mark aa ve wo Maalti.

Vi had jen Sæng aa legg wos i, ek heje ku vi soww,
Fa di had loe wos sammen i wor egen Byssiloww.
Te Skwol aa fræ Skwol gik vi knøwt, aa haalt hweranres Hinner;
Aa hwær en Puhs A boer hin øwr, faa de ti hun wa minner.

Saa fultes vi, mens vi wa smo; aa sihn da vi bløw støhr,
Vi gik jit Vinter begi Tow te Præjsten i Faahøer.
Aa saa bløw hun mi Gajilam, aa A hin Nøjorsgaw da,
Degaang te di djelt Kjærster ued i Kaal - aa Pigilaw da.

Men sihn da A wust bæjer te, aa bløw di jit aa tyww:
Saa maat A te Sessioen, aa spring Sældaet, aa læ mæ skryww.
A fek mi Pas, aa *Sessel* græed aa saah: "Faawal no, *Pier!*
A tinke ves, Do go di Vej, A sie Dæ aalle mier."

Hun græed - A græed - de war en Ænk aa vi græed begi Tow.
Men da vi skeltes lowed hun, te hun sku blyw mæ trow.
Saa maat A da massier astej aa ind te Reggemintet.
A soe hin et i ølle Oer; de had A alle vintet.

I tow Oer gik A Skuolen fram, aa sihn kam A i Krie.
Die lid A Unt aa Hoerhied; de war en sølle Ti.
Tesist kam A i Slaw, aa fek mi høwer Arm spoleret.
Di skoer en aa ve Aawselen; aa saalen bløw A korieret.

Di kunn ett brugh mæ længer dier, aa dæfor fek A Low.
Saa gik A hjem den laange Vej rint uhd fræ Issehøw.
A tintt saa tit aa manne Gaanng: hudan mon *Sessel* haar et?
Kahænsæ hun æ dæ aa henn: saa æ hun wal faawaaret.

181

Og jeg og Mortens Sessel som Søskende vokste vi op.
Der var ikke en ond Blodsdraabe i hendes hele Krop.
Vi var som et; hvad den ene vilde, det vilde den anden altid;
vi var tilsammen først og sidst, i Mark og ved vort Maaltid.

Vi havde én Seng at lægge os i, ikke heller kunde vi sove,
før de havde lagt os sammen i vor egen Bysselov.
Til Skole og fra Skole gik vi knøvt og holdt hverandres Hænder;
og hver en Pyt jeg bar hende over, fordi at hun var mindre.

Saa fulgtes vi, mens vi var smaa; og siden, da vi blev større,
vi gik en Vinter begge to til Præsten i Forhør.
Og saa blev hun mit Gadelam og jeg hendes Nytaarsgave da,
dengang at de delte Kærester ud i Karle- og Pigelag da.

Men siden, da jeg vokste bedre til og blev de enogtyve,
saa maatte jeg til Session og springe Soldat og lade mig skrive.
Jeg fik mit Pas, og Sessel græed og sagde: "Farvel nu, Per!
Jeg tænker vist, du gaar din Vej, jeg ser dig aldrig mer."

Hun græed - jeg græed - det var en Ynk, og vi græed begge to.
Men da vi skiltes, loved hun, at hun skulde blive mig tro.
Saa maatte jeg da marchere af Sted og ind til Regimentet.
Jeg saa hende ikke i elleve Aar; det havde jeg aldrig ventet.

I to Aar gik jeg Skolen igennem, og siden kom jeg i Krig;
der led jeg ondt og Haardhed; det var en sølle Tid.
Til sidst kom jeg i Slag og fik min højre Arm spoleret.
De skar den af ved Akselen, og saadan blev jeg kureret.

De kunde ikke bruge mig længer der, og derfor fik jeg Lov.
Saa gik jeg hjem den lange Vej, helt ude fra Itzehøe.
Jeg tænkte saa tit og mange Gange: hvordan mon Sessel har det?
kan hænde sig, hun er død og henne, saa er hun vel forvaret.

182

Aa som A kommer te wor Bøj, aa sie te *Muotens* Goer,
Hwor A had løwd saa glæddele mi guede Ungdoms Oer,
Da wa der Spel aa Løstehied, aa Huset fullh aaw Gjæjster,
Aa Gillwown i den hiele Goer, aa Towten fullh aaw Hæjster.

Aa da A kam saa te den Daer, aa saah: Gusfrej herinn!
Da wa dær ekke Jenh, saa' tak; ekk Jen dæ ku mæ kinn,
Fa Brudden kam, aa kieg derued - aa de wa *Muotens Sessel* -
Hun slow hin Hinne te hin Lohr aalt mæ saa stuer en Ræssel.

"Aa Herreguj! hwa sier A no! to de æ *Pie* dæ stoer.
"Aah *Pier!* A vintet ætte Dæ i samful ølle Oer.
"Mi Faaer aa Muer æ begi døh - hwi skull A go fræ Goren?
"Do kam jow ett - Do skrøw jow ett - no ær A gywt mæ *Soren*"

"Hwa skull A skryw mæ, *Sessellil!* mi høwer Arm æ henn;
"Aa fahr i Krie aa fremmed Lann A ku jow ingen senn.
"A æ en Krøvl; de sie Do wal, aa ingen Minnesk nøtte -
"Gud give det, jeg maatte snart herfra til Graven fløtte!"

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

"Gi Dæ tefres!" saah hun "Do skal slet ikke suk faa Brøe!
"Saalænnig vi Anner haae en Koen, da skal Do ett li Nøe!
"Do ka jo blyww som Do haa' wot i gammel Tie i Goeren!
"Kom inh aa sæt Dæ ve wo Skyw! saa ka vi snakh mæ *Soren!*"

Si no ær A en gammel Kaael, aa goer aa utter Foer;
A foh mi Føh aa Klæjemon i *Muoten Jensens* Goer.
A fløtte Kyer, A fløtte Hæjst, aa Smotøw sier A ætter;
Aa somti po mi venster Arm A bærer *Sessels* Dætter.

Da no den hæ Vihs om den jenarmed Sældaat war ued, saa tow *Wolle Vistisen* ve igjen, aa saah: "A skal indda beskryww Jer, hudden de gik mæ de Oer, A tint dærøwwer i *Kjøwwenhawn*. A haar inno gjemt de Brøw, A skrøw hjem, aa no vel A løhs ed faa Jer:

No er A da bløwn Kusk ve en Brandispettør, aa whissommensti I so mæ no, kun A rele ræh Jer hen, faa nærensti A sedder o e Bok, sir A ud som en Bjøn, faar A haar en Ullenskjøt aa baare Ræwbælle, aa
183

Og som jeg kommer til vor Bye og ser til Mortens Gaard,
hvor jeg havde levet saa glædeligt mine gode Ungdomsaar,
da var der Spil og Lystighed og Huset fuldt af Gæster,
og Gildevogne i den hele Gaard og Toften fuld af Heste.

Og da jeg kom saa til den Dør og sagde: Gudsfred herinde!
da var der ikke en, sagde Tak, ikke en, der kunde mig kende,
før Bruden kom og keg derud- og det var Mortens Sessel -
hun slog sine Hænder mod sine Laar alt med saa stor en Rædsel.

"Aa, Herregud! hvad ser jeg nu! det er jo Per, der staar.
Aa, Per, jeg ventede efter dig i samfulde elleve Aar.
Min Fader og Moder er begge døde - hvi skulde jeg gaa fra Gaarden?
du kom jo ikke - du skrev jo ikke - nu er jeg gift med Søren."

"Hvad skulde jeg skrive med, Sesseli? min højrø Arm er henne;
og før, i Krig og fremmed Land, jeg kunde jo ingen sende.
Jeg er en Krøbling, det ser du vel, og intet Menneske nyttig -
Gud give det, jeg maatte snart herfra til Graven flytte!"

"Giv dig tilfreds!" sagde hun, "du skal slet ikke sukke for Brød.
Saalænge vi andre har et Korn, da skal du ikke lide Nød!
Du kan jo blive, som du har været i gammel Tid, i Gaarden!
Kom ind og sæt dig ved vort Bord! saa kan vi snakke med Søren!"

Se nu er jeg en gammel Karl og gaar og vogter Faar;
jeg faar min Føde og Klædemon i Morten Jensens Gaard.
Jeg flytter Køer, jeg flytter Heste, og Smaatøj ser jeg efter,
og sommetider paa min venstre Arm, jeg bærer *Sessels* Datter.

Da nu denne her Vise om den enarmede Soldat var ude, saa tog Ole Vistisen fat igen og sagde: Jeg skal endda beskrive jer, hvordan det gik mig det Aar, jeg tjente derovre i København. Jeg har endnu gemt det Brev, jeg skrev hjem, og nu vil jeg læse det for jer:

"Nu er jeg da bleven Kusk hos en Brandinspektør, og hvis I saa mig nu, kunde jeg redelig rædde jer hen, for naar jeg sidder paa Bukken, ser jeg ud som en Bjørn, for jeg har et Uldenskjørt af bare 184 en laajn Kabus mæ en Ræwhaal i e Nak. Den naadde Frow saah føst, te de sku wot en Ræwrump; men saa saah A: "Nej ejs manne Tak, de passer A et om."

De væst A haad her, de føst A kam her, war ejs aa faasto dje Snak: den naadde Frow wa rejn Tysk i hinne Taahl. En Swønstiaeg kaller hun en Svinestej, aa en Stej kaller hun en Stie. A vest haatte et hudden A wa vænt i et. "Kan han bæere en Stej til Bageren?" saah hun te mæ. "Nej hwerken A ka ek hejr A vil; hwa skul han aasse mæ den?" saah A te hin. "Saa kan han gaee den Sti han er kommen paa, jydsk Kavaj!" saah hun te mæ; men saa kam Hæhren, aa han skel wo Træd. Di bitte Smobørn er aasse no gromme Krabaater: næ di sie mæ, skal A aalti staw te mi Nawn; nær A saa sejr "O sejr ou, L, e Le, Wolle," saa grine di saa dje Maw æ farre aa spræk. De gor ejs knap te hæhr, faa nærensti A beer om en Tovædels te e Brø, saa øwerbegrine di mæ, aa læer te di ka et faasto hwa A sejr. Da wa di møj bejr ind i e Sønne, degaang te vi war ilaw mæ e Kosakker; nærensti A dæhr faalaangt faa tow Skjælling Wost, saa ga di mæ aalti faa fih Skjælling Pøls. A haa wo tow Gaang o Kaameddi; di saah faa mæ, te di spelt dæhr, men A so hwerken Kwot eller Tærninger; A so de wahr wa, faar A so den Slemm. De war uhd o Vejsterbrow. Føst kam der en Kriskaal, aa han sat en Stej te et Huus, aa krøv in aa et Vinni. "De komme Do gal fræ?" saah A, "dessom der ejs æ Folk hjemm." Dæ stod nowr Kompenver ve mæ, di ga dem te aa li aa mæ; men aaller saa snaar wa han kommen nier igjen, fahr e Mand kam ud mæ et Lyus i hans jen Haahn aa en Koor i den aahn, aa saa røg di sammen; men e Tyv stod sæ, aa stak e Mand ihjel. A rovt te di sku griiv ham, aa før ham te e Herredsfowd, men di low a mæ, aa holt faa mi Mun - søhn æ et aa ha gue Fortaalere; kahænsæ han aasse had stollen sæ rigg, faa saa haad han ingen Nø. De waart et læng, saa so A ham igjen, han sad aa oed mæ tow Kwinfolk, aa en Møllerswen gik faa Buer. De war en speddelske Knægt den samm Møllerswen, han haad læhr hans Profession tegawns, faa han stal baade Brænniun aa Edelswaar aa Skywen fræ dem, aa holked i sæ som en Stork; men kahænsæ han heller et had faat aa ehd i manne Daw, faa slanten wa han, aa hans Klæjr hang aa slovred om ham. Saa rej di de Huus øwerenn, aa saa so A et aant Stej, dæhr wa Liegstow, aa saamanne Kaahl aa Pigger, der rent aa danst; dæhr kam e Tyw aa vil dans mej, aa den laang Møllerswen aasse. Men Skam slaae dem! e Møllerswen haalt e Kaahl ve Snak, 185 Ræveskind og en laadden Kabuds med en Rævehale i Nakken. Den naadige Frue sagde først, at det skulde været en Ræverumpe; men saa sagde jeg: "Nej, ellers mange Tak, det passer jeg ikke om."

Det værste, jeg havde her, det første jeg kom her, var ellers at forstaa deres Snak; den naadige Frue var ren tysk i sin Tale. En Svinesteg kaller hun en Svinestej, og en "Stej" kaller hun en Stige. Jeg vidste hartad ikke, hvordan jeg var vendt i det. "Kan han bæere en Stej til Bageren?" sagde hun til mig. "Nej, hverken kan jeg, ikke heller vil jeg; hvad skulde han ogsaa med den?" sagde jeg til hende. "Saa kan han gaad den Sti, han er kommen paa, jyske Kavaj!" sagde hun til mig; men saa kom Herren, og han skilte vor Trætte. De smaa Børn er ogsaa nogle grumme Krabater: naar de ser mig, skal jeg altid stave til mit Navn; naar jeg saa siger: "O siger ou, L, e, Le, Wolle," saa griner de, saa deres Mave er færdig at sprække. Det gaar ellers knapt til her, for naar jeg beder om en Taar Vædelse til Brødet, saa overbegriener de mig og lader, at de ikke kan forstaa, hvad jeg siger. Da var de meget bedre nede i det Søndens, dengang da vi var i Lag med Kosakkerne; naar jeg forlangte for to Skilling Ost, saa gav de mig altid for fire Skilling Pølse. Jeg har været to Gange paa Komedie; de sagde mig, at de spillede der, men jeg saa hverken Kort eller Tærninger; jeg saa det værre var, for jeg saa den Slemme. Det var ude paa Vesterbro. Først kom der en Krigskarl, og han satte en Stige til et Hus og krøb indad et Vindue. "Det kommer du galt fra," sagde jeg, "dersom der ellers er Folk hjemme." Der stod nogle Kompaner ved mig, de gav sig til at le ad mig; men aldrig saasnart var han kommet ned igen, før Manden kom ud med et Lys i den ene Haand og en Kaarde i den anden, og saa røg de sammen; men Tyven stod sig og stak Manden ihjel. Jeg raabte, at de skulde gribe ham og føre ham til Herredsfowd, men de lo ad mig og holdt for min Mund - saadan er det at have gode Fortalere; kan hændte sig, han ogsaa havde stjaalet sig rig, for saa havde han ingen Nød. Det varede ikke længe, saa saa jeg ham igen, han sad og aad med to Kvindfolk, og en Møllersvend gik for Borde. Det var en speddelsk Knægt den samme Møllersvend, han havde lært sin Profession til Gavn, for han stjal baade Brændevin og Ædelsevarer af Skiven fra dem og holkede i sig som en Stork; men kan hændte sig, han heller ikke havde faaet at æde i mange Dage, for slanten var han, og hans Klæder hang og slubrede om ham. Saa red de det Hus overende, og saa saa jeg et andet Sted, der var Legestue og 186 mens e Tyw stal jen aa e Pigger, aa rent astej med hin. "Hej!" rovt A, "hwi løvver I ett? e Tyw skeller hin ves ve hwæ Klæjtro, hun haar o hinne Krop." Men saa grint di igjen, aa saah te A sku holl Kjæft. Alyww rent di da ud aa e Liegstow, men saa ku di ta æbaag. Let ætter kam e Piig, e Tyw had stollen, igjen, aa fløw frøp den jen Sih te den aan, aa røw sæ i hinner Hoer, aa bar sæ ad, som hun had wot gal. "Hwa gor a hin?" saah A te ham, dæ stod ve mæ. "E Tyw haa lokked e Pigg" saah han. "Sk..." saah A, "wa de waer aa skav sæ søhn te for? han haar wal saa møj, te han ka betaahl faar e Baahn." "Sih hes!" saah han, "dæhr kommer den skammele Møllerswen tebaah mæ en laang Stremmel Papir." - "No vil han ta Moel a hin te en nøj Kjøwl!" saah A, "kahænsæ e Tyw haar røwn den hun haar epo; ja ja, Nøj æ bæjr end slet Ett." Men e Piig war et faanøwd mæ de, faar hun loed te, hun vil ha slawn e Møllerswen mæ hinne Knøtnøw, aa saa sprang hun op po et Kon Digi aa nier igjen, aa hvor hun saa bløw aa, de vedd A ett. Hon rent wal saaitens ætter en Inkallels, men hwa ka de nøtt? de hun haar de haar hun, aa e Kaal ka go fræ de jen Herred te de aant, saa kan hun ta æbaag. Men saa skul I ha sit et Spell! Dæ stoer en Hæjst mæ en Mand epo o Kongens Nøjtaarre - A haa manne Gaang gøn om ve en, aa tint, te de wa nøj, di haad skor ud aa Træ; men Skam slaa ham! han ka got rih hwot han vil, faar aallebæist som A sad aa gavt o di næhr Anstalter, kam han ind ætter e Tyv. Han had relle nok smur sæ øwr mæ Krihd, men A kint ham allywl. E Tyw war ett sue glaa ve ham, faa hwæhgaang han so te ham, saa ikke han a ham; men han bløw indda haallen stell saalæng te e Tyv fek Staan aa unrenn. Tesisst saa barres de mæ for te A so Helvede. Den Slemm aa saa manne Smødævl te de wa grusselig rent aa slow lld o e Tyv, aa saa putted di ham nier i en glown Own aa sprang sjæl bagætter, men den løwn Træhæjst sprang mæ e Mand op o e Lout. Den aahn Daw gik a nier o e Taarre, aa vil si om han wa der - jow, han stod dæ relle nok, aa hod faat aal e Krihd tarred a sæ; men A ska wal hyt mæ, A kommer ett saa nær te ham, faa no ved A, hwa han bestoer aa.

Den aahn Gaang A wa dæhr ud o de Comeddæw, da kam Skam e Møllerswen igjen, aa de Gaang wa han kommen i Tjennest ve en aahn Haasben, aa di sku wal laant hen, faar han had en gromme stur Madkaarre aa slæhv epo; men de war en Sløngert ihwot han kam, aa de hæ Stehln wa nohanne gjor ve ham, faa lissesnaar han so te e Mand wa kommen et Koen fram, saa ga han sæ ilaw mæ e Madkaarre, 187 saa mange Karle og Piger, der rendte og dansede; der kom Tyven og vilde danse med, og den lange Møllersvend ogsaa. Men Skam slaa dem! Møllersvenden holdt Karlene ved Snak, medens Tyven stjal en af Pigerne og rendte afsted med hende. "Hej!" raabte jeg, hwi løber I ikke? Tyven skiller hende vist ved hver Klædetraad, hun har paa sin Krop." Men saa grinte de igen og sagde, at jeg skulde holde Kæft. Alligevel rendte de da ud af Legestuen, men saa kunde de tage ibag. Lidt efter kom Pigen, som Tyven havde stjaalet, igen og fløj fra den ene Side til den anden og rev sig i sit Haar og bar sig ad, som om hun havde været gal. "Hvad gaar ad hende?" sagde jeg til ham, der stod ved mig. "Tyven har lokket Pigen," sagde han. "Sk...", sagde jeg, "var det værd at skabe sig saadan for? han har vel saameget, at han kan betale for Barnet." "Se hist!" sagde han, "der kommer den skammelige Møllersvend tilbage med en lang Strimmel Papir." - "Nu vil han tage Maal af hende til en ny Kjøle," sagde jeg, "kan hændte sig, Tyven har revet den, hun har paa; ja, ja, noget er bedre end slet intet." Men Pigen var ikke fornøjet med det, for hun lod til, hun vilde have slaaet Møllersvenden med sin Knøtnæve, og saa sprang hun op paa en Smule Dige og ned igen, og hvor hun saa blev af, det ved jeg ikke. Hun rendte vel

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

sagtens efter en Indkaldelse, men hvad kan det nytte? Det hun har, det har hun, og Karlen kan gaa fra det ene Herred til det andet, saa kan hun tage ibag. Men saa skulde I have set et Spiil! Der staar en Hest med en Mand paa paa Kongens Nytorv - jeg har mange Gange gaet om ved den og tænkt, at det var noget, de havde skaaret ud af Træ; men Skam slaa ham! han kan godt ride, hvorhen han vil, for allerbedst som jeg sad og gabte paa de her Anstalter, kom han ind efter Tyven. Han havde rigtignok smurt sig over med Kridt, men jeg kendte ham alligevel. Tyven var ikke glad ved ham; for hver Gang han saa til ham, saa nikkede han ad ham; men han blev endda holdende stille saalænge, at Tyven fik Stunder at undrende. Tilslidst saa båret det mig for, at jeg saa Helvede. Den Slemme og saamange Smaadjevle, at det var grueligst, rendte og slog Ild paa Tyven, og saa puttede de ham ned i en gloende Ovn og sprang selv bag efter, men den levende Træhest sprang med Manden op paa Loftet. Den anden Dag gik jeg ned paa Torvet og vilde se, om han var der - jo, han stod der rigtignok og havde faaet al Kridtet tørret af sig; men jeg skal vel hytte mig, jeg kommer ikke for nær til ham, for nu ved jeg, hvad han bestaar af.

188

aa han hog i sæ, aa stapped nier i hans Maw jen Humpling ætter en aahn, aa saa tow han sæ en gue Toer aa e Flask ivessomda, aa sat en hwæh Gaang bag ve sæ. Men saa kam dæ jen i søhn no pæhn tawlered Faarklætøw mæ en Hjöllistryh i hans Haahn, aa han snapped e Flask aa rent mæj. Degaang te e Møllerswen saa væhn sæ, aa vil ta hans Flask, saa war en hæen. De howed ham ill: han so sæ ronnen om po wos Aalsammel, testist falt hans Øwn po mæ, faar A stod ham nærest, aa da ku A wal si, han waantint mæ te et, faar han bløw ve aa glow o mæ som han skul ha et mæ. "Hwa ka de nøtt," saah A, "te I sier o rnæ? A haa Skam ett tawn je Flask, men dæ wa jen, dæ rent her i et Pa laang Bowser aa mæ en Hjöllistryh, han tow en fræ Jer." Men de ku let hjælp Aal hwa A saah, faa han bløw ve aa si o mæ; han saah ingenting, men hans Øwn gnistred som glowen Ild, aa al dem dæ war i e Stou di grint lisse stærk som di kunn. Saa bløw A ilworre aa saah te ham: "Tyw tænke Hvæmand stæl; dersom Do ett vil læ væhr aa glow o mæ, saa skal A Skam kom øwr te Dæ, aa baank e Miel aa di Trøj." Han stod lih kawt, aa gavt saa høwt, te A ku ha jawd beggi mi Knøtøwr ind i hans Mund. "Da skal A si, om A et ka læth din Møllertyw!" saah A, aa saa vil A te aa kyl mi jen Bien øwer e Plankværk; men saa begynt di Aalsammel aa rohv te A sku go ud; di haa wal wo ræhd te dæ sku ski en Uløkk. Saa wa dæ Tow, di tow mæ hwer unne si Arm: "A ka go sjæl," saah A; men de ku et nøtt hwa A saah, faa saa krøv di sammel runnen om mæ, aa raavt Hurra faa mæ, faa de A søhn had skamfuttet e Tyw, aa saa bar di mæ rele ud po dje Skaaller; men i e Dar skelles di ad, aa saa trillt A aa brækket e Maanbed te mi Pihv.

Men saa haar A aasse jengaang wor i Kjærk, i den bette kaalled Kjærk, dæ legger paa Kongens Nøjtaarre, let fræ den løwn Træhejt; de war en doll Kjærk innen i. Møt øwr war et stuer Omhæng, aa de stod der en bette Kon Knejt aa trak op aa nier, aa en Præjst stod der ve hwæ sih Sih aa et, aa di wa swot i e Ansigt; A stod ve wo Kaakkephing høwt aap o e Puppelturh. Kongen sad ve den jen Sih o e Præjkstowl; men han taw stell, aa e hiele Menighend taw stell, undtawn somtier te di klapped i dje Hæenner, aa ga et gromme Vræl aa dem. I e Chor dæh gik di ud aa ind, aa saa præjked jen aa saa præjked Tow, aa saa rovt di i Munnen po hwæranner; saa sang di, aa saa spelled di. Dæ war aasse Bruddeviels, men e Brud aa e Brudgom haalt hvær i sihn Enn aa et Stykke Lat - de klepped e Præst møt øwr.

189

Den anden Gang jeg var derude paa det Komeditøj, da kom Skarn Møllersvenden Igen, og dengang var han kommen i Tjeneste ved en anden Husbond, og de skulde vel langt hen, for han havde en grumme stor Madkurv at slæbe paa; men det var en Slynge, hvorhen han kom, og denne her Stjælen var saa at sige gjort ved ham, for lige saasart han saa, at Manden var kommen lidt frem, saa gav han sig i Lag med Madkurven, og han huggede i sig og stoppede ned i sin Mave en Humpel efter en anden, og saa tog han sig en god Taar af Flasken ind imellem og satte den hver Gang bag ved sig. Men saa kom der en i saadan noget pænt tavlet Forklædetøj med en Hølestryge i sin Haand, og han snappede Flasken og rendte med. Dengang Møllersvenden saa vendte sig og vilde tage sin Flaske, saa var den henne. Det huede ham ilde: han saa sig rundt om paa os allesammen, tilslidst faldt hans Øjne paa mig, for jeg stod nærmest, og da kunde jeg vel se, han mistænkte mig for det, for han blev ved at glo paa mig, som han skulde have ædt mig. "Hvad kan det nytte." sagde jeg, "at I ser paa mig? Jeg har Skam ikke taget jer Flaske, men der var en, der rendte her i et Par lange Bukser og med en Hølestryge, han tog den fra jer." Men det kunde lidt hjælpe, alt hvad jeg sagde, for han blev ved at se paa mig; han sagde ingenting, men hans Øjne gnistrede som gloende Ild, og alle dem, der var i Stuen, de grinte ligesaa stærkt, som de kunde. Saa blev jeg ildvorn og sagde til ham: "Tyv tænker, Hvermand stjæler; dersom du ikke vil lade være at glo paa mig, saa skal jeg Skam komme over til dig og banke Melet af din Trøje." Han stod lige kækt og gabte saa højt, at jeg kunde have jaget begge mine Knytæver ind i hans Mund. "Da skal jeg se, om jeg ikke kan lette din Møllertyw!" sagde jeg, og saa vilde jeg til at kyle mit ene Ben over Plankeværket; men saa begyndte de allesammen at raabe, at jeg skulde gaa ud; de har vel været ræd, at der skulde ske en Ulykke. Saa var der to, de tog mig hver under sin Arm: "Jeg kan gaa selv," sagde jeg; men det kunde ikke nytte, hvad jeg sagde, for saa krøb de sammen rundt om mig og raabte Hurra for mig, fordi jeg saadan havde beskæmmet Tyven, og saa bar de mig redelig ud paa deres Skuldre, men i Døren skiltes de ad, og saa trillede jeg og brækkede Mundbidet til min Pibe.

Men saa har jeg ogsaa engang været i Kirke, i den lille kullede Kirke, der ligger paa Kongens Nytorv lidt fra den levende Træhest; det var en fin Kirke indeni. Midt over var et stort Omhæng; og det stod der en lille Knægt og trak op og ned, og en Præst stod der ved 190 Sihn kam di bæhren ind mæ e Brudgom, aa han wa slawn faadærred, hudn han saa wa kommen aastej; aa saa tow e Dejn en grummige stuer Fiol, aa ga sæ te aa spell aa sønng faar e Brud saalæng, te hun fil i Søwn. Wo Kaakkephing ga sæ te aa græhd aa aa saa, te hun wa dø, men de haad wal ett aa betyh, faar A ved da, te Jen ka ett sønng Jen ihjel, aa A trowr aasse te A so hin et Pa Daw ætter o e Gaahd, aa da skadd hun ingen Ting. De war ejs den særest Hantiering, te A ha sit i nown Kjærk.

No et mier de hæhr Gaang, ant end om I vil skekk mæ en Wost aa et Pa Faasloer, aa saa et bette Fjarril Smør, faa hæhr foer vi et ant Smør end Fjet, faa hæhr ær et ant end Bæster i e Bøj, allywl den Gaahd, A bowr i, hedder Studenstræhd. Faawal!

Dæhrætter tow *Rasmus Owstrup* fat, aa faataall den hæ Histaarri:

Som A no sku faataell Jer: De war i Kriens Ti, da di hæer Engelsmænd haad gjo de hæ grummige Spitakkel i *Kjøvvenhawn*, saa maat A da hejer ett blyw irow, faa Legsmannen kam aa drøw mæ ud o Sessionen, aa dæh bløw A tawn te di Haassens Hæjstfolk, aa A lahr baadde aa rih aa hog Folk ihjel; men A fik sjæl ingen Hog, faar A ska sej wos: di slaær kun i Frejstjer, faa nær der æ Kri, saa æ di baanng te vi skal gjo de Slemm veddem. I Frejjen saa raær di faa wos, men i Krien saa raær vi faa dem - si de ær en Faaskjæl. - A had en gue Madpues mæ mæ ud te Skuelen, aa mie fik A sennen hjemmenfræ, aa de gjor ingen Uhn ve ham, dæ sku læhr mæ, aa A kam te aa sto høwt baade faa ham aa for Aaffisireren.

Saa sejer Unneraaffisiren te mæ en Daw, A had gin ham en Pølls aa en Pa' Woster - faa han wa gywt, skal A sej wos - "Høe," seje han, "kinne Do *Messingjens?*" - "De war ett godt annet" søh A, "de æ den bejst ve hiele Reggimintet." - "No" søh han igjen, "*Watrup*, dæ rier 191 hver sin Side af det, og de var sorte i Ansigtet; jeg stod ved vor Kokkepige højt oppe paa Pulpituret. Kongen sad ved den ene Side af Prædikestolen; men han tav stille, og hele Menigheden tav stille, undtagen sommetider at de klappede i deres Hænder og gav et grumme Vræl fra sig. I Koret der gik de ud og ind, og saa prækede en, og saa prækede to, og saa raabte de i Munden paa hverandre; saa sang de, og saa spillede de. Der var ogsaa Brudevielse, men Bruden og Brudgommen holdt hver i sin Ende af et Stykke Lærred - det klippede Præsten midt over. Siden kom de bærende ind med Brudgommen, og han var slaæet fordærvet, hvordan han saa var kommet af Sted, og saa tog Degnen en grumme stor Fiol og gav sig til at spille og synge for Bruden, saalænge til hun faldt i Søvn. Vor Kokkepige gav sig til at græde og sagde, at hun var død, men det havde vel intet at betyde, for jeg ved da, at en kan ikke synge en ihjel, og jeg tror ogsaa, at jeg saa hende et Par Dage efter paa Gaden, og da skadede hun ingenting. Det var ellers den særeste Haandtering, at jeg har set i nogen Kirke.

Nu ikke mere denne her Gang, andet end som I vilde skikke mig en Ost og et Par Faarelaar og saa en lille Fjerding Smør, for her faar vi ikke andet Smør end Fedt, for her er ikke andet end Bæster i Byen, alligevel den Gade, jeg bor i, hedder Studenstræde. Farvel!"

Derefter tog Rasmus Oustrup fat og fortalte den her Historie:

Som jeg nu skulde fortælle jer: det var i Krigens Tid, da de her Engelskmænd havde gjort det her grumme Spektakel i København, saa maatte jeg da heller ikke blive i Ro, for Lægdsmænd korn og drev mig ud paa Sessionen, og der blev jeg tagen til de Horsens Hestfolk, og jeg lærte baade at ride og hugge Folk ihjel; men jeg fik selv ingen Hug, for jeg skal sige os: de slaar kun i Fredstider, for naar der er Krig, saa er de bange, at vi skal gøre det slemme ved dem. I Freden saa raader de for os, men i Krigen saa raader vi for dem - se det er en Forskel. - Jeg havde en god Madpose med mig ud til Skolen, og mere fik jeg sendende hjemmefra, og det gjorde intet Onde ved ham, der skulle lære mig, og jeg kom til at staa højt baade for ham og for Officererne.

Saa siger Underofficeren til mig en Dag, jeg havde givet ham en Pølse og et Par Oste - for han var gift, skal jeg sige os - "Hør," sagde han, "kender Du *Messingjens?*" - "Det var ikke godt andet," sagde 192 ham, æ bløwn syg, aa han døe wal aasse." - "Ja de ka got væhr" søh A. - "Ve Do ha ham" søh han, "saa skal A si aa skaf Dæ ham, men saa ska Do aasse tænnk po mi Kuen!" - "A ska betænnk hin" suet A, "mæ æt Faasloer aa et bettekon Flæsk, hwissommensti te A maa fo *Messingjens*. Aa hun skal indda fo en Snes Æg aa en fi Marker Smør, saa aa mi Mowr komme herud." - "De ær Uer nok," suert han. Saa fek A relle nok *Messingjens*, aallywl dæ wa en grumme Røwt om ham, faa di vil rih ham Aalsammen; men to dæ ku jow da kun Jen kom po ham ad Gaangen. De føhst Gaang A skul o ham, da soe han relle nok vis po mæ, lissom han vil spøhr mæ: hwa æ Do for en Kaal? Men A snakked mæ indda terett mæ ham, aa faataall ham, te *Watrup* loe paa Sygstøwen, aa gik nok ett fræ ed, aa saa had Underaaffisieren sød, te A sku ha ham, aa te de ku slet ett nøtt te han stinned sæ. De ku han faastoe - faar aal dem, dæ kjennt ham, di søh, te han aaljenn haad lissaamøj Faastand som tow Kyrrassierer. Aa de war aasse sann; han fattedes ett Annt, end de te han ku ett snakk, aa de wa jow ett hans Skyld. A glemmer aaller de Gaang A søh ham, te *Watrup* wa saa ring, da sukked Hæjsten relle lissom et ant Minnesk. Ja I ka row, te vi Tow spraakked sihn møj mæ hweranner, aa te Aalt, hwa A søh, saa enten kronniend han, eller hwinnied han, eller rimmed han, aa A faastoad aalti hwa han minnt.

Som A no sku faataell, saa drow vi da ind i de Synnen. Aa vi massiered jen Daw aa en aahn Daw, aa saa bløw Jen en bette Kon træet aa den Rien, aa let æhm dæhr hwor En æ høwest, nær En sanker Spohn. Saa stod Kaahlen aa, gik imæll, aa had Bjesselet øwer Armen. A gik aasse, men A lo Jens skøtt sæ sjæl. Han fulle mæ nok saa trolle, aa kam Nowen ham faa nær, saa skroll han - faa di vil ha te, han war en Halthig - aa vil baade bedd aa slaa. No da: saa kam vi en Daw te en Bøj dæruhd ve *Obbenroe*, aa A fik mi Kotier ve en Gaarrmand. Dæ stod godt te ve ham, men de war en pihnwon Hund, faa vi ku ett wal fo de vi ku ehd. Men saa wa dæ jen aaw Dætterten - han had sejs a de Slaww - aa hinne kun A retten godt lih, aa hun kun aasse lih mæ faa den Sag, aa hun ga mæ et godt Nøfsøer den sam Awten, aa Dawen ætter - faa vi løw øwr dier - saa war hun indda bejr ve mæ, aa hun vest aalle de Gue, hun vil gye mæ. Den aahn Muen, fa vi kam astej, saa kam hun ud te mæ i Staallen, hwor A stod aa streglied. "*Rasmus!*" sø hun, "no drawer Do hen, aa saa fo vi wal ett hweranr aa sie mier." - "De ku byh sæ" sejer A. - "Nej" sø hun "Do ka møst di Lyw, eller 193 jeg, "det er den bedste ved hele Regimentet." - "Naa," sagde han igen, "Vatrup, der rider ham, er bleven syg, og han døer vel ogsaa." - "Ja, det kan godt være," sagde jeg. - "Vil du have ham," sagde han, "saa skal jeg se at skaffe dig ham, men saa skal du ogsaa tænke paa min Kone!" - "Jeg skal betænke hende," svarede jeg, "med et Faarelaar og en bitte Smule Flæsk, hvis at jeg maa faa *Messingjens*. Og hun skal endda faa en Snes Æg og en fire Mark Smør, saasart min Moder kommer herud." "Det er Ord nok," svarede han. Saa fik jeg redelig nok *Messingjens*, alligevel der var en grumme Rift om ham, for de vilde ride ham allesammen: men hvad, der kunde jo da kun en komme paa ham ad Gangen. Den første Gang jeg skulde paa ham, da saa han redelig nok vist paa mig, ligesom han vilde spørge mig: Hvad er du for en Karl? Men jeg snakkede mig endda tilrette med ham og fortalte ham, at Vatrup laa paa Sygestuen og gik nok ikke fra det, og saa havde Underofficeren sagt, at jeg skulde have ham, og at det kunde slet ikke nytte, at han gjorde sig stiv. Det kunde han forstaa, - for alle dem, der kendte ham, de sagde, at han alene havde ligesaa megen Forstand som to Kyradserer. Og det var ogsaa sandt; han fattedes ikke andet, end det at han kunde ikke snakke, og det var jo ikke hans Skyld. Jeg glemmer aldrig dengang jeg sagde ham, at Vatrup var saa ringe, da sukked Hesten redelig ligesom et andet Menneske. Ja, I kan tro, at vi to talte siden meget med hverandre, og til alt, hvad jeg sagde, saa enten kronniende han, eller hwinniede han, eller rimmede han; og jeg forstod altid, hvad han mente.

Blicher, Steen Steensen, Udvalgte værker, 1982-83

Som jeg nu skulde fortælle, saa drog vi da ind i det Søndene. Og vi marcherede en Dag og en anden Dag, og saa blev en en bitte Smule træet af den Riden og lidt om der, hvor en er højest, naar en sanker Spaaner. Saa stod Karlene af, gik imellem og havde Bidsetlet over Armen. Jeg gik ogsaa, men jeg lod Jens skøtte sig selv. Han fulgte mig nok saa trolig, og jeg fik mit Kvarter ved en Gaardmand. Der stod godt til ved ham, men det var en pinevorn Hund, for vi kunde ikke vel faa det, vi kunde æde. Men saa var der en af Døtrerne - han havde seks af det Slags- og hende kunde jeg rigtig godt lide, og hun gav mig et godt Nadsfor den samme Aften, og Dagen efter - for vi laa over der - saa var hun endda bedre ved mig, og hun vidste aldrig det Gode, hun vilde gøre mig. 194 Do ka fo Dæ en Kjerrest deruhd." - "Veed Do hwa?" sejer A, "inten A no løwer eller A Døer, saa foer A ingen Kjerrest, hwiissommensti Do vil ett væhr ed, *Helle!*" - "Gud bjær ed" sejer hun, "A for aalle Low te ed a mi Muer, aa knap nok a mi Faaer, aa di haa sit Enaahn ud te mæ." - "Helle!" sejer A, "æ ed di Alwor, Do ve draw ind te mæ, saa bih et Stød ætte mæ, aa si om A komme tebaahg. A fo raa mi Awskien, aa mi Faaes Goer, saa ska vi gywt wos, næ Do vil ræmm hæhr fræ, aa fælles mæ mæ te mit Hjemmen." - Saa tow hun mæ om Halsen aa kyst mæ, aa graeed en Koen, aa smuttet ud igjen. - *Messingjens* so ætte hinner, aa A lo Saal aa Bjessel o ham, aa rej mi Vej mæ di Anner. - De war en sølle Tie faa wos: somti fek vi Nøj aa ehd, aa somti ett; men A djell aalywl mi Brøe - nær A haadd - mæ *Jens*; aa lissesnaar vi kam te Kotier, saa sørred A føst faa ham mæ Hakkels aa mæ Hawr, aa mæ hwa A ejen ku bjerre te ham; somti Row aa somti Byg aa somti Hwehd, som de ku træf sæ. - Vi dråw laant astej, A ved aalle hue vi war; men Krie, de faanam A ett te. Laant om lænnng fek vi 195 Den anden Morgen, før vi kom af Sted, saa kom hun ind til mig i Stalden, hvor jeg stod og striglede. "Rasmus!" sagde hun, "nu drager du hen, og saa faar vi ved ikke hverandre at se niere." - "Det kunde byde sig!" - Siger jeg. - "Nøj!" sagde hun. "Du kan miste dit Liv, eller du kan faa dig en Kæreste derude." - "Ved du hvad," siger jeg, "enten jeg nu lever eller jeg dør, saa faar jeg ingen Kæreste, hvis du vil ikke være det, Helle!" - "Gud bedre det," siger hun, "jeg faar aldrig Lov til det af min Moder og knap nok af min Fader, for de har set en anden ud til mig." - "Helle!" siger jeg, "er det dit Alvor, du vil drage ind til mig, saa bi en Stund efter mig og se, om jeg kommer tilbage. Jeg faar snart min Afsked og min Faders Gaard, saa skal vi gifte os, naar Du vil rømme herfra og følges med mig til mit Hjem." - Saa tog hun mig om Halsen og kyskede mig og græd en Smule og smuttede ud igen. - *Messingjens* saa efter hende, og jeg lagde Sadel og Bidsel paa ham og red min Vej med de andre. - Det var en sølle Tid for os: sommetider fik vi noget at æde og sommetider ikke; men 196 Aadder aa dryw hjemad. - *Helle* had et wo møj aah mi Tanker aal den hiele Mars. Da A no kam saa nær, A ku sie hinne Bøj, saa rier A hen te wo Riksmæjster, aa faaklaared ham, hudden de wa gawn mæs dæhr sidst, aa hwa vi had isinn, aa ba ham saa om Faalow aa ta Pigen mæj. " *Messingjens*" søh A "ka gaat bæhr wos behgi Tow, aa A veed han gjør ed ma en gue Villi. - Rikmæjsteren smill, aa søh: "Du er en Helvedes Karl! men hvordan vil Du komme godt fra det Pigetyverie? Di kommer nok strax bag efter, og taer hende fra Dig, og Du faaer en Ulykke - jeg kan ikke redde Dig." - "De haar ingen Nøe" sejer A, "hun ska ha mihn Staalklæjr epo, saa ka der Ingen kin hin, aa A seje te mi Kammerater, aa hwem dæ spør: te de war en sygh Draguen aaw di fynsk, dæ wa bløwn leggen dæhr i Bøjen." - "Lad gaee! Din Gavyty!" seje han; "jeg skal selv tale med Chefen, og faae ogsaa hans Minde; men jeg skal nok tie stille med dit Pus, og bilde ham ind, at *Messingjens* af Medlidenhed selv havde forlangt at faae den syge Dragon paa Ryggen." - De gik no aasse aalsammen som de skull. Vi rej ind ad Bøjen, aa dæ stued di Stuer aa di Smoe udenfaa Puet aa Dahr, faar aa be wos walkommen. A skotted ætte *Helle* - jow! hun wa dæ relle nok, aa da hun fik Yww po mæ, aa A lo mi Pallask hels hinner, da glindsed hun øwr hiele hinner Ansigt, som om hun kul ha wor ud aa fæjst Pigger, som di seje faar et Mundsprog.

A lued som Ingenting; og A søe Godaw baadde te di Gammel aa te di Unng; men A gjør ingen Faasklæj. Da vi had faat wo Nætter (de war ett ant end Boghwedgrød, aa di wa fatte, aa dæ war ett Ant end no sølle blaasur Mjæk aa depp dem i), saa gik A ud aa fuer aa - et Støk Brøe had A lested ud aaw Skoffen derin unne Skywwen. - *Jens* rimmed, da han soe mæ, aa løjted de hæ Brø. "No ska Do ha dehier forudden di Ransoen" søh A te ham "ka Do saa sto ve aa bæhr Jen te forudden mæ?" - "Hohohohohohoho!" søh han; "De ær Uer nok" søh A, "Do skal et kom te aa faatryhd et." - Mædesamm kam *Helle*. Hun wa baadde glaae aa saarren; saa smill hun, aa saa graeed hun, aa somti beggi Diel po jengang. No te de sku te aa vær Alwor mæ hin Ræmning, no bløw hun en bettekon huussis i ed. "Di er aallywl mi Faaræller, aa de æ mi Føhdgoer A ska aalle sie i min Daww mier, A skal ud imell Fremmed, aa ha ikkun jen jenneste Ven. *Rasmus, Rasmus!* vil Do væ gue ve mæ?" - "Do ka sie" søh A, "hudden A er imod *Jens*, aallywl han æ kon et Umælend: A dieleri mi sihn Mundefuld Brø mæ ham - hudden skull A nowntier blyw slem ve Dæ?" - "Men 197 jeg delte alligevel mit Brød - naar jeg havde - med *Jens*; og ligesaasart vi kom til Kvarter, saa sørgede jeg først for ham med Hakkelse og med Havre, og med hvad jeg ellers kunde bjærge til ham, sommetider Rug og sommetider Byg og sommetider Hvede, som det kunde træffe sig. - Vi drev langt af sted, jeg ved aldrig, hvor vi var; men Krig, det fornam jeg ikke til. Langt om længe fik vi Ordre at drive hjemad. - Helle havde ikke været meget af mine Tanker al den hele March. Da jeg nu kom saa nær, at jeg kunde se hendes By, saa rider jeg hen til vor Ritmester og forklarer ham, hvordan det var gaaet mig der sidst, og hvad vi havde i Sinde, og bad ham saa om Forlov at tage Pigen med. " *Messingjens*," sagde jeg, "kan godt bære os begge to, og jeg ved, han gør det med en god Vilje." - Ritmesteren smilede og sagde: "Du er en Helvedes Karl! Men hvordan vil du komme godt fra det Pigetyveri? De kommer nok straks bagefter og tager hende fra dig, og du faar en Ulykke - jeg kan ikke redde dig." - "Det har ingen Nød," siger jeg, "hun skal have mine Staldklæder paa, saa kan der ingen kende hende, og jeg siger til mine Kammerater og hvem der spørger: at det var en syg Dragon af de fynske, der var bleven liggende der i Byen." - "Lad gaa, din Gavyty!" siger han; "jeg skal selv tale med Chefen og faa ogsaa hans Minde; men jeg skal nok tie stille med dit Puds og bilde harn ind, at *Messingjens* af Medlidenhed selv havde forlangt at faa den syge Dragon paa Ryggen." - Det gik nu altsammen, som det skulde. Vi red ind ad Byen, og der stod de store og de smaa udenfor Porte og Døre for at bede os velkommen. Jeg skottede efter *Helle* - jo! hun var der redelig nok, og da hun fik Øje paa mig og jeg lod min Pallask hilse hende, da glinsede hun over hele sit Ansigt, som om hun skulde have været ud at fæste Piger, som de siger for et Mundsprog.

Jeg lod som ingenting; jeg sagde Goddag baade til de gamle og til de unge; men jeg gjorde ingen Forskel. Da vi havde faaet vor Nådver (det var ikke andet end Boghwedegrød, og de var fattige, og der var ikke andet end noget sølle blaasur Mælk at dyppe dem i), saa gik jeg ud for at fodre af - et Stykke Brød havde jeg listet ud af Skuffen derinde under Skiven. - *Jens* rimmede, da han saa mig og lugtede det her Brød. "Nu skal du have det her foruden din Ration," sagde jeg til ham, "kan du saa staa ved at bære en til foruden mig?" - "Hohohoho-hohoho!" sagde han. "Det er Ord nok," sagde jeg, "Du skal ikke komme til at fortyde det." - Med det samme kom *Helle*. Hun var 198 hudden skal A slep hærfæe?" søh hun saa. - "De haar A betint!" søh A, "de skal ingen Faahr ha." Saa fløjed A hin mi Staalklæjr: Luh, aa Kittel, aa de Hiele, et Pa Hueser aa et Pa Skow, aa ba hin go ind i Herberret, aa draw aa hinner ejn Klæjr, aa i mihn. Dem hun wa trøkken aa skul hun saa kyll i Søn, dæ wa dæ tæt ve Goeren, faa de di ku trow te hun had drowned sæ sjel. Saa klient A hinner aasse en døgti Knevvælsbaart øwer hinne Mund. Den haad A gjoer aaw di udder Enner aaw *Jenses* Mank. De grint hun ad. "Go no" søh A, "hen a Vejen nær epo, te Do komme te den Bøj, dæ legger her en Miilsvæg hærfæe. Saa ka Do go ind i Krowret, aa blyw te vi kommer, aa de skal et ue lænnng. Men Do skal bæ Dæ te, som Du wa møj øwwewunnen." - No da: hun gjørh som A haad unneviist hin. Et Pa Staahn ætter, søhn i Dawskjaret, saa pilred Skadronen aa. Da vi kam te de hæ Krowr, aa gjo Holdt, kam hun relle nok staglende ud, aa ba, om ett Jen a hoes vill ta hin op. "Hwa skaee Do?" sø A. "A æ rien skit" søh hun, "A kan ett goe længer." - A soe te Riksmæjsteren, aa spuhr om Telladdels. - Javel! søh han; "men hvor Satan vil Du saa ha - den Du veed nok?" - "De haar ingen Nøe" søh A, "A wower *Messingjens*." - "Naa naa!" søh han, "det faaer jens aa Du enes om." "Vi æ jenss aallereh," suert A; aa saa wa den Snak faabi.

Mi Kammerater i Plotongen soe po den hæ bette Draguen mæ de megtige Skjæg, aa grint let a ham; men ejen spraakked di et te ham, faa di trowed, te han wa syg.

No! de er ett wahr, aa gjø vidt aa bredt a de hæhr Værkerie. Vi kam godt hjem, aa vi lo lyws ætte wos po Præjktstuelen, aa vi holt Bryllup de snaarest vi kunn, aa - men de æ sann: A haad snaar glemt aa faatael, hudden de sihn gik mæ *Messingjens*. Da vi kam te hwaassens, saa had man aasse udtjent, aa bløw saalt mæ nowr anner Udsættæ. A kjøwt ham, aallywl han kaast wal møj. Men A saa te ham: "*Messingjens!*" saah A, "A vil ha Dæ, aa plej Dæ aa hehd Dæ po din gammel Daw, de haa Do faaskyilt." - "Hohoho!" søh han; de howed han. A bedrow ham heller ett: A had ham po sywend Oer, aa han had bejr Daw end A haad sjæl, faa han bestel slet ett Ant, end A rej po ham engang imell te Kjøvstajen, aa i Sæhti aa i Høsten ku han gyer et Beed ivessomda. - Men vi ka ett løww te ewig Ti - *Jens* maalt aasse astej. - A haad engang wo hjemmenfra en fi Daw, aa da A kam i Goeren, wa der ick et løwend Minnick aa sie hwerken op elle nier, untawm mi gammel Mowr, dæ stod aa ragt i Grødden po Skaastiebaade 199 glad og sorgfuld; saa smilede hun, og saa græd hun, og sommetider begge Dele paa en Gang. Nu at det skulde til at være Alvor med hendes Rømming, nu blev hun en lille Smule forknyt ved det. "De er alligevel mine Forældre, og det er min Fødegaard, jeg skal aldrig se i mine Dage mere, jeg skal ud mellem fremmede og have ikkun en eneste Ven. Rasmus, Rasmus! vil du være god ved mig?" - "Du kan se," sagde jeg, "hvordan jeg er mod *Jens*, alligevel han er kun en Umælende; jeg deler min sidste Mundefuld Brød med ham - hvordan skulde jeg nogen Tid blive slem ved dig?" - "Men hvordan skal jeg slippe herfra?" sagde hun saa. - "Det har jeg betænkt," sagde jeg. "Det skal ingen Fare have." Saa flyede jeg hende mine Staldklæder: Lue og Kittel og det hele, et Par Hoser og et Par Sko, og bad hende gaa ind i Herberget og drage af sine egne Klæder og i mine. Dem hun var trukket af, skulde hun saa kyle i Søn, der var der tæt ved Gaarden, for det de kunde tro, at hun havde druknet sig selv. Saa klinede jeg hende ogsaa en dygtig Kneblæsbart over hendes Mund. Den havde jeg gjort af de ydre Ender af *Jenses* Manke. Det grinte hun ad. "Gaa nu," sagde jeg, "hen ad Vejen Nord paa, til du kommer til den By, der ligger her en Miil Vej herfra. Saa kan du gaa ind i Kroen og blive, til vi kommer, og det skal ikke vare længe. Men du skal bære dig ad, som du var meget overvunden." - Nuda: hun gjorde, som jeg havde undervist hende. Et Par Stunder efter, saadan i Dagskæret, saa pilrede Eskadronen af. Da vi kom til den her Kro og gjorde Holdt, kom hun staglende ud og bad, om ikke en af os vilde tage hende op. "Hvad skader du?" sagde jeg. "Jeg er rent skidt," sagde hun, "jeg kan ikke gaa længere." - Jeg saa til Ritmesteren og spurgte om Tilladelse. - "Javel!" sagde han; "men hvor Satan vil du saa have - den, du ved nok?" - "Det har ingen Nød," sagde jeg, "jeg vover *Messingjens*." - "Naa naa!" sagde han, "det faar jens og du enes om." "Vi er enige allerede," svarede jeg; og saa var den Snak forbi.

Mine Kammerater i Pelotonen saa paa den her bitte Dragon med det mægtige Skæg og grinte lidt ad ham; men ellers talte de ikke til ham, for de troede, at han var syg.

Naa, det er ikke værd at gøre vidt og bredt af de her Sager. Vi kom godt hjem, og vi lod lyse efter os paa Prædikestolen, og vi holdt Bryllup det snarest vi kunde, og - men det er sandt; jeg havde snart glemt at fortælle, hvordan det siden gik med *Messingjens*. Da vi kom 200 net. "Gus Frej!" søh A, "hudden æret fat? hvor ær aal di Anner?" "Di ær uhd i Towten ve *Messingjens*" søh hun, "faa han ve te aa støwt." A gik derud. Di stued om ham baade *Helle*, aa behgi wo Bøn, aa Kaalen aa Pigen, aa *Jens* loe imell dem po hans Sih. "De æ nok skit mæ Dæ" søh A, Han letted hans Howd, aa soe saa naalle te mæ, aa sokked, aa loe Howdet nier igjen, strækked hans Bien aa døh. - "Helle!" søh A, "han skal indda begrawes let heddele; A vil ikke trækk Kjolwen aa ham faar aalle de; aa han ska jores i Kalgøren, faar A vil hwerken ha Swyen eller Hunn te aa snahj i ham." - Saa kam han da aasse te aa legg unne den stuer Avvil, som mi Faaer had stammed. - Hwægaang A sie Træet, tinker A po *Messingjens*.*

"De war en knøv Histaarri den" saah *Mads Uhr*, "aallywl den war om en Hæjst. Men no skal A faataell Jer jent om en *Staahkelsmand*, aa hudden A kam ve ed mæ ham."

Hwiissommensti - saah han no *Mads Uhr* - te i haa wor i Herning, ælle dæhrromkring, saa veed I aasse te der ær en grumme stuer Mues dæ synnen for. Den samm Mues æ slet ett saa møj gjæw aa go øwver faa Hwem der ett æ wal kint.

De wa de Sommer A tint ved *Kræns*, saa kam der en Kow isyk * 201 til Horsens, saa havde han ogsaa udtjent og blev solgt med nogle andre Udsættæ. Jeg købte ham, alligevel han kostede vel meget. Men jeg sagde til ham: "*Messingjens!*" sagde jeg, "jeg vil have dig og pleje dig og hælde dig paa dine gamle Dage, det har du forskyldt." - "Hohoho!" sagde han; det huede han. Jeg bedrog ham heller ikke: jeg havde ham paa syvende Aar, og han havde bedre Dage, end jeg havde selv, for han bestilte slet ikke andet, end jeg red paa ham engang imellem til Købstaden, og i Saatid og i Høsten kunde han tage et Bed nu og da. - Men vi kan ikke leve til ewig Tid - *Jens* maatte ogsaa af Sted. - Jeg havde engang været hjemmefra en fire Dage, og da jeg kom i Gaarden, var der ikke et levende Menneske at se hverken oppe eller nede, undtagen min gamle Moder, der stod og ragede i Grøden paa Skorstenen. "Guds Fred!" sagde jeg, "hvordan er det fat? hvor er alle de andre?" "De er ude i Toften ved *Messingjens*," sagde hun, "for han vil til at styrte." Jeg gik derud. De stod om ham, baade *Helle* og begge vore Børn og Karlen og Piger, og *Jens* laa imellem dem paa sin Side. "Det er nok skidt med dig," sagde jeg. Han lettede sit Hoved og saa saa naadelig til mig og sukkede og lagde Hovedet ned igen, strakte sine Ben og døde. - "Helle!" sagde jeg, "han skulde endda begraves lidt haederligt; jeg vil ikke trække Kjoln af ham for aldrig det; og han skal jordes i Kaalgaarden, for jeg vil hverken have Svin eller Hunde til at snage i ham." - Saa kom han da ogsaa til at ligge under den store Abild, som min Fader havde stammet. - Hvergang jeg ser Træet, tænker jeg paa *Messingjens*.

"Det var en knøv Historie den," sagde *Mads Ure*, "alligevel den kun var om en Hest. Men nu skal jeg fortælle jer en om en Stakkelsmand, og hvordan jeg kom ved det med

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

ham."

"Hvis, " - sagde han nu, Mads Ure. - "at I har været i Herning eller deromkring, saa ved I ogsaa, at der er en grumme stor Mose der Sønden for. Den samme Mose er slet ikke saa meget gæv at gaa over for hvem der ikke er vel kendt.

Det var den Sommer jeg tjente hos Kristens, saa kom der en Ko i Synk derude, og det var af dem, jeg skulde passe paa. Jeg tog hende ved Hornene, og jeg tog hende ved Halen; men hun vilde slet ikke selv hjælpe til; og naar en vil hjælpe en, og en ikke vil gøre en Smule, hvad skal saa en blive til? Som jeg staar og bødler med denne her 202 deruhd, aa da war aa dem A sku pas poe. A tow hin ve e Hwonn, aa Aa tow hin ve e Haahl; men hun vill slet ett sjæl hjælp te; aa nær Jen ve hjælp Jen, aa Jen ett ve gjør en bette Koen, hwa ska saa Jen blyw te? Som A stor aa bødler mæ den hæ speddels Kow, saa komme dær en Staahkelsmand derøwwer fræ *Rind*, aa dem di kalle Rakkere. - "A for aa hjælp Dæ" saah han, "ta Do no ve e Hwonn, saa vel A læth ve e Haahl." De batted, faa han prak hin aasse unner hin Haahl mæ hans Pigkjæp, aa saa fek hun isin aa vil skjæl krat ve. "Hwa gie Do mæ no faa de?" saah han. "A haar ett Nød aa gi Jer" saah A, "ant end Tak." - "Dem vel A ett ha" swaahrt han; "men hwissommensti te A engaang sku som isøk enten po den jenn maahn eller po den aahn Maahd, ve Do saa læ mæ en Haeen, om Do æ tereh?" - "Da vel A aasse de" swaahrt A. "Godt nok!" saah han, aa saa stummed han aa op ad e Bøj te, aa saa wa de ett mier.

Hwitti war ed no, A kam te aa tien i *Suuhns* Præjstgoer? - De ka aasse væh de samm. A ku goe mæ e Hjølli, men hwo gammel A war, de ka A et howww, for A vehd ett saa nõww, hwo gammel A æ no. E Præjst war ælles en grumme gue Mand, men Gud bewaahrs faa Kuen, han had! Hun wa saa uen ve ham, som nown Kuen ka væhr, aa han had ett Hundt Ret ve hin. A haæ redded ham tow Gaanng aa hinne Kløer - faa han war en bette faapint Sperris, aa hun wa stuer aa stærk, men A war indda stærker, aa ku majt hin. - Hun had faat isinn aa vil gjø Nød ve ham, A passer ett wal om aa sæjji, aa rennt ætte ham runnen om æ Goer mæ en Knyw i hinne Haeen, aa rovt, te hun sku gjø de hæhr ve ham. De kun A ett lih, aa saa tow A e Knyw fræ hin, aa trudd hin te aa væ skekkele - men de wa ejs ett de A vil sej. - Saa war A engaang, mens A tint dæhr, uhd ad e Kjaer aa sie atter e Hoe.* Aa saa komme de hæ Kompen - den samm Staahkelsmand staggend hen ad e Wajjs imued mæ, aa han had tow Kwinner ifålle mæj, aa di had hwæhr aa dem en Ueg o e Røgh, aa et Baan i hwæ Ueg. "Godaw skal I ha!" saah A. "De ska Do sjæl ha" saah han. "Hudden haee di Kow ed? Haa Do ett læd hin go idøj sihn?" - "Aaaenej!" saah A, "aa I skal indda ha Tak jengaang inoh." - "Tiene Du i den hæ Kon Præjstgoer?" saah han. - "De gjør A" saah A. - "Hø! vedd Do hwa" saah han, "ku Do ett sie aa hæhl mæ di hæ tow Diller mæ dje Grumslinger en Daw øwr; for imuen ska dæ væ Jawt ætte wo Folk, aa 203 speddels Ko, saa kommer der en Staakelsmand derovre fra Rind - af dem, de kaldet Rakkere. - "Jeg faar at hjælpe dig," sagde han, "tag du nu ved Hornene, saa vil jeg lette ved Halen." Det battede, for han prikkede hende ogsaa under hendes Hale med sin Pigkjæp, og saa fik hun i Sinde at ville selv kratte ved. "Hvad giver du mig nu for det?" sagde han. - "Hør! ved du hvad," sagde han, "kundu du hælle mig de her to Diller med deres Grumslinger en Dag over; for i Morgen skal der være Jagt efter vore Folk, og jeg vil ikke gerne have de her i Viborghus; jeg skal nok hytte mig selv." - "Jeg vil se, hvad jeg kan gøre," svarede jeg; "lad dem komme her saadan lidt efter Sengetid til det vestre Hus der, saa 204 A vil ett gjahn ha dihæhr i *Viborrehuus*; A ska nok hyt mæ sjæl." - "A ve sie hwa A ka gye" swaahrt A; "læ dem komm hæ søhn let ætte Sengeti te de væjster Huns dæhr, saa skal A foe en Stej tereh, aa hjælp dem op o e Hjøstaang - men haar I sjæl no Ehdels aa no Drikkels?" - "De haar ingen Nøe mæ de" saah han, "aa no ve vi gi Dæ Faawal te æ Suel æ wal nier." - Saa sluntred di aa hen o æ Wajjs te en Jenstægoer, aa om Awtenen kam di rehle nok, aa A hæll di hæ Kwinner aa di hæ Bøhn te den aahn Awten, aa saa lested di aa igjen. - Far A skeltes ve dem, saae æ Kompen: "A vil ælles gjahn faaskyll Dæ de hæer Støk - æ dær ett Nød Do haa mød Løst te?" - "Jah!" saah A "hwa sku de væhr? hm! - de jennest wa Muotens *An-Kjestien* dær i den Goer, hwoer I gik te iahs. Men hinne Foræller vil ett la mæ fo hin, faa di sæjer: A haa faa let, aa de haar A aasse." - "Hm! Falle!" sæje han, "Do sir ued te aa ha et Pa gue stærk Arm; de ær en gue Arrepaæt, aa hun haa Skjellinger - om et Par arme Daw ka Do jow faasøgh hudden den Gammel ka væ tesinds. A ska spon te, de bæjst A ha laer." - De lotted A ætter; faa Skam slaa dem di hæ Rakkere! di ær ett saa mød taavvele. Di ka baadede spoe aa vis igjen, aa di ka gjø baadede Unt aa Godt lissom de ka fall.

Hvilken Tid var det nu, jeg kom til at tjene i Sunds Præstegaard? - Det kan ogsaa være det samme. Jeg kunde gaa med en Høle, men hvor gammel jeg var, det kan jeg ikke huske, for jeg ved ikke saa nøje, hvor gammel jeg er nu. Præsten var ellers en grumme god Mand, men Gud bevares for Kone, han havde! Hun var saa ond ved ham, som nogen Kone kan være, og han havde ikke Hundt Ret ved hende. Jeg har reddet ham to Gange af hendes Kløer - for han var en lille forpint Spirrevip, og hun var stor og stærk, men jeg var endda stærkere og kunde magte hende. - Hun havde faaet i Sinde at ville gøre noget ved ham, jeg passer ikke vel om at sige, og rendte efter ham rundt om Gaarden med en Kniv i sin Haand og raabte, at hun skulde gøre det her ved ham. Det kunde jeg ikke lide, og saa tog jeg Kniven fra hende og truede hende til at være skikkelig - men det var ellers ikke det, jeg vilde sige. - saa var jeg engang, medens jeg tjente der, ude ad Kæret at se efter Hoet. Og saa kommer den her Kumpan i den samme Staakelsmand - stagrende hen ad Vasen imod mig, og han havde to Kvinder i Følge med, og de havde hver af dem en Vugge paa Ryggen og et Barn i hver Vugge. "Goddag skal I have!" sagde jeg. - "Det skal du selv have," sagde han. "Hvordan har din Ko det? Har du ikke ladet hende gaa i Dy siden?" - "Aa nej!" sagde jeg, "og I skal endda have Tak engang endnu." - "Tjener du i den her Smule Præstegaard?" sagde han. - "Det gør jeg," sagde jeg. - "Hør! ved du hvad," sagde han, "kundu du hælle mig de her to Diller med deres Grumslinger en Dag over; for i Morgen skal der være Jagt efter vore Folk, og jeg vil ikke gerne have de her i Viborghus; jeg skal nok hytte mig selv." - "Jeg vil se, hvad jeg kan gøre," svarede jeg; "lad dem komme her saadan lidt efter Sengetid til det vestre Hus der, saa 204 A vil ett gjahn ha dihæhr i *Viborrehuus*; A ska nok hyt mæ sjæl." - "A ve sie hwa A ka gye" swaahrt A; "læ dem komm hæ søhn let ætte Sengeti te de væjster Huns dæhr, saa skal A foe en Stej tereh, aa hjælp dem op o e Hjøstaang - men haar I sjæl no Ehdels aa no Drikkels?" - "De haar ingen Nøe mæ de" saah han, "aa no ve vi gi Dæ Faawal te æ Suel æ wal nier." - Saa sluntred di aa hen o æ Wajjs te en Jenstægoer, aa om Awtenen kam di rehle nok, aa A hæll di hæ Kwinner aa di hæ Bøhn te den aahn Awten, aa saa lested di aa igjen. - Far A skeltes ve dem, saae æ Kompen: "A vil ælles gjahn faaskyll Dæ de hæer Støk - æ dær ett Nød Do haa mød Løst te?" - "Jah!" saah A "hwa sku de væhr? hm! - de jennest wa Muotens *An-Kjestien* dær i den Goer, hwoer I gik te iahs. Men hinne Foræller vil ett la mæ fo hin, faa di sæjer: A haa faa let, aa de haar A aasse." - "Hm! Falle!" sæje han, "Do sir ued te aa ha et Pa gue stærk Arm; de ær en gue Arrepaæt, aa hun haa Skjellinger - om et Par arme Daw ka Do jow faasøgh hudden den Gammel ka væ tesinds. A ska spon te, de bæjst A ha laer." - De lotted A ætter; faa Skam slaa dem di hæ Rakkere! di ær ett saa mød taavvele. Di ka baadede spoe aa vis igjen, aa di ka gjø baadede Unt aa Godt lissom de ka fall.

A spekkelliered o de hæhr en Pa Daww, aa nød aa e Nætter mej, aa saa den treddi Daw, dasked a hen te *Muotens. An-Kjestien* stod aalljen udden for æ Puet, aa vænt æ Røg te, faa hun wa ve ad glodder en Væg: saa A kam bag po hin, innen hun vedst aa et. "Jøsses! er de Dæ?" rovt hun, "hwo haa Do woer i all di manne Daww?" - "A ha wo hjemm, aa ad æ Mark, aa i æ Hie, lissom de ku byh sæ. Aa no kommer A, aa vil sie te Dæ." - "A er ett waer aa sie epo" swaahrt hun, aa jow hin ploddered Hinner nier i æ Doll, for a skyll æ Læhwi a dem. "A æ lih glaae" saah A "entin Do æ guul elle groe, faa Do æ mæ den bæjst Ven i denne Vahren; men A ska wal aalle blyw værdig te aa ta Dæ ifawn i Tugt og Æhr." - "De war ett got anned" saah hun, "men kahænsæ te vi for aa bih let." - "A ka ett bih sue lænng" saah A, "faa mi Muer vil ha Ophold, aa enten skal A te æ Goer, eller aa en Søster; søhn æ de, aa de ka et blyww annelun." - Saa begynt hun aa snøwws, aa tart hinne Øwn, aa sokked; men saah ett Nød. A had unt aa ed faa hin; men hwa Roe sku Jen het epo? - No! dæ kam indda Jen dæ ku kin wos Roe, aa de wa sgi de hæ samm Staahkelsmand. Han komme mæ den jenn aa hans Konner, aa had hans Glarkihst o æ Nakh, aa vil ind i æ Goer. Saa væannt han sæ om imued wos, aa saah: "Si, si! hwa 205 skal jeg faa en Stige tilrede og hjælpe dem op paa Høstænget - men har I selv nogen Ædelse og nogen Drikkelse?" - "Det har ingen Nød med det," sagde han, "og nu vil vi give dig Farvel, til Solen er vel nede." _ Saa slentrede de hen paa Vasen til en Enstedgaard, og om Aftenen kom de redelig nok, og jeg hælede de her to Kvinder og de her Blønn til den anden Aften, og saa listede de af igen. - For jeg skiltes ved dem, sagde Kumpanen: "Jeg vil ellers gerne forskylde dig det her Stykke - er der ikke noget, du har megen Lyst til?" - "Ja," sagde jeg, "hvad skulde det være? hm! - det eneste var Mortens Ane Kirstine der i den Gaard, hvor I gik til i Aftes. Men hendes Forældre vil ikke lade mig faa hende, for de siger: jeg har for lidt, og det har jeg ogsaa." - "Hm! Farli!" siger han, "du ser ud til at have et Par gode stærke Arme; det er en god Arvepart, og hun har Skillinger - om et Par andre Dage kan du jo forsøge, hvordan den gamle kan være til Sinds. Jeg skal spaae til, det bedste jeg har lært." - Det littede jeg efter; for Skam slaa dem, de her Rakkere! de er ikke saa meget taabelige. De kan baade spaa og vise igen, og de kan gøre baade ondt og godt, ligesom det kan falde.

Jeg spekulerede paa det her et Par Dage og noget af Nætterne med, og saa den tredie Dag daskede jeg hen til Mortens. Ane Kirstine stod alene udenfor Porten og vendte Ryggen til, for hun var ved at glodre en Væg, saa jeg kom bag paa hende, inden hun vidste af det. "Jøsses! er det dig?" raabte hun, "hvor har du været i alle de mange Dage?" - "Jeg har været hjemme og ad Marken og i Heden, ligesom det kunde byde sig. Og nu kommer jeg og vil se til dig." - "Jeg er ikke værd at se paa," svarede hun og jog sine pludrede Hænder ned i Dullen for at skylle Lervællingen af dem. "Jeg er lige glad," sagde jeg, "enten du er gul eller graa, for du er mig den bedste Ven i denne Verden; men jeg skal vel aldrig blive værdig til at tage dig i Favn i Tugt og Ære." - "Det var ikke godt andet," sagde hun, "men kan hænde sig, at vi faar ba lidet." - "Jeg kan ikke bide svart længe," sagde jeg, "for min Moder vil have Ophold, og enten skal jeg til Gaarden eller og en Søster; saadan er det, og det kan ikke blive anderledes." - Saa begyndte hun at snøvsse og tørrede sine Øjne og sukked, men sagde ikke noget. Jeg havde ondt af det for hende, men hvad Raad skulde en hitte paa? - Naa, der kom endda en, der kunde kende os Raad, og det var sgi den her samme Staakelsmand. Han kommer med den ene af sine Koner og havde sin Glaskiste paa Nakken og vilde ind i Gaarden. Saa vendte 206 stor I hæhr aa besteller? Føl mæ mæ ind, bette Pihg! saa vil A si, om A ka laww et faa Jer; men blyw Do heruddenfaar saalæng, bette Kaal! saa vel A prøw hudden de ka goe." - Di gik, aa A sat mæ po en Stien, dæ loe dær, aa lo mi Hænnær sammen - A war et sue glaae. - A vedd ett hwo lænng A sad dær, faar A wa fallen isøwn; men saa wowned A ve de, te dæ wa Jen dæ kyst mæ, aa de war ingen Anner end *An-Kjestien*. "Sedde Do hæhr aa sower" saah hun, "følle ind mæj, no ær ed som de ska væhr, Æ Rakker haa taal got faa wos ve wo Muer, aa da ett Annet ku omvønn hinne, saa saah han: ""Dæ sedder en suot Kok o æ Raahn -1 ku gjahn fo en røe jen te aa gaahl øwer Jer, hwes I ett gjø som A no sæjer."" Dærrør bløw hun en bette kon baanng, aa saah: ""De for aa væhr; men A seje Dæ, *An-Kjestien!* A vil beholl den suothjælmed Kow te mi Mjælken, aa A ve ha aal de Ophold A ka tekomm."" "De ær ett mier en rimmele" saah A, "aa saa haah vi wal ett mier aa trækkes om. No ka Do læ lywws, nær Do tøkkes." - "Hø! ved Do Hwa, *An-Kjestien!* sær A: "den hæ Stoeder han komme te aa ha en Kjennels, aa den vel A gi ham mæ en gue Villi; aa ka vi fo fat o ham, næ vi ska ha Gill, saa ska han aasse ha en Gryd Supp, aa en Høhn te sæ sjæl aa di hæ Kwinner aa di hæ Bøen." - "De æ ret nok" saah hun; "aa A skal indda aasse gi dem en Træwl eller let mier a mi halgammel Klæjemon."

Noddeda: Mi Guemuer gjør et villele Gill, aa dæ wa fult op i aalle Maahder. E Staahkelsmand wa der aasse, mæ hiele hans laanng Haahl; men di fek da dje Løwmaahd faa dem sjæl, I ka nok veed, ve de di war aa Rakkerslawet. Ham ga A en Ullenskjøt, aa *An-Kjestien* ga e Kwinner hwær en Luh aa et Kaasklæ, aa et Støk Væjmel te en Pigh te hwær a e Unger, aa di wa faahle got faanøwed.

Mæ aa *An-Kjestien* vi had løwd en fir Oer got sammen, som vi gjør enno, aa i aal den Tid had vi ett sit nød te den hæ Staakelsmand; aalywl vi had snakked om ham baade degaang aa degaang. Somti tinnit te han wa bløwen øh, aa somti te di had sat ham ind i æ Viborrehuus. Noddeda: saa war ed, da wi sku ha wor annen Dreng i Kjerk - ham Saahren - A gik te æ Præjst faar aa fo de hæer Værkerie gjør istand. Som A kommer o æ Wajjs lih po de sjæl samm Stej, hwoer A soe den Staahkelskompen føhst Gaang, saa sier A Jen, dæ legge ve den jen Sih aa æ Wajjs po hans Røgh i æ Lyng aa mæ hans Bien i æ Grobb. De wa sgi ham, A ku nok kinn ham. "Hwofaa legge Do hæhr? aalljenn?" saah A "skaae Do nød?" - "A trowr A vel te aa 207 han sig om imod os og sagde: "Se se! hvad staar I her og bestiller? Følg med mig ind, lille Pige, saa vil jeg se, om jeg kan lave det for jer; men bliv du her udenfor saalænge, bitte Karl! saa vil jeg prøve, hvordan det kan gaa." - De dik, og jeg satte mig paa en Sten, der laa der, og lagde mine Hænder sammen - jeg var ikke svært glad, jeg ved ikke, hvor længe jeg sad der, for jeg var falden i Søvn; men saa vaagnede jeg ved det, at der var en, der kyssede mig, og det var ingen anden end Ane Kirstine. "Siddet du her og sover?" sagde hun, "følg ind med, nu er det, som det skal være. Rakkere han talt got for os ved vor Mo'er, og da intet andet kunde omvende hende, saa sagde han: "Der sidder en sort Kok paa Ranen - I kunde gerne faa en rød en til at gale over jer, hvis I ikke gør, som jeg nu siger." Derover blev hun en bitte Smule bange og sagde: "Det faar at være; men jeg siger dig, Ane Kirstine! jeg vil beholde den sorthjælmede Ko til min Mælkeforsyning, og jeg vil have al den Ophold, jeg kan tilkomme." "Det er ikke mere end rimeligt," sagde jeg, "og saar har vi vel ikke mere at trækkes om." "Nu kan du lade lyse, naar du tykkes." - "Hør! ved du hvad, Ane Kirstine!" siger jeg: "den her Stodder, han kommer til at have en Kendelse, og den vil jeg give ham med en god Vilje; og kan vi faa fat paa ham, naar vi skal have Gilde, saa skal han ogsaa have en Gryde Suppe og en Høne til sig selv og de her Kvinder og de her Børn." - "Det er ret nok," sagde hun; "og jeg skal endda ogsaa give dem en Trævl eller lidt mere af mine halvgamle Klæder."

Nu da: min Godemoder gjorde et prægtigt Gilde, og der var fuldt op i alle Maader. Staakelsmanden var der ogsaa med hele sin lange Hale; men de fik da deres Levemaade for sig selv, kan I nok vide, ved det de var af Rakkerslagsen. Ham gav jeg et Uldenskørt, og Ane Kirstine gav Kvinderne hver en Lue og et Korsklæde og et Stykke Vadmel til en Sløj kjole til hver af Ungerne, og de var farlig godt fornøjede.

Mig og Ane Kirstine vi havde levet en fire Aar godt sammen, som vi gør endnu, og i al den Tid havde vi ikke set noget til den her Staakelsmand, aligevel vi havde snakket om ham baade dengang og dengang. Sommetider tænkte vi, at han var bleven øde, og sommetider, at de havde sat ham ind i Viborghuset. Nuda: saa var det, da vi skulde have vor anden Dreng i Kirke - ham Søren - jeg gik til Præsten for at faa den her Sag gjort i Stand. Som jeg kommer paa Vasen lige paa det selvsamme Sted, hvor jeg saa den Staakelskumpan 208 dæe" saah han; men han hwæhst et ud, A ku knap faastoe ham, "Hwoer æ di hæ Kwinfolk" saah A "Do plejer aa ha mæ Dæ? Haa di faalal Dæ, aa lært Dæ"

legg hæhr o æ Wajjs?" - Han vrikked mæ hans Howd, aa hvesked: "en To Wand!" - "De skal A gi Dæ" saa A, aa saa tow A nød aa de Rejnwand, dæ stod i æ Grobb, de tow A i mi Hatskyhgi, aa holt te æ Mund a ham. Men de war ingen Nøth te, faa han ku ett drekk længer, men han ga et Spjat mæ æ Bien, aa gawt, aa saa war æ Aan aah ham. - A had indda unt aa ed faa ham, aa da A kam te æ Præjst, ba A ham, te de hæ sølle Spøgels maat blyw kaast nier i æ Kjerrgoer. De ga han mæ Low te, aa saa hinnt A ham o mi ejen Wown, aa slow nø Fiel sammel om ham aa kyl ham nier i de nordvest Hjon aa æ Kjerrgoer, aa dæh legger han.

"Det wa no de" saah han *Kræn Kapballe*, "men huefor sedde Do saa stell *Mari Kiølvroe!* Ka Do hverken faatæll ælle synng wos Nød? -"De war ett omowle" suert hun, aa drow et Sok, aa saang saa vemoddele, te Jen sku haatte trow, te de wa hintes hin sjæl:

De wa ve Helimestier Marri hun skol astej;
Hun had hin Tøw i Haanen, vil te aa go hin Vei.
Hun had no tint en Sommer i *Palli Krænsens* Goer;
Hun kam dædid mæ Suolen, hun wa kun sejsten Oer.
Den Ti hun war et bette Baaen, hin Faaer aa Muer wa dø;
Aa da hun saa bløw støhr, saa maat hun tien faa hinne Brø.
Da hun gik fram ve Staallen, hwo *Palli Krænsen* stued,
Da wa *Marri* saa saarren, hun knap ku fløt en Fued.
De war ett fri dæ stod en Tohr i *Pattis* Yww.
Kahænsæ han had hæje sit, te hun ku ve dem blyww.
Hun maat ett faa hans Mower, faa hun war et fatte Baaen;
Ejs vil di hat hweranner, men de skol no ett væ saalen.
"Faawal no *Palli!*" søh hun, da hun gik ham faabi.
Han tåhrt hans Øwn, aa vænt sæ, aa søh: "Faawal *Marri!*"

209

første Gang, saa ser jeg en, der ligger ved den ene Side af Vasen paa sin Ryg i Lyngen og med sine Ben i Groben. Det var sgi ham, jeg kunde nok kende ham. "Hvorfor ligger du her alene?" sagde jeg, "skader du noget?" - "Jeg tror, jeg vil til at dø," sagde han; men han hvæste det ud, jeg kunde knap forstaa ham. "Hvor er de her Kvindfolk," sagde jeg, "du plejer at have med dig? Har de forladt dig og ladet dig ligge her paa Vasen?" - Han vrikkede med Hovedet og hviskede: "en Taar Vand!" - "Det skal jeg give dig," sagde jeg, og saa tog jeg noget af det Regnvand, der stod i Groben, det tog jeg i min Hatteskygge og holdt til Munden af ham. Men det var ingen Nytte til, for han kunde ikke drikke længer, men han gav et Spjæt med Benene og gabte, og saa var Aanden af ham. - Jeg havde endda ondt af det for ham, og da jeg kom til Præsten, bad jeg ham, at det her sølle Spøgelse maatte blive kastet ned i Kirkegaarden. Det gav han mig Lov til, og saa hentede jeg ham paa min egen Vogn og slog nogle Fjæle sammen om ham og kylede ham ned i det nordvestre Hjørne af Kirkegaarden, og der ligger han.

"Der var nu det," sagde han Kristen Katballe, "men hvorfor sidder du saa stille, Marie Kølvræa? Kan du hverken fortælle eller synge os noget?" - "Det var ikke umuligt," svarede hun og drog et Suk og sang saa vemodeligt, at en skulde hartad tro, at det var hændt hende selv:

Det var ved Helmissetider Marie hun skulde af Sted;
hun havde sit Tøj i Haanden, vilde til at gaa sin Vej.
Hun havde nu tjent en Sommer i Palle Kristensens Gaard;
hun kom dædid med Svalen, hun var kun seksten Aar.
Den Tid hun var et bitte Barn, hendes Fader og Moder var død,
og da hun saa blev større, saa maatte hun tjene for sit Brød.
Da hun gik frem ved Stalden, hvor Palle Kristensen stod,
da var Marie saa sorrigfuld, at hun knap kunde flytte en Fod.
Det var ikke frit der stod en Taare i Palles Øje.
Kan hænde sig, han havde heller set, at hun kunde ved dem blive.
Hun maatte ikke for hans Moder, for hun var et fattigt Barn,
ellers vilde de haft hverandre, men det skulde nu ikke være saadan.
"Farvel nu, Palle!" sagde hun, da hun gik ham forbi.
Han tørrde sine Øjne og vendte sig og sagde: "Farvel, Marie."

210

Marri hun wa saa saarreful, hun töt hwo hun gik fram,
Te aal den Diel hun møt de søh te hinne lissom han.
Aa hwær et Dywr, aa hwær en Fowl, hwær Træe hun kam faabi,
De søh te hinne lissedan: "Faawal, Faawal *Marri!*"
De lakked ued ad Awten, aa Kaakken po hans Raahn
Hun töt, te nær han gaall han søh: "Faawal dit sølle Baaen!"
Hun töt, te baade Bæsteren aa Kowen mæ hin Kalh
Di soe saa naahle te hin, aa søh: "*Marri* Faawal!"
Aa Hunnen i den Goer han fulle hin et Støk po Vej;
Aa da han vænnt, han lued indda han vil wott længer mæj.
Marri hun græed saa moddele. "Gid A ku sæj no snaar,
Faawal te hiele Wahren: saa war A wal faawaar.
I Wahren ær A jenner, A haar slet ingen Ven.
Gid A mæ mi Faaræller no ku samles raee igjen!"
Aa fahr et Fjarringoer war om, da wa hun stinh aa kaalh,
Fa Suolen kam igjen, da loe *Marri* i suoten Maalh.

211

Marie hun var saa sorrigfuld, hun tyktes, hvor hun gik frem,
at al den Del, hun mødte, det sagde til hende ligesom han.
Og hvert et Dyr og hver en Fugl, hvert Træ, hun kom forbi,
de sagde til hende lige saadan: "Farvel, farvel, Marie!"
Det lakked ud ad Aften, og Kokken paa sin Rane,
hun tykte, at naar han galedede, han sagde: "Farvel, dit sølle Barn!"
Hun tykte, at baade Bæsterne og Koen med sin Kalv
de saa saa naadelig til hende og sagde: "Marie, farvel!"
Og Hunden i den Gaard han fulgte hende et Stykke paa Vej;
og da han vendte, han lod endda, han vilde været længere med.
Marie hun græed saa modelig: "Gid jeg kunde sige nu snart
Farvel til hele Verden, saa var jeg vel forvaret.
I Verden er jeg ene, jeg har slet ingen Ven.
Gid jeg med mine Forældre nu kunde samles snart igen!"
Og før et Fjerdingaar var omme, da var hun stind og kold;
før Svalen kom igen, da laa Marie i sorten Muld.

212

213

II Humanistiske, politiske og religiøse Skrifter

214

215

Bør Jøderne taales i Staten?

- - - Nun saßen die Gegner
Friedsam neben einander, und sahn, voll stiller Bewundrung,
Sonnen und Mond' und Gestirn' aus scheinender Irre geordnet
Zum einträchtigen Tanz; auch horten sie rauschen harmonisch,
Im viellautigen Chore, der seligen Volker und Engel
Hallelujagesäng', und athmeten Blüte des Lebens.
Aber ihr Herz schwoll über von unausprechlicher Inbrunst;
Und es erhub sich entzückt ihr heller Gesang: "Wir gläuben
All' an Einen Gott!"
Voß.

Det jødiske Folks Historie er saa forunderlig, saa aldeles eneste, at dersom vi ikke saae det endnu vandre iblant os, skulle vi næsten fristes til at tvivle paa dets Tilværelse. Udspirede af een Mands Lænder, formerer det sig under Slaveaaget til Millioner, afkaster dette Aag, bliver et nomadisk Folk, dernæst et erobrende, mægtigt, riigt, overdaadigt; falder omsider som et Bytte for andre, ryster sine Lænker, men sluttet fastere, indtil det aldeles adspiltes over den hele Verden, hvor det spottes, mishandles, forfølges i flere Aarhundreder, og dog vedbliver det at være en Nation; beholder under alle Revolutioner, under alle Himmelsegne, blant alle Religionspartier, den samme Gudsdyrkelse, det samme Sprog, de samme Vedtægter og Indretninger. Er Kierlighed til sin Religion, sit Fædreland, - det er sine Landsmænd - er Vedhængenhed ved Forfædres Tro og Sæder, naar vi ansee dem for gode, en Dyd? da have Jøderne i lang Tid og høj Grad besiddet denne Dyd. Alle andre Nationer have, naar de bleve betvungne, mistet Religion, eller Sprog, eller Karakter, eller Alt tilsammen. Jøderne have beholdt Alt, uden Fødelandet. Allerede herved bliver dette Folk mærkværdigt, ja agtværdigt, førend vi endnu 216 have overveiet, hvorledes denne Religion, dette Sprog, disse Vedtægter og Indretninger ere. Men ligesom denne Standhaftighed - Intollerancen kalder det Haardnakkenhed - eller Stadighed opvækker vor Beundring, saaledes opvække denne Nations Ulykker, dens to tusinde Aars Ulykker, vor Medlidenhed: *Barcoebas* Opstand, hvor Myriader myrdedes; Korstogene, hvor Mødre dræbte deres diende Børn for at fri dem fra langsom Død; *Emanuel's* Fanatisme, der rev Børnene ud af Forældrenes Arme; *Ferdinand's* grumme Nidkierhed, der overgav dem i tiende Leed til Inquisitionens Rædsler, ere som Paroxysmer i en vedvarende og smertefuld Sygdom. Deres Liv var, liigt de vilde Dyrs, usselt og usikkert; Overtroens Sværd hang i et Haar over deres Hoveder. Nu er Stormen forbi, Forfølgelsens Aand er død, men ikke Fordommen mod denne Green af en fælleds Rod. Man slaar ikke længere til med Sværd, men med Tunge og Pen; og hvad er det egentlig man angriber? Deres Nationalkarakter. Nationalkarakter er egentlig et ubestemt Udtryk; er det enkelte Menneskes Karakter vanskelig at udgrunde, vaklende, dunkel; hvor meget mere et heelt Folks? Ellers tænker jeg man vil være enig med mig i at definere Nationalkarakter ved den Karakter, de Karaktertræk, som ere de almindeligste og mest fremstikkende hos Pluraliteten af et Folk; ifølge denne Definition synes mig de mest i Øine faldende Karaktertræk for Jøderne at være: *Religiøsitet*; Guddommen dyrkes under mangehaande Former; men naar Dyrkelsen er alvorlig, er Mennesket religiøst, og fortienet som saadan den Visest Medhold og Bifald, enten han tæller Kuglerne paa en Rosenkrands, eller han raaber "Shadaj" hvergang han gaer ud af sin Dør. *Maadelighed*: Udsvævelse i stærke Drikke, Ukydskhed, og i Særdeleshed Ægteskabsbrud, ere sieldne Særsyn blant Jøderne. *Arbeidsomhed*: naar den kan defineres ved Stræben efter at erhverve sig og sine Livs Ophold paa en lovmæssig Maade, ere Jøderne ogsaa arbeidsomme. *Godgjærenhed*: de sørgte ei allene for deres egne Fattige, men vise sig endog gavmilde mod Trængende af andre Religionspartier, og det ikke blot ved offentlige Gaver og Bidrag, hvis Bevæggrunde kunne være tvivlsomme, men og i Løndom; og sielden gaar en Betler tomhændet fra den velhavende Israels Dør. Vi have seet den skønne Side af Maleriet, lad os vende det om, og vi ville finde Pletter: ved Siden af Religiøsitet en kold, dog taus, om ikke Foragt, dog Mangel paa Agtelse for andre Religionspartier. Men denne Mangel paa Agtelse eller Foragt - man mærke vel - er 217 taus. Lad det end være saa; det er uædelt det er ufornuftigt. Ak! men lad os ikke glemme hvor mange Taarer, hvor mange Strømme af Blod der havde været sparet, om de Kristne steds havde indskrænket deres Intollerance til taus Foragt. *O! I Torquemadaer, I Albaer, I Bonnere, I Calviner*, havde I endda været Jøder! Endvidere finde vi, ved Siden af Maadelighed og Arbejdsomhed, Kærighed, Higen efter Penge, Mangel paa Oplysning, Ulyst til videnskabelige, ja næsten alle andre Arbejder, undtagen Handelen. Men lad os tage ethvert Træk enkelt for os, lad os see, hvad der for ethvert kan siges, ikke til Forsvar, men til Undskyldning. Et Folk, der i flere Aarhundreder har været fremmed paa Jorden, jaget fra et Land til et andet, haardt beskattet, belagt med Told, - som Qvæg - ja stundom udplyndret af selve Regentere; og saadant Folk kan let blive lidt for omhyggelig i at samle, lidt for karrig i at holde, lidt for ængstelig for Fremtiden; for at opholde et usikkert Liv, nødtes det til at sætte List mod Magt, Bedragerie mod aabenbare Vold. Men det er ikke mere saaledes som før: man har ophørt at plyndre Jøderne, de have ophørt en Corps, en Nation at bedrage. Rigtig nok er endnu Pluraliteten Handelsmænd, der skal leve af Profitten, men skulde det moderate Handelsprincip: "lidt og tit", være mindre almindeligt hos Israels Børn, end hos kristne Kiøbmænd? "Men", siger man, "det er et Religions-, et Nationalprincip blandt dem at bedrage alle Ikkejøder". Rigtig nok vilde jeg ønske, at ingen Jøde maatte gaa paa Tøfler, fordi han lod sig snyde af en Kristen; - dette er dog altid bedre end om han blev belønnet for at snyde en Kristen - men skjøndt denne Beskyldning har nogen Hiemmel, er Anvendelsen dog ei nær saa farlig som Grundsætningen, og Jødernes meget forandrede Tænkemaade hindrer - om end Statens Love ei gjorde det - Udøvelsen af en asiatisk, forældet, ja for Udøveren farlig Maxime. Om endog Nutids Jøder ansaae de Kristne for urene Dyr, saa maa jo ogsaa adskillige kristne Secter ansee dem igjen for Kiættere, bestemte til den evige Ild; og dog taales disse evig Fordømte, nyde stundom lige jordisk Frihed med de Udvalgte. Men Sagen er, at Mennesket er ligesaa inkonsekvent i det Onde som i det Gode; at et sædeligt Levnet ofte forenes med slette, og i sin Konsekvens farlige Grundsætninger, og omvendt. Exemplet: Moden, Tidens Aand, er mere Rettesnor for Pluralitetens Handlemaade, end enten egne Principper - dem den har faa eller ingen af - eller Religionsmaximer, hvis følger den ei er filosofisk nok til at indsee 218 eller udvorte Agtelse, han fordrer den ogsaa af Ikkejøder; han har Point d'Honneur, og det er et godt Tegn til moralsk Forbedring. Selv denne tiltagende Luxus er et Omen for hans nærmere Amalgamering med de Kristne. Jeg vil ikke nægte, det hover mig bedre at see dem i Viernervogne paa Dyrehaugsvæien, end behængte med gamle Buxer i Læderstræde; bedre at see dem dansende i vore Quadriller, end strygende Steen til Mizraim's Pyramider. Og denne elegantere Levemaade er mere Tegn til større Kultur, end til større Rigdom; de ere ikke rigere nu end før, men de ere liberalere, de nyde, og lade Mammon circuler. Men overfladiske Statslæger kunde ikke finde Sygdommens Kilder andensteds end hos Jøder og Kompugere. Ikke er det her paa min Vei, at opdagde, hvor de ere; men man tillade mig at sige, hvor jeg tror det er forgieves at søge dem.

Dersom det derimod hører til Idealet af en Statsforfatning, at Borgerne ere, saa meget mueligt, lige i Stand, Magt, Formue, Religion, Tænkemaade, da kunne Jøderne rigtig nok aldrig være saa fuldkomne Borgere, som Statens herskende Religions Bekiendere. I Henseende til Stand, Magt og Formue, kan Lighed ei engang finde Sted blandt blot Kristne; og i Henseende til Religion og Nationaltænkemaade, ei mellem Kristne og Jøder; heraf følger, at disse ei heller kunne være saa fuldkomne Borgere, som hine; det er: de kunne ikke naae saa høj Grad af Borgersind, af Kierlighed til Fødeland, Konstitution og Medborgere. Vel sandt, det var en berusende Tanke, om alle Borgere vare Scævolaer, Winkelrieder etc., men det er nu kun en praktisk Drøm, og vi maa være tilfredse med saadanne, der lyde Landets Love og 219 bidrage til dets Tarv; vi maa nøies med, om ikke de bedste, saa blot gode Borgere, og det hindrer Jødernes Religion dem ikke i at være. Kun i det Tilfælde, at de bleve saa talrige, saa rige, saa mægtige, at Statens kristne Borgere af dem vilde trykkes, kun da bleve de, som Jøder, skadelige; men sligt vil en viis Regiering altid vide at forebygge.

Af det Anførte bliver det klart, at Jøderne, som Individier betragtede, ei ere slettere, mere umoralske end de Kristne, og at de, som Nation betragtet, hverken ere skadelige eller farlige Statsborgere. Ja der er Haab til, at de ville tiltage i Oplysning, Arbejdsomhed, Nyttighed for Staten, ligesom Statens herskende Religions Bekiendere tiltage i Oplysning og Tolerance, ligesom de ved vise Love og Indretninger, ved fordomsfri og ædel Behandling virke paa Jøderne til Oplysning og Forædling.

Endnu engang: de have havt de foranførte Feil, de have havt dem i høj Grad, de have dem tildeels endnu; dog i mindre Grad, og mindre almindeligt; men, i Sandhed! det sikkreste Middel til at hindre dem fra at aflægge dem, er at behandle dem med Foragt og uretfærdig 220 Indskrænkelse. En Slave har slavisk Tænkemaade: gjør ham frie, og han eller hans Søn, eller da hans Sunnesøn, vil forvandle Slaveaand til Frimandsmod, Hyldene til Aabenhiertighed, Trædskhed til Ærlighed. Eller skal maaske Slaveriet være evigt paa Jorden? Skal eet Folk steds være fordømt til at føle Pidsken? O Frihed! De frie Spartaner havde sine Heloter, de frie Romere sine Fægttere, de frie Britter sine Katholiker, sine Kalonster! Og det nittende Seculums frie, ædle, dannede, følede Europæers Slaver maa Jøderne være!

Der ere tusinde Veie til Brød i Livet. I de mørke Seclers kristne Regentere! I have spærret dem alle for Kristi Landsmænd; kun een lode I staa aaben, og den førte til Aager og Bedragerie. Hvi aabnede I ikke de øvrige, som Fanatismen havde lukket? Hvi taalte I da Zigeunerne? de havde slet ingen Religion, de levede allene af Tyverie og Rov. Men lad os vende os fra Fanatismens og Tyranniets skumle Dage, og glæde os ved Regentere, der ære og elske Mennesket, hvad enten han hedder Bramin eller Paria, Katholik eller Qvæker, Lutheran eller Jøde.

221

Af: Bedømmelse over Skrivet Moses og Jesus

Books as affected are as men.
Gay.

Ungünstiges Glück hat Macht und Reichthum vereitelt; was
blieb einem Volk, dem nebst beyden der Glaube an die Leitung

der Umstände fehlte?!... Niche Unglaube, - irrt euch nicht -
Gebrauch des Glaubens; nicht was aus der Fremde nem kommt,
sondern was den Menschen lehr seyn wer er soll, aus neuen
Bewegungsgründen, fester als zuvor, *das ist Aufklärung.*

Johannes Muller.

Forerindring.

Rygtet gik, at en Skrivefeide var udbrudt i Kiøbenhavn over Jøderne; men jeg havde ikke læst det mindste heraf, vidste ei engang Forfatterens Navne, da jeg nedskrev og publicerte en liden Afhandling, betitlet: *Bør Jøderne taales i Staten.* Mængden synger gierne i den Tone, som Enkelte angive; og for at bringe den til at synges godt, behøves blot gode Forsangere. Jeg haabede ved mine fremsatte Meninger at kunne virke til rolig og fordomsfrie Anskuelse af det sælsomme Phœnomen - Jødefolket. Med let Haand berørte jeg denne Streng; fordi jeg ikke troede, den behøvede kraftigere Slag; fordi jeg ikke anede i vort danske Sprog en saadant Skrivt, som siden kom mig for Øine. Ei heller frygtede jeg for at fornærme nogen, da jeg ingen Modstander kienode, da selv de, der heftigst monne bestride Jødedømmet, intet Fornærmende kunne finde i den ubekienode Antagonists Adfærd. Min Hensigt var ikke at fremstaa som Jødeveesenets Talsmand, men blot at nedstemme de - i mine Tanker - overdrevne Beskyldninger, jeg havde læst og hørt. Jeg vilde ikke frikiende, ikke fordømme; men lede til en human og upartisk Kritik over Nationen. Nu fik jeg fat paa 222 *Moses og Jesus*; jeg fandt mere end jeg havde ventet. I Sandhed, dette Skrivts Forfatter er en Forsanger med Stentorstemme, istand til at tage Tønen fra tusinde. Hvilket historisk Overblik! hvilket filosofisk Ræsonnement! hvilke forbausende Resultater! Men ere disse sande, da Farvel Tro paa Dyd og Forsyn; da Farvel daarlige Indbildning om Menneskets Perfectibilitet! her er et heelt Folk, som i tre tusinde Aar har giendrevet disse Drømmerier; et heelt Folk, som aldrig har kunnet, aldrig skal kunne hæve sig over Dyrene, men stedse staaende paa det laveste Trin af Kultur, udmærker sig kun ved *Egennytte, Ladhed og Grumhed* - Rævsnis, Oxens og Tigerens Egenskaber. Jeg veed ikke, hvorledes man har optaget dette Skrivt i Forfatterens Fødeland; ei heller veed jeg, hvorledes man har forstaaet, bifaldt eller giendrevet det her; men jeg veed langt mindre, hvorledes Forfatteren til "Hvad har stakkels Neger gjort," har kunnet føre over sit Hierte at skrive saadan en Forerindring til saadan en Bog. Men Forfatteren er Philosoph - barbam video - som Saadan maa hans Paastaaende drøftes; dog aldrig skal jeg - som han - paastaa: *At alk de, der ikke give mig Bifald, ikke ere istand til nogen upartisk Undersøgelse, men derimod vel istand til at indbilde sig, at to Gange tre er fem.* For at undgaa Vidtløftighed, citeres kun de mest paafaldende Steder i hans Værk; og ønsker jeg, at man under Læsningen af denne Bedømmelse stedse ville lægge det ved Siden, for at undersøge Rigtigheden af min Kommentar. For at lette denne Undersøgelse, følger jeg Forfatteren gennem alle hans Inddelinger. Mit Øiemed er at fremstille og rette det Falske og Skadelige i hans Principer, saavel i Henseende til flere Gienstande i Almindelighed, som i Henseende til Jødedømmet i Sæerdeleshed.

Randlev i Jylland, den 26de Juli 1813.

Forfatterens Fortale og Indledning.

Den største Lyksalighed er den, i hvilken det største Antal deeltager.

Beccaria.

For at kunne betragte et litterært Arbejde fra den rigtigste Synspunkt, er det vigtigt at vide: om reen Sandhedskærlighed eller Lidenskab har styret Forfatterens Pen. Hvad der i dette Værk er Tilfældet, samt 223 hvilken Lidenskab der har behersket dets Autor, viser sig ikke utydeligt i den allerførste Ytring: *Efterfølgende Skrivt vil indeholde meget Anstødeligt for mange Læsere, da det indeholder meget Nyt.* Sammenholdes denne Ytring med følgende Sted i Indledningen 8.4: *Overbeviist herom bar han kun eet Ønske at yttre, og dette er, at han maa læses med samme Fordomsfrihed, som han har skrevet fordomsfrit og ærligt. I det mindste haaber han, at Læserne maa give ham det Vidnesbyrd, at han har belyst sin Glenstand fra aldeles nye Sider; og tilfreds med dette Vidnesbyrd, ønsker han blot, at en anden maa overgaa ham etc.* - saa vil man see, at han er tilfreds, naar man blot erkierder, at han har skrevet noget Nyt. *Nyhed* staaer da ovenfor *Ærlighed* og *Fordomsfrihed*; kan man blot finde paa noget Nyt, da lad det være saa galt som det være vill! lad det nedrive Religiositet, Dyd og Menneskekierlighed - jo galere, jo bedre! man naaer dog sin Hensigt: Celebritet; man faaer dog et Navn, ligesom om det staaer i samme Rubrik som Herostrats og Carpostrats. Til ydermere Oplysning læse man det mærkelige Sted i Fortalen S. 11: *Thi saa ofte man søger at bekjæmpe det Ny ved det Gamle, udmatter man sig forgiæves.* Følgelig skal det Ny være rigtigt, just fordi det er nyt; følgelig: jo nyere en Sætning er, jo bedre er den; jo ældre, jo slettere. Dette Princip er i det mindste nyt. Endvidere siger han: *Man har overhovedet altid Uret, naar man erklærer en Ting for paradox.* Vi have da i selve Fortalen en betydende Vink om Beskaffenheden af Forfatterens Sandhedskierlighed, at den nemlig er hans Nyhedssyge underordnet; vi have et Vink, som vil hjælpe os til Forklaringen af de mange - med Tilladelse - Paradoxer, der findes i dette splinterny Værk. En svensk Digter siger: *Man har ei Genie fordi man er gal*; saa kan man og sige: *Man er ei Philosoph fordi man er paradox.* Vi ville strax faae endnu mærkeligere Vink om den ny Philosophies Natur, hvortil *Historiens Grandskning har hiulpet ham.* Alt det - siger han S. 1 - *han endnu kan tilføie til sin Undskyldning - dersom han trænger til den - er: han har hverken skrevet for Theologer, ei heller for Jurister, eller for nogen anden Glosse af Haandværkslærde, men for tænkende Statsmænd.* En herlig Undskyldning! naar man skriver for Statsmænd, da kan man gierne bomre mod Theologie, mod Jurisprudens, formodentlig ogsaa mod Moral og Philosophie - thi disse høre da og til *Haandværksvidenskaberne?* - Altsaa er der en Statskonst, som udelukker Religiositet og Retfærdighed? En smigrende captatio benevolentiae til *hans tænkende Statsmænd!* Den ny Machiauel! ligesom der gaves en sand Statskonst, der stred 224 mod Religion og Moral! ligesom der i alle andre Videnskaber gaves Sandheder, der ikke vare det for Statsmanden! Nei, er Bogen skreven for Statsmænd, da er den og skreven for Theologer, for Jurister, for alle tænkende Statsborgere.

Forfatteren fremstiller os nu den Hovedhiørneste, hvorpaa hans Bygning hviler; kunne vi røkke denne Steen, da erklærer han Bygningen for nedreven: *Men - hedder det - hvis man endelig skulde angribe hans Skrivt fra dets Indholds Side, saa gjør han iforveien opmærksom paa: at det beroer paa at giendrive følgende Sætninger, som ere ligesom Islætten i hans Væv.*

1. *Det sidste Stats-Øiemeed kan intet andet være: end en kraftfuld Nationalexistens.*
2. *Al Statsstyrke indeholdes i Statsborgernes Industrie.*
3. *Hvad der hindrer Industrien, svækker Statsstyrken, og virker dermed mod*

Statens Endemaal.

Hvo der kan bevise, det modsatte af disse Sætninger, han modsiger Indholden af efterfølgende Skrivt, hvo der ikke kan det, til ham hedder det: *Manum de tabula.*

Lad os da prøve Styrken af hans filosofiske Islæt; lad os undersøge Beskaffenheden af hans Syllogismes tredobbelte Major, som - hvis den holdt Stand - maatte supleres saaledes: *nu hindre Jøderne Industrien, ergo svække de Statsstyrken.* Beroer hans hele Væv paa Styrken af disse Sætninger, da vil det ikke blive vanskeligt at sønderrive baade Islæt og Trendegarn. Det hjælper ikke at han har indhyllt sig i en væmmelig Vrimmel af filosofiske Konstord, - denne Kaabe er ikke ny, men har ofte maattet tiene til at skiule aandelig Armod - det redder ham ikke at han har forskandset sig med Bombast, og - hvor han endnu ei har troet sig sikker nok - med Nonsens,* - han gjør maaskee Regning paa, at Mængden beundrer meest det den ikke ²²⁵ forstaaer. - Forgives har han opstabelt saa mange Etager paa sit Fundament - Fundamentet er Sand, og hele Kastellet styrter. - Men her vil Beviis til. Jeg vil tage fat paa den anden af hans Hovedsætninger, thi glipper den, er hele Væven i Stykker, og Skrivtets Indhold er ikke allene modsagt, men modbeviist. *Al Statsstyrke - siger han - indeholdes i Statsborgernes Industrie.* Dette benægter jeg af følgende Grunde: Statens Styrke beroer - efter min Mening - paa *Borgernes fysiske og moralske Sundhed*; til den fysiske hører Livets Nødvendigheder, Legemskraft, Evne til og Færdighed i at forsvare sig; til den moralske hører Sæders Reenhed, Tilfredshed med sin borgerlige Forfatning, Kierlighed til den og Medborgere, Mod og Lyst til at forsvare sig. Det der nu befordrer og vedligeholder denne fysiske og moralske Sundhed er: en nøie, nær og jevn Forbindelse mellem Borgerne, almindelig Velstand, - bedre Bortfiernelse af Fattigdom - en eifor ulige Fordeling af Livets Nødvendigheder; videre: en almindelig Oplysning, der er af den Art, at den indprænter Religiositet, Dyd, Fædrelandssind; endelig: Arbeidsomhed, der nærer og styrker baade den fysiske og moralske Sundhed. Er denne Bestemmelse af Statsstyrke rigtig - som jeg troer - saa følger, at Industrie - hvorved Forfatteren ikke mener en Arbeidsomhed, der allene har Livets Ophold til Øiemeed, men en saadan, der tilveiebringer den største Masse af rede Penge - er kun et af Midlerne til Opnaaelse af Statsstyrke, og det endda kun under de Betingelser, at den forskaffer en almindelig udbredt Velstand. Det er da saa langt fra, at *al Statsstyrke* indeholdes i Industrien, - efter Forfatterens Bestemmelse - at den end ei er et absolut nødvendigt Middel dertil, thi et industriøst Folk kan gierne være et fordærvet Folk, mangle baade fysisk og moralsk Sundhed; endvidere er hos et saadant Folk Rigdommene - den Buchholziske Industries Øiemeed - ofte uforholdsmæssig fordeelte, saa at de findes opdyngede hos enkelte Individier eller Stænder, medens den største - ja egentlig industriøse - Deel af Nationen træller i Armod; hvorved *Ligevægten og Forbindelsen mellem Borgerne* tabes, og ei allene den, men *Sæders Reenhed, Tilfredshed med sin Forfatning, Kierlighed til den og Medborgere, Mod og Lyst til at forsvare sig* - med to Ord: *Statens Styrke.* Industrien vil, istedetfor at styrke Staten, endog svække den, med mindre den frembringer en almindelig Velstand; og gjør den endog dette, har Staten alligevel ei naaet den fornødne Styrke, hvis ei de ovenfor angivne Betingelser tillige ere opfyldte. Har Buchholz nu skrevet for *tænkende Statsmænd*, er han allerede giendreven; men har han - som det mere 226 lader til - skrevet for *Statsoekonome, for Finantsministre,** uden Hensyn til sand Statsstyrke eller almindelig Folkelyksalighed, da gjør han meget Ret i at tilraabe enhver Theolog, Jurist eller anden tænkende Videnskabsmand: *Fingrene af Fadet!*

Men ogsaa Historien maa vi raadføre os med; af den har jo Forfatteren samlet sin Philosophie; lad os see hvorledes han har studeret den. Phœnicierne udmærkede sig tidlig ved Industrie og Handel, og nøde følgelig en *rig*, men ingenlunde kraftig Existens; deres Industrie førte dem endog saa meget snarere til Undergang, som den gjorde dem rigere. For denne Rigdoms Skyld bleve de aldeles knuste, medens deres fattigere Naboer nøde en langt længere Tilværelse. Det dorde da vel være meer end et Paradox,** at Stater nærme sig deres Undergang, ligesom de stige i uhensigtsmæssig Industrie; thi en saadan Industrie føder vel Rigdom, men Fattigdom følger jevnslid med Rigdom; men begge avle alle Synder, og Synderne avle Svækkelse, som er Forbud paa den politiske Død. Er nu en overdreven Industrie Aarsag til Statens Sygdom, da vil ogsaa det, der

hindrer en saadan Industrie, styrke Staten, og ikke - som Forfatterens tredie Sætning paastaar - svække den. Lad os med Historiens Fakkelt end klarere belyse denne Sag: Engelland er Nutidens Tyrus; det har i alle Industriens Grene ladet andre Nationer langt efter sig: de ere ifølge deraf langt rigere end alle andre; men just denne Rigdom har tvende hinanden - som det lader - modsatte Følger: *Magt og Afmagt* - stakket Magt og lang Afmagt, det er: Deres Rigdom skaffer dem vel Midler til at undervinge nogle, bestikke andre, og indvikle alle i Krig og Forvirring; men disse Konstgreb ere kun Palliativkure, der ei formaae at læge den indvortes Kræft; denne ved Rigdommens Anvendelse erhvervede *Overmagt* er ikke Styrke; thi List forudsætter Mangel paa Kraft: *Guldet* skal aabne sig en Vej didhen *hvor Jernet* ikke formaar at trænge. Om endog deres stærblinde Statskonst længe seirer, om det end længe lykkes dem at berige sig paa andres Bekostning, viser blot, at de ere Buchholzianere, og ikke vide hvori den sande Statsstyrke bestaar. Lad os igien gaa tilbage til Historien: Scytherne vare det modsatte af et industriøst Folk, de vare derimod i Besiddelse af andre ovenfor anførte Requiriter for Stats-styrke, hvilket atter viser, at Industrien, langt fra at være den *første*, ei engang er en *nødvendig* Betingelse for kraftfuld Nationalexistens; Scytherne overlevede, ja tilintetgjorde flere industriøse Stater; selv fattige, men sunde, gjorde de Ende paa rige Nationers skrantende Tilværelse; selv udbredende deres Erobringer til alle Sider, bleve de indtil denne Dag aldrig af Fremmede betvungne. Men naar andre ved en altfor yppig Blomstren før Tiden vare løbne i Frø og henvisnede, indpodedes friske Grene med ny og kraftig Livsaft af dette fattige uindustriøse Land i de ved Industriens Drivhuusvarme forraadnede Stater. Som Scytherne, saa Araberne; som disse, saa Schweizerne, der afholdt udvortes Vold, og vedligeholdte indvortes Sundhed, indtil Industrie og Handel for endeel inficerte ogsaa dette friske og kraftfulde Legeme. Hvad siger Forfatteren om Lacedæmonerne? De vare saa, ganske det Modsatte af industriøse, at de endog lode deres Slaver forrette det eneste nødvendige Arbejde - Jordens Dykning; hvilket er det samme, han bebrejder Jøderne, og tilskriver deres politiske Svaghed. De havde intet Guld eller Sølv, hvilket Forfatteren kalder *Statens Foment*. De havde Jern, og saa længe de ingen Penge eiede, vare de - skjøndt faa - dog uovervindelige; men saasnart de kom i ² 228 Besiddelse af Fomentet Guld og Sølv, svandt deres Styrke. Denne giftige Væxt, som Pausanias plantede, og Lysander vandede, groede saa geil, at en Cleomenes ikke formaade at udrydde den; hvad Jernet i fem Sekler havde opbygget, nedrev Guldet i eet. Jeg vil endnu til Overflod bevise, hvorfor en ikke-industriøs Nation - naar den opfylder de øvrige Fordringer til Statsstyrke - ved indvortes Nødvendighed maa være stærkere end en industriøs, naar den lader disse Fordringer uopfyldte. Hos denne følger i en uadskillelig Kiøde; Industrie, Handel, Rigdom; Rigdoms uforholdsmæssige Fordeling, fordærvende Overflod hos nogle; ligesaa fordærvende Armod hos andre; deraf Foragt og Tyrannie af Rige mod Fattige; Misundelse og Had hos Fattige mod Rige; hos disse fysisk og moralsk Svækkelse, Feighed naar det kommer an paa Forsvar og Stræben efter at vælte dette over paa de Fattige; hos disse Ulyst til at paataage sig det; deraf Uenighed, Vankelmødighed, dorsk Ligegyldighed, slavisk Hengivenhed i Skiebnet - Undergang. Derimod findes hos en uindustriøs Nation Lighed i Formue, som forebygger Had og Misundelse, og bevirker Kierlighed og Sammenhold, en Tilstand, der er lige langt fra forkjælende Overflod og forhærdende Armod; en Tilstand, som forebygger Rigdommens Følger: Overdaad, Stolthed, Tyrannie, Blødhed, Feighed; og Fattigdommens: Misundelse, Bedragerie, Tyverie, Frækhed, Slavesind; alle elske et Land, som tilfredsstiller dets faa Fornødenheder; alle elske hinanden, fordi ingen er rigere, lykkeligere end den anden; alle ere rede til at forsvare den almindelige Lyksalighed, der er uadskillelig forbunden med den individuelle; kort: her er en kraftfuld og freidig Nationalexistens. Saaledes haaber jeg nu at have giendrevet Forfatterens Hovedsætninger, og kunde følgelig, efter hans Indrømmelse, fritages for Bogens detaillerte Bedømmelse; men den er saa fuld af skadelig Ukrud, at jeg maa vedblive Lugningen indtil Enden; jeg maa indtil den sidste Trævl afpille denne Ulv i filosofiske Klæder.

[...]

Medborgere! Lad os ikke bedaare os selv med skønne Drømme; Oplysningens Soel er endnu langt fra sin Middagshøide. Endnu i det nittende Aarhundredes Morgen fordømmer man en heel Nation; man løser Negerens Lænker, og opløfter Bondens Hoved; men Jøden vil man førstøde som et uforbederligt Barn. Troer ikke Fordommens Røst! Alt hvad der strider mod Begrebet om Menneskets Fuldkomnetheds 229 Evne, dets moralske Natur, strider ogsaa mod Begrebet om *en almeen moralsk Verdens Aarsag*. Mange ere fordærvede, men ingen er *uforbederlig*. Jøden er ikke mere fordærvet end den Kristne, men hans Feil ere mere fremstikkende, fordi han lever i et afsondret Selskab, fordi han bliver mere bemærket og mere miskiendt, fordi der er mindre sørget for hans Opdragelse. Og hans Opdragelse er i Regenternes Hænder, de kunne danne ham til virksom og hæderlig Borger; og Ere være hver Regent, der betragter alle sine Undersaatter som *ægte* Børn, der, besjælet af *uindskrænket* Kierlighed, opdrager *alle* med lige faderlig Omhu, der ikke mistvivler om Jødens Forælding, men tillukker sit Øre for blinde Fordommes Stemmer.

230

Mosaiterne, som Stænder-Deputerede.

Jeg kjender intet Land, hvor Disse have nydt større Begunstigelser end i Danmark, under vor nærværende Konges Styrelse. Dette er ædelt af Kongen og glædeligt for alle fordomsfrie Menneskevenner. Men Alting har sin Grændse - for ei at sige Ende - saaledes ogsaa denne Glæde. Efter at have opnaaet en saa høj Grad af Frihed, som hverken de eller deres Forfædre have kjendt, hverken i noget andet Land, ei heller i deres eget Canaans Land, saa bliver nu de (hvad deres Ordførere yttre, og da de Alle tie stille til eller ikke modsige, maae de jo ansees at billige) med eet, saa at sige desperate, fordi de ikke maae vorde Stænderdeputerede; og der opløftes et Skrig, et Ramaskrig - som han siger *Algreen-Ussing* - saa man skulde troe Himlen vilde falde ned. Herre Gud! er det da ikke nok, at de have fuldkommen Religionsfrihed? at de - skjøndt af en Religion, der i atten hundrede Aar har staaet i absolut Opposition til den christelige - skjøndt Borgere i en anden Stat, der vel ikke er til i saadan en Form som de Andre, men dog er mere til end endog Frimurernes - at de nu raabe Ak og Vee! fordi de ikke maae være med at styre en fremmed Stat! Jeg siger *fremmed*, ikke hen i Taaget; thi i det Øieblik, da det Budskab: "I skulle atter være eet Folk og besidde Eders eget Land" lød, og enhver ærlig Jøde, maa jo troe, at det engang vil lyde - mon da ikke enhver ærlig Jøde var, ikke undskyldt fra, men forpligtet til at forlade det Land hvor han da opholdt sig som i et Herberge eller provisorisk Bolig? Mon han da længere kunde kalde dette *sit* Land? Og hvad mon han skyldte det, mere end Taknemmelighed, naar det fortjente saadant? Hvad vil da dette Samfund? De have nu med Landets oprindelige Beboere, med en nu aldeles dissenterende Religions Bekjendende "Lighed for Loven"; vilde de nu ydermere have Lighed *over* Loven? Og, fordi de ikke strax faae denne, saa skal Alt være glemt, og alle de mange og store Velgjerninger, Begunstigelser 231 og Friheder være at ansee som Nul og Intet! At den danske Regjering har skjænket dem borgerlig Sikkerhed, Frihed og Lighed, at den har givet dem Adgang til enhver borgerlig Næringsvei - dem undtagne, som deres egen Religion forbyder dem - derfor skal den nu omsider ikke have andet end Utak!

Denne sig saakaldende "*Justinus*"* har i Jyllandsposten (Tillægsblad Nr. 7) saaledes apostropheret Landets Konge, at havde han gjort dette i nogetsomhelst andet Land, kunde han gjerne blive *Justinus Martyr*. Han har saaledes apostropheret det danske Folk, at kun dansk Sindighed og Overbærenhed vilde taale dette. Han opfordrer rent ud *Algreen-Ussing* til at *bruge Sværdet* indtil "Fjenderne" - det er alle de som ei ville have Jøderne i Stændersalen, altsaa det hele danske Folk, og den danske Konge med - ikke længere staae opreiste!!! følgelig maae være *faldne, nedhuggede!* - Hvad mener han da Cancelliet vil sige hertil? Dette Blads Redaction er nu nylig beordret under Tiltale for en Artikel, der berører Stændersituationen; og er det Hr. *Justinus* berører? Fordi nu Kongen efter Hr. *Algreen-Ussings* Befaling tager en *Joseph* som Raadgiver, saa skal han høre det gamle Litani om Plagerne ligefra Pharao og til Philip, ligefra Nilen og til Elben!

Er det da saa- og det lader dertil; det har i tre tusinde Aar ladet dertil - at dette Folk ikke kan taale Medgang! ikke vil have det godt! fordi det aldrig kan faae det godt nok? Det blev forviist fra Ægypten, fordrevet fra Palæstina, udjaget af Spanien og Portugal, Tid efter anden forfulgt, mishandlet saa i et Land saa i et andet (undtagen i Danmark), men det vilder værdelig sig selv ligt - en stedse levende Advarsel mod Overmod i Medgang.

Hvad vil da Hr. *Justinus*? Hr. *Syskind*? Den danske Geistlighed er som saadan udelukt fra Stændersalen, den hele Lærestand ligeledes; hvorfor skulde da endelig Jøderne have højere Rettighed og Værdighed end christelige Præster og Ungdomslærere? I Sandhed deres Skrig er et egentlig Barneskrig. Men, skriger dog ikke for høit! skriger ikke for meget paa *Ussings* Svada! hans Skarpsindighed! hans Vittighed! (Alle Vaaben kunne I bruge).

Hvad ville I i Stændersalen? Ville I sørge for den christne Geistlighed? for de christelige Lærere? for Landmændene, for Bønderne, der udgjøre de 7/8 Dele af hele Landets Folkemængde? Kjende I noget til ² 232 alle disse? til deres Kaar, deres Tarv, deres Trang? Har I særdeles Grunde til at sørge mere for dem, end for Eder selv?

Tie derfor stille Børn, det raades Eder af en Mand, der om det skal komme dertil, ikke er bange for at opslaae sit Vezir.

233

Ikke saameget til B. R. og Sy skind, som om dem til Publicum.

Kort efter mit Inserat "om Jøderne som Stænderdeputerede" læste jeg af den Sidstnævnte nogen Sæmmenskrivt imod mig, paa hvilket jeg endnu ikke fandt mig foranlediget at svare. Men for et Par Dage siden sender man mig et Tillægsblad til Aalborg Avis, som indeholder et lignende Gadeskrig, men endnu et Par Toner højere. At nu Ingen skal troe: at de ypperste Præsters Skrig har faaet Overhaand, og bragt mig til Taushed, men endnu mere for at vække en højstnødvendig Opmærksomhed paa et Uvæsen, der kan have

Blicher, Steen Steensen, Udvalgte værker, 1982-83

uberegnelige Virkninger - derfor er det, at jeg i denne Anledning vil anstille nogle Betragtninger.

I min tidlige Barndom, da Udvandrerne fra Pfalz og Hessen kom herind og blev coloniserede paa Alheden, mindes jeg at have seet et satirisk Kobberstykke, som skulde gjøre dette Foretagende latterligt; thi der gives altid Nogle, hvem en Regjering i ingen Ting kan gjøre tilpas. Dette Kobber forestillede Jyllands Landkort; det tilgrændsende Tydskland var paastrykt Navnet "*Ægypten*", Elben hed "*det røde Hav*", paa Halvøen stod "*Canaans Land*", og ved den Skare som saaes paa dette røde Hav "*Israels Børn*." Alt dette hentydede vel dengang paa Tydskerne, der hentedes herind; men hvad om det ikke har været en Spaadom om Jøderne? Tydskland var for dem- og er tildeels endnu - et nyt Ægypten, hvor deres Tilstand ikke var stort bedre end i det gamle; og Danmark ere bleven dem et andet Canaans Land, med den Forskjel, at de ikke endnu ere blevene Enejerne deraf; dog dertil er i sidste halve Seculum gjort Kæmpeskridt. I min Barndom og længe derefter gik de kun enkelte omkring som Bissekræmmere, leed Sult og Kuld, og toge til Takke med Natteleje i et Udhuis. Deres Lod var ikke misundelsesværd. Nu beboe de de smukkeste Huse i vore Kjøbstæder, eje de rigeste Krambode, Bohave og Equipager. Dette bør man ej heller misunde dem; jeg antager, at de ere komne dertil paa 234 lovlig Maade. Hermed tykkes mig og, de kunde være vel tilfredse; men det er ikke Tilfældet; de kaste sig over ganske andre Ting, som deels ere dem for høje, deels uvedkommende; de ville give Tonen an i de skønne Kunster, i Poesie, i Politik m.m. Og hvad det slemmeste er: naar vi Andre - vi Landets egne Børn - ville tale med, eller egentlig imod dem, da udraabe de et Anathema, og tiltale os som Cananiter og Gojim. De gribe efter Ting, der ikke ere gjorte for deres Fingre, f.Ex. *Pressen*. Den Omhandlede i Aalborg har nu i nogle Aar været i saadanne Hænder; og den er bleven brugt til at skamskænde flere end een agtet Gejstlig. Den ene af disse, som nu her igjen maa holde for, blev for en 8, 9 Aar siden ganske liderlig tiltrakket af en anden israelitisk Ordgyder, fordi han - imod denne Herres behagelige Villie - havde begaaet den forvovne Synd: at fremstille det Gode i den danske Folkeforfatning, samt hvad til dette Øjemed var udrættet under *Frederik Viltes* Bestyrelse. Den samme - han er nu Professor i en Videnskab, som ingen Studenter tæller - skal, inden han kastede sig over Statsvidenskab og Finantser, have ageret Smagsdommer, og kjørt i Ring med Malere og Billedhuggere, Musici og Poeter.* Skal det, "som Rytget siger" være den samme gejstlige Mand, som i Jødefejden 1815 saa kraftigen tog dette Samfunds Parti, og lagde sig ud med sine egne Landsmænd og Troesforvandre, for at frelse Jøderne, da faaer han nu og derfor den gamle Tak og Belønning, som de plejede at yde deres Propheter. Jeg kunde virkelig længes efter at see, om alle de andre Mosaiker her i Danmark ville tie stille til de tidtomnævnte Tvendes Kaadheder. Gjøre de dette, kunde man maaskee ikke saa urettelig anvende: "*Hvo som tier, den samtykker*", og derved kunde de Forstandige og Sindige iblandt dem blive skaarne over samme Kam som de Andre; hvorved, i Tingenes mulige Gang, de Uskyldige kom til at bøde lige med de Skyldige. Det er højest besynderligt, at hine To, der have opkastet sig til Repræsentanterne for det israelitiske Samfund- og de maa vel antages derfor, saalænge man ikke frakjender ²³⁵ sig (desavouerer) dem som saadanne - slet ikke kaste et eneste betænksomt Blik tilbage paa de mange og haarde Forfølgelser, hvilke de selv lige fra de ældste og indtil de nyeste Tider have paadraget sig. Tvertimod: den Ene af dem han udæsker endog, han gjør en aabenbar Krigserklæring, og kaster nu først et Øje paa de allersæneste Uroligheder, men et Øje som Sejerherren paa sine Triumpher. Det er dog jammerligt! er da Dannerfolket saa dybt sunken, at det i slavisk Taushed maa taale disse Fremmedes Trods ej allene mod det selv, men mod dets ædle og retfærdige Konge, som visse ikke uden god Grund har udelukket dem fra den stænderiske Raadgivning!

For hundrede Aar siden vare her i Landet neppe flere end hundrede Jøder. Nu ere her maaskee hundrede Gange saamange. Medens den christelige Befolkning kun har tiltaget 60 Procent, har hiin voxet 10,000! Hvad skal Enden herpaa blive? - Men vi spore her i Forsynets Styrelse en Viisdom og Retfærdighed, som ikke skulde lades upaaagtet eller ubenyttet: idet at dette Folk altid itide selv advarer, og som højrestede Gjæster vækker Verdens Opmærksomhed. Saaledes ogsaa nu her i vort altfor gjæstfri Danmark. Danske! Tager Eder i Agt! De opfordre Eder selv dertil.

Men det er ikke med Ord allene, at de saaledes kalde paa os. Her blot een *Handling*, der borde være nok til at vække den døsige Syvsover. For et Par Aar siden spiller en jødisk Kjøbmand Fallit, eller er nær derved. Hvad gjør han nu? Han beskatter den danske tidtomtalte *Beskedenhed* - en Dyd, der stundom gaaer saa vidt, at den undskylder det gamle: "*Die dummen Dänen*" ! Hvad gjør han nu? Han kjører omkring her i Jylland til Proprietairer og andre velhavende Folk, og tiltrygler eller tilsnakker sig *Laan til at begynde en ny Commerce!!!* Han fører med sig to Protocoller, en stor og en lille. I den første indskrives de, som laane han større Summer; i den sidste de, som ikkun ville rykke ud med smaae, end til velfortjent Skam. Hvormeget han saaledes fik brandskattet sammen, veed jeg ikke, (skjændt Rytget fortæller 20,000 Rbd.), saalidet som om hans senere Kjøbmandsfærd; men det veed jeg, at de Stakler, som siden fortrød deres Enfoldighed, blev indkaldte til Forligscommissionen for at tvinges til at opfylde deres taabelige Løfter. Jeg kan ikke forestille mig, hvorlunde Frækheden skulde culminere til et højere Punct. Dog det kan maaskee Tiden vise. Allerede er det kommen dertil: at det nu er farligere at skrive - ikke engang *imod* Jøderne, men blot ikke *med* dem 236 - at dette er farligere end at skrive mod selve Regjeringen. Naar dette skeer med den tilbørlige Moderation, og bygges paa Grunde og Kjendsgjerninger, da har denne endog tilladt det; men der er skreven saameget uden disse Vilkaar, ja imod dem; og dog har vi nu i 40 Aar ikke seet anden Straf anvendt end smaae Mulcter, som neppe ændses. Da derimod jeg afgav en velgrundet og uigjendrivelig Formening - ikke *mod* Jøderne, men mod deres Ansættelse i Stænderraadet, da vorder jeg derfor skamskændet. Gaaer det saaledes til nu, da der er kun een Jøde mod tohundrede danske Christne, hvordan mon det da vil staae til, naar de ydermere forlære sig selv og formere deres Pengemagt? Hvordan mon det vil staae til, naar de komme i mere udstrakt Besiddelse af vore Huse, vore Skibe, vore Jorder? Jorderne kunne vi da vel faae Lov at dyrke, Skibene at føre; men for hvis Regning? til hvis Fordeel?

Seer nu selv, I Angribere! Til saadanne Betragtninger lede umiddelbart Eders pøbelagtige Kaadhed og Overmod. Det var maaskee gavnligt for Eder selv og det Samfund, I have paataget Eder at repræsentere, hvis I bleve lidt *bange*, saaledes som I opirrende og drillende sige til mig. Just for denne gadedrengagtige Udfordring nævner jeg mig endnu ikke; men finder jeg det engang af andre Aarsager nødvendigt, da kunde det hælde sig, at I fik at see en anden *Kjole*, end den I har forsøgt at besudle.

237

Om Natmændsfolkene

Disse vare fra gamle Tider af en dybt foragtet og fornedret Menneske-Classe, som tildeels levede af de Arbejder, ved hvilke den ringeste Bonde væmmedes. Om deres Oprindelse kan nok intet med Vished bestemmes. Rimeligst forekommer det mig, at de nedstamme fra vore Hedenske Forfædres Trælle; som maaskee ved Christendommens Indførsel ikke ere anseet for værdige til strax at vorde indlemmede i denne, og saaledes have fortsat Trællehandtering og de af frie Folk foragtede Arbejder; vel ogsaa længere have vedblevet at spise Hestekjød; og derfor er maaskee Hestenes Afslagting og Flaaning overdraget til dem. Deres Kaar vare saa usle, og Vejen til fysisk og moralsk Lyksalighed for dem saa fast tilspærret, at en Regjering som udmærkede sig ved ædel Omhu for at løse alle Sjæls og Legems Baand, som ophøyet over Vindesyngens Skingrunde og forældede Misbrug borttog Aaget fra Bondens og Negrrens Skuldre, ogsaa forsøgte at hæve hine Ulykkelige fra det lave Trin, hvorpaa de i Aarhundreder stode. Forordningen af 31. Jan. 1794 udstædtes og udslettende hiint Skjændselspræg, og hævede de hvide Slaver til Statsborgeres Værdighed og Rettighed. - Men Frihed kan ikke paa engang erhverves, i det mindste ikke bæres; den moralske maae følge jevnslides med eller gaae foran den politiske - hvis ikke vil denne Frihed som oftest udarte til Tøyleløshed. Om denne Sandhed har Verden store og smertelige Erfaringer, vort Fødeland har her een - skjændt mindre vægtig og mindre farlig - i disse danske Pariahs hvem endnu ingen Bonde gjerne berører, eller drikker af Kruus med. Neppe meer foragtet er hiin Kaste ved Gangesflodens Bredder, hvis hellige Vand allene mægter at bortskylle Smitten af dens Børrelse, end Natmandscasten i Danmark - især i den vestre Deel af Jylland ikke synderlig mindre nu end før - har været. Hvor en saadan traadde ind i Bondens Huus, søgte han selv sin Plads ved Døren, og efter forrettet 238 Feining eller Flaaning modtog han sammesteds siddende paa en Knub sin Mad i en Potte, som ingen med sin gode Villie eller Vidende siden spiste af, men som tilligemed Skeden blev opbevaret allene til dette Brug. Alt blev rakt ham med lang Arm, og Bondens pjaltede Børn holdt sig høyt oppe i den anden Ende af Stuen. Selv Bondens Hund kjendte Natmanden langt borte, gjøede, tudede, skreeg som om dens Liv strax havde Ende (hvilket og ofte var Tilfældet). - Det var som om de umælende selv saae det Skjændselsmærke en fjern og ukjendt Old havde paastrykt en enkelt Slægt i Samfundet. Hvorledes maa det staae sig med det Menneskes Moralitet, som er foragtet under - af kunde gjerne sige - af Hundene? Den skidne, lasede Bondedreng spiser uden Betænkning af Fad med Hønen og Gaasen, med Grisen og Hunden; men ej for sit Liv med Rakkeren! Med hvilke Øjne skal denne ansee sig selv? Hvor skal han finde denne Selvagtelse, som er en Spore til Dyden og et Værn for den? Slavekaar - Slavesind! -

En human Regjering gjengav Slaven hans borgerlige Ære; men han vidste desværre ikke at fortjene dette ham hidtil ubekjendte - uattraaede Gode. Natmanden blev Natmand i sine egne Øjne og i Landalmuens med; ja han tiltog maaskee endog i Frækhed, Ladhed, Tryglerie og Tyverie i samme Forhold som hans forrige Næringskilder tilstoppedes. -

Hverken kuert af Tvang, Arbejde eller Næringsssorger, formerer Racen sig nu mægtigt; thi disse Mennesker lyde kun Naturens Bud, gifte sig, eller oftere, avle Børn uden Giftermaal, bytte Koner, løbe sammen, løbe fra hinanden og atter sammen. Børnenes Opdragelse bryder dem ikke; thi de give dem ingen; deres Opfostring ikke heller; thi Bondens Loft og Kjældere staae dem aaben, og denne vogter sig nok for at lukke. Endogsaa den ypperlige Anordning for Fattigvæsenet vide de at benytte og - misbruge, idet de - naar dem saa got synes - tvinge den Fattigvæsencommission, i hvis District de paa deres Vandring ere fødte, eller længst have havt Tilhold, til at forsyne dem med Bolig, Føde, Klæde, Ildebrændsel med mere. Her leve de i sorgløs Uvirksomhed, saae ikke, spinde ikke, samle ikke i Lader - det undtagen, som de trygle og stjæle sammen - men Bonden føder dem alligevel. De vandre trindt omkring i Landet, snart enkelte, snart i store Flokke, tilbette, eller i Benægtelsesfald - som dog sjældent indtræffer - tiltruer sig alt hvad de behage; fraadse og drikke indbyrdes 239 eller hos Hælere, af hvilke der blandt Bønderne findes nogle hist og her, som nedlade sig til at dele Rovet med dem. I afvigte Vinter, da mangen Huusfader sukkede for Brød, saaes hine dosinviis i 8 a 14 Dage fraadsende, drikkende, spillende, dansende indtil Forraaden var fortøt, og da atter udbrage for at brandskatte den fattige Landmand; og Skatten vovede denne sjældent at forholde dem. Af Erfaring kjender han deres Trudsel, og veed at de ere ikke tomme. Hvo som tvivler herom, vil jeg blot henvise til den rædsomme Mordbrand, som fandt Sted paa Højriis i Hammerum Herred sidst i Decbr. 1819 Klokken syv om Aftenen. Een paa Haveporten opslagen Seddel forkyndte Ejeren Herredsfoged Møller: at *hans Gaard afbrændtes, fordi han havde for Indbrud fængslet een af Banden den berygtede og frygtelige Johannes Axelsen, som beboer et af Fattigvæsenet opbyggt Huus paa Ørre Hede; "dersom" - hedder det til Slutning - "du nu lader Axel faae Roe, og giver hans Kone en Tønde Rug aarlig" (i egentligste Forstand Brandskat) "saa skal du ogsaa faae Roe, hvis ikke komme vi igjen med Blod!!"* Brandbulen var undertegnet med de ominøse Navne "*Peder Løve og Niels Ildtænder*" !!!

Det maae dog være paa den høje Tiid, naar Øvrigheden, som skulle sikre andre, ej engang selv er sikker; og Faren stiger som Banden yngler og formerer sig; som den drager mange andre løse og farlige Folk til sig, og som den endelig ved uskye Ryggeløshed virker høyst fordærveligen paa den sædelige Almue. -

Dette Onde hæves ikke ved de allerede eksisterende Anordninger; thi ingen Landmand - knap nok nogen Embedsmand - vover at anholde eller til Øvrigheden aflevere nogen af disse saa karakteristisk kaldte Kjæltringer. De hist og her imellem anstille Klapijagter nytte slet intet; *Vildtet* veed enhver saadan forud, og selv de som herom ere uvidende staae slet ingen Fare. *Jægeren er mere bange for Vildtet, end Vildtet for Jægeren*. Jeg har været Vidne til: at en heel Skare bevæbnede Bønder paa en saadan Jagt

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

forsigtigen omgik og undgik et afsides Huus; *thi just dette sad fuldt af Kjæltringer!* Om endog regulære Tropper opbragde flere eller alle disse Vagabonder - hvad da? hvor skulde de hen? i Fængslerne og Tugthusene? er der Rum til saa mange? og hvad saa? Løsslupne vilde de snart igjen oversvømme Landet og husere som tilforn. -

Vor vise Regjering, som saa kraftig arbejder for at raade Bod paa erhvert Onde, og som har viist, at den villig laaner Øre til Kyndiges Oplysninger, vil vistnok henvende sin Opmærksomhed til denne vigtige 240 Sag, og tage hvad der i bedste Hensigt maatte vorde talt - i nærmere Overvejelse. Allerede have flere klaget over Min Landeplage, hvoriblandt Pastor Zimmer i Fyens Adresse Avis No. 89. 1815- og en Anonym i samme Aars Avis No. 100; endelig samme Aar den lærde Jurist Etatsraad Jørgensen i Viborg i et særskildt udgivet Skrivt. -

Blandt de Forslag, som jeg deels paa Prent deels i Haandskrift har læst, deels mundtligent hørt fremsatte kjender jeg intet, som tilfreds-sillende løser den vanskelige Opgave: Eet gaar ud paa, at *indsætte alk Natmændsfolk i Tvangs- og Arbeids-Huse*; men uanset, at denne Forholdsregel uden Undtagelse sat i Værk torde være for haard - især hvad de yngre angaaer: saa vilde der udfordres flere nye Tvangshuses Opbyggelse; thi de gamle ere vel allerede fulde. Udgivterne vilde blive perennerende ja dertil foreges med Fangernes Formerelse; og endelig vilde et saadant Hjælpe middel ikkun være palliativt, og hen i Tiden sætte Regjeringen i end større Forlegenhed med disse farlige Mennesker, hvis Moralitet ved en saadan Sammenpakning og idelig Paavirkning og Smitte vist ikke forbedres. - Ligesaa farlige Følger vilde det have, om man - efter et andet Forslag - *af dem oprettede permanente Colonier paa Jyllands Heder eller andensteds*. Hvad vilde Enden blive? den er ej engang at see; men blot den nærmeste Følge? vi behøve kun at kaste vort Blik paa Forbryder-Colonien i Botanybay, for at ræddes ved ethvert Foretagende af denne Art. - Det er vel visere og ædlere at afsondre og sysselsætte Forbryderne, end at berøve dem Livet, men de maae aldeles ikke forplante sig; thi saa forplante de ogsaa sine Laster, Der er videre foreslaaet: *at fordele de fornemmelig i den nordre Deel af Ribe, vestre af Aalborg og nordre, vestre og søndre Deel af Viborg Stift concentrerede Natmændsfolk over hele Landet*; men det var kun at inoculere Kræften i de endnu uangrebne Dele, udbrede Byrden, forplante Smitten, og give Banden Leilighed til at speide, udsue, plyndre overalt. - At holde dem i Almuestanden for omsider at sammensmelte dem med denne, var vel af alle hidtil optænkte Planer den bedste som den simpleste; og efter denne er ligefrem den omtalte Forordning affattet, saavel som Hr. Etatsraadens Afhandling. Men den formodede Virkning udebliver; det forhaabede Resultat opnaaes ikke - Erfaring har allerede afsagt Dommen over et System, der grundedes paa subjectiv ædle, men objectiv urigtige Betingelser. -

Dog - at nedrive uden at opbygge, er ofte værre end at bygge slet; 241 thi anseer jeg det altsaa for min Pligt: til nøyere Prøvelse, muelig Omændring og Udvidelse at fremsætte hvad jeg over dette vigtige Anliggende haver tænkt. -

Jeg bygger paa den Grundsætning: at hiin politiske Sygdom - forældet og indgroet som den er - *ikke kan cureres uden radicaliter at udrøddvs*: Natmandsracen maae forsvinde til selve Navnet; thi saalænge dette vedbliver, vedbliver ogsaa Almuens Fordomme og hiins Laster. Det Natmandsbarn, som kjendes og kjender sig selv som et saadant, vil ogsaa ringeagtes og ringeagte sig selv, det er: forblive paa det samme lave Trin af fysisk og intellectual Forælding. Lysten til det vante frie, sorgløse Liv vil stedse seirnde forjage Arbejdsomhed, Nøysomhed og stadig Pligt opfyldelse. Vi maae sige, vi maae gjøre hvad vi vilde: Omløberen griber altid igjen til sin Pose og sin Stav, og vender tilbage til Landevejen. I fire Secler er Zigeuneren uforandret den samme, spaaer, tigger, bedrager, stjæler. Selv hvor hans Forælding ikke er aldeles umulig - som i Ungarn - vedbliver han dog Aar ud og Aar ind ubeblandet med andre sit usle Guldvaskerie. Han kan 242 forældes - det modsatte forbyde den evige Retfærdighed - derpaa giver sidstnævnte Land flere Exempler: ikke faae Zigeunere ere blevene Pibere, Tamburer og Hoboister ved de østerrigske Regimenter, ja een endogsaa Medlem af det keiserlige Capel. Men det er kun enkelte Undtagelser; Massen bliver i sin sædvanlige Fordærvelse: *Zigeuneren veed han er Zigeuner*, derfor vedbliver han at være det. "*Padden hopper i Pølen, sad han end paa en Guldstol*" siger Ordsproget, og Ordsproget siger sandt. Mange Erfaringsbeviser herfor tillader nærværende Afhandlings Omfang ikke, kun eet Exempel, som jeg selv har oplevet maae det tillades mig at anføre: En Natmand i Aarestrup her i Herredet, forsvandt engang som flere af hans, men fremstod igjen efter nogle Aars Forløb for som tilforn at flaae vore Hunde og Katte, rense vore Skorstene og Priveter. Paa Spørgsmaalet: "hvor han saa længe havde været?" fortalte han: "at han havde været i e *Sønden* (Holsteen) Hr. han kom i Tjeneste hos en velhavende Bonde, efter hvis Død han ægtede hans Enke, som naturligvis ikke kjendte hans Herkomst. "Men" - spurgte man - "hvorfør da nu her igjen som Rakker?" Svaret var Ord til andet saaledes: "A veed det hartad it Faar! *Hvad der er kommen af Sk...*" !!

At der dog herfra gives Undtagelser, og at der findes Rakkere, som ej allene ere tilfredse med (det ere vel alle) men endog stolte af sin Stand viser følgende: En Natmands søn i Dej bjerg begyndte at gaae omkring og sælge Hægter og andre Smaaating; yttrende for Faderen sin Tilbøylighed til Handelen. Denne søgte at fraaraade ham hiin Næringsvej og anbefalede ham sin egen Haandtering, som noget der godt kunde føde sin Mand. Sønnen blev ubevægelig, hvorpaa den opbragte Rakker raabte: *saa forlad da din Faders ærlige Haandværk, og bliv til en Kræmmer og en Kjæltring!* Dette er blevet til et Mundheld i Omegnen. - Enden er alligevel denne: Baade Rakker *uden-* og Rakker *med* esprit de corps er og bliver Rakker saalænge han maae. -

Jeg seer intet virksommere i det mindste intet gjennere Middel til det foresatte Øiemeds Opnaaelse end - Standens og Navnets fuldkomne Tilintetgjørelse. Man misforstaae mig ikke! Jeg mener ingen voldelig Udrøddelse som Guanchernes eller Caraibernes, ingen Fordrivelse som Jødernes af Spanien og Portugal, men *een af Regjeringen iværksat Foranstaltning til Natmandslægtens totale Indblanding med de øvrige Borgerclasser, bygget paa retfærdige Grundsætninger, og udført ligesaa vel 243 ved billige og lempelige som sikre og alvorlige Midler under stadigt Hensyn til det Heles Vel*. - Og efter dette Princip er det at jeg foreslaaer følgende:

1.

Paa een Dag, som forud allene er Herreds- og Byfogderne bekjendt, men som holdes aldeles hemmelig lige til Udførelsens Øjeblik, bliver over hele Landet alle boesiddende Natmændsfolk tilligemed de omvankende - samt alle andre Omløbere og Betlere paagrebne og førte til nærmeste Kjøbstæd, hvor Vaaning, Føde med mere i Forvejen og ligesaa hemmeligt er beredt til deres Ankomst. -

Dette Foretagende udføres vel af de civile Autoriteter, dog med fornøden Understøttelse af Militæret - alt under Amtmændenes Overbestyrelse. -

2.

Der anstilles nu Undersøgelser over denne sammenbragte Masse: undvigte Forbrydere afleveres til deres bestemte Steder; Fremmede Omløbere bringes ud af Landet; og alle indenlandske Betlere og Løsgjengere - som ikke høre til Natmandsslægten - henbringes til vedkommende Fattigdistricter til videre Behandling efter Anordningerne. -

3.

Af de tilbageværende egentlige Natmændsfolk, fraskiltes alle de som formedelst Alderdom eller legemlig Brøst ikke kunne ansees som arbejdsdygtige, og forsørges for Livstid i Hospitaller og Fattighuse. -

4.

Endvidere alle Børn fra syv Aars Alder af indtil femten. Disse opdrages i Opfostringshuset eller paa anden Maade besørgeres opdragne og oplærte af Regjeringen enten til Haandværker, Manufacturararbejde, eller maaskee - hvad Drengene angaaer - til Krigstjenesten. Der sørges af al Magt for at deres Herkomst kan forglemmes og de selv anbringes, hvor saadant kan skee, saasom i Kjøbenhavn og i de danske Colonier i Udlandet. -

244

5.

For de øvrige anlægges paa tvende ubeboede Øer - f.ex. Hesseløen og Hjelmen tvende Colonier: den ene for de arbejdsføre lovlig gifte eller ulovlig samlevende, naar disse sidste have Børn under syv Aar: den anden for alle arbejdsføre ugifte, eller dog ulovlig gifte naar disse sidste ej have Børn under syv Aar. -

a) *Den første Colonies Indretning og Bestemmelse.*

Der bygges Vaaninger til omtrent hundrede Familier, og til hver Familie udlægges et vist Stykke Jord til Havedyrkning. Der anlægges en eller anden Slags Fabrik, hvori eller hvortil Colonisterne visse Timer om Dagen maae arbejde (de øvrige Timer og hele eller halve Dage om Ugen have de frie til Havedyrkning eller egen Huusgjerning). Fabrikken bestyres af en Fabrikmester, og hiin saavel som Colonien i det hele af en Inspecteur som efter et vist Tidsrum afløses. Intet Slags Jorddyrkning, hvortil Trældyr udfordres, drives paa Colonien; men det nødvendige Korn - som er Koloniens eneste Indførsel - tilbringes den. Ingen Skole behøves, thi de Børn, som her fødes afgaae - naar de have opnaaet det sjette eller syvende Aar til ovennævnte offentlige Opfostring. De nærmeste Præster skulle for Betaling efter Omgang besøge Øen og holde Gudstjeneste. Et militær Detaschement under en Officers Commando ligger paa Øen for at holde Orden, forhindre Desertion af Colonisterne og al Samkvem med Uberettigede. -

b) Den anden Colonies Indretning og Bestemmelse vilde være liig den førstes; kun maa begge Kjøn boe afsondrede fra hinanden. Giftermaal tillades, men de saalunde giftede flyttes da til den første Colonie. - Omkostningen til begge Coloniers Anlæg og Vedligeholdelse udredes - for saavidt Fabrikkerne intet Overskud eller intet tilstrækkeligt skulle afgive - saaledes: Alle Fattiggasser i Danmark afgive een gang for alle 10 p. C. af deres *Beholdning*; og de aarlige udforderlige Omkostninger repareres paa samme Gasser efter Hartkorn eller Folkemængde. -

Om en 50 a 40 Aar ville Colonisterne rimeligen næsten alle være bortdøde, Hensigten opnaaet, og Indretningen altsaa overflødig; med mindre den skulde findes saa nyttig og hensigtsvarende, at den kunde gjøres permanent for andre Omløbere og Forbrydere; hvilke ved 245 saadan Afsondring, nyttigt og stadigt Arbejde, taalelig Levemaade og viis Behandling vilde baade være mindre farlige for deres Medborgere og selv nærmere ved en Forbedring, som i de nu bestaaende Forbedringshuse ikke vel er muelig. -

Dersom ovenstaaende Midler nøyagtigt bleve iværksatte da formener jeg at den forønskede Hensigt i en Menneskealder uden Uretfærdighed vilde vorde opnaaet. Jeg siger *uden Uretfærdighed*; thi den eneste tilsyneladende Haardhed: den at *tage Børnene fra Forældrene* er i Grunden en Velgjerning især for de første; og den maae kjende meget lidt til hiin raae og for næsten alle blide Følelser afsløvede Menneskerace, der ikke skulle vide: at det højeste man i Almindelighed her haver at vente, er kun en instinctmæssig Omhue hos Moderen for sit Barn, saalænge dette dier hendes Bryst. Kan noget mildere Middel udfindes, da gribe man dette! hvis ikke da troer jeg sikkert, at hvis ovenbeskrevne Plan med Fasthed begyndtes og fuldendtes, vilde den skadelige, farlige og især i moralsk Henseende beklagelsesværdige Natmandshorde i en temmelig bestemt Tid forsvinde, idet den ikke grusomt udrøddedes, men lempelig sammensmeltedes med det øvrige Borgersamfund. For den end ufødte Afkom vilde Adgang aabnes til alsidig Forælding, og det ved Fordom paatrykte Skjændselsmærke for evigt udslettes, Samfundets Grundvold og Støtte Almuen befriedes for en uværdig og trykkende Beskæftelse, for idelig Overhæng og idelig Frygt og en ædel Regjering for den smertelige Nødvendighed uafadelig af straffe Ulykkelige, hvem indgroet Fordom hos andre og indgroet Vane hos dem selv, ligesom fremtvinge til evig Krig mod Staten og dens Love. -

Thorning, i Aaret 1820.

Forslag til Redningshuse for faldne Piger

Dersom nogen Synd allerede her i Livet faaer sin Sold i knuget Maade, da er det vel den, hvis Tilløkkelser ere de vanskeligste at modstaae, og hvis Følger ere de haardeste for det svagere Kiøn. Der behøves ingen Romanskriivers, ingen Tragøediedigtters Phantasie, til at male de Elendigheder, der ere Skiøgens almindelige Lod. Der gives ikke i Ideeverdenen nogen Jammerscene saa skrækkelig, som de, disse Ulykkelige i tusindviis opføre for vore Øine i den virkelige Verden. Hvor mange see vi ikke daglig, i Fortvivlelse, at ende et foragtet og qualfuldt Liv? Hvor mange henslæbe et, endnu qualfuldere, i Pesthuse og Daarekister? Hvor mangen - kort forhen blomstrende - Pige hensegner nu en fuul og hentæret Skiændsel i det Land, som fødte hende til huuslig Dyd og Lykke, blandt de Mænd, som i Kys indaandede hende Fordærvensels Gift, og styrtede hende saa værgeløs ned i Lasternes Afrgrund? Der gives paa Verdens store tragiske Skueplads ikke nogen Ulykkelig, der saa vel behøver vore Taaerer - Der gives ingen Synder, der saa høit raaber om vor Forbarmelse; og saalænge Staterne taale den paphiske Venus's Templer, burde de vel ogsaa tage sig af hendes arme Præstinder, og ikke lade dem, Hig Offerdyr, hielpeløse pines og døe. - Englænderne have deres Magdalene-Kloster, hvor de betale noget lidet af deres Giæld til Menneskeligheden. Vi Danske have engelske Klæder, engelske Heste, engelske Vogne, og hundrede engelske Daarligheder: skulle vi ikke kunne have en saadan engelsk Veldædighedsanstalt, som han vilde skue med Velbehag, - han den gode Hyrde, der frydes over et forvidtet Faars Frelse? Disse Linier være et Forsøg, om der behøves mere end et Vink til det godmodige danske Folk, for at gjøre en Begyndelse til denne menneskekærlige Stiftelse.

247

A.

Redningselskabet's Oprettelse.

Dersom nærværende Forslag finder tilstrækkeligt Bifald, da formener jeg, at et Selskab, som maatte arbeide og samvirke til dette Formaal, lettest kunne organiseres paa følgende Maade: To eller flere Mænd - helst i Hovedstaden - maatte forene sig og raadslaae om Sagen; og derpaa udsende Subskriptionsplaner til Indtrædelse i Selskabet, Indskud og Contingent. Naar et vist Antal var fuldt, kunde en Generalforsamling holdes; i denne maatte da Overbestyrere og Bestyrerinder vælges, hvis Pligter det blev: at sørge for Stiftelsens Opbygning; Valget af de under Litr. B. nævnte Forstanderinder o.s.v.; Lemmernes Optagelse; periodiske Besøg i Stiftelsen, og Opsyn dermed; Regnskab, saavel for Stiftelsens Bestyrelse og Fremgang, som for dens Oeconomie, hvilket blev Selskabet at forelægge ved hver aarlig Generalforsamling.

B.

Redningshusets Beliggenhed og Indretning.

Dets Beliggenhed burde ei være i selve Hovedstaden, for at fjerne Faren fra dem, der optoges til Forbedring: ei heller for langt derfra, for des lettere at kunne findes af de Ulykkelige, som maatte tyde dertil. Stedet burde altsaa vælges i en stille Egn, 1 a 2 Mile fra Staden.

Huset maatte indrettes til 16 a 24 Medlemmer, hvoraf ethvert maatte have sit særskilte Værelse, og der opholde sig afsondret fra de andre - undtagen ved Middagsspisningen og Andagstimerne. Der maatte følgelig være et fælles Spiseværelse, og et for offentlig Andagt. En Have burde heller ikke mangle.

Huset maatte have to Forstanderinder (den ene subordoneret den anden) hvis Pligt det var: at være tilstæde ved Spiisningen og Gudstienesten; at holde uafslædt Opsyn med Lemmernes Forhold; at holde dem til Arbeide, Orden, Reenlighed - kort, at forestaae deres moralske Forbedring. Desforuden maatte ansættes en Huusholderske og tvende Portnere.

Til Forstanderinder kunde maaskee vælges fattige - men til dette Embede duelige - Enker, helst Embedsmænds, da baade disses Pensioner ville hielppe paa Lønningerne, og smaatafagte Enker faae et bedre Udkomme - dem selv og Staten til Gavn.

248

Nærmeste Læge maatte være Stiftelsens; - Sognets Præst eengang ugentlig holde offentlig Gudstjeneste der, samt i Forening med Forstanderinderne virke til Stiftelsens Øiemed.

C.

Lemmernes Optagelse, Behandling og Udgang.

Det maatte bringes til Kundskab, hos hvilken eller hvilke af Bestyrerinderne, de som attraaede at optages i Stiftelsen, kunde melde sig; hvor da enhver, uden Forskiæl, - naar hun enten var et forført eller et offentligt Fruentimmer, maatte tilstædes Adgang til Stiftelsen. Det forstaaer sig, at hendes Sundhedstilstand først maatte undersøges, og Forholdsregler derefter tages til hendes Helbredelse, om hun befandtes syg.

En Maaned eller længere maatte hun optages i Redningshuset paa Prøve; og naar hun efter den Tids Forløb befandtes qualificeret til endelig Optagelse, indlemmes blandt de øvrige med - hensigtssvarende Formaliteter.

Lemmernes Tid burde deles mellem Arbeide, Underviisning og Andagt; een Dag om Ugen bestemmes til denne. En vis Tid af Dagen anvendes til Recreation, f.Ex. i Haven - den største Tid til almindeligt Arbeide; den mindre til privat, samt hvad derved fortientes, henlægges til enhvers endelige Udgang af Stiftelsen.

Lemmerne kunde skifteviis hielppe Huusholdersken i Madlavning, Vask o.s.v.; hvilket vilde tiene dem baade til behagelig Afvexling, og nyttig Underviisning for Fremtiden.

Straffene for Dovenskab, Forsømmelighed og andre mindre grove Forseelser, kunde bestaae i Udelukkelse fra Huusholdningen, den offentlige Middagsspiisning og Gudstienesten.

Ingen maatte forlade Redningshuset eller dets Omkreds før den endelige Afgang derfra, og ingen Uvedkommende have Adgang i Huset, eller tilstædes Sammenkomst med nogen af Lemmerne, uden Forstanderindens Tilladelse, og i hendes Nærværelse. - Hiint Forbud især anseer jeg for saa vigtigt, at om nogen fandt Leilighed til at overtræde det, burde Stiftelsen for stedse være tillukket for hende. Thi uden fuldkommen stræng og langvarig Afsondring fra Synderindens forrige Verden, vil hendes Gienfødelse ikke være mulig.

Forbedringstiden kunde maaskee ansættes til fem Aar eller længere; 249 thi den fuldkomne Forandring, som Afsondring, Eensomhed, Arbeide, Formaning og Andagt maaskee ikke allene ere istand til at bevirke, den skulde Tiden - som forandrer Alt - fuldføre. Naar et Lem da, efter Forstanderindernes, Præstens, Bestyrernes og Bestyrerindernes Kiendelse, fandtes moden til igjen paa egen Haand at gaae ud i Verden: maatte denne Act foretages med megen Høitidelighed til kraftig Virkning, saavel paa den Udgaaende, som paa de Tilbageblivende. Der maatte f.Ex. holdes en Tale, hvortil Emnet - efter mit Tykke - kunde tages af Fortællingen om Synderinden Joh. 8.; ligesom faa Texter vilde være mere passende, end den faderlige Formaning: "*Gak bort, og synd aldrig mere!*" -

I Henseende til den Udgaaendes Skiæbne i Fremtiden, da maatte der sørges saaledes for den, at hun ikke skulde udstødes raadvild og huusvilk, og af Mangel styrte sig paa ny i den Elendighed, hvoraf hun var udrevet. Kunde hun givtes bort, da maatte medfølgende lidt Medgift. Havde hun Familie eller Venner, som kunde, vilde, og vare værdige til at modtage hende, kunde hun overleveres til dem. I andet Fald maatte sørges for, at hun, forsynet med de nødvendige Klæder, fik en god Tieneste - helst borte fra Hovedstaden, og paa intet offentligt Sted, at saadant ei anden Gang skulde vordes hendes Dyds og Lyksaligheds Grav.

D.

Om Midlerne til Redningshusets Oprettelse.

Da man ikke kan gjøre sig noget bestemt Haab om, at Penge, som indkomme ved frivillige Bidrag, ville være tilstrækkelige: kunde Selskabet vel næppe handle bedre, end naar det androg saa vigtig en Sag for selve Tronen, at Landets kongelige Fader ved et Lovbud ville komme sine velsindede Børn til Hielp. I saa Fald torde jeg allerunderdanigst gjøre Forslag til følgende Afgifter, som allene skulde lægges paa Fornøielser, Forlystelser, Daarligheder og Laster. Den gode Borger vilde intet miste, og Moraliteten vinde paa tvende Maader.

1) Da Klubber og dramatiske Selskaber blot have Samlivets Glæder til Formaal, da de fordre ikke ubetydelige Udgifter af alle Deeltagerne, burde ingen af disse undslaae sig for at afgive en liden Skiærv til saa veldædig en Foranstaltning. Man kan vel endog føle sig forvisset om, at intet Lovbud ville udfordres til at formaae de meest dannede 250 Statsborgere til at udøve saa ædel en Daad; og det saameget mindre, som alle disse Selskaber stedse sees med gavmilde Hænder at husvale de Fattige.

Flere Byer - eller rettere - Minoriteten af deres Borgere see sig istand til at opbygge Privattheatre, der maaskee koste ligesaa meget, som den foreslagne Stiftelse: man kan ikke troe, at nogen Actiehaver vilde krympe sig ved at bidrage en 10de, en 20de eller en 100de Deel af det, han anvender paa sin Fornøielse - til den lidende Menneskeheds Tarv. Man kan ikke formode, at den, som hengiver 10 Rbd. for at fælde Taaer ved opdigtede Ulykker, skulle vægre sig ved at udgive 1 for at lindre de virkelige. Man bør ikke tænke, at Eulalia Meinau skulde være en Dannemands Hierte nærmere, end de Ulykkelige, der vrimele paa vore Gader; eller at hiens forstilte Anger skulde gjøre et dybere Indtryk, end de alt for sande Nag og Qualer, der jage Skarer af Elendige i Døden.

2) Enhver Mand, som er istand til at ernære en Familie, er efter Naturens Love forbundet til at forplante sin Slægt, og, efter Statens, til at forplante og opdrage den, paa en med dens Tarv overensstemmende Maade. Den som alligevel - uagtet han var istand til at gjøre disse Fordringer fyldest - henlever ugift, han forsynder sig baade mod Naturen og mod Samfundet, og paadrager sig desuden den sielden ugrundede Tanke: at han opfylder Naturens Bydende paa en Maade, som, i det den strider mod Samfundets Love og Tarv, tillige illuderer den førstes Befalinger, og skuffer dens Øiemed. Det er ikke allene rimeligt, men vist, at Pebersvendenes tiltagende Antal staaer i Forhold til Skiørgernes; og at hines Udsvævelser bidrage meest til at forstørre de Elendigheder, vi ved nærværende Forslag ville afhjælpe. Det er altsaa billigt, at de mulcteres for Restanserne af de Skatte, de ei ville svare Naturen og Staten. - Hvo der skulde regnes til de skattepligtige Pebersvende, er let at bestemme ved den Formel: *Enhver som har Alder og Formue til at ernære en Familie*. Men hvad enhver i Forhold til sin Formue skulde yde, vilde - skiøndt lidt vanskeligere - dog ikke være umuligt at fastsætte.

3) Da Staterne hidtil have haft deres Aarsager til at taale Bordeller, burde nærmest disses Værter og Værtinder aarlig afdrages endeel af deres skumle Profit: at saaledes de, som leve af Lasten og for Lasten, kunne tvinges til at arbejde for Angeren og den tilbagevendende Dyd. 251 4) Enhver, som besvangrer et Fruentimmer, maatte - foruden det Loven ellers bestemmer - afgive en Mulct til Redningshuset; var han gift, maatte han give en saameget større.

5) Alle Tracteurer, Billardholdere og andre, som nære Lediggang og Forlystelsessyge, burde beskattes, saavel for at hielpe til benævnte Indretnings Fremme, som for at vanskeliggiøre dem deres for Ungdommen skadelige Næringsveie.

6) Endelig burde alle fremmede Virtuoser, Kunstnere, Giøglere 252 o.s.v. ved deres Udreise af Landet aftrækkes endeel af den Told, de lægge paa Folkets Nysgierrighed og Hæng til Forlystelser. -

Der kunne vel tænkes adskillige andre Paalæg f.Ex. paa fremmede Luxusartikler, slibrige Bøger o.fl.; men de anførte maa være nok for at vise Tendentsen i dette Skattesystem.

Her er da Forslaget kortelig udkastet. Meget kunde vist forbedres, forandres, udvides, naar det kommer til en Udførelse, som Forfatterens lave Standpunkt, og snevre Virkekreds blot tillader ham at ønske.

De Indvendinger, der i moralsk og oeconomic Henseende kunde gjøres, ere deels i Forslagets Fremstilling selv besvarede; deels saa ubetydelige, at det ei var værd at besvare dem, førend nogen skulde faae det Indfald at opkaste dem.

Oh nu I danske Mænd og Qvinder! med bankende Hierte sender jeg denne Tanke ud iblandt Eder. Skal det være mere end en kort Berusning, som opfylder min Sjæl? Skal det være andet end et Digt, et sværmerisk Haab, som trænger sig ud af mit svulmende Bryst? Ville I berede Eder selv den himmelske Fryd, at frelse tusinde fra Fordærvelse? at leve i ædel Daad, naar eders Legemer ere forsvundne fra Jordens Overflade? at vedblive i Aarhundreder at aftørre Taarer, naar eders egne forlængst have ophørt at rinde? Er der ingen Tilløkkelse i det Haab, at kunne lede et forvidlet Barn tilbage i en trøsteløs Families Arme? Er der ingen Glæde i den Bestræbelse, at drage en fortvivlet Medskabning tilbage fra Lasternes Afrund? Du Kolde! som smiler ad den Ild, hvormed jeg taler, hvad om Dit Barn engang skal marts af Samvittighedens Ild, fordi Du tillukkede din Haand og dit Hierte? Du Rige! som lader haant om et Værk, der ikke her vil bære dig Renter, hvad om en nu usavnet Skiærv vilde redde dit Barnebarn fra Undergang? Du Mand, Du Olding! som har mangel Ungdoms Letsindighed at afsone, Du Dannemand, hvis fromme Hierte ikke tillader Dig at kaste den første Steen paa en falden Synderinde: Du Danneqvind! hvis Dyd en bedre Skiæbne har bevaret: Du lykkelige Hustru! som ved din Husbondes Haand undgik de Klipper, paa hvilke dine arme Søstres Dyd har strandet! Er der intet Rum i eders Hierte for de Elendigste af alle Ulykkelige? Du Ægtemand, som trykker din kiere Datter til dit Faderbryst! med samme Fryd have tusinde Fædre omfavnet de uskyldige Glutter, som nu ligge Forraadnens 253 Bytte og Fortvivlelsens Rov. Du ømme Moder, som med Glædestaarer kysser din smilende Spæde! saaledes have tusinde Mødre kysset de Engle, som Lasten siden krystede i sine qvælende Arme. Saa fauert som din Yndlings, blomstrer mangel Kind, der siden skal blegne under Vellystens giftige Aande.

Oh I, den himmelske Læres Tienere! af eders Anseelse, af eders Veltalenhed, af eders Exempel, af eders Kierlighed venter den lidende Menneskehed den første, den kraftigste Bistand til et Værk, hvorfor ubaarne Slægter ville velsigne eders Minde!

254

Endnu en Mindelse om Redningsanstalter for faldne Piger

Det er nu tolv Aar siden jeg i Minerva, Januarhæftet, førstegang bragde et Anliggende paa Bane, der ikke kan være nogen Menneskeven ligegyldigt: *om forførte, i Fordærvelsens uudgrundelige Svælg nedsynkende, Kvinders Frelse*.

I disse tolv Aar har Vellysten uforstyrret vedbleven at fortære sine ulyksalige Offere. Hvor mangel en fortvivlet Sjæl kunde i dette Tidsrum været frelst, om Forslaget havde fundet Bifald til virkelig Udførelse? Men Alt er bleven ved det Gamle: Vandet har, som tilforn, druknet den hjælpeløse Anger, og Pesthuset modtaget de raadnende Legemer; uden at nogen Haand - maaskee kun faa Hjerter - have rørt sig til de allerbeklageligste Medmenneskers Frelse.

Ikke langt fra det Huus, hvor Druknele henlægges til Skue; hvor Faderen kan genkende den forlorne Datter, Moderen det Barn, hun engang med det gladeste Haab nærrede under sit Hjerte, og ved sit Hjerte, hvor Forføreren kan gjense det væmmelige, af Voldsøden saa frygteligt vanhældede, Ansigt, der engang i Ungdoms Fylde og Uskylds Ynde opflammede hans vilde Lyster - ikke langt fra denne rædselsfulde Vraa er nu siden opført en kostbar og glimrende Anstalt for *Legemets Renselse*. - Langt fra mig at ville nedværdige en i og for sig selv vakker og nyttig Indretning; men Vejen til Badehuset falder tæt forbi *Lighuset!*

En gjæv Dannemand bebudede, i Foranledning af hiint mit Forslag, "at en saadan Indretning allerede var paatænkt, og kunde ventes istandbragt;" men der ventes endnu!

Hvorfra skulle Pengene komme? det er Knuden, som neppe vorder løst ved *privat* Magt. Frivillige Gaver ville neppe stige til en Sum af 20 à 30,000 Rbdlr. eengang for alle; og derforuden en 8 à 10,000 aarlig.

Om endogsaa hver, som udgiver et Par Mark i Badehuset, afgav et 255 Par Skilling til Redningshuset: det vilde kun lidet forslaae; men retfærdige Paabud fra den lovgivende Magt ville lettelig bringe Planen til Modenhed.

Jeg vovede hiingang at paavise adskillige Kilder, hvoraf hele Afgiften uden Tryk og uden Ubillighed kunde øses. Een eneste vilde desvaerre- og desbedre - findes riigholdig nok.

Der fødes i det egentlige Danmark omtrent 5,000 Børn udenfor Ægteskab; i det ringeste til 4,000 af disse udlægges Barnefædre. Var det vel haardt eller uretfærdigt at belægge denne Brøde mod Religion, Moral og Stat med passende Pengebøder? Aabenbart Skriftemaal og Fængselsstraf er gaaet ud af Brug - skulde en Forbrydelse, der sætter paa Spil, og oftere ganske forspilder nogle tusinde Pigers Velfærd, der berøver nogle tusinde Børn faderlig Opdragelse, og kaster dem halvfremmede, heel hussvilde, betegnede med et skæmmende Fødselsmærke, ud i Verden; der beskatter Communerne, og vælter Bøderne over paa Ægtemænd og Familiefædre: skulde - siger jeg - en saadan Forbrydelse gaae ganske uændset hen? - Det arbitrære Alimentations-Paalæg er næsten altid utilstrækkeligt, og Mangfoldige vide endogsaa at unddrage sig dette. I enhver Menighed gives der Karle og Ægtemænd, som have 1,2,3,4 uægte Børn at skulle forsørge; kan Een af disse faae en halv Snees Daler, skal det kaldes godt - de Andre? Faderen erklærer, han har Intet at betale med, uden sin liderlige Krop - vel! saa kan han et Par Dage spæge Kjød med Vand og Brød (om intet Bedre kan have) og dermed er den Ting jevnet. Var det ubilligt: om Enhver, der sætter Slegfredbørn i Verden, og med det samme arbejdede paa Mødrenes Fordærvelse, afgav en Kjendelse til Redningshuset for forførte Piger? Om Ægtemanden, den rige Pebersvend, den Velhavende, den Fornemme paalagdes forholdsmæssig større Mulcter? To Rigsdaler for den fattigste Bondekarl, eller Haandværksvend, var visselig ikke formeget. - Her er Penge nok til mere end eet Redningshuus.

Maatte disse Linier dog komme for Øjne, der vaage over Landets Vel! Maatte de trænge didop, hvor der er baade Magt og Villie!

Men jeg seer Somme, med suffisante Smil og Rynker paa viidsomsfulde Pander, trække paa Skuldrene: "Præstepladder! Philantropie! romantisk Følsomhed! I London, der kan Sligt maaskee behøves, men her?"

Saamænd, mine Herrer! De kunne sige til mig som *Don Juans* 256 Forbillede til sin enfoldige Tjener *Sganarell*: "Hélas, maitre sot! vous savez que je vous ai dit, que je n'aime pas les faiseurs de remontrances -- songeons seulement à ce qui peut nous donner du plaisir!" Som De behager! tænke De paa deres Fornøjelse! men tillad Andre at tænke paa de ulykkelige Offere for denne Fornøjelse! Ak! der ere alt for mange af dem; og Somme ville mene, at der ikke findes ulyksaligere Væsnere, end dem, der opoffre sig til et vist Slags Fornøjelse.

Den Tid vil komme - Gid den kun ikke maatte være for langt borte! - da den vaagnende Anger finder et Fristed, og Dydens atter opluende Gnist ikke længere slukkes i Hovedstadens Canaler. - Den vil komme. Man høre kun, hvad min Ven *Peer Spillemand* (der med al sin Spydighed dog ikke er ganske hjerteløs) har meddeelt mig af Nisseavisen for 1928! Denne Artikel lyder saaledes:

"Tredie Søndag efter Trinitatis fejrede det kjøbenhavnske Magdalenehuus sin Stiftelsesdag. Da dette var den eneste Dag om Aaret, paa hvilken Uvedkommende tilstædes Adgang, vare Billetterne - som kun uddeles til Embedsmænd og deres Koner - allerede 14 Dage iforvejen optagne. Det var et imponerende Syn, da Magdalenerne - alle beslærede og klædte i Haabets Farve - med deres værdige Forstanderinde i Spidsen, indtoges deres Plads i en Halvkreds foran Alteret. Med dæmpet Røst, under Ledsgælsel af Orgelet, istemmede de af den ny Psalmebog:

"Gud og Fader! jeg har syndet,
Jeg er sunken dybt i Dyndet;
Lystens Strømme rev mig ned.
Jeg er haanet allevegne,
Fremmed selv for mine Egne;
Frels mig for din Miskundhed!"

(Davids 69de Psalme paraphaseret.)

"Derpaa besteeg Præsten Prædikestolen, som er lige over Alteret; hans Thema, i Overensstemmelse med Evangeliets Slutning (Lucas 15, 10), var: "Synderens Redning - Glæde i Himmelen og paa Jorden." I det Øjeblik, han sluttede sin Tale, intonerede et usynligt Chor fra Orgelet ovenover Prædikestolen:

"Min Sjæl, priis Herren! opad hæv dit Øje,
Op til Forbarmeren udi det Høje.
Saa højt sig Himlen hvælver over Jorden,
Saa vidt fra Vest er Øst, og Syd fra Norden
Bortfjerner han vor store Syndegjæld,
Og renser os i bundløst Naadevæld." o.s.v.

(Davids 103die Psalme.)

"Nu kom det meest rørende Moment i hele denne hellige Act: Præsten traadte bag ved Alterbordet, tre af Magdalerne nærmede sig langsomt og knælede paa Fodtrinet (det var dem, der nu skulde forlade Stiftelsen). Efter en inderlig Formaningstale over Frelserens Ord: "Gak bort, og synd aldrig mere!" bød han de Knælede at rejse sig, nævnede enhver af dem ved Navn og sagde: "N.N. træd atter ind i det menneskelige Selskab! Din Anger har gjengivet Dig din Ære - bevar din gjenvundne Dyd!" Derpaa traadte Forstænderinden til, og idet hun aftog Sløret, sagde hun: "Viis Verden dit Ansigt, som Du nu tør vise Himlen dit Hjerter!" Og deres Ansigter, blussende vædede af Taarer, udtrykte virkelig den reneste Glæde."

"I den store Forsamlingssal modtoges den Ene af en gammel hæderlig Matrone, til hvem hun af Directeurerne var fæstet i Tjeneste; den Anden af sin Moder, der andengang trykkede sit frelste Barn til sit Hjerter; den Tredie af - sin Brudgom, en agtbar Haandværker, der tilforn havde kjendt og elsket hende, under hendes treaarige Ophold i Stiftelsen jevnlig erkjendte sig om hende, og paa Grund af de fordeelagtigste Vidnesbyrd - tilbød hende sin Haand."

"Velsignet være den kongelige Stifters Mind!"

258

Om Herredsfogdernes Bopæle

Der er intet meer naturligt, end at en *Embedsmand boer i sin Virkekreds*. Amtmanden boer i sit Amt, Præsten i sit Pastorat, Byfogden i sin Bye; men nogle Herredsfogder boe i den ene Ende af deres District, Nogle reent udenfor dem. Herredsfogden er til for sin Jurisdictions Beboere - disse ikke for ham; hvad var da billigere, ja i mange Tilfælde nødvendigere, end at han boede iblandt dem, hvis Tarv han skal paasee og beskytte, og hvis Legalitet han skal kontrollere?

Her boe i Jylland Herredsfogder, som - vi ville af visse Grunde ikke sige: at de selv have 4, 5 Mil til Mange af deres Districtsbeboere; men disse have det dog til hine. Her gives Tusinder, som med Sandhed kunne sige - at de skulle syngede det, kan man ikke vente, med mindre Melodien var i Mol - "Skilt fra Dig ved Bølger, Bjerg og Dale". Hvilke Besværligheder, ja ofte uovervindelige Vanskeligheder - vi ville her gandske tilsidesætte de mange andre Retstilfælde - f.Ex. i Politiesager, der fordrer snar Afgjørelse uden Tids- og Arbeidsspilde! Een finder sig nødsaget til at lade et forsømmeligt, et opsætsigt Tyende afstraffe eller tvinge til sine Pligters Opfyldelse; dette indtræffer derhos i en meget travl Tid; og han maa spille en heel Dagmaaskee to - fra dette Tyendes Arbeide, fra sit eget, fra flere af sine Tyendes, istedetfor at den halve Vei kunde sparet ham den halve - ja vi kunne ofte antage - den dobbelte Tid. Hvo taber da almindeligt meest herved? *Fornærmeren* eller den *Fornærmede*? Den sidste seer sig virkelig med Hensyn hertil ofte, om ikke tvungen, saa dog foranlediget til at lade Sagen falde, give sin lovlige Ret bort, udsættes for hyppigere og grovere Fornærmelser, og give andre Tyender en Slags passiv Opmuntring til at efterfølge det heldig givne Exempel. Ja, allene den Omstændighed: at det er vel vitterligt for Tyendet, hvormeget Hosbonden - formedelst den fjerne Afstand fra Dommeren - krymper sig ved at paatale ikke alt for store Forurettelser, da Reiser og Arbeidsforsømmelser staae i et skjærende Misforhold til Erstatningen, 259 dette ei allene kan opmuntre, men i uopregnelige Tilfælde virkelig leder mindre veltænkende Tjenestefolk til at dovne, forsømme, trodse. Hvo, der kjender Noget til den jydsk Almues Tyendeklasse, kjender den lidt vel store Frihed - Skjødsløshed, Lige gyldighed, eller hvad man vil kalde det - i Jydernes practiske Bondepædagogik; hvo der kjender det, næsten uden Undtagelse, almindelige Forhold mellem den jydsk Bonde og hans Tjenestefolk, der temmelig nøie ligner det, der i Revolutionstiden fandt Sted mellem Ludvig den 16de og Nationalconventet,* den vil vistnok ogsaa erkjende den lidt glædelige * 260 Sandhed, at en Hosbonde og en Madmoder, ved den lange Afstand fra Herredsfogden, sættes i en endnu tungere *Afhængighedstilstand*.

Der gives Egne i Jylland, hvor Landets Konge sees oftere end Herredets. Dette er ikke *allene*, men dog *tildeels* en Følge af Herredsfogdens ecateriske Standpunkt. Hvem see de da? Hans Fuldmægtig, som da betragtes, som omtrent samme Ærefrygt som Pavens Legat i de catholske Lande. Det Udtraal: "*Der kommer Fuldmægtigen!*" electriserer stærkere end det: "*Der kommer Kongen!*" Han betragtes, om ei som *almægtig*, saa dog som *saare mægtig*. Men stundom see de og Een minorum gentium, en Skriverkarl, som ei er constitueret, ei engang har taget juridisk Examen. Stundom see de, istedetfor Herredsfogden, endog Sognefogden; og dette er virkelig ikke det ubehageligste Syn. Denne Herredsfogdens - med sjældne Afbrydelser - bestandige Usynlighed (undtagen paa Thinget og Contoiret) er for ham- og følgelig for Beboerne ligesaa - i mange Henseender saare mislig, han er og han bliver Fremmed for Sine; han er vel endog mere hjemme i den fremmede Jurisdiction, i hvilken han boer, end i sin egen; han maa især i Politievæsenets mange Grene, hvad f.Ex. angaaer Veivæsen, Natlieie, Sviir, Vinkelkroer, Slagsmaal m.v., sjelden vente andre Oplysninger, end dem han kan faae leilighedsvis i offentlige Blade, hvor han vel allernødigt vil see dem; hvor han maaskee altsaa *overseer* dem, hvis han tør, eller - som ei har været uden Exempel - søger at indhulle dem i det forrige bekvemme Mørke.

261

Om Legestuer

Der gives Forbud mod disse, Indskrænkninger i dem, Mulcter for dem; men det gaaer endnu stedse med Legestuerne, som med saa mange andre Anomalier; Bissekræmmere gaae deres gamle Gang, omstreifende tydske Haandværkssvende trygle som før, etc. etc. "Der ere mange Ting under Himlen" - troer jeg Shakespeare siger - "som man ikke drømmer om" (nemlig paa Jorden). Vi kunne localisere dette, og sige: "Der ere mange Ting i Jylland, som man ikke drømmer om" (nemlig i Kjøbenhavn).

Den humane og velmeente Yttring: "Hvorfor maa Bonden ikke ligesaa vel mere sig ved Dandslystighed som de Høiere?" har jeg ofte hørt, og aldrig modsagt. Men vide I, alle mine kjære Læsere: hvad en *Legestue* er? Vide I det, alle I kjære Jyder? Jeg tvivler. Men jeg vil sige Eder det.

En Legestue er et Institut, en Pensionsanstalt, en Skole, hvor der undervises i Sviir, Slagsmaal og Horerie.* Det er en Klub, hvis Medlemmer bestaae af Tjenestefolk og Børn, som Intet bidrage til Fruekirke, men dog til at fylde i Kirkebogen den Rubrik om uægte Børns Fødsel. Det er en Restauration, hvor Værten hastigt og fordeelagtigt * 262 afsætter sin hjemmelavede Brændeviinsgeist.* Det er en Recreation hvor man rigtignok ikke udhviler sig fra Dagens Arbeide, men hvorfor man dog ved Nattens Ende vender hjem, for at recreere sig næste Dag ved den velsignede Søvn. Det er en Congres, paa hvilken der forhandles sjelden om Fred - men som oftest om Krig.** Det er et Gymnasium - jeg troer, Gymnasium kommer af *Gymnos* - i hvilket Bondeungdommen oprykker fra Elementarskolen for at erhverve sig practisk Færdighed i den høiere Gymnastik, ja selv under den primære Skolegang og Præstens Veiledning til Confirmationen finde Mange Leilighed til at skride frem foran deres Alder, og frekventere mangt et frugtbringende Cursus i Experimentalphysiken.

Men nok af Ironie! Sagen er i sig selv saare alvorlig. Ungdommen forfører og forføres til flere Slags Udsvævelser, til Ødselhed, Dovenskab, Selvraadighed; Hosbonden lider i oeconomisk Henseende umiddelbart og haardst herved; han maae savne sit Tyende ved den ene Dags Arbeide, og see det trængt og sludskende ved den andens. Hans Kone kan - nok bebyrdet alligevel med smaae Børn, med temporær Ildebefindende - faae Lov til endnu at belæsse sig med Pigens Arbeide - Manden med Karlens. Han maae finde sig i, at denne tager een af hans Heste - vist ikke den sletteste- og tumler den i Vaadt og Tørt fra een Bye til en anden - thi ofte maa to, tre Legestuer besøges i een Nat. At ville

ophæve, ja blot at tale imod disse jydsk *Saturnalier*, var det samme som - ingen Tjenestefolk at kunne faae eller holde. De romerske Saturnalier vare kun en saare kort Spas, et Par Dages Maskerade, * 263 en haanende Parodie; men vores ere permanente, en umaskeret haanende Trods af Tjenere mod Herrer. I et Arrondissement af 4 à 5 Sogne veed jeg, at der fra Mikkelsdag til Nyaar - 3 Maaneder, 90 Dage, har været holdne 90 Legestuer; og at Mange have deeltaget i de halve, Mange i de 3/4 Dele af Disse. Mon Mange af Eder, I muntre, I rige Kjøbenhavnerne! komme saa tidt paa Bal?

264

Om Dødsstraffe

Den første selskabelige Forfatning, hvori Menneskene indtræde fra den vilde, afsondrede Tilstand, er den patriarchalske. Denne oprindelig ældste Regjeringsform er - uagtet Medlemmernes endnu vedvarende Raahed og Grumhed - mild i sin Lovgivning; de Straffe, den tilsiger, ere altid ringere, end Forbrydelserne; den er meget sparsom med Blod og udgyder kun sine Fjenders. Ligesom Selskabet voxer, som Familiernes Antal tiltager og Medlemmerne vorde mere fremmede for hverandre: vorder det ogsaa vanskeligere at have Øje med deres Opførsel; og Regjeringen antager en strængere og barskere Caracteer; Straffen bliver haardere; Ejendommene beskyttes ved skarpere Tvangsmidler; Loven kræver Øje for Øje, og Liv for Liv.

Staternes Opdragelse er Børneopdragelse i det Store. Jo flere Børn, Forældrene have, jo strængere ere de almindeligviis i deres Optugtelse; thi jo flere, jo vanskeligere falder Opdragelsen, jo mere deelt vorder Kjærligheden.

Men i Forhold til Straffenes Størrelse og Hyppighed tiltage gjerne Forseelserne: de strængeste Forældre have som oftest de vanartigste, meest forhærdede Børn; Risets idelige Brug gjør dem trædske, løgnagtige, falske, forstokkede. En blid Opdragelse, som i sine Straffe alene tager Hensyn til Forbedring, som anvender Formaning, Advarsel, Tvang og Indskrænkning istedetfor legemlig Tugtelse, danner frimodige, aabenhjertige, uforstilte og ædelindede Mennesker.

Hiin Strænghed har sin Oprindelse dels af Vrede og Stolthed, dels af *Magelighed* og *U duelighed* i Børneopdragelse: Opdrageren kjender ikke de bedre, men langsommere Forbedringsmidler, eller er for magelig til at søge og bruge dem; han vil naae sin Hensigt *strax* og *med Magt*, istedet for at bruge Overlæg og Eftertanke, og vente de langsomt modnende Frugter af venlig Blidhed og klog Sindighed.

Den fornuftige Opdrager anvender endelig til Øjemedets Opnaaelse 265 hellere *Belønning* end *Straf*; han lokker langt mere end han *truer*; opmuntrer mere end *skrækker*. De bedste Børn have oftere smagt Forældrenes Kys, end deres Riis.

Skulde Staterne ikke kunne opdrages efter samme Grundsætninger?

Leopold - siden tydsk Kejser - gjorde som Størhertug af Toscana et Forsøg, og - det lykkedes. Han ophævede ganske Dødsstraffene i sit Land, og see! Forbrydelserne bleve i denne Mildheds-Periode stedse færre. Keiserinde *Elisabeth* gjorde et endnu større i det uhyre russiske Rige: ogsaa her blev ingen Aarsag til at fortryde det. Men paa begge Steder gik Alt igjen tilbage til det Gamle. *Det er nemmere at dræbe Forbrydere, end at forbedre dem.*

Flere Stemmer - blandt Andre vor Landsmand *Heibergs* - have opløftet sig i dette for Menneskeheden saa vigtige Anliggende. Vi ville forsøge at fremstille de vigtigste Grunde for Dødsstraffens Afskaffelse; et saadant Æmne kan ikke for ofte bringes paa Bane.

Dødsstraf! Straf! Et Ord, som indbefatter et uædelt Begreb; thi hvad er *Straf* Andet, end *Hævn*, udøvet i Medhold af Lovene? og disse burde dog aldrig være Lidenskabernes Dictater. Skulle vi lægge en værdigere Betydning i dette Ord, da maa det betegne: *Advarsel, Forbedring, Betryggelse*. Kun disse tre Hensigter af Dødsstraffe tør Fornuft og Moral antage; men vi skulle see, hvorlidet den er istand til at opfylde dem.

I. *At advare, afskrække!* Mon Dødsstraf dertil skulde være det eneste, det ufejlbare Middel? Nej, desværre! tusinde Erfaringer benægte dette: Tyven stjæler under selve Galgen; og ved Siden af det blodige Skaffot smeddes blodige Anslag. Blandt Tilskuernes modnes nye Candidater til Retterstedet; den dræbende Øxe udkaarer sig friske Offere. Var Middelstet probat, maatte det forlængst have gjort sin Virkning; vi see tvertimod de halsløse Forbrydelser dagligen tiltage. - For Mange have de *offentlige* Henrettelser - som i og for sig selv ere oprørende og barbariske* - en Slags rædsom Tilløkkelse, en Fortryllelse, * 266 lig Klapperslangens; det Højtidelige, Religieuse i Samme har en frygtelig Virkning paa mystisk stemte Gemytter; hvor mange ere ikke blevne Mordere alene for at døe en saadan *festlig*, og - efter sværmende Sjæles Formening - salig Død? - Lægge vi hertil: at Døden for visse Tungvindige ej alene ikke er skrækkelig, men ydermere ønskelig og velkommen- og dette er ligesaa vist som Selvmord: saa maae vi erkjende, at Døden ikke engang altid er en *Straf*. *Fængsel* derimod er det stedse. - Det er endelig - som Beccaria siger - ikke *Straffenes* Størrelse, men deres *Vished*, der skal afskrække. Og ere disse Minder, da ere de og selv derved desto vissere; thi for Dødsstraf gives ofte Fritagelser og maa gives: Benaadningsretten er en ønskelig Magt over grusomme Love i de Vældiges Hænder. - Mordbrænderen, Barmemordersken kunne - underviste ved mange Exempler - haabe Formildelse; men er *evigt* Fængsel den opagtede Misgjernings *uudeblivelige* Følge, da vil alle en saadan Tilstands *uundgaaelige* Rædsler langt snarere afskrække fra den paatænkte Udaad, end de *uviste, dunkle* Forestillinger om en Theaterhenrettelse, om Indspærring paa uvís Tid, og maaskee Benaadelse og Frihed i Baggrunden. - Saa see vi da, og see det af tusindaarig Erfaring: at Livsstraf kun saare slet opfylder sin første og vigtigste Hensigt.

II. *At forbedre* Ildgjerningsmanden burde jo ogsaa være Straffens Hensigt - derfor sættes ringere Forbrydere i *Forbedringshuse* - hvorledes opnaaes denne? Den tilintetgjøres med et eneste Hug. Den Dødsdømte opgives, som et aldeles forhærdet, fuldkommen uforbederligt Medlem af det menneskelige Selskab. Er her ikke en Forvoenhed, en Formastelse? Hvo tør fordriste sig til at erklære en Medskabning for uforbederlig, aldeles fortabt? Hvo tør sætte Grændsepælen for Omvendelse, og kaste Broder eller Søster for den evige Retfærdigheds Domstol? Kunde den dødsdømte Røver ile fra Korset til Paradiset, hvem tør vi da opgive? Mon nogen Anden kan vove at sige: "Du skalt døe!" end den, som alene kan sige: "Du skal leve!" - Tiden, Fængslets Eensomhed, Eftertanke, Religionen, dens Formaninger, dens Løfter og Forhaabninger - mon alle disse Midler ikke skulde være bedre, end Strikke og Staal? - Er det da saa afgjort umuligt med Lempe at løse den Forhærdelses Knude, som Øxen vældelig overhugger? - Og hvi da denne Beredelse til Døden og Meddelelse af Naadens Sacrament? I troe da, at Synderen kan omvendes, siden I skikke ham en Sjælesørger? Denne maa jo ansee ham - om ikke for 267 heel omvendt - saa dog paa Vejen dertil ved oprigtig Fortrydelse, naar han bestyrker ham i Troen paa Guds Tilgivelse? Thi I ville dog hverken skuffe Synderen, eller skjemte med det Hellige? Og nu - da han har gjort det første Skridt til Forbedring, formene I ham at gaee videre! Nu da han begynder ret at kjende, at elske Guds Villie, Dyden, forbyde I ham at øve den! Nu da han gjerne vilde afsonse sin Brøde ved et bedre Liv, berøve I ham dette! I samme Øjeblik, som I love ham den Allerhelligstes Naade, nægte I ham eders egen! I straffe ham ikke alene her; men skyde ham ogsaa uforbedret, hovedkulds ind for den Dommer, som siger: "*Hvad et Menneske saaar, skal han ogsaa baste!*" I vide, at det ikke er nok at *anraabe Herrens Navn, men at gjøre hans Villie*; og dog gjøre I det Sidste umuligt for den angerfulde Synder? Visselig, I ere strængere end Gud; men for denne eders Strænghed have I nu ingen anden Besmykkelse, end eders egen *Sikkerhed*.

III. *Sikkerhed* ville I forskafe Staten? Vel! er Døden det eneste Middel dertil? Ingenlunde: I have Lænker og Baand, tykke Mure og stærkt Jern. I kunne sikkerlig bevogte den farlige Forbryder, naar I blot ville have *Ulejlighed* og *Bekostning* dermed; til begge Dele kan dog nok blive Raad.

"Men -" spørge I - hvor bliver Sikkerheden i Krigs- og Oprørs-Tid?" - Ja! - svare vi - her tier Fornuftens og Barmhjertighedens Røst; thi hele Samfundet svæver nu i Fare. Her *maa* Voldsmanden *døe*, at de fredelige Borgere kunne *leve*. Men Krig og Oprør er ogsaa en *lovløs* Tilstand, som forstyrrer Samfundets Væsen, hæver dets Vedtægter, suspenderer dets Love og sætter Staten tilbage i den oprindelige Naturstand, hvor ingen Ret gjælder uden den *Stærkeres* og Selvopholdelsens myndige Bud raaber: "*Forsvar Dig selv!*"

Vi have hidtil talet efter menneskelig Viis; men Dødsstraffens Forsvarere ville ogsaa skyde sig ind under guddommelige Love: lader os da adspørge disse!

Iste Mose Bog 9. 6, siger Gud til Noach: "Hvo, som udøser Menneskets Blod, ved Mennesket skal hans Blod udøses!" I disse Ord vil Man da finde Livsstraffe udtrykkelig paabudne. Om vi end indrømme dette; om vi end ikke ville hentye til den Exegese: "Du skal ikke slaee ihjel; thi i saa Fald vil Drabet vorder hævnnet paa dig;" om vi end ikke ville begrunde denne Udlæggelse med andre Bud i det gamle Testamente, hvor Menneskes Aflivelse i ethvert Tilfælde uden 268 Undtagelse synes at vorder forbudet, saasom: "Du skal ikke slaee ihjel!" 2. Mos. 20. 13. og flere; om end selv det paaberaabte Skriftsted ikke indeholder et Forbud for *al Slags Menneskemord*, da der lægges til: "*thi i Guds Billede gjorde Gud Mennesket*," og Forbryderen er jo ogsaa et Menneske? skabt i Guds Billede? - Om vi end - gjentager jeg - indrømme, at Dødsstraffe virkelig ere af Gud umiddelbart paabudne i det gamle Testamente, kan da ikke denne - som andre flere - have været provisorisk? for en Tid? blandt dem, som Paulus omtaler i 2 Cor. 3, 7, som - "skjøndt herlige" (i hine Raaheds og Ugudeligheds Dage fuldkomne og *nødvendige*) dog skulde *afskaffes*? Og siger han ikke lige foran: *Bogstaven* (Mose Lov, det gamle Testamente) *ihjelslaeer*; men Aanden (Jesu Evangelium, det ny Testamente) "*levendegjør*!"

Og lader os adspørge Mesteren selv! Kvinden, der blev greben i Hoer, havde efter det gamle Testaments Lov (3 Mos. 20, 10) forbrudt sit Liv; men Jesus holdt Morderne tilbage, og løsgav hende med den Advarsel: "Gak bort og synd aldrig mere!" Har han ikke herved *afskaffet* hin Lov? De, som arbejdede paa Sabbathen, vare ogsaa efter 4Mos. 15. 32. skyldige at døe; men Jesus arbejdede selv om Sabbathen: "Min Fader arbejder indtil nu, og jeg arbejder!" sagde han: altsaa denne Dødsstraf ligeledes afskaffet. Og hvorfor ikke *al Dødsstraf*? der strider saa udtrykkelig mod hine tidt indskjærpede Befalinger: "at elske Næsten, som sig selv;" "at tilgive sin Broder 7 Gange 70 Gange," det er: ligesaa ofte han forseer sig. Og overalt: kunne Livsstraffe fordrage sig med den *Forsønlighed, Langmodighed*, og - over alle Ting - den *Kjærlighed*, som er Evangeliets *Alpha* og *Omega*?

Medens Kanonen tier og Sværdet hviler, udøses endnu, under Skyggen af Fredens Palme, Menneskeblod ved Menneskehaand - *Hvorlænge?* spørger Menneskevennen. Det veed kun den Alvidende. Men at der kommer en Tid, da Dødsstraffe ville ophøre med Slavehandel. Dueller og Tallotterier, det er trøsteligt at troe. Og at den Regjering, som først sønderbrød de sorte Medbrøders Lænker, ogsaa vil give det første Exempel paa Forbryderes mildere Behandling - det er rimeligt at haabe.

Af: Sommerreise i Sverrig Aar 1836

I Domkirken bivaaned jeg en Søndags-Gudstjeneste. Af den Tale, der holdtes fra Choret, kunde jeg desværre neppe fatte Mere, end af dem jeg har hørt i Christiansborgs Slotskirke, og det af samme Aarsag: den uheldige Resonance, der forhindrer Andre end de Nærmeststaaende i at samle Talerens Ord. Til at bortrydde denne Hindring havde man i Lunds Kirke gjort et Forsøg, som langtfra ikke tilstrækkeligt opfyldte sin Hensigt. Præsten havde nemlig et conisk Trætalerør - ikke uligt en collosalsk Damestraaht - hvilken Hovedprydelse ikke gjorde noget høitideligt eller andægtigt Indtryk. Jeg har tænkt mig et andet Middel, og undret mig over, at Ingen Akoustiker har faaet det anvendt i vor Slotskirke: et uldent Teppe nemlig, som naar Talen skulde begyndes, kunde nedruller for enhver af de Piller, mod hvilke hans Røst slaar an og tilbage.

Der var endnu Eet, som langt mindre vandt mit Bifald. Alleraerdest i Kirkens midterste Gang, allene ved en Stump uhøvlet Træbænkalle de øvrige heelt op i Gangen vare malede - stod en midaldrende Mand, under hele Gudstjenesten stiv som en Støtte. Alle de forreste Bænke vare fuldbesatte, og da det trætter mig at staae længe, traadte jeg til, for at sætte mig paa Mandens Bænk. Men Een greb mig om Armen og hvidskede: "Kors! hvad vil Ni der?" Det var da en Forbryder, som næste Dag skulde i Slaveriet. Jeg betragtede ham fra Siden: hans liigblege Ansigt viste Anger, Sønderknuselse; fra hans nedadvendte Øine randt Taarer uafsladelig - Steengulvet ved hans Fødder var vaadt af dem. Visselig! Gabestokken skulde ikke været ham en nær saa dybt fornødrende Skændsel, som denne i Naadens og Barmhertighedens Tempel. Saadan aabenbar Skrifte ei engang af Præsten, men af hele Menighedens Øine, den satte mig næsten hundrede Aar tilbage i Tiden; men jeg kom dog hastigt igjen ned til de nærværende ved at tænke paa "*Brændemærker*." En Galeislave sagde til 270 Frankrigs *Howard*, der løftede paa hans Lænker, og beklagede ham formedelst disses Tyngde: "O!" fremsnærrede han, "Lænken og Aaren og Tampen ere som en Fjeder mod det ene Bogstav F." (Fourbe Kjeltring.) Men det oplyste, det humane Europa er jo i Criminal-væsenet ikke kommen stort videre, end til at *straffe* - ikke til *forbedre* re. At kalde et Tugthuus, et aandeligt Pesthuus, en Lasternes Høiskole - at kalde det et *Forbedringshuus* - det er en græsselig Ironie.

Forstemt - nedstemt forlod jeg det Huus, hvor Kjerlighed skal indoculeres i Troens og Haabets rene Stammer.

[...]

Regimentspastoren E....., der tidligere havde været Tugthuuspræst, indbød mig til, i hans Selskab at bese de *stockholmske* Straffeanstalter. Der vare vel over tusinde Studenter af begge Kjøen; og da der vare mange samlede i hver Værelse - som hos os - kan man nok begribe, at den indbyrdes Underviisning ogsaa dersteds blev dreven med Held. I intet andet Værelse blev det mig saa trangt om Hjertet, som i Barnemorderskernes. Disse Elendige sadde her ved Vævene, blege som Linet, ventende i dyrisk Sløvhed, eller i eddret Anger, paa det Øieblik, da *Atropos* vilde afklippe det usle Livs Traad. Der sadde de, Gamle og Unge blandt hverandre, sig selv til indbyrdes Spot og Spee, og enhver Anden til Gru og Væmmelse. Er det da virkelig eet tusinde, otte hundrede og fyrgetive Aar siden Han kom til Verden, der frelste Synderinden fra Stening! Steningsdøden er Barmhertighed mod saadan Fordømmelse paa Livstid. Alas! poor Howard!

271

272

Liigprædiken.

Misolunghi er tilintetgjort, forvandlet - som Echo for dum - til en Lyd; men en Lyd, som *aldrig uddør*, en Lyd, som igjennem alle kommende Secler skal bringe ethvert Kristenherte til at banke af Smerte og Harme. Misolunghi! dit Navn skal igjennem tusinde Led overgyde hver Kristens Aasyn med Skamfuldheds Rødme, og fylde Øiet med Medlidenheds Taarer. Ufødte Slægter skal blues ved Fædrenes Forvorenhed, og stirre med Forbauselse og dyb Foragt paa det sorteste Blad af Verdens Historie. Den blodige Tyrk, den vilde Barbar, som knuste sin *Fiende*, sin Religions Modstander, skal fremtræde i Helteskikkelse ved Siden af den oplyste, dannede Kristen, der med nederdrægtig Kulde og Ligegyldighed tillod sin Broder og Medkristen langsomt at pines til døde. Den betragtede Græker omfavnede hans Knæe; men sparkedes tilbage mod Tyrkernes Sabler. Som hine forkjæletgrumme Romere sadde rolige om den blodige Skueplads, hvor Løver og Tigre sønderreve deres Medmennesker; som de med satanisk Haan tilraabte den døende Gladiator: "morere decenter," saaledes sadde Europas ædle Kristne omkring det bloddampende Hellas, oplammede dets arme Børn til at kjæmpe mod den uhyre Overmagt, og skrege omsider ogsaa til de i Dødskampen Gispende deres spottende: "døe med Anstand!" I rolig Betragtning omgave de den Circus, hvor en heel Nation myrdedes - rolig? nei, ei engang dette: medens nogle holdt de hjælpende Hænder, rakte andre Morderne Vaaben og vederqvægede dem med Spise. Saalænge Vinden rører Middelhavets Bølger, skal deres Brusen minde om den Tid, da kristne Snekker førte Afrikas Barbarer til det allerede halv frelste Grækenland, fyldte Tyrkernes Fæstninger med Føde og Vaaben, og deres Rækker med kristne Anførere. Saalænge Frankrig staaer, skal Verden vide, at dets Sønner traadte paa Korset og svor til den blodige Halvmaane; at de stillede Kannibalens Kanoner og kastede hans Brandkugler ind i kristelige 273 Templer; medens andre derhjemme i Munkers og barbenede Bedesøstres Selskab krøb afsted i gudsbespottelige Processioner, vist nok for at nedbede Held over Hedningenes Morderstaal; thi Munke og Janitskarer ere - i forskjellig Uniform - Djævels-Despotismens Livvagt. Glæd dig Sultan! glæd dig Pave! snart skulle I over legemlig og aandelig Friheds Grav, over Ruinerne af Fornuftens, Oplysningens, Dydens og den sande Gudfrygtigheds Templer række de blodbesudlede Hænder. Men skjælver, alle I evangeliske Kristne! I ere Kjættere saavelsom Grækerne! Kan Krumsablen ikke naae eder, da udstrækker sig Krumstaven efter eder og efter eders Beherskeres paa Religion og Love opbyggede Troner. Siger ikke: hvorledes skal dette skee? Skuer mod Syden! seer Røgen af Inquisitionens Baal, af Ipsaras og Misolunghis Ruiner, og skjælver! Glæd dig, du iisomgivne Egennytte! du som i Bloddaaben fik Navn af Politik! Glæd dig Kræmmersjæl, du som myrder med lid og Sværd og Hunger, du som i Aarhundreder mæskede dig med Negerkjød! sluk nu din Tørst med Guld og Kristenblod! udgyd af din overfyldte Offerskaal paa Barbarernes tørre Kyster! slik Støvet for den foragteligste, feigeste Tyrans, for Tyrkedespotens, for Vezirens og hans Slaves Fødder! kys Romerpræstens Fodsaaale og læg din Nakke under Sultanens Hæl! Smiil under hans Spark og hans velfortjente: "Giaur!" Og er der endnu nogen, som løfter et ærligt Sværd til Uskyldiges Frelse og Barbarernes Undergang, saa grib det, og hold din Haand ømt og beskyttende over Islamismens hellige Hoved! - Misolunghi er ikke mere! med Sværd og Spyd, med kristne Kanoner og Bajonetter ringes nu til Grækenlands Liigfærd: samler Penge til Gravøllet, I Herrer og Damer! nu er det paa Tiden. I 5 Aar har Europa med mageløs Sindighed seet paa Dødskampen - den nærmer sig til Enden: stræber nu at være med i Liigfølget! kjøber Kvinder til at græde og Riimsmedde til at hyle! Maaskee kunde I faae Deel i Arven; maaskee kan der - mod pligtmæssig Skat til den høie Port - blive Ørkener at befolke med forhungrede Fabrikarbejdere, med landflygtige Højlandere. - Iler nu til de hellenske Ørkener, I Oldgranskere! og rager i Gruset efter Marmorstumper og Potteskaar! Iler did, I Malere, med Pensel og Staffelie, og giver os en Afbildning paa Ødelæggelsens Vederstyggelighed: hvorledes nøgne Kvinder og Børn sprælle paa Tyrkernes Spyd, hvorledes Havet vrimler af Liig! Iler did paa eders Snekker, I vindskibelige Kjøbmænd! henter kristne Been til at gjøde 274 eders Landsmænds Agre! lad det ikke fortryde eder at betale dem andengang! I have jo en dobbelt Fordeel - Fordeel lugter altid godt, og saa gjør en død Medbeiler. Iler hid, I omskaarne og uomskaarne! skakkrer med Bøddelen om de Henrettedes Klæder! og indgaaer - om I kunne - en nye Handel; frygter ikke for eders Penge! Han med Hestehalen giver Anviisning paa ham med Hestefoden; og denne skal nok acceptere, honorere og betale a vista - Amen! -

275

Danmarks nærværende Tilstand

Det er en Erfaringssandhed, langt ældre end Horats, og ligesaa gammel som Menneskenes Indtrædelse i lovbundet Samfund: "at Ingen er ret tilfreds med sin Stilling i Livet, hvis lyse Side falder ham i Øjnene, men hvis Skyggeside han ikke seer. - Denne Misformøjelse, eller bedre: indbyrdes Misundelse, hvormed *Stænder* betragte hinanden, strækker sig kun hos saare Faa og under særegne Omstændigheder til *Statsborgerne*, som saadan, og med Hensyn til fremmede Nationer. Vel gives der Mange, som end ej vorde tilfredse med eget Land og egen Regjering, som altid vide at forstørre virkelige Fejl og Mangler, og i Indbildningen at frembringe dem, der i Virkeligheden ikke finde Sted; men opfordres disse Radicaler, Carbonarer, Agraviados - eller hvad de nu kalde sig - til at anstille en Sammenligning mellem eget Land og fremmede: da ville kun saare Faa af dem give nogetsomhelst af de sidste Fortrinnet; hvad enten Grunden hertil ligger i Nationalstolthed, eller Fædrelandskjerlighed.

At Fædrelandskjerlighed virker saaledes hos os Danske, er vitteligt baade for os selv og Andre; men at den hos intet andet Folk er bygget paa fastere Grundvold, eller

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

fremkaldet af større og sandere Fortrin: at vise dette er Øjemedet af nærværende Skildring, der foranlediges af een for vort hele Samfund højst vigtig, forhaabningsfuld og glædelig Begivenhed.

Dersom Enkeltmænd vilde vurdere sine Kaar alene efter det, der *mangler* dem i Lyksalighed, de skulde aldrig vorde tilfredse, vare de end de lykkeligste paa Jorden; men toge de med i Beregningen de Goder, af hvilke de ere i Besiddelse, da kan der findes utallige, som have grundet Aarsag til at være fornøjede med Skjæbnen. Og vilde en 276 Statsborger alene optælle Manglerne ved den Forfatning, under hvilken han lever, istedet for at undersøge dens Fortrinligheder, den Beskyttelse og den Grad af Frihed, Samme yder ham; dersom han glemmer, at alle menneskelige Indretninger stedse ere ufuldkomne, just fordi de ere menneskelige, fordi de ere i en stedse fremskridende Tilstand; kort, dersom han vilde fordre, hvad aldrig vorder det indskrænkede Menneske givet: i Sandhed! hans daarlige Fordringer vilde vorde stedse uopfyldte.

Thi er det da her vor Hensigt: fornemmelig at kjende *hvad vi have*, eftersom vi heri - især med Hensyn til andre Nationer - ville finde tilstrækkelig Grund for den Kjerlighed, vi nære til Konge og Fædreneland.

Den første Gjenstand for vore Betragtninger vorder naturligviis *Regjeringsformen* selv, eller snarere *Regjeringsmaaden*. - "*Den bedste Regjeringsform er den, der regjerer bedst*" siger en berømt Tænkter. Er denne Grundsætning rigtig, saa er ogsaa Danmark i Besiddelse af den bedste.

Menneskene have i Tidens Løb gjort mange, kostbare og blodige Forsøg paa at opnaae et uindskrænket Resultat: Demokratier, Aristokratier, absolute og indskrænkede Monarchier ere vexelviis prøvede, forkastede og atter fornyede; de have alle havt deres ejendommelige Mangler og Fordele, i dem alle har *Frihed* været Øjemedet, og dette meer eller mindre forfejlet: Clenodiet er bleven *Nogle* til Deel - snart Flere snart Færre - men aldrig almindelig Ejendom. Hvor det gik højest, fik enkelte Stænder: her den militaire, hist den gejstlige, her Adelen og hisset Kjøbmandstanden Overvælden; de øvrige udelukkende fra Frihedens Nydelse. Efter *Formen* have mange Stater været frie, Theorien har været fortræffelig; men med Praxis, i Gjærningen saae det stedse misligt ud. Man raabte paa Friheden i plurali; men Man søgte den i singulari; "*vi* ville vorde frie" var Løsenet; men "*jeg* vil være frie" var Meningen. De stærkeste, eller de Kløgeste, eller de Rigeste svømmede i alle politiske Gjæringer stedse ovenpaa; de Svage, de Førløvede, de Fattige bleve underneden. Ethvert Blad i Verdens Aarøger bærer Vidne om denne Sandhed: I Athenen herskede Demagoger, i Lacodæmon Ephorer, i Rom Patricier,* derefter Prætorianer,* 277 derefter Cardinaler; i Persien Satraper, i Tyrkiet Paschaer, i Engelland Kjøbmænd; men allevegne var Resultatet det samme: Pluraliteten, levende i Afhængighed, var enten Friheden berøvet, eller nød den under store og trykkende Indskrænkninger.

Lader os derfor ikke spørge: *hvor stor Magt har denne, eller hiin Regering?* men: *hvorledes bruger den Samme?* - Vel sandt: Magten i *en Enestes* Haand kan misbruges; men skeer ikke ogsaa dette, naar den er fordeelt i *Fleres?* og jeg mener: at jo flere Hænder, jo flere Misbrug. Hvad hjælper hiin konstitue Ligevægt i de constitutionelle Statsmaskiner? Tvende eller flere Drivhjul istedet for eet; tvende eller flere Partier, Magter, Corporationer, der stride indbyrdes - hvorom? om Herredømmet over hele det øvrige Folk.

Jeg elsker Friheden, jeg attraaer den, som det forenede Menneskesamfunds største, kosteligste Gode; men jeg forventer den aldrig i idealsk Fuldkommenhed; jeg søger den ikke under *Formen*, de maae klinge nok saa tryllende, love nok saa smigrende; jeg søger, jeg priser den, hvor jeg finder den i største Udstrækning; hvor mit Liv, min Ejendom, mine lovlige Handlinger, mine ikke lovstridige Meningsyt-tringer ere mig bedst sikrede og meest uformeente - der har jeg fundet hvad jeg søger; og jeg mener at have fundet det i mit eget Fædreneland.

Danmarks Regjeringsform er *efter Navnet* absolut monarchisk: Kongen er aldeles uindskrænket af nogensomhelst anden menneskelig Magt, han staaer kun Gud alene til Ansvar for sine Handlinger; han erklærer Krig og slutter Fred, paalægger Skatte, indsætter og afsætter Embedsmænd, giver Love og raader selv for deres Udøvelse - han er aldeles eneuvældig. En saadan Magt er af ham ikke erobret eller anmasset; men ham af hele Folket af samtlige Stænder frivilligen overdraget. At en saa ubegrændset Vælde kan misbruges, hvo tør nægte 278 dette; men fra at *kunne* til at *være* gjælder intet apriorisk Raisonnement; lad os ikke alene spørge: Hvad *kan* Kongen gjøre? men meget mere: hvad *gjør* han?

Analysere vi for det første selve *Formen*, undersøge vi den hele Statsmaskine i sin Sammensætning, da ville vi ikke finde den saa absolut, som den ved et løseligt Øjekast kan forekomme. Den er meget mere at ansee, som et i sin indbyrdes Forbindelse vidtløftigt og mangfoldigt, i sin Bestyrelse simpelt og derfor desto dygtigere Værk, som Maskinmesteren blot efterseer og vedligeholder; men i hvilket han ingen væsentlig Forandring enten behøver, eller i nogen Henseende kunde ønske at gjøre. Et saadant Indgreb i Maskineriets Gang vilde baade være unyttigt og voveligt. - Kongen regjerer ikke ved vilkaarligt Magtsprog, men 1) ved Love og 2) ved disses Udøvere: Collegier og deres underordnede Embedsmænd.

Lovene giver han selv, forandrer eller afskaffer dem efter Behag; men deres Menneskelige, Retfærdighed og Upartiskhed ere almindelig erkjendte, og deres Magt er saa stor, at ej alene de underordnede Executører ere dem undergivne; men endogsaa Kongen selv respecterer dem, og tillader sig kun Indgreb i Samme, naar Naade skal gaae for Ret, og Aanden mildne Bogstavens Strænghed. - Hvor betryggende for Liv, Frihed og Ejendom ere ikke de danske Love? Ingen kan domfældes uden de soleklareste Beviser, uden Fleres paalidelige samstemmende Vidnesbyrd, ja ej engang uden egen Tilstaaelse; og denne fordrer ikke med nogen Strænghed, undtagen den er at ansee som en blot Formalitet til endelig Fyldestgjørelse for Lovens Bogstav.* Ej alene alle Omstændigheder ved en Anklagets formeentlige Brøde vorde paa det nøjeste undersøgte, men og Sammes hele forhen førte Vandel, hans Temperament og Oplysningsgrad; saa at ej alene Handlingen, men ogsaa dens Motiv lægges klart for Dommerens 279 Øjne.* Naar omsider Lovene have fordømt, har Kongen forbeholdt sig Ret til at benaade, og anvender denne med Hensyn til de indhentede Oplysninger. At en saadan Fremgangsmaade i Criminalsager er langt at foretrække for en Jury, herom kan kun være en Mening.** Dertil ere endelig alle Domme offentlige, motiverede, raisonnerede, underlagte Medborgeres Bedømmelse og underkastede højere Autoritetens Control. - Hvor der vaages med saa faderlig Ømhed over Landsaatternes Liv og Frihed, der antager Man let uden andet Beviis, at Ejendomsretten maae være ligesaa fast betrygget. Yderst sjældne ere de Exemplar, at Trædskhed i denne Henseende har faaet Magt med Lovenes Viisdom, endnu sjældnere saaes Magten at gjøre vilkaarlige Ingreb i disse.***

Er Lovgivningen viist, retfærdigt og fast organiseret, da er den executive Magt det ikke mindre.

Umiddelbart under Kongen staaer Collegierne, der dele mellem sig de forskjellige Grene af Forvaltningen, og føre et Overopsyn med Samme. Under dem sortere igjen de enkelte Embedsmænd i alle Fag og Stænder, og til dem maae de aflægge Regnskab for Bestyrelsen af * 280 de dem anbetroede Poster. Forsømmelighed, Underslæb, Uretfærdighed forebygges saavidt muligt er, og hvor den indtræffer, findes den lettelig, og hemmes og straffes uden Persons Anseelse,

Men den udøvende Magt overdrages ei heller til nogen enkelt Stand eller Corporation: Duelighed alene aabner Adgang til alle Embeder, selv de allerhøjeste og vigtigste. Adelen har herpaa intet for de øvrige Landsaatter fornærmeligt Privilegium.* - Hver Stand, hver Kjøbstad, hver Commune har ved Medlemmer af sin egen Midte Deel i Oppebørsler, Jurisdiction og Politivæsen.

I Jurisdictionen ere tre Instantser. I den første have selv Borgere og Bønder Sæde; i den anden og tredie reviderer et Samfund af Adelige og Borgerlige - men alle Mænd af offentlig prøvet og erkjendt juridisk Dygtighed - den førstes Domme. Gjennemgaaet saa mange Sigtelser, er det ikke andet end naturligt, at Sandhed maae komme for Lyset, og Retfærdigheden sejrende træde op til Monarkens Trone.

Politivæsenet i alle sine Grene begynder ligeledes nedenfra ved Bondefogden, og stiger i en viis Gradation til Herredsfoged, Amtmand, Cancellie og - Konge.

Saaledes vil det da findes, at den danske Regjering med Hensyn til Formen er ypperligt anlagt, og at den, nøje undersøgt, ikke i almindelig Bemærkelse tilkommer Navn af absolut eller uindskrænket, men snarere bør kaldes patriarchalsk. Thi den store Familiefader har ikke blot Overherredømme over alle Medlemmerne; men 168 Aars Erfaring viser: at siden han erholdt denne, siden en enkelt Stand maatte overgive den usurperede og misbrugte Magt i hans Hænder, har han udøvet Samme med en god Faders hele Mildhed, Retfærd og Upartiskhed; 281 ja bragt Danmark fra en forvirret, underkuet og forarmet Tilstand til en Grad af almeen Lyksalighed, hvortil intet andet Rige kan vise Mage. Den ene Regent efter den anden af det oldenborgske Dynastie har stadigen fulgt de samme Grundsætninger, og den nuværende har endog fordoblet sine Forfædres Skridt, og bragt nær til Fuldenelse hvad hine have begyndt og fortsat.

Før 1807 var Danmark hævet til et Trin af Cultur og Velstand, som maatte opvække alle Fremmedes Beundring og Manges Misundelse. Videnskaber, Kunster, Handel, Industrie, Agerdyrkning blomstrede under vise Loves og en mild Regjerings Ægide saa herligt, at Digternes fabulerede Guldalder syntes at vorde til i Virkeligheden, og den saturniske Periode for Alvor at være vendt tilbage til Danmark. Indvortes Orden og udvortes Fred vedligeholdtes under alle de voldsomme Storme, der rystede den øvrige Verden, og vendte op og ned paa alle guddommelige og menneskelige Ting. Det danske Cabinets Politik var Billighed og Ærlighed. Dets Symbolum var Folkets gamle oprigtige Ønske: "*Os vel og Ingen ilde*," og her saae Man Rigtigheden af det ægte danske Ordsprog: "*Ærlighed varer længst*" om den end ikke holder evindeligt ud mod List og Rænker. Løfter og Trusler vare lige uformaaende til at rokke den danske Regjerings vise Fasthed; og først da List i Forening med Vold med uhyre Overvægt angreb det fredelige, uskyldige Land, henreves det - haardelig mod sin Villie - i den Malstrøm, der hidtil kun brusede fjernt, og magtesløs skyllede forbi den Dæmning, Monarkens Viisdom og Kjerlighed til sit Folk havde opført og bevogtet. - I sylv Aar gjorde vore mange værdige Fjender Alt for at nedrive Aarhundreders skjønne Værk: Floden ranedes, Skibsfarten standsedes og Handelen og Crediten tilintetgjordes; og først da vor ulykkelige Allierede var styrtet, kunde Freden gjenkjøbes ved Sønderreisen af et Baand, der var mere dyrebart for sin Ælde, formedelst det gjensidige Venskab, den Lighed i Sprog, Sæder og Tænkemaade, der havde knyttet og befæstet Samme, end vigtigt i oeconomic eller militair Henseende. - Danmark kunde vel nu, efter rimelig Calculer, at vore Fjender ansees for ruineret, og selv mange Mistrøstige af vore Egne spaaede det intet ringere, end nærførestaaende Nationalbankerot.

Og dog ere nu - efter kun fjorten Aars Forløb - de fleste Saar lægte og alle lindrede: Pengevæsenet har atter naaet Fasthed og Tiltroe; Skibsfart og Handel er igjen i ønskelig Fremvæxt; Industrie og Agerdyrkning 282 ere bragte til en langt højere Grad af Fuldkommenhed, end de før Kongen havde naaet; Almeenoplysning ligesaa, og alle den indvortes Oeconomies Grene fremblomstre paany, efter en lang og hængende Vinter, i frejdig og haabefuld Foraars Ungdom og Styrke.

At Nationalcreditten kun kunde frelses og Pengevæsenet gjenrejses ved en gennemgribende og for mange smertelig Operation; at dens, eller bedre, for at gaae lige til Aarsagen, Krigens Efterveer maatte vexelviis føles af alle Stænder - dette var ligesaa billigt som nødvendigt. Handelstanden, Militairet, Civilietaten, og sidst og længst Landmanden og Landejstligheden* have efter hinanden maattet gjøre Opofferinger for det fælleds Vel. Haandværkerstanden er den, som af alle har lidt mindst, og naturligt; thi den lønner sig selv, bestemmer selv Prisen paa sit Arbejde, og er altsaa istand til, under enhver saadan Crisis at sætte Tæring efter Næring.

Men lader os kortelig Stykke for Stykke gennemsee det vigtigste, som af den nuværende Regjering - saavel umiddelbart ved dens Foranstaltninger, som middelbart ved dens Beskyttelse og Understøttelse - er udrettet til Danmarks almindelige Velstand!

Bonden er Statens Styrke; han er for de øvrige Stænder hvad Hænderne ere for de andre Legemets Lemmer; saaledes tænkte Statens Hoved, og løste derfor de bundne Hænder. - Allerede hans høje Forfædre havde, saasart de selv fik Hænderne frie, gjort Almuens Opkomst til Gjenstand for deres alvorligste Bestræbelser; de havde viselig

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

indseet: at Oplysning bør gaae forud, eller - da dette kun saare sjældent lader sig gjøre - dog i det mindste Side om Side med Friheden; men endnu vare Lehnsvæsenets Rødder ikke ganske oprykkede. * 283 og Modstanden for stærk. Kong Frederik den Sjette var det forbeholdt at udføre sine ædle Navneres skønne Plan. Han *sønderrev Stavnsbaandet: han afskaffede Hoveriet*, eller satte det - hvor Modstanden ogsaa her var haard - saa bestemte og billige Grændser, at det Trykkende og Vilkaarlige deri forsvandt: han *opmuntrede, tilskyndede og ved mange hensigtsmæssige Foranstaltninger lettede Bonden sin Friheds Erholdelse; han besørgede Fælleddskabets Ophævelse*. * - Men ikke herved blev Kongen staaende: han vidste, at Frihed uden Oplysning er en farlig Gave - en Kniv i det umyndige Barns Haand - derfor *organiserede han Skolevæsenet paa en saadan Fod, at intet Almuesbarn kan i Danmark længere mangle de for Standen nødvendige og nyttige Kundskaber; ja - hvad mere er - at Ingen kan engang slippe for at erholde dem*. ** - Andre Folks Indretninger ere herved afbenyttede, dog sædvanlig modificerede og lempede efter vort eget Lands Lejlighed. Seminarier anlagdes, duelige Skolelærere dannedes, deres forhen saa usle Indkomster forøgedes og reguleredes paa en passende og anstændig Fod. Præsterne tilholdtes at tage stadig og alvorlig Andeel i Ungdommens Undervisning. Examinere anordnedes, gode Læse- og Læreøger indførtes, og endelig er nu paa det sidste sørgt for den legemlige Dannelse, der hidtil havde været uforvarslingen forsømt og højest ubilligen anseet med Ligegyldighed, eller Foragt.

Ligesaa fortreffeligt er Fattigforsørgelsen reguleret, og lader virkelig fra Regjeringens Side Intet tilbage at ønske: *Hver Commune plejer ved egen Beskættelse sine egne Fattige*. De kunne aldeles ikke mangle det Nødtørftige. De Arbejdsdygtige holdes til Virksomhed, og understøttes i Samme; de fuldkomne Hjælpeløse forsørges aldeles; Betleriet er næsten ganske hemmet; øves det endnu hist og her, er det sandeligen ikke Regjeringens Skyld. Og med alt dette er Fattigskatten (ligesom og Skoleskatten), især paa Landet, en umærkelig Byrde. * * * 284 Vi tør frit paastaae: at i Danmark lægger intet Menneske siguden egen Skyld og Brøde - nogen Aften hungrig tilsengs, og opstaaer ikke nogen Morgen uden at vide, hvorfra det skal tage Dagens Nødvendigheder.

Til Landvæsenets Fremme i alle sine Dele er givet mange fortrinlige Anordninger. Og Landhuusholdingssekskabet, som under Regjeringens Auspicer af Private er oprettet, understøttes af denne paa det kraftigste med store aarlige Pengesummer; saad ved Sammes Bestræbelser Agerdyrkning, Høeavl, Havevæsen, Skovplantning og Huusflid opmuntres, belønnes og fremelskes i stedse tiltagende Progression. For Heste- og Qvægavlens Forbedring er desuden sørgt umiddelbart af Kongen selv; ligesaa for Kornvarenes Forædling og Afsætning. Utallige ere understøttede med offentlige Pengelaan, saavel til at erhverve Selvejendom, som til at forbedre denne, endogsaa til Gaardes Udflytning paa bekvemmere Steder og bedre Opbyggelse har Kongen rakt rund og hjælpende Haand. Til Heders Opdyrkning er meddeelt opmuntrende Friheder, og mange øde Strækninger derved gjorte frugtbringende. - Men det vilde føre for vidt ud over nærværende Afhandlings foresatte Grændser: om alle Regjeringens Foranstaltninger til Landvæsenets Fremme her skulde opregnes; Vi ville aleneste til Slutning betragte Virkningerne: *Udførselen af Korn og Fedevare, af Fisk og alle andre Producter har i et Tidrum af faa Aar mere end fordoblet sig; og uagtet en syvaarig forfærdelig Krig, uagtet Skatternes betydelige Forhøjelse, uagtet de lave Kornpriser, befinder sig en stor Deel af Landalmuen i Velstand, Flerheden bar ønskeligt Udkomme, og Alles Kaar ere uden Sammenligning bedre, end to Generationer tilbage i Tiden; og endeligen har Oplysning og Sædelighed holdt Skridt med den idelig stigende oeconomicke Velfærd*.

Ej heller ere de øvrige Klasser af Næringsstanden tabte af Sigte: Industrien er fremskyndet paa mangfoldige Maader; Fabriker og Manufacturer ej alene begunstigede, men ogsaa anlagte af Regjeringen selv, og Fabrikaternes højest mulige Forædling gjort til en af de utallige Gjenstande for dens ufortrødne Omhu, der end ej er bleven svækket ved mødende Hindringer, eller forsætligt Misbrug af dens Ædelmodighed. Mange nyttige Forholdsregler ere truffet til at bringe 285 Haandværker til større Fuldkommenhed, samt til at hemme de skadelige Følger af Laugsvæsenet. Nogle Forbud fra ældre Tider ere hævede, og andre ventes at ville vorde det; skjøndt den kloge Sindighed og mangesidige Overveelse ikke altid kan holde Skridt med det raske Ønske. Flere heterogene og locale Erhvervskilder: saasom Lærredsfabrication, Fiskerie og mange andre ere baade directe og indirecte oplyulpne.

Træde vi nu fra den egentlige Næringsstand op til de højere, da finde vi den samme Aand besjæle alle den danske Regjeringens Foretagender: i dem alle er Almeenvellet Øjemed, og Midlerne dertil valgte efter Klogskabs Regler og Retfærdigheds Grundsaetninger. *Den stræber derfor at forskaffe sine Embedsmænd i ethvert Fag tilstrækkelige Kundskaber og forneden Duellighed*. Til den Ende ere for det Første de lærde Forberedelsesskoler, efter flere successive Forbedringer, endelig undergaaede en Hovedreform, der paa den videnskabelige Ungdoms intellectuelle og moralske Dannelse har øjensynlig haft den ønskeligste Indvirkning. Det gamle Pedanterie er forjaget, tilligemed Tyranniet; Aandsevnerne faae nu, under en frie og uforkuet Udvikling, ædelere Retning og flersidig Cultur. Højskolen - der nu virkelig fortjener Navn af Universitet - fuldbringer det velanlagte Værk: dygtige 286 Lærere, hensigtsmæssig Vejledning paa enhver som helst udvalgt Bane, alvorlige og upartiske Prøvelser sikkrer Staten duelige Candidater, være sig til Kirken, til Skrankerne, eller Hygæas Tjeneste; selv Kriegeren erholder nu en videnskabelig og vidt omfattende Dannelse, der, idet den udvider hans Forstand, hører hans Caracteer og forfiner hans Sæder, sætter ham i et værdigt og rigtigt Forhold til de øvrige Stænder. - Særskilt Udvikling af Regjeringens store Fortjenester i denne Henseende vilde vorde for vidtløftig; men nævne kunne vi dog: de mangehaande Understøttelser for uformuende Studerende i alle Fag, Collegier, Legater, Rejsestipendier, Præmier, Pengebidrag til nyttige Værkers Publication, og offentlige Bibliotheker; samt at andre nyttige - kun ej som Brødstudia nødvendige - Videnskaber; Physik, Astronomie, Botanik, Veterinairvidenskab med flere, lige saalidet mangle Hjælp som Opmuntring. Endelig have de egentlige skønne Videnskaber og Konster i Danmark fundet en saa stor og mangfoldig Understøttelse, at deres nuværende Standpunkt her ikke tillader deres Dyrkere at misunde deres gamle Forægnere i Grækenlands bedste Dage.

Berøre bør vi endvidere Regjeringens vigtigste Foranstaltninger til Undersaatternes almindelige Sikkerhed, Bequemmeligheder og Tarv.

Sundhedspolitiet er hos os indrettet paa det fortrinligste: Districtslæger ere allevegne ansatte passende Virkekredse, deres Functioner beskyttes og understøttes af den verdslige Øvrighed: ligeledes ere videnskabeligt oplærte Gjordemødre etablerede i mindre Arrondissementer: Qvaksalveriet nemmes. For smitsomme Sygdommes Standsning er tilstrækkeligen sørgt. Qvarantine-Indretningen betrygger mod Pesten. Vaccinationen er ved Regjeringens kraftige Forholdsregler bragt til en Fuldkommenhed, som lader selve Opfindelsens Fødeland langt tilbage. Endogsaa mod Smitsots Udbredelse blandt Huusdyrene finder Landmanden sig sikkrere. Brandanordningerne forebygge mangel Lidtsvaade, betager de virkelig ubrudte deres Farlighed og kommer de Brandlidte paa kraftigste Maade til Hjælp, saa at ingen længere - undtagen formedelst egen Ligegyldighed - tør befyrlige uopretteligt Tab ved en slig Begivenhed. - Med Dæmningsers Vedligeholdelse mod Havets Indbrud har Regjeringen stadigt og alvorligt Tilsyn, og sørgt faderligen for at lindre de Uheld, som ikke kunne forebygges. Endog Sandflugter ere ved dens Omsorg dæmpede. - Skovene, som af enkelte Vindesygge stode Fare for at udryddes 287 til ubodeligt Tab for følgende Slægter, ere tagne under offentlig Skyts; og derforuden ere store Skovstrækninger indfædede og Ørkerne beplantede af Kongen selv. - Til stor Bequemmelighed og Nytte for Samqvem og Færdsel ere baade offentlige Landeveje typerligt anlagte, og Biveje ligeledes i aarlig tiltagende Forbedring.

Denne korte, men troe Skildring af Danmarks nærværende Tilstand forklarer naturligst den Kjerlighed, som Folket bærer for Konge, Statsforfatning og Fædreland: den indvortes Ro, som her uforstyrret har hersket under alle udvendige Storme; og den gjensidige Tillid, der har viist sig urokkeligen grundfæstet mellem Regjeringen og Nationen, medens alle andre Statsformer enten omstyrtes eller dog maatte udholde de voldsomste Rystelser. Intet Folk revolterer uden Aarsag; og hvor ingen Saadan findes, er Revolution umulig. Thi hvad skulde vel bevæge den, der nyder sit Liv, sin Frihed, sin Ejendom i Fred og Sikkerhed til at sætte alle disse Goder i Vove? Medens derfor een Trone faldt og andre skjalv, stod den danske fast; og den gode retfærdige Konge, som beklædte Samme, hvilte tryggelig i sit troe Folks Arme. Intet hemmeligt Politie, ingen Bajonetter behøvedes for at kue Statens Borgere; tværtimod gav Kongen selve disse Vaaben ihænde, for at værne mod fremmet Vold om deres egen Frihed og Lykke. - Under en Tidspunct, da andensteds den offentlige Stemme var et forbudet Ord, Klubber en Statsforbyrdelse, og Frihed belagt med et Anathema: oversatte vi her Marseillanerhymsnen og Pyrenæermarschen, og i alle Klubber sang glade og lykkelige Borgere - ja lige under Kongens Vinduer - i høje Chor: "Frihed paa den hele Jord!" - Ordene: "Revolution, Partie, Faction, Reform, Umtriebe" ere os fremmede, ligesom Tingene, de betegne, og kunne ikke engang passende oversættes i vort Sprog. Liberale ere baade Konge og Undersaatter, og skal her findes Demagoger, *da er Frederik den Sjette den første og største*.

Kongens personlige Elskværdighed, der er et arveligt Familietræk, hans uforstille Omgængelighed, der staaer i en saa skøn Harmonie med Folkets Nationalcaracteer, har virkelig hævet dettes Kjerlighed til en Højde, som torde synes Udlændinge haardt uforklarlig. Den besværlige Hofetikette - fremmet Opfindelse - er afskaffet; alle uden Undtagelse have Adgang til Tronen, og alle Stænders uden Forskjæl Deel i hans paastandløse, trohjertige og hjertevindende Omgang. 288 En saa fastgrændet og harmonisk Statsbygning, en saa uplettet Hæder, en saa trofast og nderlig Folkekjerlighed skal Kong Frederik den Sjette engang - Gud give sildigt - overlade i Arv til sin Efterfølger. Med stærke Forhaabninger hviler Nationens Blikke paa det tilkommende Kongepar - tvende Grene af een og samme ældgamle Stamme, dem han forener til Hegn og Skygge, til Glæde og Velsignelse for sit kjære, lykkelige Danmark. Himmelen opfyldte vore retfærdige Ønsker, befæste Scepteret i saa værdige Hænder, og lade *Frederik den Syvende og hans Maria* længe og lykkeligt vandre i Forfædres rene og lysende Fodspor!

289

Medens vi endnu have - -

Medens vi endnu have vor gode Fader *Frederik* i Provindsen, er det ikke afvejen at bringe til almindelig Kundskab herinde nogle Ytringer om Danmarks Konge og Statsforfatning, der for ikke længe siden har staaet i de engelske Journaler: Westminster-review og Edinburgh-review, under Løbet af en politisk Pennefejde. - Spørgsmaalet er: hvilken Regjeringsform der er den bedste? "Visse Philosopher" - siger den Ene - "have antaget, at af alle Regjeringsformer er uindskrænket Monarchie den bedste - - - Erfaring synes at være deelt i denne Henseende; thi eet Sted findes Caligulaer og et andet Sted *danske Konger*." Forfatteren sætter altsaa vor Konge som en *Antipode af Caligula*; han tager i Historien de fuldkomneste Mønstre paa Tyran og Folkefæder, som han kan finde, og - mærkeligt nok - gjennemløber et Tidrum af atten Secler, løber fra Rom igjennem Europa og lige op til Øresund, for at vise paa vores *Frederik*. Saaledes tænker en Engelskmand; kan der vel gives nogen Dannemand, der ikke er af samme Mening?

"Dersom vi antage" - siger denne Forfatters Antagonist - vel at mærke! - "at en Regjeringens Maal og Ende er at beskytte Borgernes Personer og Eiendom, saa maade vi ogsaa erkjende, at hvor dette Maal naaes, der findes det *gode Regjeringens princip*. Dersom dette Maal naaes baade i Danmark og i de forenede Stater af Nordamerica, saa maa det, der gjør Regjering god, existere under hvilken som helst Titel eller Navn, baade i Danmark og i de forenede Stater." - Det er indlysende, at Forfatteren her udvælger det bedste Monarchie og den bedste Republik, han kjender, og finder, som hans Modstander, det første i Danmark.

"Om Menneskene" - vedbliver han - "levede i Frygt for deres Liv og Eiendomme under Nero og under Nationalconventet, saa følger deraf: at de Aarsager, hvorfra slet Bestyrelse reiser sig, existerede 290 baade i det romerske Despotie, og i det franske Democratie. Hvad er da det, som, funden baade i Danmark og i de forenede Stater, men ikke funden i det romerske Kejserrødmø, ej heller under Robes-pierres Vælde, gjør Regjeringer, der ere saa vidt forskjællige i Form, saa practisk gode? Det være hvad det

være vil, men det er visselig ikke - - en demokratisk representativ Forfatning; for de Danske have ingen saadan."

Vi tør maaskee svare den gode Britte: Aarsagen ligger i den oldenborgske Kongerækkes Caracteer og i Nationens. Despotie kunde ikke engang trives i Danmark - undtagen ved fremmed Hjælp, og da var det Invasion, Erobring - thi en Despot maa have saa mange Håndlangere, at han kan opstille en overvejende Magt mod den despotiserede Deel af Nationen. Af gamle Exempler see vi nu, hvor frugtesløse Forsøg af denne Natur have været; og hvad forud ikke lod sig gjøre, vilde under nærværende større Oplysning være umuligt. Dette sidste indrømmer Britten selv, idet han siger: "En Konge i Danmark, i *theroretisk* Henseende den meest uindskrænkede Fyrste, vilde i *praktisk* Henseende finde det yderst misligt at anvende Grusomhed eller hengive sig til Tøjlesløshed." Hvor forskjællig er ikke denne Udlændings Mening fra vor berømte Landsmands Heibergs: at Danmark ingen Constitution har? og fra en Anonyms i Maanedskrivtet for Litteratur: at den danske Forfatning ikke taaler at discutteres?

Ved at tale om Ligevægten i Staten, siger den Ene: "Ligevægten Theorie er denne, at Folkets Hjælp vil søges af Aristocraterne, naar de trykkes af Kongen, og af Kongen naar han trykkes af Aristocraterne; og at Folket til Belønning vil erholde noget for sig selv, hvilket det just har i Danmark!" - Kan Forfatteren mene Andet, end den nødvendige og velgjørende Statsforandring af 1660?

"Der er vistnok et Aristocratie i England, og vi frygte at dets Magt er større, end det borde være!" - Engellænderen tilstaaer her hvad Indsenderen i en vis Anledning havde paastaet, og hvorfor han blev sigtet, som den der foer med Usandhed. - Lad os høre videre: "Det er øjensynligt, at den *virkelige* Fordeling af Magt, og ikke *Navne* eller *Forsikreiser*, bestemmer Nationens Lyksalighed. Det representative System, skjøndt upaatvivlelig en stor og kostelig Opdagelse i Politiken, er dog blot een af de *mange* Maader, hvorpaa den democraticke Deel af Samfundet kan holde de regjerende Faa Stangen. At visse Mænd ere udvalgte som Folkets Deputerede - at der er et Stykke 291 Papiir, som hjemler saadanne Deputerede en vis Magt - disse Omstændigheder give i og for sig selv ikke nogen Sikkerhed for god Regjering. Saadan en Constitution havde Frankrig - i *Navnet!* - medens - i *Gjerningen!* - et Oligarchie af Commiteer og Klubber traadte paa eengang de Vælgende og de Valgte under Fødder. - - Hvo er bedst istand til at forsvare sig selv: en stærk Mand med sine blotte Næver, eller en Krøbling betyngtet med et Sværd, som han ej er istand til at løfte? Saaledes, troe vi, er Forskjællen mellem Danmark og visse nye Republikker, i hvilke de forenede Staters constitutionelle Former med Ivrighed ere efterabede. - See til det lange Parlament, paa den Dag da *Carl* (den 1ste) kom for at fængsle dets Medlemmer; og see saa igjen til dette samme Parlament, da *Cromwell* stampede med Foden paa dets Gulv! Paa hvilken Dag var dets tilsyneladende (formelle, nominelle) Magt størst? Paa hvilken Dag var dets virkelige Magt mindst? Nominel Undersaatlig, var det istand til at bekæmpe Suverænen - nominel Suveræn blev det kastet paa Døren af een af dets Tjenere. - Constitutioner ere i Politiken det selv samme som Papiirpenge i Handelen: de yde store Lettelser og Bekvemmeligheder; men vi maa ikke tillægge dem samme Værd som det, hvorfor de ere kun Representativer. De ere ikke Magt, men Symboler paa Magt; og ville i Nødstilfælde vise sig aldeles unyttige, med mindre den Magt, de representere, selv træder frem."

Da Indsenderens, i sin Tid fremsatte, Anskuelse af Danmarks Forfatning - bittert angreben af Een, som i Arotone og Potu aldrig var kommen til at gjøre mere end eet Project - kun fremkaldte een Lands-mands Forsvar, tør han vel, til Bilag ved sin politiske Troeskjendelse, vedlægge Ovenstaaende af Udlændinge.

Forsynet bevare den danske Constitution! og Nationalitet! og give Fremtids Konger *Frederik den Sjettes* Aand og Hjerte!

292

En Røst, men ikke i Ørken

Den, der med opmærksomt Øje følger vor nuværende Konges hele lange Regjering, vil finde, at den er en uafbrudt Bestræbelse for at uddanne, hæve og grundfæste Nationens legemlige og aandelige Frihed. Midlerne, som anvendtes til Opnaaelsen af dette Maal, vare overensstemmende med Folkekarakteren, med sund Politik, med selve Naturens Virkemaade, milde og langsomme, men derfor og sikre, og uden hine bedrøvelige Tilbagegange eller Reaktioner, hvilke i andre Lande have vist sig som Følger, ej alene af pludselige Revolutioner, men endog af enhver overilet Indgriben i Tingenes Gang. Denne Tendens i Danerigets Bestyrelse, dette dens Grundprincip kan ikke tilskrives Underbestyrerne, som vare mange og flere Gange skiftede og umuligen kunde have aldeles lige Anskuelse i Statsvæsenet; det maa søges hos En - hos Kongen selv; og kan det aldeles ikke formindske hans Fortjeneste, at hans Valg af Bihjælperne var klogt, eller om man saa vil heldigt. - Saaledes og ene af denne Aarsag gik det ikke her som andetsteds - f.Ex. i det saa højt anpriste England - at Grundsætningerne for indvortes og udvortes Politik omskiftedes med Ministrene og fremstillede sig afvekslende snart som liberale og snart som servile. Under slige Frem- og Tilbage-Spring vide Nationerne aldrig, enten de ere kjøbte eller solgte.

Efter at Frederik den Sjettes paa mange Maader, men især ved stigende Oplysnings bestandige Fremme, havde forberedt sit Folk og gjort det modtageligt for en med dets forhøjede Kulturgrad overensstemmende Forfatning, grundlagde han samme ved "Stændernes Indførelse". Men hele Bygningen af dette kongelige Stovværk kan ikkun fuldføres til den nødvendige Fasthed og Varighed ved hin kloge, sindige og stadige Fremskriden, med hvilken Materialerne efter-haanden samledes.

Netop nu, i dette lyseste Tidspunkt af Danmarks Historie, nu da 293 Monarken ved en frisindet Institution viser, hvortil hans hele Regentfærd sigtede, nu fremtræder aabenlyst en revolutionær Opposition, der er saa meget urimeligere, som den ingen Gjenstand har, Intet at opponere imod; men - ligesom de religiøse Sværmere - fægter mod Fjender, som ingen Anden ser, stormer drabelig løs mod Vejr møller, der kun ere til i deres egen ophidsede Indbildning, og gjør en Spetakel, som om vi "i Landet havde Tyrken eller Paven". - Anholtskrigen gjentager sig, men under en Form og under Omstændigheder, som ej alene gjør den til Gjenstand for Latter, men meget mere for alvorlig Bekymring. "Hvilke Følger", spørger den Sindige, "kunne muligen opstaa af denne ukloge Fremfusenhed, denne utidige, fast barnagtige Higen efter at afryste Frugten, førend den er moden, denne utaknemmelige Riven til sig af hin Kongelige Gave?" Vel har den med Dannefolkets Sind og Tænkemaade ganske uoverensstemmende, mod Kongens Visdom og Faderlighed fornærmelige Tone, der udtaler sig i det Blad, der bærer den pompøse, men falske Titel "Fædrelandet", kun fundet Gjendang hos en stor Minoritet; men Majoriteten tier - det er urigtigt; det kan vorde skadeligt. Medborgere! vi skyldte Kongen, vi skyldte os selv, vort statsborgerlige Del, at udtale den almindelige Stemme. Slaar eder ikke til Taals ved den gamle magelige Trøst: "lad dem skraale! det falder hen af sig selv - de ere for Faa til at kunne udrette Noget". - Faa? Jakobinerne vare ogsaa Faa fra Begyndelsen. Man skal tælle et Parti, som man tæller Soldater - man skal veje Aanden, der besjæler det. Lad os nøjere betragte denne.

Allerede for flere Aar siden begyndte den at spørge i "Robe" og Doktorhat. Den klagede ved ikke ligefrem paa Kongen, men søgte dog at vække utilfredshed med det Lands Tilstand, som han bestyrede, og talte profetisk om andre Tider. Men aldrig saa snart havde han lovet Stænders Indførelse, før den, visende sig i en end mere ærefrygtbydende Skikkelse med langt filosofisk Skjæg og en rød Hue under Hatten, hævdede Tonen, og proklamerede Friheden hartad som deres eget Værk! Deres Dristighed steg efterhaanden saa højt, at den ikke længere blot ignorerede Kongen, men endog under let skeletterede Sofisterier søgte at undergrave hans Magt og konstituere sig selv som Danmarks Frelser. Dersom et saadant Indgreb, en saa fræk Anmasselse skulde have foranlediget en - med Hensyn maaske til fjernere, for Indviede kun bekjendte, Forholde - nødvendig Indskrænkning 294 i den af Kongen selv givne, saa længe beskyttede, og nu af dens egne foregivne Talsmand misbrugte Trykkefrihed, hvem havde vi da derfor at takke? Hvormed vil Professor David - om han endog skal anses af hans Parti for en Kong Salomon - hvormed vil han erstatte Nationen et saadant ved ham forvoldt Tab? Vil han maaske give os en Republik, med en Skyggekong, med Ministre, der dukke op og ned lig de kartesianske Djævl, med Kamre, der evindeligt klamres, indtil en Intervention - dog Kong Frederik lever endnu. Han vil sikkerlig finde den rette Vej, saavel til at borttræde Hindringerne for sit Værk, som til at værne om den Aandsfrihed, han selv haver opelsket.

Naar man læser disse Demagogers Ramaraab, skulde man ikke tro, at Danmark stod paa Afgrundens Rand? Og hvad er da egenlig sket siden Forordn, af 28, Maj? Har Kongen gjort et eneste Tilbageskridt? Har han til Datum gjort mindste Indskrænkning i den af ham selv uvidede Frihed? Har de Deputerede smigret ham? have de forraadt Folket og dets Rettigheder? - Det synes virkelig, som disse blinde Sværmere (for at bruge det mildeste Navn) ret med Flid og Forsæt lagde en paa at det skulde ske, som de kæmpe for at forhindre; ja ret med tirrende Trods udæskede Kongen til Kamp om Danmarks Regjering. Er det virkelig ikke, som om de ville sige: "lad os en Gang se, om Deres Majestæt tør indskrænke Trykkefriheden? om De tør sammenkalde Stænderne? hvem vi nu i Forvejen have bearbejdet og lagt i Munden hvad og hvorledes de skulle tale".

Men det er nu saa deres Manér at bekæmpe Fjender, hvor ingen ere, at skjændes uden at have nogen at skjændes med, at mane usynlige Aander. - Velan! lad dem da faa virkelige Gjenstande for deres revolutionære Iver! Lad os vise, at vi have en bedre Mening om vort Lands Tilstand, en taknemmelig Erindring om de allerede iværksatte Forbedringer og afhjulpne Mangler, og et lysere Haab med Hensyn til de endnu tilstedeværende, om hvilke Kongen netop ved Stænderne ønsker at komme til Kundskaab! - Lad os offentlig bekjende vor Tillid til Frederik den Sjettes nu snart gjennem tvende Slægtfølgere prøvede statskloge Omsyn, dybttrængende Indsigt og uforandrede Kjærlighed for sit trofaste Folk!

295

Om Publiciteten, med Hensyn til Embedsvilkaarlighed

Vor nuværende Konge, der saa utrættelig og paa saa mangfoldige Maader har virket for at fremme og bestyrke den eneste sande - den *lovbegrundede Borgerfrihed*, har og til et Værn for samme opløftet det stærkeste - vi kunne sige det eneste sikre Palladium - *Trykkefriheden*. Han indsaar, at dette var det eneste paalidelige Mittel til at erholde

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

Kundskab, ei alene om mulige Mangler og Misligheder ved de bestaaende Love, men - hvad der endnu var langt vigtigere - om mulige Misbrug, Fordreiser og Til sidesættelse af disse. For Domstolen at anklage en Embedsmand, som misbruger sin Magt til Undertrykkelse, til Udsuelse, var nok tilladt; men at faae ham overbevist og dømt, medførte saa store Vanskeligheder og Farer, at kun Faa iblandt Millioner forbandt det Mod, den Klostgub, den Sindighed, de Kundskaber med den Uafhængighed, at han turde vove sig i en saadan Kamp, i hvilken, om den end var nok saa retfærdig, han havde Intet at vinde, men Alt at tabe, lige til Æren. *Frederik den Sjette* rejste en *anden Domstol*, fra hvilken Had og Avind, Gunst og Gave, ere aldeles udelukkede, en Domstol, for hvilken den juridiske Dommer frygter, og som ikkun den aldeles Forhærdede vover at trodse. En samvittighedsløs Embedsmand kan i sin Kreds regjere paa Tyrkisk, saalænge- og det kan være meget længe - det lykkes ham at blænde sine Overautoriteter. Sine andre Fiender holder han i Ave ved Frygt, eller, om det kommer dertil, ved alle juridiske Fægterknøb. Men angribes han paa Prent, da maa han vige sit *Sæde* og afskedige sine Stokkemænd - disse ofte døvstumme Statister. I dets Sted maa han nu selv møde for Publicitetens Høiesteret, hvor Tusinder oplyste, retsindige af alle Stænder ere Meddomsmænd. Ingen trøste sig her med det Gamle: "Loven er lige for os Alle." Den er det nok i sig selv, men ikke i sin *Udøvelse*. Den kan ikke vorde det, førend alle dens Haandhævere vorde alvise, og dens Giver - Kongen - alvidende.

296

Der er talt, skrevet, forestillet, insinueret, instigeret i Læsseviis om Trykkefrihedens Misbrug, og denne er ligesaa afgjort vis, som at man kan drukne sig i Vand, hænge sig i Reeb, skjære sig Halsen over med Kniv, drikke sig ihjel, og æde sig ihjel; men det er endnu aldrig faldet selv den værste Despot ind at forbyde Brugen af Vand, Reeb, Kniv Mad eller Drikke. *Misbrug er uadskillelig fra Brug*. At ville aldeles udelukke det *Første*, var det samme som aldeles at tilintetgjøre det *Sidste*. Det er derfor een af de skjønneste Perler i Frederik den Sjettes Hæderskrands, at han har kæmpet en lang og standhaftig Kamp for at bevare sit Folk et Gode, uden hvilket alle de øvrige vilde være tvivlsomme og flygtige. Erfaringen taler: jo længere fra Kjøbenhavn, eller egentlig, jo længere fra Tænkefrihedens Organer: de kjøbenhavnske Dagblade, jo større Embedsvilkaarlighed. - Fortællingen af nogle Exempler herpaa vakte en saadan Forbauselse hos en Ven af mig - en brav og agtet Justitsembedsmand i Sjælland, at han med sammenslagne Hænder udsaabte: "Nu seer jeg, at jeg har gandske glemt min Geographie; thi jeg vidste virkelig ikke andet, end at Jylland hørte til Kongeriget Danmark." - At den antydede store Forskjellighed i special Bestyrelse for ikke saa meget længe siden har fundet Sted, ville mange endnu levende Mennesker kunne bekræfte, der nok have kjendt " *Kongen* i Ebeltoft, *Kongen* i Grenaae, *Kongen* i Randers" osv. osv.; thi hartad enhver Kjøbstad, ethvert Herred, havde sin egen Næssekonge, der rigtig nok stod under Overkongen, men som oftest var langt mere frygtet end denne. At det jo nu i nærværende Tid er bleven langt bedre, det er vist; men at der endnu maaskee kunde være nogle Levninger tilbage af den gamle Feudalforfatning, derom kunde i det mindste een for Domstolene svævende Sag give en ikke gandske ugrundet Formodning. Skulde ellers nogen anden Commune eller District troe at føle lignende Tryk, da er jo *nu Jyllandsposten* optraadt for at modtage enhver *grundet* og *beviislig* Anke. Dette den offentlige Menings Organ - som vi haabe - fremkommer lykkeligt samtidig med den høist vigtige og ypperlige Lov om en forandret og i Sandhed forbedret Communalbestyrelse; hvilken Lov dens vise og ædle Giver altsaa har anseet som nødvendig, og som følgelig afgiver et vægtigt Beviis for, at ei heller denne Afhandling er overflødig eller grundløs.

Skulde, som sagt, flere Misbrug af Embedsmyndighed finde Sted her i Provindsen, da vil maaskee Udfaldet af den Rudske Proces 297 bestemme, om de skulle komme til offentlig Kundskab, eller vedblive at: drives og trives i det forrige Tusmørke.

Høist mærkværdig er den Kjendsgjerning: at jo høiere man gaaer op i de Bestyrendes Rader, jo mindre har man at befrygte af Vilkaarlighed: at det blot er i de nederste, hvor Vanskeligheder stundom have viist sig, men er man først sluppen derigjennem, da har det siden ingen Fare.

Vore mange brave og retsindige Underembedsmænd ville dog vel aldrig troe, at det er deres Stand overhovedet jeg vil tillivs. Ingenlunde! ei engang noget enkelt Individ af samme. Jeg har en gandske anden Hensigt: at undersøge, og at see Andre undersøge, hvorfor de antydede Abnormiteter have fundet Sted just i denne Embedsklasse mere end i nogen anden. Gaae vi f.Ex. til Amtmændene, der de jure bar en langt mere uindskrænket Virkekreds, en større Anledning til Vilkaarlighed, da er en saadan de facto saa sjelden, at jeg i det mindste ingen væsentlig kjender udøvet af nogen Nulevende. Skulde jeg som Grundene hertil antage: ømmere Samvittighed eller høiere Æresfølelse? Dette vilde være en Ubillighed mod de dem underordnede Embedsklasser, og almindeligvis en Urimelighed. Hvori stikker altsaa Feilen - om der er nogen? Ikke oprindelig hos Individerne, men i Organisationen af deres Embedsvirksomhed. Denne Anskuelse tør vel antages, ogsaa at have foranlediget nysnævnte Commnallov.

For det første ville vi henvende vor Opmærksomhed paa Embedsmandenes Lønningsmaade. De Overordnede lønnes af Staten, og komme altsaa i denne Henseende ikke i Berørelse med Populationen i det af dem bestyrede District. For dem udelukkes altsaa Muligheden af Kniberie, Pinerie, overdreven Sportulering etc.etc. De underordnede Embedsmænd derimod tage, paa ubetydeligt nær, deres Indtægter umiddelbart af deres Jurisdictionens-Beboere; og denne er derhos ikke saa tydelig stavileret, at Yderne i alle Tilfælde - maaskee kun faa - kunne vide hvad de have at erlægge; ja hvad der er endnu sælsommere: Embedsmændene ere ofte ikke visse paa, hvad de have at forde. Et Beviis herpaa afgiver den ubestridelige Kjendsgjerning: at Sportuleringen ikke alene ei er eens i alle Jurisdictioner, men tvertimod saa forskellig, at Differencen virkelig er forbausende. Vi ville blot her udpege Skiftevæsenet, i hvilket Salairer er temmelig arbitrar. Og medens vi nu ere komme ind paa dette vide Territorium, ville 298 vi endvidere henpege paa den Raadighed - den lange, og længe ucontrollerede Raadighed over fremmed Eiendom, ofte høist betydelig Eiendom, her indrømmes eet eneste Menneske, paa den Fristelse, den Farlighed, det Resico, som dette ene Menneske herved underkastes.

Den anden, i det mindste betænkelige, Omstændighed, er *Underretsdømmernes isolerede Stilling*. Overretten er sammensat af flere Meddommere, Høiesteret af endnu flere; men Byfogden, Herredsfogden, Birkefogden, sidder alene paa sit Dommersæde. Han har Ingen ved Siden af sig, der kan dele hans ei alene mulige, men ifølge Indskrænkeisen af de menneskelige Forstandsevner, ofte stedfindende Eensidighed i Anskuelsen af en Sag, og belyse de ofte vigtige Puncter, som for ham ligge i Skygge. Han har Ingen *imod* sig, der kan modarbejde hans forudfattede og muligen vrangne Meninger; Ingen der kan bekæmpe de Lidenskaber, det Had, den Egenynte, som muligen driver ham ud af Retfærdighedens lige Vei. Jeg tænker vel ikke, at Nogen her skulde minde mig om hans *Meddomsmænd* - hvem jeg dog heller vil benævne med det mere betydningsfulde *Stokkemænd*; thi enten disse vare der selv, eller constituerede deres Stokke, vilde omtrent komme ud paa eet. Udfaldet af en Sag i *sidste* Instants beroer paa dens Behandling i *første* Instants. De høiere Retter have ingen *Selvundersøgelse* at lægge til Grund for deres Kjendelser; men maa bygge paa den enkelte Underdommer. Han leder alene Vidneforhørerne; han kan i disse muligen lade vigtige Forklaringer upaaagtede; han kan - om han ikke er fri for alle hine Lidenskaber, eller ikke stærk nok til at betvinge dem - vildlede, forvirre, imponere Vidnerne, og fra sin høie Standpunkt indvirke skadeligt paa deres Udsagn. Og som han derhos tillige er *Skriver* - dette Fald finder paa Landet næsten allevegne Sted - da behøves intet vidtløftigt Beviis for at godtgjøre: at det til en Retsaags Afgjørelse ei alene kommer an paa hans *Dygtighed*, men og, ja men endog paa hans *Samvittighed*; thi for en Embedsmands Dygtighed er hans respective Facultet Borgen, men for Sammes Rigtighed kunne ikke Alverdens Faculteter cavere.

Hvad nu angaaer den første - om man saa vil - *Betænkelighed*, Maaden nemlig, paa hvilken Underdommeren hæver sine Indtægter, eller *Sportuleringen*, da tykkes mig en Forandring i denne Oppebørselsmaade ligesaa let iværksættelig, som ønskelig. Det er mig virkelig gandske umuligt at indsee hvorfor en Amtmand og en Collegial-Embedsmand, 299 en Overretsdommer, en Høiesteretsdommer skulle have fast Lønning, mere end en Underdommer. Man kan dog ikke antage, at Sportelsystemet skulde være mere fristende og farligt for hiin end for denne. Men det er ei alene med Hensyn til Fristelse og Farlighed, at man nødvendig - om ei ved Erfaring - saa dog simpelthen ved lidt Psychologie og Logik, maa finde sig stemt mod berørte Oppebørselsmaade. Her kommer en anden - for at blive ved dette Ord - Betænkelighed til: at de omhandlede Embeder, formodelst Sportelsystemet, vorde saa høist forskjellige med Hensyn til selve Lønningsens Størrelse. Denne Forskjel er i Gjerningen saa enorm, at af tvende Embedsmænd, hinanden lige i Duighed, Alder, Retskaffenhed, kan den Ene have fem-seks-dobbelt saa stor Lønning som den Anden, og meer. Det er kun Undergeistligheden som i denne Henseende befinder sig i et lignende Forhold; men efter en mindre Scala. At een Præst skal have fem-sexdobbelst saa stor Løn og derover, som den der under alle Hensyn staaer ved Siden af ham, eller over ham, ja maaskee større end hans Biskop, end hans Foresatte i Cancelliet, er ikke mindre sælsomt, end at en Herredsfoged har større Indtægter end en Amtmand og en Collegiedeputeret. Vel vide vi, at der for begge Klasser Underembedsmænd gives Forflyttelser til Forbedring; vel troe vi, at saadanne Forflyttelser styres af Retfærdigheden; men hvorfor finder saadant Sted i nogle Stænder og ikke i andre? eller hvorfor saa gandske meget mere i de tvende omtalte?

At Haab om Forbedring i Embedsløn jo kan virke til Nidkjærhed i Embedsførelse, vil Ingen nægte; men naar nu Haabet er opfyldt? monne da ikke det gamle "cessante causa cessat effectus" kunde være at befrygte? Naar en Embedsmand har været driftig, retfærdig, nidkjær i det *Haab*, at vorde belønnet med et rigere Embede, hvad skal saa drive ham, naar han har erholdt dette? Sin Præmie har han vunden; hvad har han da mere at kæmpe for, end at han blot kan beholde den? Maalet har han naaet; hvad har han mere at løbe efter? Hvad har han andet tilbage, end at hvile paa sine Laurbær, og saa passe paa, at hans Fuldmægtig - hans Næstkommanderende - ikke stjæler dem bort under ham? - Men her kommer endnu en Betænkelighed til ved disse Forflyttelser. Forfatteren af disse Betænkeligheder hører selv til een af de meernævnte Klasser, er Præst, har et godt Embede, staaer i et ønskeligt Forhold til sin Menighed; men han har dog, tvungen af den haarde Nødvendighed, maattet flytte fra en 300 anden Menighed, til hvilken han stod i et lignende Forhold, og paa hvilken han - uden hiin haarde Nødvendighed - helst skulde have vedblevet at virke, og *skue Frugterne af sin Virksomhed*. Man tilgive *Præsten*, at han standser lidt ved dette Punct. Naar han blev, fordi han *kunde* blive, sin Embedstid hos een og samme Menighed, hvilken Drivefjeder meer for ham til Nidkjærhed og Samvittighedsfuldhed i hans hele Embedsførelse? Hvilken Drivefjeder meer for Menigheden til at lyde hans Formaninger? Hvilket stærkt, hvilket helligt Baand meer mellem Begge? - Naar der er Vacance i et lille Præstekald - eet af dem, der emphatisk kaldes Poenitence-Kald, og af disse ere der ikke saa faa - da spørger Menigheden sig selv (jeg siger det, fordi jeg veed det): "Hvem mon vi nu skal have *igjen*? *Duer* han noget, beholde vi ham vel ikke længe." Og hvad siger Menigheden i et godt Kald? "Hvem mon vi nu faae *igjen*? En *Gammel* Een vel, som vi ikke beholde ret *længe*" - Den Præst, som saaledes flytter fra Sted til andet - vi kjende jo dem som have flyttet fire, fem Gange - kommer altid *Fremmed* til hvert af dem, og faaer sjelden Tid til at blive *hjemme* paa noget af dem. Værst faren er i saa Fald den Præst, som flytter fra en Landsby til en Kjøbstad, eller omvendt, eller - hvad endnu er mislykket Værk! - Men nu en anden Følge, en langt sørgeligere - og den udeliver desværre ikke allevegne: - den Præst, som venter, som higer efter Forflyttelse, forsømmer maaskee undertiden, ei alene sin Marks Forbedring, sin Præstegaards Forbedring, men endog - sin Menigheds. "Hvad kan det hjælpe", tænker han maaskee, "at jeg tager mig det saa nær? Inden jeg faaer vel begyndt, maae jeg dog forlade Værket, overlade det til een af de 301 Anden, som maaskee arbejder paa en *anden Maade*, efter *andre Principer*, efter andre baade religiøse og moralske Anskuelser, og saaledes nedriver *min* svage Grundvold, for at lægge en anden - maaskee endnu svagere?" Og i dette sidste har han som oftest - i det mindste for en Deel, Ret. - Nu Menigheden: den har begyndt at blive fortlørlig med en Lærers Prækemaade, med hans hele Omgangsmaade. Der kommer en ny: Han har i det Hele en gandske *anden Maade*; den er *fremmed*, den er *uvant*; nu skal man vænne sig til *den* - om man kan. Og kan man endelig, saa faaer man atter en ny, skal ligeledes begynde *forfra*, og endelig - kjedes man maaskee ved dette skuffende Arbejde; man lader den ene Præst efter den anden præge, cathekisere, copulere, døbe, begrave, yder sin Tiende, sit Offer og øvrige Emolumenter 302 - de sidste vel endda saa sparsomt som muligt. Hvorfor? Der er ingen andre Baand imellem Præst og Menighed end disse; og disse ere kun løse. - Men dem, som ere faste og skjønne tillige, flettes saae seent; ja de erholde først deres rette Fathed og Skjønhed, naar det vides, at ikkun *Døden* skal løse dem. Den Præst, som *gammel* kommer til en Menighed, er i denne *ung*, og ung i ingen dog Betydning. Men den som er *bleven gammel* i Menigheden, han - naar han er en rigtig Præst - "*kjender siney og kjendes af dem*." *Denne* har han døbt, underviist, bekræftet i sin Daabspagt - *denne* har han endvidere forenet med dens nærmeste Ledsaager paa Livets Vei - *disse* har han veiledet, formanet, trøstet, raadet, beroliget under manglehaande Livets Afvexlinger - *disse* har han med megen Møie under *langvarig* Bestræbelse reddet fra Fordærvelse. Kort: han ei alene kaldes, men er sin Menigheds *Fader*. Men kun i det opgivne Tilfælde tør han haabe at fortjene dette Navn i sin fulde Betydning.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

"Men hvorfor denne lange Tale om Præsten? Hvilken Sammenhæng mellem denne og den begyndte Materie?" Den vil vise sig - som jeg haaber; thi der er virkelig mere Overensstemmelse i Præstens og Fogdens Forhold til Menighed og District, end ved løse Overblik kan iagttages. En rigtig Foged behøver sandelig og at studere *sin* Menigheds Caracteer, - saa vel generaliter som specialiter; og et saadant *længe* fortsat Studium vil ofte være hans sikkreste - stundom maaskee den eneste Veiledning i mangen forviklet Sag, i mangehaande tvivlsomme Tilfælde. Men dette psykologiske Cursus er for ham endnu vanskeligere at gennemgaae end for Præsten, eftersom hans Terrain er større, hans Berørelse med Beboerne sjældnere, kortere og koldere; eftersom hans Menighed staaer fjernere fra ham, og kun tvungen, med Forbeholdenhed, ja maaskee med Forstillelse nærmer sig ham. Men, er han ikke netop for største Delen opvoxet i den Egn, hvor han siden vorder ansat som Embedsmand; kommer han endog fra en anden Provinds, da *forstaaer* han ei engang sine Underhavende; thi deres eiendommelige *Mundord* er ham fremmed; den har mangfoldige særegne Ord, Talemaader, Vendinger, hvis Betydning han slet ikke, eller ikke nøie nok fatter. Hvilke Vanskeligheder møde ham ikke her - fornemmelig i de ofte for Velfærd og Liv afgjørende Vidneforhør! Vil han bøde paa sin egen Mangel paa Dialectkundskab, maae han tye til Dialectlexica og Tolke, og endda kan han ikke være fuldkommen sikker.

303

Har han omsider studeret sig ind ogsaa i dette Fag, saa kommer han maaskee hen i en gandske anden Egn, for der at begynde et nyt Cursus, eller - gandske opgive dette i sig selv slet ikke lette, og for den aldrende Mand endnu besværligere Arbeide. - Dersom nogen Øboer er kommen her til Jylland f.Ex.- og kommer her første Gang som Herredsfoged, da vil jeg gandske tillidsfuldt spørge ham; om der ikke er noget i det som Præsten siger?

Men nu i Henseende til hiin vel vide Frastand, villige Fjernelse, nødige Nærmelse, skulle disse ikke ønskelige Forhold andet end befæstes - ja forværres ved *Omskiftning af Foged*? Jeg mener og siger: Jo! Men derfor mener jeg og, at en retskaffen Herredsfoged under livslang Embedsid vil - om ei saa let som Præsten - alligevel kunne vinde Herredsboernes baade Tillid og Agtelse. - Men vi maae, efter dette Sidespring - som dog ikke var gandske ud af Veien - tilbage til Sportelvæsenet. Og kan saa Præsten igjen begynde hos sig selv. Han har og *sine* Sportler; og disse falde meest paa et Sted, som egentlig ikke skulde afbenyttes til Sportulering. Men han kan ikke - som Fogden - forud bestemme og kræve dem. Han maa stundom endog paa et saa helligt Sted see Ugunst, Had, Hevngjerrighed yttre sig i denne ham saa nedværdigende Sportulering. Har han revset Forargelser, har han straffet Skoleforsømmelser, har han i Fattigskattens Ligning ikke begunstiget Karrighed og Nærighed, har han ikke givet Afslag i sine *bestemte* Embedsindtægter, da maa han stundom modtage de *ubestemte* meer eller mindre afknappede: og dette paa et Alter, hvis egentlige Bestemmelse er *Takoffer* og ikke *Pengeoffer*. Nu, han see dertil! Hans Sognefolk kunne i al Fald ikke klage over, at *de give ham for meget Offer*. Anderledes har det sig med Fogdens Offer; dette bestemmer han selv, og her hjælper ingen Kniben.

Kunde denne Indtægtsmaade ikke forandres for Begge? For Præsten kunde gives et Regulativ, efter hvilket han havde noget Bestemt at fordrø for alle sine ministerielle Forretninger, saavel som for Høitidsoffer, Alt i Forhold til Enhvers Stilling, Næringsvei, Hartkorn osv. Eller - hvad der endnu var bedre: dersom Præsterne blev sætte paa fast Gage, og Tienderne, hvis Pengebeløb kunde erlægges paa Amtstuen, vilde strække til, da kunde og Almuen befries fra Offerudgiften. - I Danmark ere - naar fradrages Kjøbstæderne, Capellianerne, Bornholm, Island, Grønland, Colonierne, Øerne i Vesterhavet og den Deel af Ribe Stift, som ligger i Sønderjylland, i hvilke 304 allesammen Præsterne lønnes paa en anden Maade - henved 900 Sognekald paa Landet. Da mange af disse have kun een Kirke, kunde Antallet gerne reduceres til 800. Til disse Landsby kald høre omtrent 380,000 Tønder tiendeydende Hartkorn. Hver af disse i Gjennemsnit 1 Skp. Rug 2 Skp. Byg og 3 Skp. Havre, som udgjør efter en Gjen-nemsnitspriis omtrent 2 Rbd. pr. Td. Hartkorn, det Hele til et Beløb af: 760,000 Rbd. Vilde man nu endelig med Hensyn til Examenscaracteer, Alder, Dygtighed eller andre væsentlige Omstændigheder have Kaldene inddeelte i 3 Klasser, kunde dog nederste Klasse - beregnet til 200 Præster - have, foruden sin Embedsjord, en aarlig vis Indtægt af 600 Rbd.; anden Klasse - ligeledes 200 - en Indtægt af 800 Rbd. og øverste Klasse - bestaaende af 400 - have 1000 Rbd. Indtægt. Saaledes udkommer 700,000 Rbd. og blev da tilovers 60,000 Rbd. til Statskassen som Vederlag for Skatten, for hvilken Præsten i saa Fald maaette være fri, paa Communeafgiften nær. At en saadan Totalforandring først efter en vis Tids Forløb maaette finde Sted, følger af Retfærdighed. Uimodsigeligt er det, at Pluraliteten- og det en højt overveiede - vilde finde sig vel tjent herved, og Almuen ligesaa.

Men en lignende Forandring var vel endnu lettere at iværksætte med Hensyn til Sportuleringen: *alle* Sportler nemlig- og NB. tydeligere bestemte endnu - kunde efter Fogdens Paategning paa vedkommende Documenter indbetales paa Amtstuen. De skulle tilforladelig nok udgjøre saameget, at Staten kunde lønne sine Fogder meget anstændigt. Nu ere der jo hartad ingen Poenitence-Fogderier; men den største Deel er vel ovenikjøbet fede Kalde, paa hvilke der endog holdes Fuldmægtige (om denne Borgerklasse ved Leilighed mere) og stundom overcomplete Contoirbetjente.

Nu med Hensyn til Fogderiets monarchiske Form, da vilde jeg - istedetfor de før berørte Stokkemænd - foreslaae til Bisidderne paa Thinget: 1) een, eller til at skiftes, to Procuratorer, dog af en *anden* Jurisdiction; 2) een af Districtets Forligelses-Commissairer - altsaa og to til at skifte; - 3) een af de større Landeiendomsbesiddere; men denne og af et fremmed District. At No. 1 og 3 vare fra een af Fogden uafhængig Jurisdiction, er vist nok ikke uhensigtsmæssigt; ei heller dette, at No. 2 allerede før Fogden har været indviet i saamangen en Retssags Mysterier. Hver af disse Bisidderne maaette da have *een* Stemme, 305 og Fogden to; dette tykkes mig at ville bringe Afstemningen i et passende Æquilibrium.

Bisiddernes Diæter (maaske fra 1 til 2 Rbd. foruden Befordring) kunde uden følelig Afkortning udredes ad Sportelkassen.

"Exempla illustront," om endog nogle af dem for samme kunne være odiosa". Thi ville vi, til nærmere Betragtning fremføre nogle i Et og Alt sandfærdige Exempler paa *Embedsvilkaarlighed*, hvilke vil have fundet Sted i vore Tider; men vedkommende Fogder ere alle ved Døden exiperede fra alle Fora - i det mindste her paa Jorden.

I en vis Landsby holdtes en af de saaledes ret characteristisk benævned *Legestuer*. Ved samme havde indfundet sig en gammelagtig Bondekarl fra Byen, som formedelst sin fjantede og næsten til Vanvid temmelig nær grændsende Sindsbeskaffenhed var en jevnlig og velkommen Lyseholder ved slige Forsamlinger. Da Selskabet havde ladet ham indtage den sædvanlige Ladning af den velbekjendte hjemmelavede jydsk Whisky, syntes man dog, at han denne Gang fuldkommen skulde tilpakk; hvilken Beslutning af de unge Bondekarle udførtes paa følgende cannibalske Maade. Den Ulykkelige, som veltilfreds med sin lille Pidsk ikke med det Gode var at formaae til at svælge mere, førtes nu ud i Haugen, hvor han af Nogle holdtes, medens Andre opspærrede Munden og hældede saa meget Brændeviin i Svælget som dette vilde modtage. Ikke nok hermed: men nu tilproppede man ham Mund og Hals med Røgtobak, og efter korte men frygtelige Piinsler opgav han Aanden imellem deres Hænder. Forbrydelsen blev anmeldt for Herredsfogden, der og for et Syn Skyld optog et Slags Forhør, hvoraf Resultatet blev dette: at Morderne frikjendtes for al videre Tiltale og - hvo, som have Ører at høre med, han hører! - at tvende Personer som ikke havde deeltaget i Festen, men i en tilgrændsende Hauge været Vidne til Mordet, *bleve multerede fordi de ikke hindrede samme*.

Denne ultra-tyrskiske Retspleie fandt den nu ogsaa bortdøde Amtmand sig ikke foranlediget til videre at paaanke. Jeg har læst mange Anecdoter om den chinesiske Retspleie; men hvad det naive angaaer, da staaer de alle langt tilbage for denne jydsk. Nu en anden Historie!

En velhavende Kjøeltring af en Bonde, som i tvende Sogne eiede 306 tvende forskjellige Gaarde, fik - som saa mange Andre - Lyst til at svie den ene af, eftersom dens Bygninger vare yderst forfaldne, men af ham selv for nylig besørgede meget høit assureret. Denne meget almindelige Finantsoperation iværksætter han paa en ikke gandske almindelig Maade. Han lader Pigen lave til Bagning, og da Brødene er slaaede op, viser han alle Mennesker i Gaarden bort under et eller andet Paaskud. Kun en gammel Røgter lader ham blive tilbage; og med denne begynder han at ilde Ovnen, som sædvanligt der i Eggen, med Lyng. Endelig viser han ogsaa Denne ud; men igjennem Dørsprækken seer Røgteren, hvorledes Herren paa en Fork tager brændende Lyngviske af Ovnen og dermed stak Ild paa flere Steder indvendig i det sodede Tag. Dette fængede meget villigen, og inden en Time lagdes Gaarden lykkelig i Aske. - "Naa! og hvad saa?"

Som Du min kjære Læser skal høre: Forhøret blev optaget; Røgterens Udsagn slet ikke ændset; de øvrige Husets Folk slet ikke forlangt, og Mordbrænderen fik sig en smuk ny Gaard. At denne tilligemed Folkene jog alle Kreaturer ud af Gaarden, og at han i Forveien med roesværdig Betænkksomhed havde henført alt det Bohave, der dueede noget, er ogsaa i sin Orden.

For at sætte Kronen paa sin glimrende Daad vandrede den rige Mand længe efter omkring i det halve Land og tiggede Brandhjælp. Jeg spurgte engang Herredsfogden, som forresten var en dygtig Mand, og aldeles ikke mistænkt for at lade sig bestikke: "om han virkelig ikke troede at N. N. havde selv afbrændt sin Gaard." Han gav mig det bizarre Svar: "Jeg ikke alene troer det, men veed det; men da Straffen for Mordbrand, udøvet paa egen Eiendom, tykkes mig for haard til Forbrydelsen, lader jeg den helst gaae ustraffet hen, naar den ikke er forbunden med andre Misgjerninger.

Lignende Begivenheder kunne samles i Skokkeviis. Men for det første kan man vel nøies med disse som Exempler paa *negativ* Smaadespotie; paa *den positive* er heller ingen Mangel.

307

Betænkninger

ved Assessor *Algreen-Ussings* Skrivt "om en

Forening af begge de danske Stænderforsamlinger."

1.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Enhver Dannemand maa visselig være enig med Forfatteren i at ønske begge Forsamlinger sammensmeltede. De Grunde, der vække og nære dette Ønske, ere af ham saa klart fremsatte, at der under dette Hensyn intet Væsentligt savnes. Men jeg- og vel Flere end jeg - gaaer endnu videre med mit Ønske: at nemlig *Sønderjylland* - som det rettelig bør kaldes - ogsaa forenede sine Deputerede med *Nfirrejylland* og *Øernes*.

Der har i langsommelige Tider hersket et sælsomt Hang til at skille saavidt muligt det gennem Aarhundreder meer og meer udstykkede Danmark ved Sønderjylland. Alt skulde der saavidt muligt fortydskes; endskjøndt Folket er dansk, og taler dansk næsten lige til Eideren. Holsteen er tydsk og hører som saadan til det tydske Rige; men Sønderjylland er dansk; hvorfor maa det da ikke høre til det danske Rige? Vel har denne Provinds en anden Lovforfatning, en anden Codex - desværre for den! Spækket med barbarisk Latin, som kun de lærde Jurister forstaae - en anden Toldforfatning, kort: andre Friheder, (f.Ex. Brænderie) og andre Byrder, (f.Ex. Mølletvang og Ølbrygningstvang); men er det derfor saa urimeligt, at, ved en Forening af de tvende Stænderdeputerede, Nogle eller Noget af *Hine* kunde meddeles det øvrige Danmark, og Nogle af *Disse* lettes for Sønderjyderne?

Øestifterne og Nørrejylland have rigtignok een Lovgivning; men hvorfor er da deres Stænderforsamling foreløbig adskilt i tvende? Fordi den ene Deel er i mange Henseender localforskjellig fra den anden, og det endog i den Grad, at en aldeles lige Lovgivning i mange Henseender ikke passer for Begge. Vi ville foreløbig alene nævne: *Anordning for Skolevæsenet, Fred- og Hegns-Forordningen, den om Landbrænderierne, Toldlovgivningen, den som angaaer Natmændsfolkene, og den om 308 Bissekræmmerne*, I alle disse og flere vigtige Poster have Nørre- og Sønderjylland næsten fuldkommen fælleds Lighed, fælleds Interesse: for Begge finder det modsatte Sted med Hensyn til Øerne. Kan og bør altsaa den Nørrejydske Stænderforsamling i Tiden sammensmelte med Øernes, da maa og det samme antages om den Sønderjydske,

2.

Tiden, naar denne Forening burde finde Sted, er fra Regjeringens Side ikke *fastbestemt*, og dette ansee vi for velgjort; thi Erfaring skal først lære det: naar nemlig Resultaterne af de særskilte Samlingers Forhandlinger godtgjøre, at de ere modnede til Sammensmeltning. Om denne kunde ansees for tilstrækkelig forberedt ved *tvende* Sessioner, tør vi ikke paastaae; meget mere kunde vi, ved Betragtning af hvad der er discuteret i den *Første*, finde en noget længere Udsættelse ønskelig.

Vi sige endnu engang: det er velgjort, at Øernes og Nørrejyllands Forsamlinger for det Første blive adskilte. Havde de været forenede, da behøves kun et halvt Øie for at see, at den *Første gandske vilde have taget Luven og Stemmen fra den Sidste; at dennes eller dens Committenteres Interesse i mange Henseender vilde bleven tilsidesat* - eller i det mindste *opsat*; og at Jyderne i dette høist vigtige Anliggende - som og i andre vilde have mærket, at de havde længst til Kjøbenhavn.

De mange særegne Forhold, som alene finde Sted i Jylland; de mange Modificationer i de nu gjældende Anordninger og dem som kunne ventes, til Gavn for denne Provinds, tykkes os først at burde kjendes og drøftes inden hiin Forening finder Sted. Og disse Poster ere saa mange og saa vigtige - som siden efterhaanden skal godtgjøres - at een Stænderforsamlings Session til neppe vil være tilstrækkelig til deres fuldstændige Discussion; og det saa meget mindre, som kun saare faa i den første Samling bleve afhandlede. Desuden kan man vel, uden i mindste Maade at vilde nedsætte de brave jydske Deputerede, ansee det for gavnligt, at disse erhvervede sig endnu større Selvstændighed og parlamentarisk Dygtighed, inden de sluttede sig til Øestifternes, blandt hvilke vistnok den sidste Egenskab endnu maa antages at være mere almindelig.

309

3.

Angaaende *Forsamlingsstedet* for de forenede Deputerede af hele Danmark, da kunde vi ei heller være enig med den ærede Forfatter.

Det er vist værd at lægge Mærke til, at Hs. *M. Kongen, fra hvem Institutionen er udgaaet, ikke har bestemt Kjøbenhavn men Roeskilde til Samlingssted*. At forkorte Reisen for de Deputerede fra de andre Øer, kan ikke have været Hensigten, da det lille Stykke fra sidste til første Stad ikke kunde have medført noget føleligt Tab, enten af Penge eller Tid. Men vel tør vi antage, at Institutionens ædle Giver har villet fjerne enhver Tanke om højere Indflydelse paa Forsamlingen, og saaledes antyde den Frihed og Selvstændighed, med hvilke den burde virke. Overensstemmende hermed, samt for de allerfleste af de Deputerede fordeeltigt med Hensyn til Tid og Bekostning, formene vi, at Odense eller Fredericia, eller begge skiftevis, bestemtes til Samlingssted for Rigets forenede Deputerede.

4.

Hvad hernæst angaaer de Deputeredes *Antal og Stand*, da ere vi i tvende Henseender temmelig enige med Forfatteren. For det Første nemlig, antage vi: at naar begge (eller maaskee alle tre) Forsamlinger forenedes, kunde, til Besparelse for Landet og uden Tab for Institutionen, Antallet noget formindskes. Med Hensyn ogsaa til Folkemængden turde vi maaskee foreslaa 10 for Kjøbenhavn og Sjælland, 12 for Fyens og Lollands Stift, 24 for Nørrejylland, og for Sønderjylland 16, ialt 72, hvortil videre kunde lægges de 3 Medlemmer for Island og Færøerne (maaskee 1 for Bornholm), samt tvende Professorer, hvorved udkommer, paa 2 nær, det samme Antal som *Algreen-Ussing* har foreslaaet, naar nemlig Kongen, efter samme Forslag, renuncerede paa eget Valg af 8 Grundeiere. Da begge Forsamlinger, efter nuværende Indretning, bestaae af 125 Medlemmer, spares paa denne Maade Omkostningerne for 47; og forenedes Sønderjyllands med de 2de andre, blev Besparingen endnu langt større. - At dette Antal skulde være for lidet, have vi ikke Grund til at antage. Andre Stater, som have en repræsentativ Forfatning, stille, i Forhold til deres Folkemængde ikke flere Deputerede: England, naar vi endog tage begge Huse sammen, 1 Repræsentant af 20,000; Frankrig 1 af 38,000, og Nordamerika har endnu færre Deputerede, i Forhold til 310 Folkemængden. I Danmark vilde dette, efter den foreslagne Maade blive lignende med det som i England finder Sted.

Hvad for det Andet de Deputeredes *Stand og Stilling* angaaer, da har *Algreen-Ussing* foreslaaet: at ogsaa Landsbypræster burde optages som valgte Deputerede i Forsamlingen, nemlig i de mindre Landeindoms-Besidderes Klasse. Men da han forud har foreslaaet 4 andre Gejstlige, vilde, naar Bønderne allevegne bleve enige om at vælge Præster, disses Antal vorde for stort, i Forhold til de øvrige. Et mere passende tykkes os at vilde finde Sted, naar 1 Landsbypræst udvalgtes i hvert Stift, da de dog saaledes vilde udgjøre en 10de Deel af Repræsentanternes Antal.

At Landsbypræsters Optagelse i Forsamlingen vilde være højst gavnligt, saavel for den hele geistlige Stands egen Interesse, og for deres, der staae i umiddelbar Forhold til dem som geistlige Embedsmænd, men endnu meget mere for den hele Bondestand, er klart indlysende. - Den første Erfaring har tilfulde godtgjort, at Bondestanden endnu ikke har naaet den aandelige Culturgrad, at den kan repræsentere sig selv. Mangen Bonde kan vel tænke klart og grundigt over sit særegne Forhold til Staten; men hvor Mange ere vel istand til i en saadan Forsamling at gjøre deres Meninger gjældende, enten ved Pennen eller Munden? De maae vente til Noget dem angaaende bliver bragt paa Bane af de andre Stænder, høre paa Dissets Debatter, og føle først deres Tilværelse ved den tause Afstemning. Hans Præst derimod kjender hans Forfatning ligesaa godt som han selv, og hans Stilling i Staten endnu bedre, end han selv; men han kan tillige baade *skrive* og *tale*, og kan, med Hensyn til den sidste Egenskab, ikke ventes overgaaet af Andre, end Høiesteretsadvocater. Vidtløftigt at bevise dette, tykkes overflødig. Og endelig ville vi her bemærke: at Præsten endog har en selvegen Interesse ved at tale Bondens Sag.

Men naar videre Hr. Assessoren foreslaaer ogsaa Landsbyeskolelærere til Optagelse i Forsamlingen, da kunne vi ingenlunde tiltræde hans Mening. Vel maa Denne antages, i Almindelighed at skrive bedre end Bonden, ogsaa tale bedre end han; men paa faa Undtagelser nær, vil denne Klasse ikke kunde optræde med væsentlig Virksomhed i de øvrige Deputeredes Kreds; ei alene af de nu berørte Grunde, men ogsaa fordi Skolelæreren mangler - hvad Præsten har - Indsigt i de øvrige Statsforhold.

311

5.

Hvad det reciproqve Forhold af de Deputeredes Antal, med Hensyn til Stand og Stilling, angaaer, da troe vi at kunne calculere det saaledes:

- a) Juridiske Embedsmænd og tillige Grundbesiddere = 1:10.
- b) Geistlige Embedsmænd = 1:10.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

- c) Sædegaardseiere = 3:10.
d) Kjøbstædrepræsentanter = 3:10.
e) Mindre Landeiendomsbesiddere = 2:10.

Herved bemærkes: 1) at da *Grundeiendom*- og det af velkendte gyldige Grunde - ansættes som en Betingelse for *Valgbarhed*, kan en Embedsmand, hvad enten verdslig eller geistlig, skjøndt han kun for Embedstid er beneficieret med en saadan Eiendom, under dette Hensyn, ansees endnu lidt bedre kvalificeret til Stænderdeputeret, end en *Fæstebonde*; thi denne staaer dog langt større og langt oftere Fare for at miste den berørte Egenkab, og saaledes hans Basis for Valgbarhed, end hine Embedsmænd. Dette indtræffer hvert evige Aar med mange mange Fæstebønder, men med Embedsmænd kun een iblandt Tusinder, Ja Disse ere i Gjærningen langt sikkrere paa at blive i Besiddelse af deres Beneficiater, end *Grundbesiddere* af deres *Selveiendom*. I længste Fald besidde hverken Herremænd, Bonde eller Præst deres Eiendomme længere end Livet.

Hernæst bemærkes: 2) at hvad vi tilforn har sagt om, at Bønderne vilde være vel tjente med at vælge Landsbypræster til deres Stands Repræsentanter, ikke kunde forstaaes saaledes, som om bare Præster af dem skulde udvælges; thi derved maatte jo denne Stand erholde en næsten uimodstaaelig Overvægt, hvilken let kunde føre eller forføre til *Misbrug*. Og mangen dygtig Repræsentant blandt de mindre Landeiendomsbesiddere - en *Wulff*, en *Kirk*, ere dog ikke de Eneste der kunde findes - vilde saaledes udelukkes. Desuden bør man og betænke, at det ikke er alle Deputeredes Sag at *skrive* eller *tale*, men at *bære*, og ved Stemmegivningen at *følge* Dom. Hvormange egentlige Talere findes vel i det brittiske Underhuus eller i de Franskes Deputeredekammer? Ikke Een af Ti. Og er vel i vore Forsamlinger alle Kjøb-stædmænd, eller alle Herremænd *Ordførere*? Nei! men enhver af disse Klasser har dog *Sine*. Det er, hvad Bondestanden var nær ved at 312 mangle. Og det er denne Mangel, som paa den foreslagne Maade, og vistnok paa denne alene, kan ventes afhjulpen.

Vi komme nu til eet Forslag af tidnævnte skarpsindige Forfatter som oprigtig tilstaaet - meget har forundret os, nemlig: at ogsaa *Medlemmer af den mosaiske Troe skulle tillægges Valgbarhed*. At der blandt denne Religions Bekjendtere findes Enkelte baade duelige og værdige til Stænderdeputerede, maae indrømmes Sandheden til *Ære*; men *hvormange* ere disse, og *hvor* findes de? Vi kunne - uden enten at træde Sandheden eller det mosaiske Samfund for nær - hertil svare: *gandske Faa*, og, i *Kjøbenhavn*, hvor der findes fleer end nok af Christne for det der vælgende Antal. Men gaae vi udenfor Hovedstaden, da ere de vel snart talte, hvis Kundskaber, hvis Interesse strækker sig udenfor Boutiken, Contoiret, Slagterboden eller Værkstedet. Og det var vel ikke langt fra en Fornærmelse mod vore egne Troesforvandre og ret egentlige Landsmænd, at troe, at der i nogen Kjøbstad skulde være en saa total Mangel paa værdige Deputerede blandt disse, at man nødvendig maatte kaste sine Øine paa de faa Mosaiter, som i yderst liden Minoritet befinde sig i samme. Og hvad om der blandt disse Faa dog befandt sig *Den* eller *De*, som i Rigdom overveiede de Christne, og som uagtet deres Mangel paa Dygtighed eller Patriotisme, eller begge Dele, dog, formedelst deres pecuniære Kraft, kunde have afgjort Indflydelse paa Valgene? Hvad var da heraf at vente? For det offentlige Bedste neppe noget ønskeligt.

Hvad nu sluttelig angaaer Forslaget om *Landsbyeskolelærernes Valgbarhed*, da stemme vi aldeles derimod, og det af flere - som os tykkes - vægtige Grunde. Skal *Grundbesiddelse*, være sig: *Selveiendom*, *Fæste* eller *Beneficiat*, opstilles som een af Hovedbetingelserne for Valgbarhed- og dette betragte vi som almindelig antaget - da mangle jo Skolelærere, som Saadanne, denne Egenkab, og kunne ikkun stilles ved Siden af *Huusmænd*; hvilke tilligemed en afgjort overveiede Majoritet af *Gaardmænd* ere udelukkede af den valgbare Klasse. - Endvidere: vel maa Skolelæreren have erhvervet sig en høiere Aandskultur end Bonden, men vi maae lægge Mærke til, at denne intellektuelle Dannelse har ene og alene *Elementarundervisningen* til Øiemed, og aldeles ingen Tendents til *Statsoeconomie*, *Lovforfatning*, eller med eet Ord: til at forskaffe Indsigter i de statsborgerlige Forhold, der skulde være Gjenstanden for Stænderforsamlingens Virksomhed. Det er kun en høist sjelden Undtagelse, at en Landsbyeskolelærer kan paa egen 313 Haand have erhvervet sig saadanne, hans Fag saa gandske uvedkommende, Kundskaber, og derhos en saadan Skrive- og Tale-Dygtighed, at han kvalificerer sig til Stænderdeputeret; at han, navnlig til saadant Valg, kan heldigen concurrere med et - for ei at sige for meget - hundrededobbelte Antal af *Præster*, der - for ei at tale om deres ti, tyve, tredive Gange større Beneficiater - ere langt forud for ham i de vigtigere Egenskaber: alsidig Kundskab i de borgerlige Forhold, mangesidig Erfaring, samt Færdighed i baade at skrive og tale. Men der er endnu en meget vigtig Betænelighed ved saaledes at rive ham ud af hans snevre Sphære - hans Skole, og opløfte ham i en høiere og videre, i hvilken han vanskelig eller dog for seent vilde kunde orientere sig; og om han endogsaa her, efter en kortere eller længere Svimmelhed, faaer et sikkert Fodfæste, hvorledes mon han da vil befinde sig, naar han siden omskifter Forsamlingsssaalen med Skolen? et udvalgt Selskab af dannede Mænd med raae Skolepeblinger? politiske Discussioner med "Abc" og "een Gang een?" indbyrdes Opklarelse i de vigtigste Borgerforhold med den indbyrdes Underviisning? Enten vil han sandelig føle sig *ikke hjemme* i Skolen, eller ogsaa have været *fremmed* i Stænderforsamlingen.

Til Slutning ville vi frit ud bekjende: at vi ikke indsee enten Nyten eller Nødvendigheden af denne Stands særskilte Repræsentation; thi denne sammensmelter meget naturligt med Præstestændens - at sige: naar denne repræsenteres; og er da Skolelærerklassen langt sikkrere paa at see sine billige Krav paatalte, end enten Haandværksklassen eller adskillige andre borgerlige Samfund.

Med disse Betænkninger over Hr. Overretsassessor *Algreen-Ussings* vigtige Skrivt, fornemmelig hvad angaaer hans Mening: at der fra først af kun burde været een Forsamling - sammenholde man saavel de i Bladets foregaaende Nummere fremsatte "Sager til Behandling i Stænderforsamlingen" som de der herefter af samme Forfatter ville worde underkastede - som vi haabe - videre Betragtning og næiere Drøftelse.

314

Sammenligning mellem Collegial- og Ministerial-Bestyrelse

Første formelle Forskjæl bestaaer deri: at hiin er *pluralisk*, denne *singularisk*. Lad os adspørge Historien, for at lære, hvilken Fortrinet tilkommer.

Det jødiske Synedrium, det spartanske Ephorat, det romerske Senat vare alle Collegier, større og mindre. Disse, og andre lignende Institutioner, medførte flere og store Ulemper. Men frygteligst, ja hartad uafhjelpelig var Nationalelendigheden der, hvor baade den lovgivende og den udøvende Magt var forenet i eet Collegium - som i Venedig - hvor Adelen allene udgjorde Staten, de *Fyrgetive* den offentlige Bestyrelse, og de *Ti* den hemmelige, hvor det synlige Overhoved var kun Skildtet paa Statsværtskabet, og Folket Opvartere - villieløse Trælle. Aaget var saa tungt, at det ikke kunde afkastes, men allene opløses af *Ælde*.

Med Regjeringsformen ere gjorte mange kostbare og blodige Experimenter; men de meest oplyste Nationer have tilsidst sluttet Rækken af deres Forsøg, ligesom de begyndte den, med - *Monarchie*. Dette giver Noget at tænke paa.

Paa disse Monarchier haves nu mange Variationer, nogle i Majore og nogle i Minore. Af første Art see vi en *Prøve* i Stambul, af sidste i London. Denne har nu været udraabt og priset som et Nonplusultra baade derstedes og andensteds. Og dog see vi, at Kongeembedet der er, som allerbedst, en feed Sinecure; og at naar Kongen vil være meer end Overceremoniemester ved Parlamentets Aabning, saa gaaer det ikke godt. Vi see, at begge Collegier klammes med hverandre; men at Overhuset i vigtige Sager er *ovenpaa*, og hedder derfor ganske træffende "Herrehuset" (house of Lords) og at Underhuset, der i Striden oftest bukker *under* kaldes "Almuehuset" (house of Commons). Ja vi see, at man hverken der eller i Paris er enten tilfreds eller færdig med Maskineriet. (Og hvormed bliver man endelig det her i Verden?)

315

Naar nu en Monarch er, hvad Ordet betyder, en "Eneherre", saa maa han, for at overkomme sit Arbejde, have Tjenere, dem man har givet det latinske Navn "Ministre" - en Benævnelse, som Ulærde troe, er eenstydig med "Herre", skjøndt det mere passende kunde svare til det danske "Fuldmægtig". Naar flere saadanne Fuldmægtige ere forenede i een Corporation, da plejer man at kalde denne "et Collegium". Og er det et slikt Tjenerskabs Væsen, vi først ville stræbe at randsage og udvikle.

Et saadant kan enten være *ligegod* om alle Bestillinger, eller og Enhver af dem kan have sin egen Bestilling, dog saaledes, at den vedkjendes af det hele Samfund. Men i Ansvarlighed eller Ikkeansvarlighed ere de Begge lige. De svare "Een (Præsidenten) for Alle, og Alle for Een".

Heraf følger: at det enkelte Medlem af Collegiet nyder en større Sikkerhed, en Grad af Uansvarlighed, der staaer i aabenbar Misforhold til hans Embede, idet han nemlig *Ene* bestyrer dette, men har *flere* Colleger, som, uden at deeltage i hans specielle Bestyrelse, alligevel underskrive med ham, staae Last og Brast med ham; hvorvel de kun indviide i, og fuldtop beskæftigede med deres egen Branche, ikke kunne have klar Indsigt i hans Embedsvirksomhed. Denne, med Hensyn til Kundskab og Virksomhed underordnede, med Hensyn til Ansvar ligeordnede Embedsstilling er fælleds for alle Medlemmerne. Een er paa sin Post commanderende General, alle de Andre Adjutanter eller Adjoints. Dette giver et saadant Samfund en Styrke, der hverken er ønskelig for en Konge eller gavnlig for et Folk. Der kan, saa i den Retning, saa i den, begaaes Misgreb, Ulovligheder; men af hvem, de facto af Een, men de jure af Alle. Skal den forurettede Borger klage over Alle uden Eet? eller Kongen straffe dem Alle for Een? Begge Dele kan være ligesaa mislige som sjældne.

"Men hvorfor skulle vi endelig antage Misgreb og Ulovligheder hos et Collegium mere end hos den isolerede Minister?"

Vi kunne simpelthen svare: fordi vi see dem. Men Feilen kan ikke mere tilregnes Collegieherren end Ministeren; den stikker i Formen, i Formen, der saa meget begunstiger menneskelig Skrøbelighed.

Ministeren, naar han er ansvarlig- og det maa han være baade for Kongen og Folket - har ingen Hjelpetropper at stole paa. Han opererer allene uden Allierede. Deraf vorder han forsigtig, retfærdig; dette stikker ogsaa i Formen.

316

Ministeren har blot sin egen Branche, han er fri for at kikke med et halvt Øje ind i Andres, uden Hjelp for disse, men med Tab for hans egen. Thi kan han med udeelt Kraft og uforstyrret Øjekast over- og gennemskue sit eget Fag; og kan han og gjøre mere, bedre og hurtigere Arbejde. Men ved Ministerialbestyrelse spares meer end Tid - hvilket dog oftest er af megen Vigtighed - der spares ogsaa Mennesker, Penne og Papiir, hvilket altsammen koster Penge, mange Penge.

Forseer Ministeren sig, saa veed Konge og Folk, hvem de have at holde sig til. Og skulde han vise sig mindre duelig, eller mere myndig, end det bør ham at være, da kan han snart vige for en Anden. Jeg forudsætter steds: at en Minister ikke skal være Satrap, Pascha, Generalgouvernør eller Amtsfuldmegetig; og at et Ministerium ej heller i Sammensættelse og Opløsning beholder Collegieformen, hvilken i de nyere constitutionelle Stater viser sig at være væsentlige Misligheder underkastet.

317

Politik

Enhver er sig selv nærmest. Dette er eet paa Menneskenaturen begrundet Sandsagn. Egenkjaerlighed er uadskillelig fra vort Væsen. Men Religionen lærer os, med denne at forene Kjaerlighed til vore Medmennesker; og det statsborgerlige Forhold udkræver dette. Politiken, den sande Politik, den eneste rigtige Politik, byder os: først at elske vort eget Borgersamfund, og derhos at udvise Retfærdighed mod Andre. Den Slags Politik, som vil fremme egen Stats Vel, Magt og Rigdom paa Andres Bekostning, søge eget Gavn ved Andres Skade, saadan Politik er falsk, farlig. Den udæsker til Gjengjæld, til Kamp, mercantils, industriel, pecuniær, og omsider - militær. Man svækker hverandre; eller den Ene ødelægger den Anden. Den falske Politik bevirker - snarere eller senere - at de smaae Stater opluges, og at de store sønderlemmes.

For de gamle Romere var Rom Alt - den øvrige Verden Intet. Rom opslugte alle andre Stater - tilsidst slugte den sig selv. Lemmerne løste sig fra Kroppen; Kroppen indskrumpedes; Hovedet sættes paa Stage - et frygteligt Vartegn, en truende Advarsel mod *falsk Politik*, "*der springer over sig selv, og f alder ned paa dm anden Side*" som han siger, Skjalden fra Stratford.

"*Os vell! og ingen ilde!*" Denne gammeldags Skaal borde hæftes med gylden Skrivt over alle *Cabinettsdøre*. Men skulde den ærligen antyde somme Cabinetters Politik, borde istedetfor "Ingen" staae "Andre". Og Resultatet af en saadan Politik, af Noter, Conferencer, Congresser vilde omsider vorde: "*Alk ilde*" At overvælde en Anden, det kan lykkes, og det skeer. At overlister en Anden, det gaaer ogsaa an. Men "*det kommer igjen*," skjøndt Fædrenes Misgjerninger som oftest først "straffes paa Børnene"; og det stundom ude i flere Led, saa de med Drøvelse maae sande Profetens Ord: "*Fædrene aad sure Æbler; derfor ere Børnenes Tænder ømme.*"

318

Der var en Periode, da man talte meget, skrev mere, sloges endnu mere om "*Europas Ligevægt*." Det var den sande, den sunde Politik i det Ord "Ligevægt"; men det var ikke alvorlig meent; thi man tænkte kun paa egen "*Overvægt*" og Andres "*Undervægt*"; og derfor kunde Skaalerne, saa fyldte med Tractater, saa med Penge, saa med Blod, aldrig bringes til at balancere. Naar nu Intet udrettedes med Penge, Papirer og Soldater, greb man til større og tungere Masser; man kastede andre Smaastater, eller Stumper af dem, i Skaalerne; men det blev endnu misligere end ellers med denne Balance. Værst farne ved al denne Vejen og Maalen ere vistnok Smaastaterne; og da vi høre til disse, kan det ikke være hensigtsløst, at tænke lidt paa

Danmarks Politik

Vort lille Land havde forud tilvundet sig stor Overvægt. Men det varede ikke længe: saa skred Engelland ud af Skaalen, saa kastede vi selv Sverrig bort; og saa toge de Andre Norge væk; og nu have vi da kun os selv tilbage. Vi komme til at see os vel for, om vi ville beholde denne dyrebare Rest.

At væрге om den med Gaasefjeren, det hjælper ikke længere end Ørnen vil. Politisk Klogskab, Snildhed, List? Ja, dermed skal vi komme langt! Som om der ikke vare Folk oppe i de andre Cabinetter! Eller maaskee vi skulde kaste os i Armene saa paa Den, og saa paa Den? Ja, og giøre os selv til Fjederbold. Sætte vort Haab til de store Magters Enighed? Ja, det var et falsk Haab. Nej, vi skulde sætte vort Haab til vor egen *Enighed*, vor *egen forenede* Styrke. Lader os lære at *forsvare* os selv! saa vil man nok betænke sig paa at *angribe* os. *Søge vor Beskyttelse ene bos os selv, udvise Retfærdighed og Ærlighed mod Andre* - see her Hovedsummen af vor hele Statsklogskab.

Vel var endnu Eet i høj Grad ønskeligt; men det staaer ikke i vor egen Magt allene: et *inderligt og fast Forsvarsforbund mellem de tre nordiske Riger*, og dette grundfæstet paa sund og ægte

Scandinavisk Politik

Et saadant Forbund, og det endnu nøjere, er jo allerede for halvfemte Aarhundreder siden stiftet. Men den sørgelige Opløsning af samme viste, at Folkeslagene endnu ikke vare modne til et saadant Statsværk. 319 Det Ene kunde ikke glemme - eller dog lade som det glemte, sin hidtil bestaaende *Overvægt*. Det vilde være *Staten* - et nordisk *Rom*- og de Andre skulde finde sig i at være *Socii*, Stater af underordnet Rang. Saa kom da ogsaa en uberegnet Magtstreg til, for pludselig at sønderrive det allerede skjørnede Baand. Fordærlige, langvarige, stedsevarende viste sig Følgerne af denne unaturlige Sønderlemmelse. Vi maae, vi skulde kalde den unaturlig, da fælleds Herkomst, Tungemaal, Sæder og Skikke, Folkesind, Religion, Beliggenhed, fælleds Fordeel havde dicteret Unionen. Hvilke vare disse Følger? Brødrestatene svækkede hverandre indbyrdes, sloges om - ødelagde Arveparter, der borde være fælleds, hellig Ejendom; de søgte - Hig uenige Ægtefolk - fremmed Venskab, fremmed Bistand. Men denne blev ogsaa derefter. Fremmede Ministre sadde i vore Cabinetter med Guld i den ene Haand, Staal i den anden, og Scandinaviens Landkort foran sig. De tilkjøbte, eller tiltruede sig Stemmer paa Rigsdagene, ja mere endnu: vort eget Blod, som udøstes i fremmede Lande, for fremmede, os uvedkommende, stundom foragtelige Interesser.

Der er i Stater, saa snart de erholde Overvægt, en Tendents, et Instinct til at forøge denne, til at forstørre sig, og det uden at sætte, uden at kunne sætte sig nogen bestemt Grændse. Denne Forstørrelsesdrift er ganske uafhængig af Regjeringens Form, den er tilfældes for Monarchier og Republikker, I den sidst er den endog permanent, i de første intermitterende; thi i disse er Nationalaanden ikke i sin uindskrænkede Virksomhed. En ærgjerrig, rovgjerrig Overherre - en Sesostris, en Cyrus, en Alexander, en Tamerlan, en Napoleon - kunne vel gjøre *hurtigere* Erobringer, voldsommere Omvæltninger end et romersk Senat; men ikke saa *varige*. En Attila dør: hans sidste Suk er ogsaa Krigsorkanens sidste Pust; Jordskjælvet ophører, de opsvulmede Vande synke tilbage i deres forrige Leje, efterladende de sørgelige Spor af deres ødelæggelser. Men et Senat, et Convent, et Parlament dør ikke. Dets Erobringer ere langsommere, men sikkrere. Deres Krige ophøre ikke, saalænge de endnu have ubetvungne Naboer tilbage. Omsider indtræder den Periode, som Hannibal spaaede Rom: "Naar det ikke længere har nogen *udvendig* Fjende, vil det finde den *indvendigt*,"

Men vee de underordnede Stater, som Oversvømmelsen hænger, og Jordskjælvet omvælt! Deres Nationalitet gaaer under. I Secler ligge de i Lænker, i Dvale; paa Gjenfødelse er ikke at tænke. De 320 kunne vel gjendøbes med de gamle dyrebare Navne; men det gamle Folk er uddød. Endnu udgjøre vi Nordboer een tregrenet, uforfalsket, uindpodet Stamme; men vorder een Green afreven, ville de andre friste samme Skjæbne. Men holde vi trofast, urokkeligt sammen; ere vi Alle vaabenfærdige, beredte til Kamp; da vilde endog den mægtigste Stat betænke sig paa at angribe os.

Den øvrige Verden vilde aldrig have noget af os at frygte; til *Angreb* kunne vi aldrig vorde stærke nok. Men vi behøvede ej heller at frygte for Andre; til *Forsvar* ere vi stærke nok.

321

Privilegier og Liigtorne

Hvilken besynderlig Idee, hører jeg Mange sige, at sammenstille Privilegier med Liigtorne! Jeg beder mine høit ærede Læsere om 5 Minutters Taalmodighed, og haaber da at kunne godtgjøre, at der gives 1000 andre almindelige Lignelser, der halte en god Deel mere. For at begynde med Begyndelsen, spørger jeg først: hvoraf opstaae begge? og Svaret maa da være, at de ere Følger af snævre Klæder. Naar Skoen trykker, enten fordi man er voxen ud af den, eller fordi man holder meer af pyntelige Former end af let og

hurtig Bevægelse, saa fremkommer hine bekjendte smaa, glindsende, haarde og haardnakkede Udvæxter, som uendelig genere ved hvert Skridt, der skal gjøres fremad. De udgjøre ingen Sygdom; man kan spise og drikke, vorde feed og gammel med samme; de øverste Lemmer kunne befinde sig aldeles vel, men de nederste føle med hvert Skridt hvor *Skoen trykker*, og da de skulle bære det hele Legeme, saa slæber dette sig langsomt og haltende hen over Livets Scene, med en bestandig Erindring om, at denne er en Jammedal. Man har forsøgt uendeligt meget imod disse Udvæxter, men Erfaringen lærer, at Operationer og Besværgelser, Sympathi, Homøopathi, Allopathi udrette lige meget, d.e. saa godt som Intet. Hvor de engang have slaaet Rødder, der fremkomme de paany, hvorofte de end tages bort. De forsvinde først med Liget, derfor kaldes de Liigtorne. Det eneste radikale Middel er, at befri Foden fra ethvert Tryk, men i den civiliserede Verden have kun de laveste Klasser det Privilegium, at gaee barbenet, og alle Øvrige maae derfor finde sig i deres Skjæbne.

Af denne korte Beskrivelse vil enhver Læser see, at der gives talrige Sammenligningspunkter imellem de tvende nævnte Gjenstande, og da det er let for Enhver, at udmale Billedet i dets enkelte Dele, saa vil jeg ikke opholde Tiden dermed, men slutte med nogle Betragtninger om Privilegiens og Forrettighedens Oprindelse og Væsen.

322

I Naturtilstanden udgjør den Stærkeres Ret den eneste Forrettighed og denne er af kort Varighed. Enhver Familie er sin egen Lovgiver og Vanen udsletter hvad her endnu kunde findes af trykkende Former. Ligesom Civilisationen og de bindende Former tiltage, stræber den Stærkeres Ret efter større Udvidelse og Varighed. De svagere Familier og Stammer underkastes af de mægtigere, og Høvdingernes erhvervede Myndighed vorder arvelig. Saaledes opstaaer vel fastere Samfund og Former, men tillige almindeligt Slaveri. Hos raa og barbariske Nationer synes denne Tilstand at høre til de nødvendige Onder; men tages de Baand, som vare nødvendige i en gjærende og lovløs Tid, med over i de følgende mere civiliserede Perioder, saa virke de nu heelt anderledes; de give ikke mere Styrke og Fasthed, men hindre Statslegemet fra ved fri, selvstændig Bevægelse at udfolde sin Kraft.

Og her have vi nu den Sko, som trykker de fleste Folkeslægtter i vore Dage. Den er dannet efter Nationernes spæde Fod, den er ofte, som den chinesiske Damesko, af Jern og tillader ingen Slags Udvidelse; man har ofte ikke taget Hensyn til, at Foden voxer ligesom Hovedet og det øvrige Legeme. Denne Væxt kan ved Tryk vel opholdes nogen Tid, men Naturen forlanger sin Ret. Giver Skoene (den bindende, sociale Form) ikke efter, som i Østerlandene i China, Indien osv., saa antager Foden (Folket) en aldeles forkryblet Skikkelse, der gjør det hele Legeme uskikket til enhver Bevægelse. Enkelte Lemmer (Kaster og Familier) kunne derved befinde sig ret vel igjennem Aarhundreder; men Masserne sukke i det unaturligste Slaveri, og hvergang en saadan ubevægelig Nation støder sammen med et friere Folk, er Nederlaget den visse Følge.

Anderledes er det, naar Skoen er af et Material, der kan udvides og forandres, som heldigviis er Tilfældet i de vestlige Lande. Her bemærke vi, at *privilegerede Klasser og Indretninger aftage i samme Grad, som Folket tiltager i Dannelse og Indsigt*. Vel opgives disse forældede, trykkende Forrettigheder ikke uden Kamp og Reaktion, der hist og her endnu i vore Dage ofte antage en seirende Charakter; vel ere overalt flere eller færre Liigtorne tilstæde, som Følge af det tidligere eller endnu vedvarende Tryk, men i det Hele have de vestlige Statslegemer dog en temmelig fri Bevægelse, og denne bør de tilvisse bevare efter bedste Evne, *thi i denne alene bestaaer deres Styrke*.

Hvorledes skulde Europa vel kunne vedligeholde sin Suprematie 323 over de andre Verdensdele og de derved forbundne Fordele og Nydelser, dersom det vilde følge enkelte Privilegeredes Feldtraab og vende tilbage til Middelalderen med alle dens bindende Former? Er det ikke mere end sandsynligt, at det snart enten vilde see sig kvalt af Østens store Masser eller vorder en tributskyldig Provinds af det frie Amerika, dersom det selv vilde fængsle sig i de gamle Lænker? Nei! *Europa har traadt sine Børnesko*; det vil i Fremtiden vel ikke gaee barbenet eller være uden vise og velordnede Statsformer, men ligesaa lidet opgive den frie Bevægelses Fordele og overlevere sig selv lænkebunden i fremmed Vold.

Disse Betragtninger bør berolige os, naar vi undertiden ængstes ved de gamle Privilegieraab. Vel hersker den middelalderlige Vane endnu igjennem alle Stænder. Disse ville have Monopol paa Godser og Statsebøder, andre paa Fabriker, Jernbaner og Dampskibe, endnu 324 andre paa Liberalisme og Sandhed, paa Aviser og Underviisningsanstalter. Alle hænge de fast ved den historiske Ret, som er *den Klippe, hvorpaa alk Reformfartøier strande*. Men det er umuligt, at Europa kan gaee samme Krebsgang som Asien har gjort, om end en Rotteck nærer en saadan Frygt. De Mænd, som staae til Roers ved de europæiske Statsskibe, ere i vore Dage for oplyste til at vente Fordele af at indsnøre Statslegemets Fødder og Hænder, de arbejdende, producerende Klasser. Tvertimod, de fleste Riger kappes om at løse de gamle Baand for disse Klassers reelle Oplysning og gavnlige Virksomhed, i den Overbeviisning, at Statssamfundet paa denne Maade alene kan udfolde sin Kraft og gjøre virkelige Fremskridt.

325

Conservativ

Conservativ! - Det er et nuomtidet meget brugt og meget brugeligt Ord. Jeg har anstillet nogle etymologiske og ethnologiske Undersøgelser over dette mærkværdige Ord, og Resultatet af disse skal jeg nu velvilligen meddele Jer.

Conservativ er for det første et Adjectiv, et Tillægsord, som man hænger ved et Substantiv, (ligesom man hænger en Orden paa en Mand; og den hjælper til at conservere ham) men efter Grammatikken maa Adjectiv altid rette sig efter Substantiv i genero, numero og casu. - Jeg beder om Forladelse, fordi jeg taler paa latinsk; men det er ogsaa noget conservativt fra min Skolegang af. - Det betyder da saa meget som: at Konen skal rette sig efter Manden, at Mængden - som en lydlig Kone - skal rette sig efter dem, der allene har at befale, ja det endogsaa i alle *Fald og Endefald*.

Conservativ kommer ellers af conservare €: at bevare, gjemme, passe paa det man har, putte det tilside, holde det under Laas og Lukke, og gjemme Nøglen saavel, at - Konen ikke kan faae Fingre paa den.

Conservere har ellers - især i det *engelske* - faaet en *dybere* Betydning: *Conserve* hedder nemlig ogsaa: at *sylte* - at *nedsylte*. Og denne Huusholdningsproces foregaaer paa to Veie: den søde og den sure: Man kan sylte med Sukker, og man kan sylte med Æddike. Begge Methoder har dog noget misligt ved sig: det *Sure* vil gjerne blive skimlet, dovent; og det *Søde* tidlig eller sildig gaee i Gjæring - det Sidste kan endogsaa sprænge Munken. Den tredje Conservations Veie er den - *salte*. Det forstaaer sig: hvad der er saltet, smager ikke fuldt saa godt som hvad der er syltet; men saa holder det sig ogsaa længere - at sige: naar Saltet er reent og uforfalsket, og de, der forestaae Saltningen, ere dygtige og retskafne Folk; thi dersom Saltet er fordærvet, hvormed skal der da saltes?

326

Nu er det ogsaa af stor Vigtighed, at faae godt Salt. Der har vi nu det *tydske* Salt, og der er det *spanske* Salt. Det første er for svagt, og det andet for skarpt. Jeg for min Deel vilde hellere gjøre Brug af *norsk* Salt; Jeg troer virkelig det conserverer bedre. Men skulle vi kunne finde noget hos os selv - lad os lede efter det - saa lad os bruge det til at conservere den gamle nordiske Sehrimner - I veed nok: de gamle Guders og Einheriers Livret. - Væk med det Søde! og væk med det Sure! Jeg holder mig til det Salte. - Er der Nogen af min Smag?

For et ægte gammelt dansk Saltmadsfad - Hurra!

327

Af: Min Tidsalder

[Skandinavien]

Skandinavien - om Forladelse; Sverrig, Norge og Danmark.

Det første af disse Riger befandt sig ret godt ved Kong Gustav Ills Revolution, Ligesiden den tolvte Carls Støvlø blev sparket bort, og hans Nakke helbredet for Stivhed ved Blykuren, havde Huer og Hatte, deels skiftevis, og deels ifællig vidsket Støv af deroppe i Riddarehuset. Men Spindelvævene bleve for det meste siddende, til Gustav kom med sin Støvekost, og fejede ned. Edderkopperne løb væk, og somme spandt nye Væve. - Han selv spandt et stort Næt, som han trak ind over den finske Bugt. Det holdt ikke: Det hjalp ikke, at han var ridende i Søsletaget ved Hogland. Hesten fik det ene Been knust, og Rytteren maatte spadserer hjem. - I Landslaget derinde, som ikke var noget egentlig Slag, men en Demonstration, der gik det reen Krebsgang; thi hans Officerer foretog sig paa egen Haand en Spadseretour til den urigtige Side, nemlig over den bothniske Bugt vester paa. - Det var nogle comiske Krige, han førte den samme Gøstaf. Han havde i samme Godlav een med Hoffet paa Christiansborg, der havde faaet saadan en særdeles Smag for grønne Uniformer. Denne hersens Krig kostede mere Blæk end Blod; der faldt kun een Mand, ved Qvistrumbroe nemlig, og det ved ulykkelig Hændelse. Der var nemlig en Tydsker marscheret ned fra Norge med en heel Sværm af disse flinke Gutter, der meget gjerne ville slaaes; men naturligviis ogsaa vide "*Hvorfor*." Ved Qvistrumbroe var intet *Hvorfor* at opspørge. Og da den ene Mand nu var kommen saa galt afsted, saa gik Norbaggerne tilbage, og toge Tydskeren med sig. - Saaledes skulle alle Krige føres og endes.* Her fattedes blot: at den "*evige Fred*" som 328 begge Contrahenterne vare enige om at erklære, tinglæse og med Vidners Underskrift at lade protocollere, fik den

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

slemme Paategning: "Iovlig Adkomst findes ikke."

Midlertidigt havde de franske Kokke begyndt at lave den forlorne Skilpadde, som ogsaa smagte Restaurationsgjæsterne ret behageligt. - Den svenske Overkok vilde ikke vide af den nymodens franske Ret at sige, men holdt sig til sine egne gamle. Ja, hvad blev Udfaldet heraf? Underkokkene som endnu ikke havde glemt Køkkenets Reengjøren 1772, hævnedes sig tyve Aar derefter, ved at lave sprængt Kjød af stakkels Gustav.

Hans Søn kom bag efter ham; og han gik snart bag af Dandsen. Men forinden det fortælles, maae vi see os tilbage. - Til at lege Despot, hører nuomstunder en god Portion bonapartist Hjerne; men Gustavs Søn havde kun en lille bitte Hjerne, og den endda rent forskruet. Med eet Ord: alt hvad han foretog sig var bagvendt. Da Præstesønnen fra Engelland med alle hans Ulke brød igjennem Øresund, for at lave os Skjertorsdagskalk i Kongedybet: da stod Oversvensken, og saa til, og grinte i Skjægget - Den Daare! - Han troede maaskee paa Sjælevandringen, at Gustav Adolphs Aand var faret i ham; thi vilde han ogsaa gjøre Underværker i Tydskland, og standse Napoleon paa hans Tamerlansfærd. Den europæiske Tartarhan værdigede ham neppe et Øjekast. Den nordiske Don Qvixote gik hjem, uden at have brugt sin Landse, og skjænkede Kjøbenhavns Bombardement nogle fornøjede Øjekast. - Hans ridderlige Aand havde ingen Roe: baade Danmark og Rusland skulde paa eengang føle hans Vælde - den forresten ingen uden Han selv troede paa. Danmark ændrede ham neppe, for vi havde jo fuldt op at bestille med vore brittiske Venners Beværtning. Men Rusland afhug hans ene Arm - jeg mener Finland; og den er og bliver væk. Selv gik han strax efter væk, da han nemlig blev smidt ned af Slotstrapperne. Han maatte endda være glad ved, at han ikke brækkede Halsen, og kunde ride sin Rozinantesom han gjør endnu den Dag i Dag - uden at møde andre Fjender end hans egen Indbildningskrafts Vindmøller og Vandmøller.

Naa, man skulde jo have en Konge igjen; men Hvem? Havde Dalekarlene maattet raade, saa havde man kanske faaet en af Grev Diderichs Efterkommere rigtig under "De Tre Kroner;" men de vare jo kort iforvejen faldne ned i Slagtergaden, og Christjens Tyrans Aareldning var kun et Palliativ.

Hvad gjorde saa de "svenske Herrer og gode Mænd?" - De bestilte dem en Konge af dansk Race. Han var af de gode dygtige "Christianer;" og Svenskerne havde allerede havt alvorlige Prøver herpaa. Men Norge var dengang endnu for langt fra Sverrig. Han maatte hellere have rejst hjem til Augustenborg. Der kan man dog drikke baade Kaffe og Viin uden Mistanke om skadelige Tilsætninger. Den første Drik, som allerede i Norge, var lavet til ham, fik, ved en Hændelse, Een af hans Adjutantere, og fik saa ondt af den, at han faldt overende, og blev liggende. Vinen fik han selv paa Qvibbing-Hede. Den slog ham af Hesten og fra Tronen. Hvad kunde det nytte ham, at Viintapperen blev slaadet ihjel med Paraplyer paa Riddar-huustorget, eller at Livvagten stod som rolige Tilskuere ved denne borgerlige Tragedie?

Atter "Een for Mange."

Det er synderligt - om blot som et "å propos" at denne Grev Fersen escorterede sextende Ludvig, og hans Dronning, som i Gjærningen var Konge, til Moulins, og paa Postmesterens Befaling tilbage til Paris igjen. Han saae nu med egne Øjne, hvorledes Postmestere og andet "Canaille," som det hedder i Hoffsproget, sommetider kan røre sig: Han udtalte til "L'Autrichienne" sin Anelse, at han skulde miste sit Liv i et saadant Røre. Det havde været mere summarisk, om Han, som Hun, havde ladt sig operere af Samson - ham Doctor Guillotins Assistent paa "Grevepladsen" I veed - jajah! den var ikke allene for Grever. -

Saa bestilte man sig Een af Napoleons Fabrik. Det var durabelt Arbejde - Han er endnu ikke opslidt, den gamle dygtige Carl Johan. Om hans Fader var Parykmager, som man har fortalt, veed jeg ikke forvist; men det veed mange fleer end jeg: at han har puddret Konger og Fyrster, og blandt disse ingen tykkere end hans egen Svoger, som og derefter blev skaldet, og maatte lade slaae sig Plade. Jeg veed ikke, om den er kommen med fra Longwood til Frankrig; men det kan ogsaa være ligegyldigt, for der er man vel dreven i Plattenslagerne; det maae hele Europa, paa Sverrig og Engelland nær, bekjende.

Saa var det da derefter: at meeromrørte Corsicaner fik sin store Hær begravet under russisk Vinterpudder; da var vor Svoger ogsaa med, for at banke Pudderet af, efterat han iforvejen havde hvidsket Moskoviternes Herre et godt Raad i Øret. - Det forstaaer sig: Noget for Noget om Venskab skal holdes; og et godt Raad finder sommetider 330 et godt Sted. - Finland vilde Alexander ikke af med; hvad gjorde Han saa? Han gav Norge i Honorar. Norge hørte ham rigtignok ikke til; men man slipper nemmest ved at give bort, det man ikke ejer. Ved denne Gave var nu den Omstændighed: at den skulde tages, og det med Magt. Naa der blev ogsaa brugt Magt, men endnu langt mere Godhed. Og saaledes gik det da meget godt an, at Danmark fremtidigt slap fri for at proviantere Klippelandet.

Jaja, paa en anden Maade gjorde det Ondt, at faae Dronning Margrethes Treslæt skaaren rent af i Væven, hvor det havde siddet i flere hundrede Aar. Hm! kanskeesig Traade og Trommer ogsaa have været mølædt.

Menneskeheden bliver dog bestandig klogere; det er: den bliver bedre. Det varede længe, inden de tre nordiske Folkslag - som i Grunden er kun eet Folkslag - kunde faa tilho'eds: at indbyrdes Venskab var Klogskab, sund Statsklogskab: at der var en ægte Politik, for Ex. den Bernstorpske, og en falsk Politik, for Ex. den Canningske.

Norge havde levet et meget langt, og som jeg ikke veed andet - fornøjeligt Ægteskab med Danmark; omendskjønt Sidstnævnte ikke var nogen god Oeconom. Dette tog Førstnævnte sig ikke saa nær, førend vor formaledidede Syvaarskrig formærkede det forhen saa skønne Samliv, der endte, desværre! med formelig Skilsmisse. - Det var en hæslig Historie, thi da den fælleds Boe kom under Skiftebehandling, kom Norge til at tage Deel i Gjælden, som hidtil var det temmelig ukjendt, og svirpede temmelig hvast. - Naaja! de have klarert deroppe; og deres Jern, og Tømmer og Fisk og Salt, o.s.v., har nu holdt Statskassen i ønskelig Velgaaende. - Det forstaaer sig: de holde ingen Konge, intet Hof, ingen skrammareret Livvagt og staaende Hær for Fornøjelse, ingen Flaade, som raadner i Havnen. Og alle de mange andre, for de fleste velindrettede Stater, nødvendige Paalæg: Told, Accise, stemplet Papirafgift, Grundskat og Landskat, og vor Herre veed hvormeget, det altsammen har Gutterne sendt tilbage, derhen hvor det er kommen fra. Mange Tak!

Et godt Raad ville I dog ikke foragte: bruger saameget af den danske Sindighed, som I kunne være tjente med - det hele var vel ikke tjenligt- og lad os saa være gode Venner, som vi have været før!

Jeg kan virkelig aldrig glemme denne Rivt 1814. Den staaer aaben endnu, og gaaber ligesaavidt som Bølgen gaaber mellem Skagen og 331 Lindesnæs. Det gamle stærke Kjøleskjød har Svithiod riet til sit; istædet for det andet, som vi veed, Moskoviten rev af. - Ikke fordi jeg troer, at Syningen vil gaae op; men den synes mig dog ikke fuldkommen durabel. Og tilmed er der Forskjæl paa Tøjet, saa vel hvad Couløren som Vævningen angaaer.

Men lad os nu see lidt nøjere til! Vor Halvbroder deroppe bruger Storthing - eller som det hedder paa norsk: Storthing. Det er ikke saa avet. Mestere og Svende ere ret flittige, og gjøre solidt Arbejde paa dette deres Laugshuus. Der forefalder jo, som man let kan vide, en Smule Skjænderie nu og da; men det forfrisker, og jager Ole Lukøje bort - "hvorhen saa?" (Det veed vi nok, men vi snakke ikke om det).

Forskjæderen har ellers sin haarde Nød med disse uregjerlige Burscher: Kellgrens "Byxor" ville de nu slet ikke trække paa, men hellere klæde sig som Magnus Barfod. Og jeg skal aldrig nægte: at saadan Dragt jo er friere og mere beqvem. - Jeg vil ønske: at den stedse maae baade passe og klæde dem, og at - jah! det er vel formeget at ønske - at Vi hernede kunde tage vore Moder deroppefra; om der ogsaa skulde være lidt Forandring paa Snittet.

God Morgen! I Norske!

"God Nat! I Danske! Og drømmer behageligt!"

Danmark! Mit Fødeland! Mit Fædreland! Mine Øjne løbe over, mit Hjerte bløder, ved at tænke paa din langsommelige Vanskjæbne.

Han, hvem Mülhausens Øxe skilte ved et dygtigt Hoved derude paa Østerfælled, havde sagtens repareret og tilbygget noget mere, end han fik Lov til; men han kom for tidlig- og Vi her komme altid for sildig; Noget gjorde han, ikke saa lidt, og det er endnu at see, men naar saadanne gode Hoveder som Luxdorph og Suhm hjalp til at skille ham ved sit, hvad skulle vi saa sige? Inte andet: end hvor i et Land det Resolute mangler, der hersker det Absolute. - Prosit!

Men herinde var dog noget herligt Absolut, fremstræbende, fremdrivende; en god Genius, som det hedder, der foer ind i Hjernen paa een efter den anden Statsmand- og sommetider i flere paa eengang, thi slige Aander ere delelige.

Fra Skafottet paa Østerfælled opsvang sig, en Phønix, det fornygede Danmarks Skytsaand. Fæstebreve og Pergamentsbreve finge begge nyt og lige godtkjøbs Stempel.

Da den wittenbergske Morten havde knækket den frygtelige 332 Krumstav, løftede Pergamæntsmaendene deres Kjeppe, og smurte tykt paa Borgere og Bønder. De Første skulrede sig, og knurrede imellem; men gjøe, det vovede de ikke. De sidste toge stiltiende mod deres Prygl, og vedblev at trælle for de strænge Herrer. 1660 fik disse et Knæk, som de aldrig har kunnet forvinde. Men Han med Kronen paa Hovedet fik igjen større Magt, end han kunde bruge og mere at bestille, end han kunde overkomme. Saa var det da; at han antog i sin Tjeneste baade Ladefogder og Skattefogder, og mange andre Fogder, med samt en urimelig Hob Tyende, der egentlig blev en perrerende Livvagt for Fogderne. Og disse Prætorianer have generet vore Konger hartad ligesaameget, som hine romerske deres Kejsere.

Saa fik da langt om længe en velsindet, ja temmelig frihedssindst Statskuds Tøjlen mellem sine Fingre. Og Een dygtig Kjøresvend efter den Anden sad hos, og tog fat af og til. - Saa fik de Sorte derovre Menneskerettigheder, saavelsom herhjemme de Hvide - dem i de graa Kjoler. Hvide Baand og blaa Baand, dem tilstads, lod man hænge; men Stavnsbaand og flere af den Slags rev man istykker, og smed dem paa Ilden - paa Phønixilden. - Hilleænd! hvor den varmede og lyste! Man fik meget at see, som var splintrent for de Allerfeste: der saae man Udskiftning og Selveie ogsaa for Bønder, hjemmegjorte Soldater, istædetfor dem man forskrev derudefra, som kun vare brugbare mod Landsens egne Børr, men ikke mod Fiender, I Samklang med denne Indretning stod Anordningen om Indfødsretten. Den gav Danskheden et mægtigt Opsving. Hidtil bleve danske Soldater commanderede paa tydsk. Ved Hoffet taltes kun tydsk og fransk. Paa de adelige Herreborge iligemaade; undtagen maaskee naar der skulde skjændes paa Tjenestefolk og andet dansk Canaille. Ja naar en Junker og en Frøken skulde copuleres comme il faut, saa maatte det gemene danske ikke bruges.

Den blodløse Affaire ved Qvistrumbroe havde, som rimeligt, slet ingen Virkning paa Danerstatens Fremskriden, ligesaalidt som Revolutionen i Frankrig. Alle de andre europæiske Vægtere peeb og raabte Brand; men vores taug stille, og sørgede for, at vore Søfolk, umolestede kunde bjerge ved Branden, ligerviis som før ved den transatlantiske. Der vare flere som hertil saae skjævt, især de, der kaldte sig selv saavel Landsherrer som Vandsherrer. (Den første Herlighed er grundet paa Guineer, den anden paa Kanoner). - Naa, de vilde først føle os paa Tænderne - thi Mindet om "the bloody Dane" var endnu ikke 333 uddød, og døer vel aldrig. Saa følte de da til een af vore *Søkrabber* - Fire mod Een. - Den krattede fra sig saalænge den kunde, og knækkede mangan en Hummerklo. - Det var et godt Specimen; den store Examen blev opsat nogle Aar. -

Mere fornøjelig var Billes Sextuur ved Tripolis: der var kun Een af hans der faldt overende; men hundrede eller flere Turbaner skiftede Hoveder.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Aaret Syttenhundrede og Ni og halvfems er mærkeligt, langtfra ikke glædeligt, i Danmarks Historie. - Bernstorff havde resigneret, og en norsk Bjørn var kommen til at sidde for Bordenden i een af de Borgestuer, vi før har berørt. Han var en dygtig Borgfoged og holdt Justits som sig hør og bør. Men saa blev Een af Folkene, efter hans Mening, næsviis; og saa smed han ham paa Døren, og lukkede - om ikke den - saa dog Munden paa de andre - det var saamænd den 27 Sept. 1799. Jah! der er jo sidenefter mumlet og knurret udenfor lige til nu; men hvad er der kommet ud af? Der ere komne Folk - ud af Landet, som kunde gjort eet og andet Godt inde i Landet. Men hvad skulle vi simple Folk med saadan noget? Hvad forstaae vi os derpaa? Det er kun de Vældige, der nyde, hvad der gaar vore Munde - om just ikke vore Næser forbi,

Nu komme vi til ovenberørte store Examen. Den holdtes *Anden April* Aar Attenhundrede og eet, herude paa Rheden. Professor Nelson examinerede og det meget skarpt i fem Timer uden noget Frihedskvarteer. Han rejserede alle Candidaterne paa to nær, som forlode Examen - hvortil de vare haardt tvungne. - Rector magnificus, Parker hedde han, forholdt sig stille som Assessor.

Vi herinde gave eenstemmigt vore Gutter: "*Præ ceteris med Slange*." - Men nok af Allegorie! Nu Noget af Sandhed! og den uden Beklædning!

Dersom Ordsproget: "at spare paa Skillingen, og lade Daleren gaae" passede paa Statsoeconomer, da var det paa vores. Den anden April sparede man baade paa Skibe og Folk; det vil sige: man skød de gamle og skrøbelige Skibe ud mod Fienden, og gjemte de nye og stærke. Det var næsten en Selvfølge, at man holdt de fleste Søgutter bag ved Bommen, og skuppede Landkrabber derud. Det var Synd at sige andet, end at disse viste sig tapprer lige til det yderste; men dertil borde og kunde Engellænderne være bragte. - Bille stod paa Toldboden - udenfor sine "Svaner," og græd Hannibals Graad, da han blev 334 tvungen til at forlade Italien. Taarerne vare spildte, saavel som det danske Blod paa Blokskibene. Havde Bille blot *maattet* gaae ud henadmod Sidstningen af Slaget, han kunde, efter Vindens gunstige Beskaffenhed, gjort lyst i Kongedybet, og ikke var blevet sungen i Drurylane: "Our noble Tars have crush'd the haughty Dane."

Da Nelson mærkede, at han var i stor Knibe, at i det ringeste tre af hans Orloggere, der vare løbne paa Grund under Trekroners stærke Batterier, vilde snart vende tilintetgjorte, benyttede han sig af en Krigslist, som desværre! ogsaa lykkedes: han hejsede Stilstandssignal, og afsendte med Fredsflag en Parlamentær - ikke til vor Forsvarslinies Højstbefalende, men ind til Toldboden, for at vinde Tid til at frelse sine egne Skibe, og bemægtige sig vores. Kronprinsen lod sig besnakke, og Sejeren, vi havde ihænde, greb Horace med sin ene Haand. - "Ak! vi slaas godt; men Krig forstaae vi os ikke paa."

Det følte ret for Alvor i Attenhundrede og Syv. Vi vare lydeligt og tydeligt nok varskuede i selve de engelske Blade; men vore Ører vare tilstoppede og vore Øjne forblindede - hvo veed: om det ikke var en politisk Blindebuk, vi legede? Da Fienderne gjorde Landgang ved Vedbek, blev al Modværge forbuden. Og den som forsøgte ved Kiøge med et slet armeret Landeværn, gav blot Stof til en Spottevis. Kronprindsen rejste (med engelsk licence) til Holsteen, hvor den danske Hær, der skulde været i Sælland, stod og presenterede Gevær for Franskmændene. I Hovedstaden vare, foruden et par tusinde Linietropper, intet andet Forsvar end den borgerlige. - Jah! da Fienderne i tredobbelt Antal havde omringet vor gamle Axelstad, da recognoscerede man; men det var ikke stort andet end de sædvanlige Exerseerøvelser paa Fællederne - Vi forstode ikke Krigen, eller vilde, eller maatte ikke forstaae den. Britterne toge os godt i Skole; men der vankede haarde Knups. Hvormeget have de brugt! Mesterlexten gjør hvad den vil, og de nedre Classer sidde over, eller skulke, ligesom de bedst kunne.

Kjøbenhavns Bombardement er en uafvaskelig Plet paa den engelske røde Kjole - paa den danske med. - Krige motiveres sædvanligviis; men til denne kunde Ephorerne i Downingstreet ikke ophitte - andet Motiv end det: "at ville tage vor Flaade inden Napoleon fik den." Om dette var een af hans Fredsbetingelser i Tilsit, mangler juridisk Beviis; skjøndt det langtfra ikke er utroligt. Alligevel er det en egen Sag: at Peer trækker Kjolen af Mads, for at Poul ikke skal 335 gjøre det. - Dansken skulde hyttet sin, men!!! - Peer gjorde det endnu værre: Han spolerede hele Oplaget til nye Søjler; og Mads stod med sammenlagte Arme, og saae derpaa.

Det var ikke nok med Orlogsflaadens Ran; Handelsflaaden skulde ogsaa ødelægges, og dermed Hovedkilden til Danmarks Velstand stoppes. I syv Aar arbejdedes flittigt herpaa. Og hvad de øvrige Kilder angik, da havde vi hos os selv saadanne Vandmestere, at de den 5te Januar 1813 offentlig erklærede for udtørrede. Med renere Ord: Statscassererne spille Fallit, og Creditorerne, nemlig Nationen, maatte lade sig nøje med 16 Procent. Mange bleve jo herved ruinerede; men Skiftecommissærerne, med nogle enkelte gode Venner bleve stabilerede Folk ved denne Finantsoperation. Og varede det endda længe, inden Assignaterne fik synderlig Værdie. Rigsdalerssædler stode næsten al pari med Fidibusser: der behøvedes flere end hundrede, for at kunne spise sig mæt. Hvermand gjemte sit Sølv under Laas og Lukke. Jøderne fik Skyld for at have ført det ud af Landet; men da Coursen bedrede sig, kom det efterhaanden tilsyne. - Da ved et fremmed Hof engang blev yttret: "at Danmark maatte være reent ødelagt," sagde en vis stor Monark: "ingenlunde; kunde Danmark ødelægges, maatte det være skeet forlængesiden."

Der var noget i.

336

Vi havde Forbund med Frankerne, der dog ikke brød sig om vor Vaabenbistand, før efter deres ulykkelige Ruslandstog. Saameget er vist: at vore Folk fortjente de franske Generals "braves Danois!" Men det gik, som sædvanligt, bagvendt til. Vor Hær var deelt, eller hvad der er det samme, adspiltet. Den skulde have styrket Napoleons venstre Arm - atter det forhexede Sparesystem! Størsteparten gjemtes paa den Ø, der er berømt for sin Humle, sine smukke Piger, og sine Æbler, hvor den øvede sig i at skyde Æblerne ned af Træerne, drak Gammeløl, og kyssede Pigerne. Det kunde altsammen være grumme godt - i Fredstider; men da en Sværm af Russer, Preuser og Svenske oversvømmede Holsteen, og Frankerne havde indsluttet sig i Hamburg, borde alle Æbleskytterne sluttet sig til Skarpskytterne ved Sehested, der, førte i tredobbelt Ild af en fremmed General, gjorde Underværker af Tapperhed. Dem lod man nu garnisonere i Rendsborg, og sluttede Freden til Kiel, ved hvilken man lod sig kile Norge fra.

Jacob von Thyboe har sagt: "lad os faae en Fred, hvordan den saaend bliver!" Denne Lærdom lagde hans Efterkommere paasinde; og Norge kunde sørge for sig selv - hvilket det ogsaa gjorde. - Men Enkemanden henede? Aah! til ham fæstede man en lille bitte tydsk Brud, men jeg troer: at de endnu ikke ere copulerede - blive det vel neppe: Han forstaaer nok hendes tydsk, men hun har ikke synderlig Lyst til hans dansk; det kan gjerne skee, at en anden Bejler snapper hende væk engang, og saa er Forlovelsen hævet.

Bytte er Bedrag: for det store stærke Norge fik vi det lille Lauenburg, hvor der ere flere Ulve og Vildsviin, end Mennesker. Vi maatte endda være glade - om just ikke saameget ved denne Almisser - saa dog ved at vi beholdt os selv - (saalænge det nu varer; sover man over sig som sædvanlig, kan man let vaagne i en kold Forskrækkelse). -

Hvad har man ellers bestilt her i disse otte og tyve Fredsaar? Hvormeget har man betalt af paa Gjælden? "Gjælden? - Naa! de hundrede og trediv Millioner. Med denne Capital jager det ikke; naar vi blot svare Renterne. Desuden kan Budgettet ved dets mange og lange Rubrikker vise os: at vi ere Folk der have Raad til at spendere."

Rigtignok har Koen et melkerigt Yver; men skulde den aldrig kunde blive seen? - "Rygterne og Malkepigerne derom! hvad kommer 337 det os ved? Vi faae nok det vi behøve- og lidt til: lad dem saa sørge, som sidst leve! og dem lukke Døren, der gaae sidst ud!" - Men om nu Døren er slaaet ilaas? Og Nøglen borte? "Det kan være, den maakesig kan findes i Roskilde eller Viborg." - Lad os nu see ad! I manglende Fald findes vel en Dirk. - Kunde man ikke sælge? Kunde man ikke knibe? Der have vi Colonier i alle de tre andre Verdensdele; disse Colonier koste os baade Penge og Mennesker: lad os sælge dem! eller, om Ingen ville kjøbe dem, hellere reent ud give dem bort eller gjøre dem ryddelige! Og saa knibe her hjemme - see Budgettet!!! Hm! *Snak* har vi nok af.

Hvad er saa videre udrettet her i disse oplyste Tider? - Man har holdt Væddepløjninger og Vædderidninger, og skrevet en stor Hob Forordninger, og bagefter Amendements til dem - det er altsammen godt for Papiirmølleren og Hofbogtrykkeren - ak! den Mængde af Klude her dog forbruges - det er sandt: saa har vi ogsaa faaet en Slags Stænderforfatning. Rigtignok have Folkerepræsentanterne - der forresten ere klogeligen fordelte baade hvad Sted og Tid angaar - ikkun Lov til at give Raad; men de raade ikke for Noget, undtagen for den halve Tønde Guld, som deres Vælgere aarligen spæde til. Men hvad har de ellers udrettet? "Det veed jeg ikke." Jaja, der er ymt om en Udvidelse af Raadmændenes Magt, om en Indskrænkning i Finantsmændenes, og om almindelig Værnepligt; men Alting er endnu blevet ved det Gamle. - Endelig blev, ogsaa under den forrige Konge eller i hans Navn, beordret en Matriculkalfatring, der, ligesom hiin Finantskalfatring af 5/1 1813, gaar for en stor Deel ud paa Pungekalfatring. Jordsmagerne fik ikke saa lidt i deres Punge; men de Landejere som have kjøbt dyrt paa Grund af let Hartkorn, de kunne nu selv blive ledtede.

"Nu! og hvad saa mere?" - Hvad mere? Er det ikke nok? - "Nej det er ikke! der er for Ex. ikke sagt noget om Underviisningsvæsenet, om de yngre Slægters bedre Dannelse." - Saamænd! det kunde jeg nær have glemt; det er godt, jeg erindres derom. I dette ikke uvigtige Fag er virkelig gjort meget - om ikke alt for meget. I de lærde Skoler er rigtignok Latin og Græsk Hovedsagen; men af mere nyttige Sprog og Kundskaber gives nu og en Mundsmag. - Almueskolerne ere ogsaa ret kjønt eftersete; og det vilde blevet endnu kjønnere, hvis man kunde fornægtet den gamle Abenatur. Der havde nemlig Engelskmændene 338 opfundet en ny Læremethode, som de kaldte "Indbyrdes" Med vores langt mindre Børneantal behøvede vi den slet ikke, men vi maatte jo med, og pumpe en Tønde Guld frem til Sand og Pegepinde med videre. Nu er dette Maskinværk gaet istaa; Vi maae see os ud i Syden efter noget andet Snurrepiberie.

339

Rundskrivelse til gode danske Mænd

Det er aabenbart i Manges Medvidenhed: at Folkeforsamlingen paa Himmelsbjerg allerede har faaet en langt folkeligere Betydning end den af blot Sommerforlystelse. De Taler og de Sange, her have lydet, funde aabne Ører og Hjertter. De tolkede aabenlydt Folkets Trang og tause Ønsker - den usynlige Kraft, der er mægtig i Svage som i Stærke virke i Os, for Os og vore Efterkommere! - Aar 1660 havde Adelsmagten overlevet sig selv. Borgermagten, der seirde i den haarde Strid om Tilværelse og Tilintetgjørelse, blev efterhaands tæmmet af Collegialmagten, der endnu i sin længst forældede Form, staar som en Skillevæg mellem Konge og Folk, Mellem disse finder kun særskild Tilnærmelse Sted, og den endda ofte paapasset af Mellemmagten. Kongens Magt og Folkets Fordringer tørne begge afkræftede mod disse mossede Mure. - Ikke være hermed talt imod noget Collegialindivid; men allene mod selve den udelevede Institution. -

Den forrige Konge indstiftede Stænderraadene. Havde han formet *eet Stænderraad* istedetfor de flere, der virke afsondrede fra hverandre; havde han tillagt den noget

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

store Magt, end den blot *raadgivende*, som i Grunden ingen Magt er, da den kongelige Fuldmægtig kan tage og vrage efter eget Tykke - da havde han grundlagt et unedbrydeligt Nationalværk. - Den nuværende Konge har drevet paa Almeenbevæbning, paa Danskhedens Totalitet. Hvad er udrettet? Ikke synderligt, der kan komme i Betragtning mod de mange Tønder Guld, det derforuden meer end tilstrækkeligt skatbetyngede Fædreland har udgivet, for at læse: hvorledes de færre Dygtiges Paastande have maattet vige for en Enkelts dialectiske Dygtighed, for Flerhedens Ubevanthed med at bruge Pen og Tunge, samt Mangel paa klart Overblik over sit Standpunct og dettes Fordringer. -

Et meget stort Misgreb var at udelukke Lærestanden - paa et Par vilkaarlig udnævnte Æresmedlemmer nær - En Præst er dog langt sikkrere i sin beneficerede Grundbesiddelse, end Fæstebonden i sin. 340 Man maatte dog have tænkt sig Præster, Skolelærere, som baade kunde tænke, tale, skrive langt anderledes end almindelig Bonde og næringsdrivende Borger; ja i hvis egen Interesse det tilmed var, at see disses retmæssige Fordringer gjennemdrevne.*

Kaste vi vort Blik paa Finantsbestyrelsen, der griber ind i alle andre Bestyrelsesfag, som i den hele oeconomicke Folkeforfatning, da seer her mærkt ud: I Ni og Tive Fredsaar er Statsgjelden ikke formindsket, men Afgifterne føleligt forøgede. 1813 gjordes Statsbankerot; men nu behøves blot en smule Krig, blot Frygt for Krig, til at bevirke en ufrivillig Nationalbankerot. Og saa? - Ja hvad saa? - Her er det ligesaalet at svare som at spørge.

Vi ville blot henlede Opmærksomheden paa efterfølgende Gjenstande for Salg og for aarlige Besparelser:

A. Vore vestindiske Øer, hvor Climafæberen er langt fra det mindste Onde, hvor Pengegridskhed avler Statsbedrag, Selvtægt, Tyrani, Sørøverier (ikke ret mange Aar tilbage). Hvad har den arme Moderstat, fordi hun sender aarligen af sine Børn mange Slagtoffere did, der, hvis de nu ikke alle crepere i Utide, dog for Størstedelen demoraliseres, og ere, ei allene tabte for Samfundet herhjemme; men hyppigt noget værre for samme.

Sammenregner - hvis det ellers lader sig gjøre med Nøjagtighed - *Udgifterne*; hvortil hører Embedsmændenes og deres Drabanters brillante Lønning, tilligemed de Attrædendes Vartpenge, Millicens Sold, offentlige Værkers Vedligehold, Krigsskibes Udrustning, Bemanding og Gagering m.m.m. da ville *Indtægterne*, om disse og hine ellers maatte ordentligen revideres, snarere gaae over end under det Salarium, som en Statsauction over disse Øer vilde opløbe til, og saa var endda Kjøbesummen forholdsmaessig stor mod Salaret. Concurrerende Lysthavere kunde ikke mangle. -

B. Vore Forter og tilgrændsende Landbesiddelser paa Guineas dræbende Kyster, giver, efter Slavehandelens autoriserede Ophævelse, et endnu jammerligere Resultat, saavel i moralsk som i pecuniær Henseende - Bort med dem til enhver Priis! Kom her ei engang et Salg udaf, kom der dog en Besparelse.

Ligesaa C ved de ostindiske Husmandslodder. Proprietairerne lagde * 341 dem gerne under deres Hovedgaarde. - Alle disse Coloniers Producter komme os hertil langt dyrere, end de erholdes f.Ex. i Hamborg og andre handlende Fristæder.

D. Hverken det franske eller engelske Hof har saamange Lystslotte som vort, hvis aarlige Vedligehold og deres mange Betjentes Underhold medtage, ligesom offentlig Bestyrelse af forhen private Godser, ligesom Fabriker, drevne for offentlig Regning, m.m. store Summer, som ogsaa kunde være at holde inde. -

Vi gaae nu over til en langt vigtigere Materie, nemlig den collegiale Styrelsesform, der efter 1660 kunde være antagelig, nu og da ogsaa nyttig; men som allerede flere Decennier tilbage har staaet i Opposition mod Tidsaanden, og mod det fra Sløvhed og Servilitet amancerede Folks Trang og Krav. 30 Millioner Engellændere, 40 Millioner Franskmand, fordrer ikke flere end 8 à 10 active Ministre. Skulde 2 Millioner Danske (med Holstenere), ikke være tilstrækkeligt hjulpe med 6 à 7 som, vel at mærke: maatte være ansvarlige for Kongen og Nationen.

Allene Cancellicollegiet kræver til egen Lønning, og til sit i mange hundredevis gaaende Personale, til Ildebrændsel, Lysning, Papiir, Penne etc. et aarligt Tilskud af over tre Tønder Guld. De to af dem kunde spares, og af den tredje alle Ministrene lønnes. Det uhyre Locale kunde sælges, og efter Beliggenheden til høje Priser. - End Rentekammer, Toldkammer, Oeconomicke og Commercecollegium, Generaletat, Admiralitet, o.s.v. lige til Theaterdirectionen, der tager en 30-40000 aarlig Tilskud, istedetfor, som i andre store Stæder at have solgt eller bortforpagtet Theaterentreprisen. Det gik over een Million, hvad der ved Collegial-Bestyrelsens Reduction til en ministeriel, vilde bespares. - Vi holde nok Ministre, men hvor? Ved fremmede Hoffer; hvortil? tilstads og stort Pengespilde. Een udenlandsk Minister, men boende indenlands, var os bedre tjenlig, og for langt bedre Kjøb.

Gaae vi nu ned til de secundære Bestyrelsesfag: Lærestalter, Hospitaler, Legater, etc.: da see vi hos disse underordnede Collegier samme Tendents som hos de overordnede: idelig overflødig Øsen af Pengekilderne; men utilstrækkelig Rede for Anvendelsen. - Foruden reglementerede Paalæg - store nok - har vor velvillige Nation ydet tilfældige, frivillige Gaver, om hvis Størrelse og Anvendelse, paa eet nær, Giverne ere forblevne ganske i Uvidenhed:

342
Invaliderne fra 2den April og deres Familier, Slottets Brand, Orlogsflaadens Restauration (efterat man havde seet paa, at den blev stjælen bort) Collecter til de danske Fanger i de nordafricanske Rø. verredet, Collecter til Kirker, hvis Kapitaler vare forsvundne i Smeltediglerne - *Hvor er alt dette bleven af? Hvad er det bleven til? Kortpenge til Tjenerne!* - Finantsbestyrelsen har været en Silbesteen for Øinene - Skulde da aldrig findes en Steen, der kunde helbrede for Stær? Broderfolkene heroppe have brugt saadanne: de ere komne op at see. Vi ere endnu nærsynede - Conservationsbriller! Og de godt slebne. Da skulle vi nok see Taagen i Syden, Nordlyset paa Fjeldene; fryde os ved det sidste, og ikke kuldkjære bæve for hiin. Tredobbelt Haandslag skal smælde fra Kronborg til Kjernen, mellem Skagen og Lindesnæs. -

Danske Mænd! taler, uden Mellemmand, til Eders Konge, som Eders Forfædre paa Thinge til gode Konger, om den Magt han haver - en Fuldmagt, som Kongernes Konge bekræfte ham - at sætte nye, stærke Stytter under den skjøre Statsbygning! Ham selv til Hæder og Glæde! og Folket til uforstyrreligt Held!

Dannemænd! Nu eller Aldrig!!!

Ere alle Dhrr. enige med mig, da bliver Hans Majestæt at petitionere om: 1) Det danske Riges Udelelighed, 2) den collegiale Bestyrelses-forms Forandring til ministeriel, 3) Almeenvaabenfærdigheds snarlige Indrettelse, 4) Oprettelse af et fast Forsvarsforbund mellem de tre nordiske Riger, hvorved allene disse i saadan Eenhed kunne hævde deres Selvstændighed.

NB. For at give Petitionen den tilbørlige Vægt, maatte den underskrives af jo flere jo bedre; og til den Ende trykt sendes til paalidelige Patrioter over hele Nørre- og Sønderjylland, maaskee vel og til Øerne, med Anmodning om at samle Underskrivter, og enten selv tilstille Kongen samme, eller og tilstille Udsenderen af Petitionen samme.

Hvad eller hvor meget af Rundskrivelsen Mhrr. ville bruge som Motiver for Petit, eller hvorledes de, ved en forhaabet Sammenkomst ville basere den, overlades til eget Skjøn.

ærbødigst

S. S. Blicher.

343

Nationalfordom

At et Folk har bedre Mening om sig selv end om Andre, er ikke mere end hvad der finder Sted hos det enkelte Menneske. Men denne overspændte Indbildning om *egne* Fortjenester, avler hyppigen en ubillig Undervurdering af *Andres*. Og en saadan Fordom antager alt for gjerne den langt værre Natur af *Foragt* og *Had*. Heraf saa mange, ofte meget blodige, ofte for een af Parterne ødelæggende Krige; meest dog i ældre Tider og blandt Smaanationer. - Dette er ikke alt for godt; men der er noget endnu af samme Surdej, og det er alt for slemt.

Dette er nemlig, naar en Egn eller Bye i eet og samme Land vorder af egne Landsmænd paatrykt et saadant Brændemærke. Og dette er hverken nyt eller sjeldent. - Jøderne havde deres *Nazareth*, Grækerne deres *Bæotien*; Thracerne deres *Abdera*; Franskmandene deres *Gascogne*; Engellænderne deres *Wales*; Tyskerne deres *Schwaben*, osv. - Danmark har - eller har dog havt sit *Jylland* (vel stort og vel godt til Vittigheds-Skive for det øvrige); og Jylland har - til en mager Erstatning - havt sit *Mols*.

Hvorfor ere just *Jyderne* blevne saadanne Udsbud, og det i den Grad, at Digtere som Holberg og Wessel ikke have gjort sig nogen Betænkning over at benytte denne gamle - ikke blot danske, men ogsaa norske og svenske Fordom i deres Skjemtedigte?

Har Naturen da været en saa grusom Stifmoder for Jyderne, at hun haver skabt dem dummere, gjerrigere, fejjere end andre Nordboer? Fødes her ikke Andre end Studenstruper paa denne stakkels Hålvø? "Jydeskræppe!" har det hedt nordfra, "Jutatiu!" Øster fra, og nu nylig sønderfra beder man Gud bevare sig for os. Vi kunde næsten blive bange for os selv. Men lader os see os tilbage i Fortiden! Da Gotherne kom herind til Nordens vilde Urbeboere, og klarede op med lidt østerlandsk Lys, da udrøddede de eller fortrængte de oprindelige 344 Indvaanere, under Benævnelsen af Finner og Lapper, op i det yderste Norden af Sverrig og Norge, og ud i Vesterjyllands Heder og Skove. Eotner - Jotner - Jyder (Menneskeædere paa ny dansk) bleve vel taalte, men ligesom nu Americas Vilde af deres europæiske Undertrykkere. Der have vi denne ældgamle Fordom, der har spøgt igjennem saa mange Aarhundreder. Men det var vel paa Tiden nu om man kunde *mane* den. Det var paatide at holde sammen, hvad der hører sammen, og ikke selv hjelpe til at lade de Andre reent adsplitte os.

Det var et slemt, et ildevarslende Tegn herude i Sønderjylland med den oprørende Skaal. Dersom der virkelig er saaledes drukket: "*Gott wolle uns bebüten, daß wir nicht werden Jüten!*" drukket i Jylland - thi lad Germanomanerne længe nok kalde det Schleswig! - det er Jylland - da kan man ikke med sin yderste Flid hitte paa nogen anden Undskyldning: end at den maa være drukket i Drukkenskab. Men endda kan man ikke holde sig fra at tænke paa det gamle Sandsagn: "*Sandhed skal man høre af Børn og fulde Folk.*" - Hvad monne de da egentlig ville? Ville de da endelig indlemmes i det tyske Rige? der er adskilt i to hundrede Stater - der har næsten ligesaa mange Regjeringsformer, som der ere Regentere - der har næsten ligesaa mange Religionssecter, som der nu adsplitte Christenheden - der har absolut Regjeringsform i een Stat, stænderisk i en anden; og den endda stundom ikke længere, end til der kommer en ny Regent - der er Turnplads, Valplads for alle dets Naboer - der har paa eengang Krig i een Stat og Fred i en anden - der har indbyrdes Krig (eller dog har havt mange og lange og blodige nok), reglementeret Borgerkrig - der har Pressefrihed paa een Kant og Pressetvang paa en anden - Rigdom paa een Kant, Armod paa en anden. - Vi Danske sig: Tak for os! Og saa borde vel alle Danske paa denne Side af gamle Dannevirke. *Een Konge, eet Tungemaal, eet Sind binde os Alle med uopløselige Baand. Hvad Gud ved Naturen har sammenføjet, skal intet Menneske adskille.*

345

Danskhed

Dette er maaske et nyt, eller et fornyet Ord; men det har en gammel Bemærkelse; men denne er nærvædet at være forældet, og trænger derfor til en Fornyelse, en Foryngelse. - Længe nok, altfor længe er der arbejdet paa at udslette det gamle Præg. Og det er ikke Fremmede allene, men fuldt saa meget vore Egne, som have lagt Hænder paa dette jammerlige Værk. Dansk Dragt blev omskaaren, eller hensmidt til Bonden. De andre Stænder, de der kalde sig *de højere*, ombyttede Køfte og Broge med franske Eenspænderkjoler og tyske Pludderbuxer. Man brændte sit naturlige Haar, og gjorde et Storkerede deraf; eller man hængte derover en grundmuret Paryk og bestrøede den med Meel. Man hentede italienske og franske Spindelvæve, og drog dem over sine Been, der heraf fik passende Navn af Porcellinsbeen. Kunde Kvinderne være klogere end deres Halvmænd? De opbyggede Pyramider paa deres Hoveder, og Fængsler paa deres Kroppe, Bastioner om deres Hofter, og Stylder under deres Hæle. - Men det var langt fra ikke nok: det danske herlige Modersmaal foragtedes som Pøbelsprog, og henslængtes, ligesom de danske Klædemon, til Almuen og Tjenestefolk. Man sprekke tyskd og parlerede fransk, løst og fast; og naar et adeligt Par skulde copuleres comme il faut, maatte Præsten vie dem paa Fransk. Embedsclassen, de Lærde, havde samme Sygdom - morbus peregrinus - men med andre Symptomer: deres delirium yttrede sig i Græsk og Latin, og denne Sygdom er endnu her endemisk og af haardnakket Natur. Folk, som ellers tale godt Dansk, kunne stundom i 5, 6 Timer ikke faae et dansk Ord frem, men snakke Latin saa Sveden triller ned ad dem.

Men det var ikke nok dermed. Endogsaa vore Lege og Forlystelser skulde ombyttes med fremmede. Vi kjende ej engang mere vore Oldtids-Dandse - maaskee den færøiske hører til disse; men vi have havt *polske* Dandse, tyske Valtser, franske Dandse, engelske Dandse, 346 scotske Dandse. Vi lade vore Børn oplære til fransk Cotillon irlandsk Paddy, spansk Fandango og italiensk Molinascio. Men det er ej heller nok, at vi træde alle disse udenlandske Dandse, vi maae ogsaa have Maskerader, i hvilke vi repræsentere alle Folkleslag paa Kloden. Men dette er ikke heller nok, at vi ere andre Nationers Abekatte - menneskelige Abekatte; vi ville ydermere være Abekatte i anden Potents: vise os som Ourangoutanger, Strudse, Kalkuner osv., hvilke Abekattestreger koste ti Gange saameget som en feed Kalkun.

Det er historisk: at der i denne Konges Tid ere gjort mange og lange Skridt tilbage fra de nye Daarligheder, og fremad til fornyet Folkelighed. Det er historisk: at denne Gjenfødselse er begyndt og fortsat ligesaa vel af Kongen, som af de fædrelandssindede blandt Folket. Men Fortsættelsen er standset: og enhver *Standsnings* er en *Tilbagegang*.

Store og stærke Folkleslag kunne langt længere ustraffet tillade sig saadanne Daarligheder; men Straffen undgaaes ikke, fordi den udhaales. Den begynder *indvendigfra*, naar derimod smaa Nationer først føle den *udenfra*. Vide vi, hvor snart den vil komme? eller hvorfra? Vaagner derfor op, Danske! hvis I eller ønske at beholde og efterlade dette Navn til Eders Efterkommere. Ak! der ere saa Faa, der vække og ak og veel der er Ingen, som svarer. Gaae de da Alle og rode i deres Agre, og prøve deres Øxne, og øve deres Kjøbmandskab? Eller staae de allene op for at lege? - Kamplige skulle I lege, at I kunne være beredte, naar Tiden kommer! Stoler ikke paa fremmede Venner, som vil kunne drikke Dus med Eder i Eders eget Blod! Stoler ikke paa fremmede Beskyttere, der vil kunne faae isinde at lægge Eder Bidsel i Munden, og Sadel paa Ryggen! Men om dette skeer, da seer til, om I kunde trøste Eder med et: "*Det havde vi ikke tænkt*"

347

Nationaldragt

Mennesket er et med Forstand, men ogsaa med *Sands*er begavet Væsen; og følgelig er det ligesaa vel *sandselig*, som forstandigt. Vi tage her *Sandselighed* i den naturlige, rene Betydning. At ville underkue denne, er ligesaa forgyæves som naturstridigt; men den skal styres, ledes og forædles. Mange føle dette, men tør ikke være det bekjendt; og det højeste de ville indrømme er, at Sandseligheden €: de menneskelige Følelser, vel faaer Lov at være til (det kan alligevel ikke forbydes), men dog kun i et Slags Tugthuusliv under Fornuftens Slavepidsk. De Gamle vare naturligere, det er: baade ærligere og klogere; de indrømmede Sandseligheden lidt større Frihed, og lode den træde i hæderlig Tjeneste hos Fornuften.

Fornuften kan maaskee bevise os: "at Klæder *ikke* skabe Folk"; og at en Mand er den samme, enten han gaaer i en sort Kjole, eller i en hvid, i en lang eller en kort, med Buxer eller Skjorter. Men tage vi Erfaringen - Historien paa Raad med, da faae vi Bevis for det Modsatte; og under intet Forhold er dette stærkere, end ved *Nationaldragter*.

Romerne havde deres "*Toga*"; den var Nationaldragt, Hædersdragt; den var for dem hvad Cocarden i vore Tider blev for Franskmandene. De vare stolte af denne Dragt - ikke fordi den var smuk, eller kostbar, eller klædelig; men fordi den stemplede dem til Romere; det var ikke den enkelte Romers Dragt, men hele Romerfolkets. Den var dem en *Ordensdragt*, der ej alene indgød fremmede Folk *Ærbødighed* for dem, men og dem selv en saadan *Æresfølelse*, at den var dem som et Palladium mod Foragtighed i Tale og Handling - just som Uniformen nu hos Krigsstanden. "Den røde Kjole" hedder det "taaler ingen Pletter." Den hvide Toga taalte heller ingen; og havde det ikke været netop *Togaen*, som hiin kaade Tarentiner besudlede; neppe skulde hans Trin blevet "*afvasket med Blod*" og Tarentinerne 348 bøjede under det romerske Aag. Enhver Fornærmelse mod en "*Togatus*" var en Fornærmelse mod det hele togaklædte Folk; og en Plet, som Een Romer selv satte paa sin Toga, *trøedes* at besmitte alle de Andres. Men denne Toga var og et Stempel, som gjorde *Alk lige* i Hverdagslivet. Krigeren bar sin "Sagum", men kun i Krigen; Consulen sin "Prætexta", men kun i sin Function som Consul; udenfor "Curia", borte fra Hæren var han uniformeret ligedan med Bonden. Negative taget faae vi det samme Resultat. Da Højskotternes Uafhængighed blev jordet ved Culloden, søgte Sejerherrene at dæmpe det gamle trodsige Mod tilligemed Frihedslysten, kort hele Nationaliteten ved at forandre Nationaldragten. Til den Ende begyndte de med *Buxerne*, dem der var disse Bjergfolk ligesaa stor en Vederstyggelighed, som Turbanen kan være den nidkjære Christen; Højskotterne befaledes "at *bære* Buxer"; hvilket Bud de i Begyndelsen opfyldte paa ægte engelsk, ved, naar de vare nødte til at komme blandt Lavlænderne, da at *bære dem paa Kjepp* over *Skulderne*.

Sultan Mahmud har og taget *Buxerne* med iblandt sine Reformer, og derved lagt sin Menneskekendskab for Dagen.

Hvorfor skulle vi Danske ikke have Nationaldragt? Nu kjende vi hverandre blot ved Hjelp af *Hørelsen*; men er *Synet* da et foragteligt Middel? Med *Øjnene* kunne vi endog langt lettere og hurtigere kjende hverandre end med *Ørerne*; og de Indtryk der gjøres gjennem *hine*, torde vel endog ofte være kraftigere, end dem vi modtage gjennem disse.

Paa Talen kjende vi rigtignok hverandre som Danske; men tillige som *Kjøbenhavnerne, Sjællændere, Fynboer, Vesterjyder, Østerjyder, Wendelboere*, osv. Men *Dragten*, den vilde udelukke alt *Provincialt*, og fremstille eet eneste *Nationalt*.

Men nu see vi ikkun alle danske *Provincialdragter* i blandet, broget Mangfoldighed; men gaae vi fra Landsbyen ind i Staden, da see vi *udenlandske* Folk. Vi vide ikke, enten det er Franskmand eller Engelskmænd, eller deres Abekatte. Var det dog ikke bedre, om vi kunde kjende: "Det er en *rigtig Dansk!*" Og ikke som nu: "Det kan være en Dansk, eller en Fremmed, eller en Blænding."

Hvorledes er det dog gaaet til, at vi Danske, der forud havde fuld Ret til at sætte *Løven* i Vaabenet; Vi, mod hvem de betuttede Franskmand helst forsvarede sig med Psalmer og Røgelseskar; Vi, hvem en 349 Engellænder ej torde gaae forbi paa en *engelsk* Broe, men blev staaende ved hiin Ende, til "The Lord dane" var passeret* - at Vi sende nu vore Skrædere til London og Paris, for at de kunne lære at omskabe os til Franskmand og Engellænder? O Vee! Det er nok ikke blot i Skind, men og i Sind!

Der var en Tid, da danske Sværd havde vundet ti Gange saa meget Land, som det hvorfra de uddroge. Men saa vendte de sig mod hverandre; og saa gik det Vundne og mere til; fornømmelig, da man begyndte at *tydskes* og lade sig *tydske*. Og dette er endnu ikke forbi. Thi kan man faae Sønderjylland fortydsket, og "Kongeaen gjort bredere" - maaske de vil have Nørrejylland skudt op i Christiania-Bugten - saa - saa vil det engang hen i Tiden hedde i Verdenshistorien: "Der var forud et Rige i det nordlige Europa, som heed Danmark. Det var et saare mægtigt Rige, og indbefattede ej alene Øerne i Østersøen og den cimbriske Halvø, men ogsaa Sverrig og Norge og til en Tid hele Engelland og Tydsklands nordlige Kyster. Men saa blev det indbyrdes ueens, og eet Stykke skilte sig fra efter det andet. Og de Danske lode sig - ikke saameget overvælde, som overlister af - 350 Andre; og de skilte dem efterhaanden ved deres gamle Sæder og Skikke, deres Guld og Skilv, deres Klæder og deres Vaaben, og tilsidst ved deres Tungemaal, der endnu som eneste Levning skal findes i enkelte Landsbyer paa den store jydsk Hede, maaskee og hist og her mellem Sandklierne ved Vesterhavet."

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Der er talt saameget om Besparelser- og der er vel endelig ikke talt for meget endnu. - I den her omtalte Sag er endda og Noget at tale om *Besparelse*. Hvad her aarligen gaar ud for Klæde og Cassimir, og alt det hele lange Synderegister af udenlandske Silkeklude og Bomuldsapper, til at udmåje vore og vore Kvinders Kroppe, til at vedligeholde denne tragicomiske "Verdensmaskerade" - See! alt dette kunde spares, naar vi og vore Kvinder ikke skammede os ved at være Danske.

Vore gjæve Forfædres Nationaldragt var *Kofte* og *Broge* (lange vide Buxer). Den var mædig, den var bekvem, baade tilsøes og tillands. Endnu hører denne blaa xKofte til Bondens Nationaldragt i Omersyssel; og besat med sine tvende Rader Sølvknapper er den iøjnefaldende smuk. Spørger Du en Bonde fra "*sønden Randers*" om en saadan klædt, saa svarer han: "Det er en "*Overfjording*" €: Een som har hjemme Norden for Randers Fjord; men han er nærværdig for denne Koftes Skyld at ansee ham kun for halv Landsmand. Og denne siger om hin eller om Een fra andre Egne: "Det er en sær Kumpen, hvor mon han er fra?" - Men vi skulle Alle kunne see paa hverandre, hvor vi ere fra i Danmark - ikke fra Omersyssel, eller Lowsyssel eller Vensyssel, eller "Sletten" eller Kulsviereggen; men fra *Danmark*.

Saadan en Kofte, med opstaaende Krave, men Overslag og naaende til Knæerne, bedækker hvad den skal, og hindrer ikke Gangen, Den kunde bruges til Arbejdskjole og til Stadskjole, af Søkrigeren og af Landkrigeren. De Aftegn, der skulle skille den ene Stand fra den anden, vare let anbragte, saavel paa samme, som paa Hatten eller Hætten (Chacot). Men enten den nu var af Vadmel eller Klæde - efter Enhvers Evne og Lyst - Tøjet behøvede vi ikke at forskrive og betale i dyre Domme.

Naar den unge Romer havde traadt sine Drengeskoe, og førstegang beklædtes med Mændenes Toga, da rystede han Barnet heelt af Ærmet. Han følte, at han nu var værdig til at ogsaa bære Sagum i Kampen mod Romas Fjender. Saaledes skulde ogsaa vore Knøse, ved at ombytte Trøjen med Koftens, føle sig ophøjede i Mændenes Klasse. 351 De skulle føle, at de ere - ikke saameget *værnepligtige*, som meget mere *værneberettigede*.

Nu, jeg er ikke den Første, som haver bragt denne Folkesag paa Bane - Gid jeg heller ikke maatte blive den Sidste!

352

Almindelig Værnepligt

Vi have *nu nys* seet, ej allene med Forundring, men og med Forbavelse; ej allene med Forbavelse men og med Bedrøvelse - dyb Bedrøvelse - at det vigtige, ja vel det allervigtigste af alle de Forslag, der ere gjorte i Danmarks Stændersforsamling: det *ovenskrævne* nemlig, ej engang har kunnet udvirke en Committees Nedsættelse.

I Systemerne schematiserer man Pligterne under tre Hovedrubriker; men Værnepligt, denne Pligternes Pligt, hører under dem alle tre: at værne om sit Fædreland, det er Pligt mod Gud, som gav os dette: det er mod vor Næste i dette Fædreland, en indbyrdes vexelsidig Børgerspligt, af hvilken alle de andre ere betingede: det er Pligt mod os selv; og uden denne er ingen Sikkerhed for Ejendom og Liv, for Legeme og Sjæl, for nogetsomhelst fysisk, intellectuelt og moralsk Gode, som *her* skjænker os legemlig og aandelig Nydelse og i os befæster Haabet om et herligere *Hisset*.

Hvad kan være mere lavtegenntigt, end at ville unddrage sig denne Pligt enten ved at frakjøbe sig samme, eller ved at vælte den over paa Andre? Og hvad er tillige mere farligt? Naar Fædrelandet er i Fare, kan det da være ret eller gavnligt, at Een af ti vaabenføre Mænd kæmpe for det, og de andre Ni staae hos og see til, eller krybe i Skjul? Kan man undres over, ynkes over, at de Hænder, som laae i Skjødets istædetfor at løfte Sværdet - at disse Hænder lægges i Lænker? at de, som ikke ville vove Livet for Friheden, at de miste den, eller i bedste Fald dem begge? - Men dybtnedtrykkende, sønderknusende er det: saaledes villieløs og magtesløs at vore berøvet Livets høieste Goder lige indtil Æren selv. Er det at opfylde *Pligterne mod Næsten og mod sig selv*?

"*Hvad koster det?*" Dette er et godt oeconomicum Spørgsmaal, som enhver Huusfader gjør, naar han vil kjøbe Noget. Er det ham for dyrt, saa lader han det være. Men naar vi nu have et Fædreland, skulle 353 vi da dægteligen spørge: "Hvad koster det at *beholde* det?" - Sandeligen! det koster ikke nær saa meget, som at *tabe* det! Eller troe I, at en Erobrer vil formindske eders Skatter? eller spare eders Trællebød i hans andre Krige? Forblindede Folk! ej engang Dit *Mad* og Dit *Navn* lader han Dig beholde. Her kunde maaskee en lille Tid blive et Jylland, et Fyen, et Sælland; men intet *Danmark!* Bonden kunde vel faae Lov til at *tal*e sit jydsk, sit fynsk, sit sællandsk; men *dansk* det vilde i Tidens Løb vore et *dødt* Sprog, som maaskee brugtes til en Afvexling i lærde Skoler: hvor Dine Ætlinge kunde faae Ørefigener for "Kong Christian stod ved højen Mast" og Niels Ebbesøns Vise.

Ville I ikke troe det, saa seer tilbage i Historien! - Hvorved gjorde Romeren sig til Herre over den da bekjendte Verden? Ikke allene ved sin ubøjelig Villiekraft, sit ligesaa faste og uforanderlige politiske System, ej heller allene ved sin Krigskunst, sin jernhaarde Disciplin; men og ved den *almindelige Værnepligt*, som var forbunden med Krigskunsten og Disciplinen; og uden hvilken disse ikke skulde ført Romernes Grændser ret langt ud over Tiberfloden. I Fred havde Rom ikke en eneste Soldat - i Krig var hver Mand Krieger; da ombyttede enhver Toga med Sagum.

Men ryk længere ned i Tiden! - Hvorfor kunde Ditmarskerne gennem mange Aarhundreder forsvare deres Frihed mod baade Danske og Holstenerne? Hvad vilde vel deres Frihedssind allene have hjulpet dem, naar de ikke alle havde brugt og forstaaet at bruge deres frygtelige Spyd?

Hvor langt vilde Russerne være come med Polakkerne, havde disse istædet for 100,000 Mand kunnet opstille en halv Million?

Det danske Rige har næsten ligesaa mange Vaabendygtige. Hvilken Fjende kunde vel finde sin Regning ved at udruste en saa uhyre Hær? Og mon den ikke vilde koste langt mere, end den i det allerlykkeligste Tilfælde var istand til at vinde? De skulde nok lade os i Roe.

En saa liden Stat som Danmark har ingen anden vederhæftig Borgen for sin Selvstændighed, end almindelig Vaabendygtighed. Uden denne, vil det kun leve et usikkert Statsliv; et Liv, der blot hænger i udenlandske Politik - politisk Skinskye - det vil sige: hænger i et Haar. Vi kjende allerede noget til *Udskiftning* i det Store - hvad betrygger os for nye Landinspectorer? - Tractaternes Ubredelighed? deres evige Fasthed? Ministrenes Ordholdenhed? Regenternes uforanderlige Ædelmodighed?

354

Mon det dog ikke var sikkert at stole paa os selv? - "Stol paa Gud!" Det er ret! Men den, der ikke vil bruge de Kræfter, Gud giver ham; mon han og tør stole paa en miraculøs Bistand af den usynlige Magt, hvis Gave han foragter?

Der er noget højt mærkeligt i Danmark ved den omhandlede Sag; andre Stater, som i ældre og yngre Tider have havt *almindelig Bevæbning* i sig, de vare *Republiker*; men Danmark er et *Kongerige*. Kongerne omgive jo almindeligviis deres Troner med Livvagt, med *hvervede* Soldater, helst *fremmede* Soldater, med hvilke de forsvare sig baade mod indvortes og udvortes Fjender. Her hos os er det ganske omvendt: tilforn bestod vor staaende Hær ene af Lejetropper - nu have vi slet ingen af det Slags. Men her er gjort mere endnu: tilforn var det allene Bøndernes Børn, som i Krigstid bleve udskrævet til Tjeneste, og det endda med mange Untagelser; Kjøbstæderne vare reent frie - nu erhverve ogsaa disses Beboere i Fredstid stedse Vaabenfærdighed; og det er neppe for meget sagt: at Landet allene herved har erholdt henved 20,000 Forsvarere flere.

Men her er gjort mere endnu: tilforn blev ingen øvet i Vaaben, førend han med eet kom ind under Corporalens Stok og Officerens Klinge - nu blive de danske Drengene allerede i Skolen forberedte som i Leeg og med Lyst; og der er Ingen, som nu gjør sig selv til Krøbling, for at blive fri for at følge Kalveskindet, hvis Lyd forhen var ligesaa frygtet som den yderste Dags Basun.

Og uagtet denne Statsstyrelsens Tendents til almindelig Vaabendygtighed, ville dens *Raadgivere* ej engang høre tale om samme! Det vil staae som et sørgeligt Blad i den danske Historie: at en blind Mand, født udenfor Danmark, har hævet sin mandige Stemme for at bringe alle Danske til at være *Mænd*; men at denne Stemme blev overdøvet. "*Der kan ikke være Tale om et Forsvar, som vilde koste Landet mere, end dets Indtagelse af en Fjende!!!*" Saaledes lød det forrige Gang paa Danmarks gjenoprettede Landsting; og denne uheldsvarslende Røst tilbageslaaes endnu af den gamle Domkirkes fortørrede Mure.

Det koster - det koster! ja vist koster det - alting koster - Stændernes Raad koster ogsaa. Men af alt, hvad der koster, er Intet saa kostbart som det, at blive erobret af en Fjende.

Naa! hvad koster det da at forsvare - at frelse sit Fædreland, sin Selvstændighed, sin Ejendomssikkerhed, sin Legemssikkerhed, sit Modersmaal, sin Nationalitet? Hvorledes staaer Priis-Couranten paa 355 disse Vare? Har Peder Madsen Bogholder ogsaa udregnet det rigtigt i ægte og uægte Brøk? Ja, Ja! jeg vil nok troe, han forstaaer sin Søren Mathiesen: Regningen er rigtig paa Facit nær; thi det er Nul - *et stort Nul, et politisk Nul og Intet!*

Men skulde det da og see saa farligt ud med denne Bekostning? Dersom det danske Landeværn organiseredes, equiperedes, excerceredes ganske, som den nu bestaaende Arme, ja da vilde det jo koste ti tolv Gange saa meget som nu, og saaledes snart opløse sig selv. Det kan da ikke være Meningen; man skal derimod søge at godtgjøre, at Statskassen snarere skulde vinde end tabe ved den paatænkte Landeværnsindretning.

- 1. Kunde *Læretiden* nedsættes til en tredie Deel, (som i Sværrig) hvorved følgelig et tredobbelte Antal blev vaabenøvet med samme Bekostning som nu.
- 2. *Paaklædningen* (Uniformeringen) skulde ikke falde det Offentlige til Byrde; thi ethvert Individ kunde - endnu uden Extraudgift for sig selv - anskaffe sig hele Uniformen, naar denne nemlig tillige var Nationaldragt. I Fredstid vilde denne være uden Decoration, eller maaskee blot fremvise et Fredstegn paa Hat eller Kjole; i Krigstid kunde disse da ombyttes med passende Symboler, f.Ex. et Sværd eller andet Vaaben.
- 3. For *Vaaben* (Armatur) maatte Staten een gang for alle sørge, men deres Vedligehold blive Individernes Sag. Bøssen, Bajonetten, Kaarden, Patrontasken vilde saaledes kunne gaae i Arv fra Fader til Søn gennem flere Generationer; og derved endog hos den Bærende faae Krav paa særdeles Kjerlighed: det Sværd, som i elsket Fadens Haand havde forsvaret det elskede Fædreland, vilde i Sønnens med fordoblet Kraft føres til Afbetaling af den dobbelte Gjæld: der vare med dette Staal sammensmeltede hæderfulde Minder, der vilde opflamme til ubetingelig Tapperhed: "*Med dette eller under dette*" vilde straae i Flammeskrift paa den dyrebare Klinge.*

Tale paa Himmelbjerget den 1ste i Høstmaanedens Aar 1839

I gamle Dage - at sige: i de gode gamle Dage - have bestemte, derhos frivillige Folkesamlinger været af høieste statslig Betydning. De olympiske Lege vare noget mere end Nutidens Vædderidt, Boxing, Badegjæsterier og Dyrehavsture.

I hine ret egentlige *Nationalforsamlinger* nærredes, styrkedes folkelig Aand og Følelse, Fædrelandskærlighed, ja Kunstsands og alsidig Videnskabelighed.

Det var i *Kamplegene*, hvor græske Ynglinge oplærtes, opflammedes til Uovervindelighed i *Alvorskampe*. Det var ogsaa der hvor en Phidias og en Apelles, en Leonidas og en Thucydides, en Euripides og en Demostenes gjenfødtes til et høiere, et ædlere Liv.

Intet *Areopagos*, intet *Senat*, intet *Parlament*, ingen *Forbundsdag* vil være istand til at virke saa vældigt, og paa eengang i saa mange Retninger og derhos saa concentrisk.

I vore gamle Dage - de vare baade gode og onde - da samledes vore Forfædre i Lejre, ved Viborg, paa Urnehoved. *Der* handlede om indvortes og udvortes Forhold; Samlingens Formaal var ene og allene *statsretlig*.

Disse store Thingmøder gik efterhaanden af Brug, gik over eller nedad til "Landsting, Herredsting, Birkething", paa hvilke blot Sager mellem Mand og Mand afgjordes; paa hvilke allene Loven eller dens Haandhæver havde Ret til at føre Ordet.

Vi kjende mere end nok til de mørke Aarhundreder som fulgte paa *Knuds* glimrende Dage. Og sælsomt! at det lille Danmark efter saa uhyre lang en Dvale ikke døde af Sovesyge. 'Endelig er det opvaagnet - Folket begynder *igjen* at see om sig.

Guttenbergs Opfindelse - den vigtigste af alle dem der ere udrugede i menneskelig Hjerne - tændte Lys ogsaa for Syvsoverne i Norden. - Pressen er Tankernes Dampskib. Ved denne *Sortekunst* taler Een, paa 357 eengang til Tusinder paa tusinde Steder, men det tause Sprog gjennem Øjnene. Hvorfor ikke gjennem Øret, med Tungen - Tankens nærmeste kraftigste Locomotiv? Men dette i en Folkesamling som denne.

Landsmænd! histnede løber Danmarks Alpheus - her staae vi paa dets Olympos. Den Otteogtivende i Blomstermaanedens fejre vi som Fædrelandets Gjenfødselsdag; hvorfor ikke denne politiske Selvopstandelse paa Bjerget her, som bærer Navn af Himmel.

Jeg seer disse mørke Banker smykkede med Skaberens skønneste Blomster - danske Mænd og Kvinder, hilsende Maisolen, som den opruller i Østen. Jeg hører dem hilse den med Sange - med Frihedens Folkesange. De danske Bøge her, de danske Bølger hist gjengive de jublende Toner.

Tys! - der tales. - Hvo ere de som tale? Og hvad tale de? De tale om Fædrelandet, for Fædrelandet, til Fædrelandet - Hør! Folket tiljubler dem - de have udtalt Folkets Røst. De have tolket den paa Sandhedens og Dydens og Frihedens Universalsprog.

Hør! Det er ingen Dansk, som nu taler - dette Tonefald er Norsk - eller Svensk - Ah! Saa ere de indbudne *deroppefra* og *deroverfra* - Ret saa! Det er Naboer og Sødskende - Vi ere alle *Nordmænd*.

Hvad nu? Seer! Sletten histnede - Lyngheden - det er en romersk Arena - men uden vilde Dyr, uden menneskelige Rovdyr. Man løber, man brydes - man fægter - man skyder - paa Tribunen sidde Dommere med Krands af Bøgeløv - Sejrherrerens Belønning - de Lykkelige! Deres Lokker bekrandses med levende Diademer - Musikken hilser dem - Digterne besyngne dem - Kvinderne tilsmile dem.

Ak! Om dette ogsaa var en Drøm? et phantastisk Bedrag? - eller et Varsel? - Dette gjælder maaske vore Børn - eller *deres* Børn - eller *deres* igjen? O! maaskee dog virkelig de Tider ere ivente, da Nordboerne skulle fejre saadanne Folkefester, da de forsamle sig, Mand af Huus, paa Himmelkulle her - paa Kinnekulle hisset - paa Krogkleven histoppe.

Brødre! hvad om det er Eder, der idag lægge Grundstenen til Danmarks Circus! til fremtidige Fester ville I da vistnok indbyde vore Brødre paa Fjeldene, hikalde deres og vores Skjalde til Væddesang om Fædrelandssind, om Kjærlighed og Venskab, og Manddom og Trofasthed i det gjenfødte Norden!

358

Den første Folkefest paa Himmelbjerget

Ifjor den 1ste August vare nogle - ikke en Snees - unge Mennesker samlede paa dette Danmarks høieste og skønneste Punct. De bestemte, at ville mødes sammesteds samme Dag iaar. Kun Een af disse indfandt sig - hvilket gjør os hjærteligt ondt for de Andre; thi Vinket var givet, og nu hidkaldte det 5-600 Danske af alle Stænder og Aldre, Her var Generalen og Soldaten, Greven og Bonden, Præsten og Degnen, Barnet ved Brystet og Oldingen med Sølvhaarret. Her var Maleren, Billedhuggeren* og Digteren - ja hele to: Peder Jensen fra Viby Mark og Steen Steensen fra Spentrup. Den Sidste havde, lige saavel som den Første, en trykket Vise med paa Melodien: "Danmark deiligst Vang og Vænge", der blev afsungen (med flere ældre Folkeviser) af det glædeligt samstemmende Folk, efter først at være indledet ved den fortrinlige Regimentsmusik fra Horsens, der her paa Bjerget hilsende Folket ved sin Ankomst, og frydede Hjærterne lige fra Middag og indtil Solen forlod den klare og skønne Himmel, forgyldende Søer og Strømme, Enge, Marker, Lyngbakker og Bjergskoven - det var som om Dagens Konge, til Festens Forherligelse, havde forjaget de Skyer, der i lang Tid lige til Aftenen forud havde formørket og vædet Jorden. Taler bleve holdte - og det baade af Præsten og Officieren, og Skaaler tømte for det elskede Fædreland og for dets Konge, og for Den, der staaer ham nærmest, og ved sit for faae Aar siden gjorte Besøg paa Himmelkuld vistnok gav første Anledning til en Folkefest, som - det tør vi frit ud spaae - aldrig vil ophøre, saalænge Danmark skal være Danmark, en Fest, der er af saa baade høi og dyb en Betydning, at ethvert fædrelandsk Hjærte vil * 359 frydes, og det med noget Mere end løse Profetier og flygtige Phantasier: *her* var Glæden ingen Indbildning og Haabet ingen Drøm. - Her saaes ingen Standsforskjæl - ei engang i Klæderne - Alt var Borger- og Borgerinde. Den, der til daglig Brug har Rang og Titler, havde paa denne sande Folkefest ingen anden end "*Dannemand*"; og den, vi i daglig Tale kalde Høivelbaaren, var frisindet nok til at tale med, syng med, dandse med den, som Alle sige "Du" til. Ikke fordi det skulde just være saa mærkeligt, men fordi det Glædelige ogsaa heri skal vorde Borteværrende vitterligt: Der var i denne - ellers sige Man "blandede", men herom siger jeg "*ensformige*" - Forsamling ikke den ringeste Uorden, ingen Overdrivelse i Nydelsen af Guds gode Gaver, og ikke et tvetydigt Ord, eller en skjæv Mine at mærke den hele lange, herlige Dag. Den komme igjen hvert evige Aar! Det ønsker

Een, som var med.

360

Blik mod Syden

Det er ikke godt at vide, hvad den Eidoriske (trans og cis) Propaganda egentlig vil, for den veed det ikke selv. Den vil nu for det første tyske os dumme Dänen for at gjøre fornuftige Skabninger af os, ogja hvad saa? Skulle vi saa være Meklenborgere eller Brandenborgere? Oldenborrer eller Hannoveraner? Lutheraner eller Græker? Aanej! vi skulle blot være tyske: i Haab om, at utallige Konger og Cousinsere kunne regjere over os til Verdens Ende - endda noget derefter -(som Præsten Rodenburg sagde i sin Liigpræken over Frederik den Femte) - i Haab om, at vi kunne nyde den Glæde, Ære og Lyksalighed, at de store Potentater ville bruge os som Jetons, som Dambrikker, som Marqver i det store Dominospil, maae vi jo med Glæde smide vort gamle Sprog, vor gamle Historie, vore Sæder og Skikke - kort vor hele Nationalitet i Pullien. "*Den gamle Mand*" bliver os altid vis.

Det er sært af jer, I forstokkede, forblindede Sønderjyder (om Forladelse: Nordholstenere), at I ej kunne føle Lyksaligheden af at høre til Tydskland. I maae slet ingen Sands have for det dramatiske. I Tydskland har nu i en Række af Aarhundreder været opført Comedier, Ridderspil, men især Tragødier - af hvilke een varede i fulde tredive Aar - det er Noget - Og saa kommer der saamange fremmede Skuespillere fra alle de europæiske Theatre, og give et Charivari, der gjør Nar ad Alverdens Kattemusik - det kalder jeg ogsaa Noget. - Naa! lad mig nu see, at I viser Jer fra en fornuftig Side! ikke laaner Øre til Dannevirkesnak, men snakker Tydsk - om det ogsaa er Galtydsk! det er dog altid bedre end Godtdansk. - Hillemeænd! hvilken Salighed, naar I faaer Allesammen "æ tydsk Religion". Kahænsæ, I faaer ogsaa Nørrejyderne omvendt, og lad saa tage Øboerne, Hvo der vil! Gute Nacht, Danmark! schlaf wohl! - angenehme Ruhe.

361

Af: Himmelbjergtaler 1841

Danske! - Jeg forelægger Eder paany to Sager, der ved første Øiekast mulig af En og Anden kan ansees for ubetydelige. Den ene er næmliq grammatikalsk, den angaaer de Stedord - Pronominer, med hvilke Man her i Landet tiltaler hverandre. I gamle Dage sagde alle "Du" til hinanden. - Du sagde endog den romerske Slave til sin Keiser - ligesom den norske Bonde til sin Konge. Men nu ere vi, ogsaa i denne Henseende, blevne Englændernes, Franskændenes, Tydskernes Aber. Et Aarhundrede tilbage sagde Man "I" (det var Engelsk og Fransk); nu "De" (det er Tydsk); og Smaafolk kunde lade sig nøie med "Han" og "Hun". - Er det dog ikke avet, latterligt: at tale *til* En, ligesom om Man talte *om* den: at tale til En, ligesom om der vare Flere, og det endda slet ikke tilstede? Men denne ugrammatikalske Naragtighed er kommen herind med franske Snørlive og tydske Pludderbuxer, og saa mange andre udenlandske Moder og Unoder. Skulde det da være umuligt at bringe det Gamle, Naturlige, Folkelige paany i Gang? Skulde vi ikke ogsaa f.Ex. kunne faae os en stadig Folkedragt, istedet for, med stor Bekostning, hvert Aar eller hvert halve Aar - at lade os omskabe af Pariserskrædere? Og skulde vi ikke ligesaa let kunne vænne os til det ligefremme "Du"? Hvad om alle Vi, der beslutte at emancipere os fra fremmet Modetyrannie, anlægge og bære det nu udelte indbyrdes Kjendetegn? *Hvidt* er Nordens Vinterfarve. Hvidt betegner Uskyld, Sjæls og Hjærtets Reenhed, ærligt Venskab, trofast Kjærlighed. *Blaa* er Havet, "de Danskes gamle Vei til Roes og Magt". Blaa er Himlen, til hvilken Hjærtet opsender sine Ønsker og Længsler. Blaa er denne Naturens store Tempelhvælving, fra hvilken den indre Sands hører trøstende Gjensvar paa Sukke og Bønner. *Grøn* er Vaarens festlige Dragt, Ungdommens Farve, Haabets og Glædens. I Vaaren grønnes de danske Skove, Marker og Enge - saa udfolder sig nu, som Bøgens Foraarsløv, Haabet om 362 Danmarks Foryngelse til kraftigt Folkeliv, efter den lange, lange, kolde, kolde politiske Vinter. Uden paa *mit* Hoved er det Vintermen indenfor er det Sommer. Alle I Himmelbjergmænd, i hvis Hjærter det ikke er Vinter, i Haabet om Danmarks Foryngelse, i det faste Forsæt at virke kraftigen og stadigen til dette Maal: lader os drikke "Dus" - ikke i Sydens Druesaft, men i Nordens frie Luft.

[...]

God Da' skal I ha', I kjære Sønderjyder! Naa, saa Kongeaaen er endnu ikke bredere, end at I kan beskræve den? - Et hjærteligt Velkommen! alle I Dannevirke-mænd! Nørrejyden, og Øboen, og Fjeldboen række Jer Broderhaand, her hvor den nordiske Himmel haabfuldt begynder at klare sig. I ville være i med os Andre! I ville med den af Dvalen opvakte Folkeaaand kraftigen medvirke til at bortaande den døsig Taage, som saa længe, saa længe har ruget over dette vort Fædreland, betaget Udsigten, søvndyset Sjælene og hidtil forgjæves mindet om Fimbulvetr og Ragnarokr. - Mit gamle Hjærte banker Eder ungdomsglad imøde - eder Alle, saa mange som have forladt Hjemmet, for at bygge det aandelige Dannevirke, en Vold, som, fast begrundet og standhaftigt fuldendt, skal trodse alle Elementer, endogsaa Politikens. - Hilsæl Brødre, til denne Glædesfest! Ja Glædesfest - men den er alvorlig og betydningsfuld. Idet Sandserne forlystes ved freidigt Samliv, tabe vi dog ikke de høiere, folkelige Hensyn af Sigte eller af Sinde. Den dybe, mandige Alvor i vor Glæde skal luttre og hellige de underordnede Forlystelser, og anslaae en saadan Grundtone, som vil gjenlyde i sin fulde Klarhed hos de Slægter, som efter os - længe efter os - skulle samle sig paa Danmarks Folkebjerg.

363

Af: Himmelbjerg-Taler for 1844

Til de danske Stænders Fremstillere.

Velkommen herop! I Fædrelandets udvalgte Mænd! I ere kjærkomne - ikke uventede? Hilsæl! her i *denne* Sal, hvor der er høit til Loftet, og vidt til Væggene; men hvor Hjærterne ere nær ved hverandre.

Dannebrødre! Det Æg, som vi fordømteste Alle have ruget paa, kortere eller længere - Jeg idetmindste siden jeg selv var en Kylling - det er der nu endelig billet for. Af og til har Man hørt det pippe derinde; men Skallen var bestandig for haard - nu er det løsnet. *Sjette Frederik pilkede;* men gjennem den seige Hinde kunde han ikke faae sine Fingre. Derfor sammenkaldte han Eder, gjæve Stændermænd! men at arbejde med Slugvanter paa. I ville drage dem vel af, bruge de bare og trofaste Hænder, tilligemed veltalende Tunger og klartseende Øine!

Visselig! I see Danmarks Brøst. For at afhjælpe den, have I allerede djævelig talet; men at handle - dertil have I hidtil ikke kunnet lange. - Hvilke Handlinger? Disse: at virke til Landets sande Vel, dets faste Bestaaen, til stadig fremskridende Folkekundskab, det er Selvkjendskab til Eenheden i Fædrelandssind, til Høiagtelse for, Opfyldelse af retfærdige Love, af Pligterne mod Den, som giver dem til Samfundets indvortes Bestyrkelse; til almindelig, klar Anskuelse af, at Pligten mod Konge og Fædreland - thi de staae begge i een, og det den første Artikel - at kun Pligten er Roden til alle de øvrige, saa vist som Alt hernede er ovenfra.

Konge! sagde jeg. Ja! Det har været og er endnu min politiske Troesbekjendelse: at ikkun Kongemagt kan modveie absolut Folkemagt, der, uden saadan Overvægt, nedtvings til Afmagt; saa at slige Statsexperimenter i Rotationen ende, hvor de begynde, ved Kongemagt- og den da absolut. Historien belærer os om dette Facit af statslige Regnestykker. Men som Oplysning i denne Retning er i 364 Fremskriden fra Dæmring til Dag, sees grant: at Intet her i Verden bliver som det er; at Alt ældes - forældes. Forynges kan ikke Mennesket; men Menneskesamfundet: dette er enhver god Borgers Ønske hans Haab; dette er Eders, I Borgerforstanderes Bestræbelse.

Kun de, som stræbe at hjælpe sig selv, vil Himlen hjælpe - lader os ikke tøve til det kunde vorde for silde, og *Andre* maaskee paatage sig at hjælpe os, saaledes, at vi tilsidst blive hjælpeløse. Lader os Alle arbejde troligen, trøstigen! Alt under det Løsen: for Konge og Fædreland! Og nu for vore egne gode og gjæve Stændermænd: *Hilsæl!!!*

Til Nordmændene.

Norske Brødre! Velkommen hid fra eders stærke Fjelde! I selv stærke: stærke ved Eder selv! O, at vi hernede kunde føle os ligesaa! Men vi kunne ei engang sige: "Vi selv!" Og derfor et saa meget hjærteligere Velkommen! da I ikke medynksom trække paa Axlerne og vende os Ryggen.

Gud bedre det!

Fem hundred Aar vi tilsammen gro'de;
Da vilde de rykke os op med Rode.
Ja Tvillingstammen den fik Man kløvet;
Men Roden er endda ikke røvet.
Ny friske Skud, tre for een, sig svinge
Og frodigen sig om hverandre svinge.

Haah! Hvad fremmede Apothekere have havt travlt med at spæde Broderblodet i os - mens vore Provisore stode og saae til - ikke fortill, men bagtil- og forsømte Laboratoriet. Men endnu er Blodet dog lidt tykkere end Vand; der er kommen ny Ild i det - det opvarmes. Fostbrødre! lad os omhyggeligen holde Varmen vedlige! Skulde

endogsaa Snepperter derfra eller histfra aftappe os noget: der kommer nyt og sundt igjen. - Nordmænd! medens Eders gode Magnus børstede Venderne paa Leirskov Bakker, da tænkte han vel mindst paa, at han kæmpede for et Folk, der i Tidens Løb skulde blive halvfrem-med for det norske. Da vores Margrethe, med den Synaal hun hvædsede paa Albrechts Slibesteen, sammenriede de trende Landkort, da drømte hun næppe om, at det saasart skulde løbe op i Sømmene - 365 hvorfor løb det op? Fordi Danmark vilde være Manden, Norge skulde være Kone og Sverrig Medhustru - det var Mesalliance! - En bedre er nu iværk. Maae den da knyttes fuldkommen holdfast! Kølen og Kattegat ikke længere være Skillerum; men rigtig stærkt *Bindingsværk!*

Til Svenskerne.

Svenska Bröder! Välkommen här på Danmarks *Kinnekulle!* Låt det tyckes er som voro ni hemmatyckes? Voro? - Ni äro hemma. Denne bergen egas gemensamt af Svenska, Norska och Danska; liksom den Ande, der radar här idag, och alla dagar vil råda öfver hele Norden. - Genom många Seklar har Jutalanns hufvud stråkat sig mer och mer längtanfullt at svenska kusten, Hisingen och Lindesnäs åt Skagen. Naturen sielf har ritat det stora Land - och Siökort, som Nordens genius nu lithographerar.

Många Slag hafve vi skiftat, förfärlige Slag, vi tre. Dock, föll an den ena än den annen, upp sprungo de igen - lik Valhalls Einheriar på Vigrids Slagfält.

Men låtom os nu - det mycket bättre år - stå fast på Fätterne! icke emot, utan med hverandra! for hverandra! Ho kan då krossa någon af os?

366

Til de unge Skandinaver

ved Mødet i Sommeren 1845.

Nordiske Brødre!

I forrige Tider var "Juta" et Øgenavn i svensk Mund ligesom "Svensker" paa den danske Tunge. Og nu - idag - i den statsligklare Dag - taler en Jyde til Svenskere - men med et heelt modsat Sindelag; thi han taler til Brødre.

Hvorfra denne Forandring? Hvordan et Gimle efter Ragnarok? Det er fordi vi nu see vor strænge Opdragelse fuldendt! Vi har endelig absolveret vore lange, mange, besværlige Studier; have taget Førsteexamen med Hæder - den sidste vil hellerikke være langt borte.

Brødre! vore Fædre have havt haardhjertede Skolelestre; der ej allene selv pryglede Børnene, men tvang dem til at prygle hverandre.

Da disse nu bleve kede af den Indbyrdesunderviisning, saa kom der fremmede Skolepatroner og smed Skillinger ud, at Drengene kunde baxes om - imellem ogsaa forgyldte Æbler - hule - ormstukne. Jeg skal sige os: man vilde nødig have, at een af dem skulde faae Overmagten; men at de skulde baske, slaae hverandre paa Ho'edet, mase hverandre, saa man altid kunde have fersk Kød i sine Slagterboder.

Det nordiske Blod var Vand paa Udlændernes Møller.

Apropos ved Møller! - Der var eengang en mægtig Troldmand - siges der - som havde construeret en saa konstig Værmølle, at den kunde male gamle Folk unge igjen. Dersom vi vare lidt meer overtroiske, kunde vi fristes til at troe, at vi havde faaet os en Svingom paa disse fortryllede Vinger. - Vist er det - vi see det, vi føle det, føle det med ungdommelig Glæde, at vi have traadt vore Børneskoe - de bleve temmelig forslidte - opslidte ere de ikke endnu. -

Vore Forfædre lod sig ære til Klammerie - Nu forliges vi. Paa vore egne Møller pille vi Skallerne fra Kjernen, bortsigte Nationalfordomme og barnagtig Efterbelse af fremmede Unoder, og blive ikke mere 367 forskrækkede ved Klappen og Buldren af fremmede Vindmøller. Norske! Svenske! Danske Brødre! nu allesammen Heelbrødre - Vort af Søvnens opvakte Folkesind have vore Stormes Styrke! ikke deres Ustadighed! Lad os holde ved at styre den rette Kaas! Saa Efterkommerne maae sige, i ædelstolt Følelse af uforstyrret Velvære, urokelig indbyrdes Troskab, hjerteligvarmt Venskab - sige: Dette er Arvegods fra vore Fædre! Det skal aldrig komme i nogen Skifterets Hænder.

Amen!

For den nordiske Trefoldighed et sexmillionfoldigt - *Forevig!!!*

368

Af: Min Tidsalder

Theologie med Religion.

Ligesiden den Sidste meddeltes Menneskene, have disse, uden at benøje sig med de aandige Aabenbareelser, forsøgt at sandseliggjøre dem og tillæmpe Gudbegeret, hvert Folk efter sin egen Nationalitet. Saaledes er Theologiens Oprindelse; og der ere endnu fremkomne langt flere Systemer, end der have været Nationer, lige fra Braminernes Theogonier i millionvis til Muhameds Monotheisme. Længe før Denne havde Moses, skjøndt levende mellem Katte- og Koe tilbedere, hævet sin Aand til samme Højde: Skinnet paa Sinais Top er, efter Aartusinders Henløb endnu langt fra at være udslukket; meget mere sees Glimtene deraf over den hele Verden, hvilken Jøderne nu have Parter i til Erstatning for Canaans Land.

Christi Religionslære var *Troe* paa Gud, *Haab* om Udødelighed, og indbyrdes *Kjerlighed*. Dermed kunde hans Religionsbekjendere ikke længe nøjes. Der maatte bødes paa den heeltvide Kjortel med mange farvede Klude, som man hentede fra Pyramider, Pagoder og andre hedenske Templer. Man sloges om Pjalterne, brændte saa een saa enanden, og lappede paa igjen. "Er det din Søns Kjortel?" kunde man have spurgt; men Sønnen selv vilde aldrig kunne kjendtes ved den.

Langt om længe fremstod Mester Morten, skar op, skar af, og reparerede saa godt Han kunde - i det mindste: hans Villie var reen og stærk. - Det var nu godt nok. Men siden blev flikket saa af Den og saa af Den. Det fik aldrig Ende, har ej heller endnu, kan jeg troe.

Hernede vil man gjerne bilde sig selv ind, og andre med, at man er hjemme *heroventil* - Naaja! man kan jo forsøge, hvor højt man kan klyve op! men tage sig vel iagt for ej at falde ned, og paa dem der staae underneden og stirre op efter den forvovne Acrobat. Vor Tid har havt mangfoldige saadanne Kunstnere, men neppe nogen, der er steget 369 højere op end en vis Hegel; men han har, saavel som de fleste andre Tydskere, brugt Philosophien som Balanceerstang.

Hvad har Religiositeten vundet ved alle disse Ascentioner? Det er mere end jeg veed. Men at Irreligiositet har faaet større, almindeligere Indpas, derom behøver man ikke at spørge Professorens og Doctores Tfaeologiæ.

Secteervæsenet er endnu ikke ophørt; men er flyttet mestendeels over til den nordamericanske "Union", hvor William Penn tog Skomager Fox's Læst paa Skjødet; hvilken Læst virkelig passede godt til Menneskefod. Dersom *Alle sagde "Du til hinanden med ærligt Sindelag*, da var Krig uforvunden; da kunde Hovedet uden Udhøflighed bedækkes, og Hjertet blottes. Naar disse, som man uforskyldt gav Øgenavnet "Svømmere" holde Gudstjenesten, da er det ikke med Tungen, men med Tanken.

Den mæriske Greves Undersaatter og deres Efterkommere røre Tungerne noget mere, men med dybalvorlig Andagt. Var Christiansfeldtøjet ikke slet saa dyrt, kunde jeg maaskee bedre finde mig i Kjønnes Afsøndring før Ægteskabet, og deres Whisttræk til samme. Ved Giftermaal skulde man dog raade for, Hvem man vil have til Makker. (Dersom "Ægteskaber sluttedes i Himlen" vilde dog ikke blive saamange Helveder paa Jorden).

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

I sin Tid aborterede den franske Revolution med en Slump Fornuftfostere, der viste Vorherre den Opmærksomhed at antage ham til Æresmedlem; men det er allerede længesiden man hørte noget om denne fornuftige Klub: den har vel opløst sig formedelst Hjernescassemangel. (Man kommer herved til at tænke paa de mange offentlige Gasser, der have været aabne og tomme, inden man tænkte paa det).

Hvo der er meget nysgjerrig efter at kjende flere Secter, Den vil jeg raade, at reise til Nordamerica, det Land der er saa frit, at Militsen er ligesaa tvangløs som Congressen. Paa den religiøse Tro er heller intet Baand. Hverken Svømmere eller Skjelmere eller ærlige Sjæle behøve at tage Hensyn til Inquisition, Faculteter, Cancelli og andre slige Sprinkelværker. Det er, som han sagde - en engelsk Soldat -: "Enhver har Lov at gaae til Helvede med sin egen Tro."

Uagtet denne Frihed i Troessager, uagtet at alle forskjellige Slags Troesbekjendere see lige op, saa højt de formaae, til Himlen, see de dog skjævt til hverandre. Regeringen - om jeg ellers tør være saa fri, saaledes at titulere Democratiet - dens Firma, "united states" har blot 370 mercantilsk Betydning. Den forsøger: hvorledes en Stat kan bestaae uden Statsreligion. Men det kunde træffe, at det religiøse Charivari derovre bragte Folk paa andre Tanker. Menigmand var vel bedre tjent med noget positivt, det negative faaer ellers Overhaand baade i Kirken og paa Raadstuen.

Fra aandelig Frihed falder Tanken let paa aandelig og legemlig Tvang og Tyrannie. Dette, skjønt ej i sin ældre infernalske Habit, har dog endnu i vore Tider prøvet paa at holde sig ilive; men Baalilden var udrændt, og Asken bortvejrede Fornuftens Lyststraalende Mørgenskjær, af hvilket jevnlig Gjenksin ogsaa have opklaret den Catholske Horizont. Vi have hørt Catholske Præsters Taler, seet af dem Moralskreligøse Afhandlinger, mod hvilke hverken Lutheraner eller andre Christne kunde have noget at protestere; men som derimod skjænkede dem mange "*Stunden der Andacht*"

Hiin himmelfaldne Spaadom om "*Een Hyrde og Een Hjord*" synes nu at skride fremad, sin Opfyldelse imøde; men der er vist et langt større Stykke tilbage, end Menneskøjne kunne række. Allene under brittisk Hyrdestav gaae endnu fire store og flere smaae adskilte Flokke, der holde sig forsigtigt i lang Afstand fra hverandre; og Vogterne passe troligt paa, at de ikke skulle nærmes. Dog kan der imellem fanges et forvildet Stykke, saa tager man det med. Med den græske Clerus er ikke skeet synderlig Forandring; maaskee fordi den staaer i saa ringe Anseelse, at Popen faaer sit Knut, som enhver anden; dog Præstekjolen maae først af Kroppen, thi saa er denne blottet for sin smule Hellighed.

Missionsvæsenet drives endnu, saavel i Ostindien som ogsaa lidt i Grønland; men Omvendelserne ere faa og sjældent at fidere paa, "Naar Daaben er forbi," tilstode ærligt vore jydsk Natmændsfolk, "saa er der intet andet tilbage, end at tage mod Fadder-gaver og saa igjen see sig om i *Naturen*" Grønlanderne prygle sine Koner, som forhen, og Hinduernes Koner springe i Ilden, naar de blive Enker. - Hvad der hindrer - i det mindste sinker Omvendelsessagen, er vel dette: at saa mange Missionærer ansee deres Arbejde fornemmelig, som en venia characteris, en elevatio til et godt Præstekald, i Hjemmet - non contemnendum.

371

Prædiken, holdt i Randlev og Bjerager Kirker

I Anledning af dette Evangelium og af den Eder alle bekjendte sørgelige Begivenhed skal jeg tale nogle Ord til Trøst og til Advarsel.

Idag, mine Venner! idag modtager Jorden i een Grav tre Brøders Legemer, som for nogle faa Dage siden vare beboede og oplivede af glade og uskyldige Sjæle. I den Alder, hvor ingen hemmelig Kummer nager det lette Sind; hvor enhver Modgang er som et Steenkast paa Vandets blanke Overflade, der hastig kommer, og hastig forsvinder, og intet Spoer lader tilbage; i den Alder, hvor Tillid til Menneskene ikke er svækket af nogen sørgelig Erfaring, i vort Livs skjøne, lyse, haabfulde Vaar, bleve de i et Øieblik bortkaldte fra Manddommens og Alderdommens Kundskab og Kummer. For ni Dage siden laae de hos hverandre i Søvnens Arme. Lyse, uskyldige Drømme forsødede deres Hvile, og viste dem den frembydende Dags Glæder. Solen opstod - den Sol, de aldrig meer skulde beskue - der vakte Tusinde til Liv, Tusinde til Sorg, Tusinde til Glæde; men Dem kunde den ikke meer opvække. De vare døde - døde fra Sorger og fra Glæder. - De vare døde! alle paa eengang! - Hvorledes vare de døde! - Myrdede! - Hvo vilde myrde Uskyldigheden? myrde den sovende Uskyldighed?! Hvis Vrede - hvis Hævn - hvis Rovgjærighed - hvis Blodtørst kunde disse venlige Engle opvække? - Hvo var den skumle Morder, der kunde drage Kniven imod de sødt slumrende Smaa?! Hvis var den Haand, der ikke tabte Staalet ved Synet af sovende Brødre, hvor de laae - omslyngede af hinandens spæde Arme?! Saae han da ikke, hvor de skyldfrie Hjerter sloge i deres unge Bryster?! Saae han ikke de Smil, der svævede paa deres Læber? Eller - var han betaget af vanvittig Raserie?! Nei med fuld Bevidsthed, med koldt Overlæg slagtede han dem - Een efter den Anden. - - Hvo - hvo var den Mørkhedens Aand i Menneskelignelse? Kjæreste Brødre og Søstre! Dersom Taarer kunde gjøre denne Handling ugjort; - Strømme vilde vi græde. 372 Dersom Guld og Sølv og verdsligt Gods var istand til at kjøbe dem tilbage; give vilde vi efter Evne. Dersom Bønner kunde udrette det; vi vilde ligge paa vore Knæe og udstrække vore Hænder mod Himlen, indtil de magtesløse sank ned ved vor Side. - Men ak! det er fuldbragt! Den uhyre Misgjerning har uigjenkaldelig besmittet Jorden. Den er med flammende Træk opskreven i Evighedens Bogdenne Misgjerning, som er den første af saadan forførende Art i vort gamle Fædreland, og som - ved Guds Barmhertighed - vil blive den sidste. Vi have hørt om Mødre, der have myrdet deres Nyfødte; men det skedte i det gruelige Øieblik, da alle Sinds- og Legems-Pinsler overmandede den svage, forlattede, vanærede, beængstede, fortvivlende Qvinde. Vi have hørt om Konger og Regenter, som have ladet deres Søner henrette; men disse have været voxne - stundom Forbrydere - stundom forførte, bagtalte - stundom deres Fædres Medbeilere, stundom deres Eftertrædere. Men at en Fader med Forsæt og Overlæg myrder sine umyndige, uskyldige Børn - at han, deres Livs Ophav, selv tilintetgjør det; han, som skulde lukke Døren for Morderen, selv trækker Kniven - han, til hvem deres eneste Haab, Tilflugt, Tillid, Kjærlighed her i Verden staaer; at han bortstøder de Arme, der udstrække sig mod ham, og - stoder Staalet i de Hjerter, der banke af Æmhed, af Æmhed for *ham* - Brødre! det er en underjordisk Rædsomhed, en Utroelighed, hvorom vi spurgte os selv med Tvivl, med opvaagende Haab: "Men er det ogsaa sandt?" Og, hvo af Eder, mine Brødre! som med Faderglæde har trykket det første Kys paa den Nyfødtes Læber; som med inderlig Fryd har seet det elskede Barn voxte og tiltage i Styrke, i Muntherhed, i Kundskaber, som med brændende Tak til Gud, og søde Glædestaarer har betragtet dets barnlige Lege, har modtaget dets hjertelige Ømme Kjærtegn, har staaet ved dets Vugge, og velsignet dets roelige Slummer - hvo af Eder, I Fædre! vilde for ti Dage siden have troet, at saadant et Uhyre, saadan en Skjændsel for vort Kjøn var til paa Jorden! Han var! - - Men, til hvilken Afgud, hvilken Mørkheds Aand, har han offret Guds bedste kjæreste Gave? Til Hovmodens Djævel? - eller til Gjer-righedens? eller til Begge? eller til en os ubekjendt meer end dyrisk Vildhed? En ubegribelig, uforklarlig Blodtørst, hvis Tilværelse vi maatte nægte, naar vi ikke paa saa grusom en Maade vare blevne overbeviste om den. O! at Mindet om denne Ugjerning kunde udslettes, ligesom hans Legem, Redskabet for hans umenneskelige Sjæl, 373 henraadner! Men i Aarhundreder skulle Efterkommere gyse ved hans Navn, og skyde det Sted, der skjuler hans Krop. - -

Og nu - vi, vi, som desværre have oplevet saa gyselig en Tildragelse, hvormed skulle vi aftørre de Taarer, vi have offret disse uskyldige Sødskendes Minde? Hvormed skulle vi trøste os i en Sorg, som har nedbøiet os alle? Hvilken Balsom skulle vi gyde i de Saar, der have ramt hvert følsomt Hjerter? Tre Brødre ere bortrevne i deres faureste Ungdom. Stormen har knækket dem, som Blomster, hvis Skjønhed frydede os igaa, og idag ligger visnede paa Jorden. De ere afskaarne fra det nys begyndte Liv, og een Grav er deres tæt tillukkede Sovekammer. De ere borttagne fra Livets Færdsel og Livets Fryd; men og fra Livets Møje og Livets Sorg. Ingen Sygdom, ingen Smerte skal martre deres Lemmer, De skulle hverken sørge for Spise eller Drikke, Huus eller Klæder. Dem ængster ingen Frygt, dem lokker ingen Forførelse. De borttoges fra Verden, inden de lærte at kjende den. Dem skal ingen Fjende fordærve, og ingen falsk Ven bedrage. De Ugudeliges Laster skulle ikke saare deres Sjæle, ei heller de Ondes Exempler lede dem vild fra Dydens Vei. De Ulykkelige Skrig skal ikke gjenneembore deres Ører, ei heller de Ryggeløses vilde Raab. Rene og ubesmittede af en falden Verdens Synder, vendte deres Sjæle tilbage til deres Skabers Hænder. Fremmedes Taarer randt paa deres blege Kinder, og fremmede Hænder bare dem smykkede, som Offerlam til Jorden - til Jorden - men de ere ikke der; de ere i hans Skjød, som sagde: "Lader smaae Børn komme til mig; thi Himmeriges Rige er deres." - I de Saliges Kreds kunne de synge: "Fader og Moder forlode os; men Herren samlede os til sig." Ja salige ere de, som hjemkaldes i deres Ungdom! og Sorgen er kun hos dem, der begræde deres Savn. Men græder ikke for dem, der hvile i den evige Kjærligheds Skjød. Deres jordiske Fader offrede dem til sit forhærdede Sinds Afguder; men deres himmelske Fader modtog deres skyldfrie Sjæle. Saa lader os bortvende vore Øjne fra den Grav, der gjemmer deres Støv, og opløfte dem til den Himmel, hvor han boer, som sagde: "Jeg, jeg er den, som trøster Eder. Den, som gaar herfra til fremmed Sted, skal hastig lades løs, og skal ikke døe i Graven." -

Saa hvile da nu disse hastig Løsladte i Evighedens Fred! Men vi, som endnu ere fængslede i Kjødets Lænker, vi, som endnu vandre paa Livets vildsomme Vei - hvilke Advarsler kunne vi ikke uddrage os af denne Begivenhed? For det Første ere der tvende vrang Meninger, 374 som ved saadanne Leiligheder ofte høres, nemlig: enten at tilskrive Gud eller Mørkheds Første saadanne Rædsomheder. Nogle sige: "Gud havde jo efter sin Alvidenhed forudseet, at dette vilde skee. Han kunde jo altsaa hindret det, om han havde villet; da han ikke har gjort det, saa maa det jo være skeet med hans Villie, og efter hans Beslutning." Det Første: "at Gud forudseer alt" er rigtigt; men det Andet: "at han skulde tillade det Onde, fordi han ikke hindrer det", er aldeles falskt. Dersom Gud hindrede det Onde; hvad blev der af Menneskets fri Villie? Hvad blev der saa af Tilregnelisen? Saa maatte jo al Belønning og Straf af sig selv opføre. Naar vi kun havde Magt til at gjøre Godt, hvor blev saa Dydens Løn? Nei - lader os aldrig bedrage vor egen Samvittighed, ved at tilskrive Gud eller Skjæbne, hvad der staaer til os selv at gjøre eller lade. Nei, mine Venner, "Gud frister Ingen; men Mennesket fristes af sig selv, naar det lokkes og drages af dets egne Begjærigheder." Skrækelige, gudbespottelige ere de Slutninger, der maatte følge af sig en aabenbar vrang Troe. Saa sige heller Ingen: at "han forføres af Djævelen"; thi i det anførte Sprog ligger det tydeligt nok, at Menneskets egen onde Villie, dets egne onde Begjærigheder ere dets farligste Djævel, den falske Forfører, for hvem det haver at vogte sig. Eders egne Sanders lokkende Stemme, Eders egen Stolthed, Eders egen Gierrighed, Eders egen Vredagtighed, Eders egen Hævnjærighed - bekæmper dem med Herrens Frygt, saa skal ingen Djævel skade Eder. Den der holder sig til sin himmelske Fader, har aldeles intet at frygte for Mørkets brønde Løve. Ak! havde denne Rasende, hvis Navn jeg ikke vil nævne, villet betvinge den Pengegjernighed, der bragte ham til at elske Guldet over Alt, der bragte ham til, at fortvivle ved Tabet af jordisk forfængeligt Gods, som Ild kan fortære, og Tyve berøve os - at foretrække det for de himmelske Skatte, som "ingen Tyv kan stjæle, ingen Møl eller Rust kan fortære" - havde han bekæmpet den Stolthed, som ikke vilde betroe sig til noget Menneske - havde han villet tæmme det tyranniske Sind, som ingen Medlidneth kjendte; Ak! den skulde aldrig være skeet den sorte Misgjerning, som vi med Forfærdelse have hørt. Havde han havt den sande, ædle Stolthed; da havde han følt Kraften af de Ord: "Den, der hersker over sit Sind, er bedre end den, der indtager en Stad." Og, var det ikke Stolthed, formastelig Stolthed, at han ikke vilde betroe det algede Forsyn sine Børn? den Gud, som "føder Fuglene under Himlen og Dyrene paa 375 Marken" - den Gud, som har sagt: "Jeg er den, som trøster Eder; Eders Brød skal ikke fattes."

Lader os endnu tage en rigtig Advarsel af denne gruelige Forbrydelse. Hvo af Eder vilde være den, der har været Aarsag til hans Beslutning? Hvo af Eder vilde for al Verdens Guld ved en tilsyneladende liden Uretfærdighed have fremskyndt denne Udaad? Vilde Enhver af Eder ikke langt heller ligge som en nøgen, syg og vansmægtende Lazarus ved den rige Mands Dør. O! lærer dog, at ingen Synd er liden, at den mindste Afgivelse fra Retfærdighedens Vei, er Veien til Fordærvelse - at eet Skridt, det første

Skridt paa Lasternes Alvei er Halvparten af Reisen - ja næsten hele Reisen til Ødelæggelsens Land. En ussel timelig Førdeel er Aarsag til 4 Menneskers Død. Og hvad for en Død? En blodig Død, en Misgjerning, som oprører Hjerterne, som bringer Røvere og Mordere selv til at gyse. "Min Søn! saae ikke paa Uretfærdigheds Furer! saa skal du ikke hæste syv Fold af dem." Endeligen beder jeg, Enhver af Eder lægge vel Mærke til hvad jeg nu vil tilføje: I hvor stor, ualmindelig, unaturlig en Synder denne Børnemorder var; saa lad dog Ingen derfor tykkes desbedre om sig selv, og smigre sig med den Tanke: "Nei - saadan hverken er, eller kan jeg blive." Hvad? er det nok? Er det Noget, at jeg ikke er den Værste? Er jeg derfor retfærdiggjort? Kan jeg derfor slaae mig til Roe, og frit begaae de mindre Synder, fordi jeg ikke begaaer den Allerstørste? Ak! det skulde smerte mig, om Nogen i denne Forsamling kunde falde paa, at sammenligne sig med hiin Misdæder, eller troe, at han var et Guds Barn, fordi han ikke havde besmittet sine Hænder med Sines Blod. Nei, m. B., i denne Udaad er hverken Trøst eller Undskyldning for Andre. Hans Forbrydelse - hvor sort den end er - kan ikke kaste Skjul over nogen Andens; og Enhver har Aarsag nok til at sukke med David: "Jeg, jeg kjender mine Overtrædelser, og min Synd er altid for mig." Værer da formanede Hver og Een, at I, opvakte ved dette forfærdelige Exempel, aldrig stole paa Eder selv, eller paa Eders egen Styrke! thi "Hovmod gaaer for Fald" og "Hvo som synes at han staaer, see vel til, at han ikke falder!" Sikkerhed er Dydens træskeste Fjende, og Stolthed er Menneskets farligste Forfører. Overgangen fra det Gode til det Onde er hurtigere, end Lynet. Derfor vaager over Eder selv, over Eders mindste Tanker. "Vaager og beder, at I ikke skulle falde i Fristelse! Aanden er villig, men Kjødet er skrøbeligt." "Holder Eder nær til Gud!" og viger aldrig 376 Haandbred fra hans Retfærdighed. Bekæmper med "Troens Skjold, og Aandens Sværd, som er Guds Ord" enhver opkommende om Tilbøjelighed. Haver fast og urokkelig Tillid til Gud, og hans naadige Forsyn. Værer ydmyge i Medgang, og trøstige i Modgang, og siger i Eders Hjerter: "See! du haver sat mine Dage, som en Haandbred, og mit Livs Tid er intet for dig. Visselig, ethvert Menneske er idel Forfølgelighed, i hvor fast han end staaer. Men Herren er min Styrke og mit Skjold; mit Hjerter haver forladt sig paa ham, og jeg er bleven hjulpen," Amen.

377

En Vielsestale

Naar den Bog, der aabenbarer saa mange nye og himmelske Sandheder, der saa ofte giver de slumrende Tanker Liv, og ifører dunkle Anelser synlig Sikkelse; naar den hellige Skrivt fremstiller os Billedet af en mynsterværdig Hustrue, da siger den: "Hun smiler ad Fremtiden". Umuligt er det for Sjælen at tænke, for Tungen at udsige saa meget i saa faae Ord: "Hun smiler ad Fremtiden". Ikke er det hiint letsindige Smil, hvormed en tankeløs Ungdom under Nydelsen af det nærværende venter en lignende Lyst af de kommende Tider; endnu mindre er det hiin kaade Latter, hvormed den sejrende Last 378 spotter over Fremtiden; nej: det er en ædel Sjæls stille Glæde, et gudhengivent Hjertes lyse Haab. Den retsæfne Hustrue seer ind i den dunkle Fremtid, der ellers saa ofte truer og skrækker med sørgelige Varsler, der sjældent bringer det vi ønske, oftere det vi frygte, i den Fremtid seer hun smilende ind. Hun er ikke blot rolig for den, ikke blot hengiven i Skjæbnen, ydmyg og trøstig under alle dens Herres Tilskikkelser; hun glæder sig end ydermere til dem. Hvad fremkalder det Smil paa hendes Aasyn? Hvad vækker og nærer dette dristige Haab? Hvad styrker denne rolige Glæde, at den overvinder Frygten for de kommende Dages uviste Lod? Dette: at hun er tilfreds med de forbigangne, og at hun har Aarsag til at være det; hun maae kunne see trøstig tilbage, medens hun saa glad tør skue fremad; hun maae vide med sig selv, at hun vel har benyttet det forbigangne, da hun er saa vis paa det tilstundende. Ja: hun har opfyldt sine Pligter med Lyst og Iver med Blidhed og Ydmyghed i enhver Stilling til enhver Tid: Hun er en Glædens Engel for Ægtefælle og Børn, en Trøstens og Hjælpens Engel for den ulykkelige for den nødlidende. Hun er trofast mod Venner, tjenstvillig mod Naboer og Bekjendte, kort: hun er i alle kvindelige Dyders Smykke et Mønster for sit Kjønn; og for at beskrive hendes velfortjente Lyksalighed behøve vi allene med Salomon at sige: "Hun smiler ad Fremtiden". - Men tilhører dette Smil udelukkende Kvinden? o nej! Manden saavelsom Hustruen, Oldingen som Ynglingen, naar de opfylde deres Pligter, alle skulde de da kunne smile til Fremtiden, og Fremtiden til dem. - Elsk: Brudepar! De gjøre idag eet for Fremtiden højest vigtigt Skridt: de knytte et Baand, som ingen menneskelig Haand bør løse: de indgaae et ubrydeligt Forbund til fælleds Lyksaligheds Befordring, til forenet Kamp mod alle denne Lyksaligheds Fiender. Fremtiden ligger foran dem uigjennemskuelig, svanger med Begivenheder, mange uforhaabede, mange uforventede, mange - ak! uforønskede - tør de træde den smilende imøde? Ja, den forbigangne Tid har ingen Rædsel for dem, den tilstundende kan ikke forfærde dem; en saadan Angst er kun Lastens Følgesvend; dens Slaves Nydelse er indskrænket til det nærværende; en mørk, tvivlsom, aldrig ublandet Lyst maae han stjæle eller røve fra de flygtige Timer. Bag ham skrække begangne Synder - foran ham truer Straffen for dem; han svæver paa Randen af en dobbelt Afgrund, hvor Frem og Tilbage er lige frygteligt. Den dydige derimod lever netop mindst i det Nærværende, meget mere i 379 trøstelig Erindring om det Forbigangne, og haabefuld Forventning af det Tilkomende. Denne er, denne være deres Livs Glæde, Elsk. Br.! Tillader mig at fremstille Grundene for et saa velsignet Haab, idet jeg allene lydeligt tolker Deres tause Tanker og Følelser!

Den første Borgen for en lykkelig Fremtid er da Bevidstheden om en vel anvendt Ungdom. Denne Bevidsthed have de begge: begge opdragne og vante til Arbejde have de tidligt lært at hylde Sandheden af den viseste Konges Ord, naar han, der kjendte Livet, alle dets Glæder og Tomheden i de fleste af dem, naar han siger: "Jeg saae meget under Solen, men jeg saae intet bedre end et Menneske som er glad i sin Gjærning." Denne Glæde var deres: under gavnlig Flid, i hæderligt Arbejde henraadt deres første Ungdom; uden Blussel, uden Anger tør De mindes den; og af denne Erindring fødes Haabet om en velsignet Fremtid. Dette Haab skal dernæst næres ved Bevidstheden om usvækket Lyst og Kraft til at fortsætte og vel fuldende det velbegyndte Værk. De eje begge Dele: med friske Sjæls og Legems Evner kunne de vedblive at virke; ja med fordoblet Iver og Styrke ville de nu stræbe mod det skjønnere Maal - fælleds Lyksalighed. Thi dette er Ægtekjerlighedens Løn, at den i den Elskedes Lykke finder sin egen, at den vinder ved enhver Opofrelse, bortgiver uden at miste, og fordobler hver en Glæde netop ved at dele den. Ja E. B.! Saa vist som deres Hjerter nu ere opfyldte af gjensidig inderlig Kjerlighed, og af det ædle Forsæt at bevare, ja end mere at forstærke og forhøje denne, saa roligt og uformærket kan ogsaa deres Blik i Fremtiden være. Paa den ene Side frit Valg, reen Tilbøjelighed, uden hine næsten almindelige og ofte desværre skuffende Hensyn: Rigdom og Højhed. Paa den anden Side kjerlig Hengivenhed, hellig Forpligtelse, at vorde den Elskede fuld Erstatning for Savnet af hine saa højt skatterede Fortrin. Visselig: Haand i Haand, Hjerter ved Hjerter ville de med sikke Fjed vandre Fremtiden imøde. Deres Glæder skal indbyrdes Kjerlighed forhøje og forædle, deres Sorger skal den delende lette. - Men - o der er endnu en sikkrere Borgen for fremtidig Lyksalighed; der er endnu en højere Kjerlighed - den til Livets og Kjerlighedens evige Udspring; den allene skal befæste og forædle den ægteskabelige; den allene kan indgyde det ubetingelige Mod i Fare, den uovervindelige Styrke i Striden mod Verdens Magt og List, mod selve det svage Hjertes Vildfarelser. Kun denne skjænker hiin urokkelige Tillid, hiint ydmyge Taalmod, hiin blide uforstyrrelige Sjælefred. 380 Elsker Gud! Saa elske de hverandre; ærer hans Sandheds Ord! lyder hans hellige Bud! troer hans faderlige Tilsagn! Da vorder deres ungdommelige Kjerlighed et reent, et helligt, et evigt Venskab; og Fremtiden vil smile dem forhaabningsfuld som Morgensolen imøde.

Elskværdige Brud! De vil sikkert stedse lige inderligt føle, hvad De skylder den Mand, som for deres Skyld har sat sig ud over herskende Sædvaner og almenhyldede - skjøndt ofte af Fordomme ledede - Meninger. De vil ved klog og værdig Vandel, ved nøjagtig Opfyldelse af alle ægteskabelige og huusmoderlige Pligter retfærdiggjøre hans Valg, krone hans Beslutning med Hæder og Lyksalighed. De vil med tillidsfuld Hengivenhed følge hans kjerlige Vejledning til hiin højere Dannelse og Aandsforædling, og ved hans Vennehaand fuldende, hvad De saa lovende har begyndt: da skal De med lige saa velgrundet Selvfølelse som med hjertevindende Ydmyghed betræde den nye og hidtil uvante Bane, det alvise Forsyn har betegnet Dem. Dette algode Forsyn forlene Dem Kraft og Naade til at opfylde deres Elskedes og hans ædle Slægtninges allerede halvt retfærdiggjorte Forventninger, til at udføre de Forsætter, at naae de Ønsker, som i denne højtidelige vigtige Stund bevæger deres fromme Hjerter; saa at han, der nu staaer som haabefuld Brudgom ved deres Side, engang som lykkelig Ægtemand med Tak til Himlen maae sige: "Hun gjorde mig Godt og intet Ondt alle hendes Livs Dage".

Og De, vakkre Brudgom, som har havt det Mod at lyde Hjerterets Stemme, nedbeed dem af Hjerternes Styrer Standhaftighed og Viisdom til Fuldendelsen af en dristig men ædel Plan. Den blide Kvinde, som nu lægger sin Skjæbne i deres Haand, hun er ganske Deres. For at følge Dem er hun traadt ud af hendes beskedne Ønskers snevre Kreds, har forladt Fader og Moder, Venner og Hjemstavn, har givet Afkald paa alt hvad der i hendes forrige Stilling kunde være og vorde Gjenstanden for hendes Haab; og var end Maalet for hendes Haab og Ønske lidet, da var det just derved desto nærmere og vissere. Hun har opgivet dette for Dem - for Dem allene. De allene er hendes Erstatning, hendes Haab, hendes Fader og Ven, hendes Leder og Raadgiver - hendes alt paa Jorden. Vær det og bliv ved at være det! Men Rigdom er forfængelig, Glands er bedragerisk; Kjerlighed ene er sand og varig; kun med den skal De lyksaliggjøre et Hjerter, som løsrævet sig fra forhen kjære Baand for at knytte sin Fremtid til deres. O! De vil aldrig lade hende fortryde at hun opløftedes af den Sphære, 381 i hvilken Fødselen havde henstillet hende! at hun lærte at kjende en Livets højere, ædelere Betydning! De vil ikke have viist hende en skjønnere Lykke, for at hun allene skulde føle et desto dybere Savn! De vil ikke have formaaget hende til at løfte hendes Øjne fra den lønlige Fødeplet, kun for at de skulde formærkes af utilfredsstillet Længsels Taarer! Nej! - thi De elsker hende. *Hun opvoxte som en skjøn og uplettet Blomst i den stille Dal*; De haver omplantet hende paa et Bjerg; hvor vel hendes Udsigt er videre; men ogsaa hendes Farer større, hendes Byrder tungere, hendes Bekymringer som hendes Kundskaber flere og dybere - o! vær da hendes Støtte og Styrke! skjærm hende mod Stormene! vær hende for Farerne! Iet hende for Byrderne! Ieed hende ved deres Klogskab! opmuntre hende med deres Venlighed! hævet styrk og lyksaliggjør hende med deres uforanderlige Kjerlighed! saa skal Kjerlighedens Gud velsigne Dem og hende!

382

Afskeeds-Prædiken, holden i Thorning Kirke d. 16. Octobr. 1825.

Bøn:

Herre! Du som altid bøyer dit Naades Øre til dine Børns bedende Røst, hør i Dag, o hør for din Kjerligheds Skyld min ydmyge, min inderlige Bøn. See i din Faderlige Mildhed ned til denne Meenighed, over hvilken ieg saa ofte haver nedbedet og du udstød din guddommelige Velsignelse. - Velsign den nu og altid med alle dine Gaver for Legem og Sjæl med Jordens Frugtbarhed, med Hvelkens Rolighed, med Dyds og Enigheds mildte Glæder. Bevar den for Misvæxt og Mangel, for Sygdom og Ufred, for Synd og Laster! Lad dit

Ansigtslyse over den, at Kundskab om dine Gjæringer, om din Villie maa forfremmes meer og meere og vorde en udtømmelig Kilde til Lyksalighed. Vær den naadig, o barmhertige Gud! og skienk den din Fred, Hiertets Fred, Jesu Christi Fred! Bønhør mig, Fader, du som...

Indgang.

Det er i 300 Aar første Gang, at Thorning Præst fra dette Sted siger Meenigheden sit Farvel. Alle have de, paa een Ulykkelig nær, kun flyttet eengang - fra Præstegaarden til Kirkegaarden, de hvile alle fra deres Dagværk tæt uden for disse Muure, indenfor hvilke de indtil Døden prædikede Jesu Christi Evangl. Deres Legemer sove blandt dem, som de have lært, trøstet, formanet. Kun Døden har hidtil formaaet at adskille Lærer og Meenighed, dens Haand kun har været stærk nok til at opløse et Baand, som knyttedes for hele Livet, et Baand, som Religionen bandt og gjensidig Kjerlighed styrkede. - Jeg skal være den Første, som selv løser det - dog ikke jeg, men den, som styrer Menneskets Skjæbne, den Gud, som gav mig en talrig Familie at forsørge, at opdrage, han, hvis evige Viisdom har tilskaaret Brødet sparsommere nu end tilforn. Medbrødre! De allerfleste af 383 eder maa vide, hvad ieg med Sandhed maa sige: at ingen Misnøje, ingen Harme, men kun en bydende Nødvendighed har kaldet mig fra Thorning. Jeg har fra min allerførste Modtagelse af havt altfor mange Beviser paa Velvillie, paa Kierlighed og Agtelse til at enkelte og lidet betydende Ubegheligheder skulle kunnet berøve mig Lysten til at leve blandt saa mange Retskafne. Saa mange leve efter det Guds Ord ieg talte, saa mangt et Korn ieg i Jesu Navn udstøede er faldet dybt i frugtbar Jord, at ieg vel maa sukke over de spilte, men ikke fortvivle. Jeg maa, ieg skal forlade eder, dem, som have hørt, have troet, have elsket mig, og dem, som kun have elsket sig selv, kun hørt deres egne Lysters Stemme. Det er sidste Gang ieg opmuntrer hine og advarer disse. Og hvorom skulle da denne min sidste Tale hellere være end om det, der er Grundvolden for vor Troe, Betingelsen for vor Lyksalighed; hvorom skulle ieg hellere tale end om det, der haver hver Gang været Hoved-Sagen i min Tale, der opfylder os alle, det Himmelske Lys paa vor Stie, det Himmelske Haab i vore Hjerter, Jesu Christi Hellige Evangl., og vil ieg da i hans Hellige Navn til venlig Afskeed med denne hans Meenighed forestille *evangeliske Christne som et Dyds, et Eenigheds og Lyksaligheds Forbund.*

Det som vorder Indholdet af min Prædiken forestilles i Dagens Evangelium af Frelseren selv i en skjøn og træffende Lignelse: Gud under Billedet af en god Konge indbyder alle til Lyksalighed, alle uden Undtagelse kaldes, bedes, nødes ved hans Udsendinge, ved Profeter, ved de af hans Aand begejstrede Lærere ind i det den reeneste Glædes-Samfund, det Christne Samfund, for hvis Oprettelse Stifteren selv hengav sit Liv, er et Dyds, et Eenigheds, et Lyksaligheds Forbund: Ikkun de Dydige kunne deri optages og forblive, de som letsindigen forsomme, som frækt overtræde deres Pligter, skulle udstødes af Selskabet, ligesom den der til et Kongelig Gilde ville fremstille sig i uanstændigt Dragt. Og ligevæis som Eenighed bør herske ved Gildet, befordre og beskytte den uskyldige Glæde, saaledes bør og i det Christne Samfund Enighed være de Christelige Dyders Frugt og Borgen for fælles Lyksalighed. Lige som endelig Gjæsternes Glæde er Indbyderens Formaal, saa er ogsaa Jordisk Tilfredshed og Himmelsk Salighed Religionsstifterens inderlige Hensigt. Skal denne opnaacs, da maa de Christnes Samfund være et Dyds Forbund.

Det er forgjæves, Christne! at ville lægge nogen anden Grundvold 384 end den, som er lagt, som er Jesus Christus, som er Dyden og Viisdommen. Det er umulig at aabne nogen anden Dør ind til den evige Lyksalighed. Vejen gaar ved Jesu Haand ikkun gennem Pligternes snævre og trange Port, enhver anden er Tyvenens og Bedragerens Lønvej der fører til Døden. Ikke den, som blot paakalder min Himmelske Faders Navn, siger han, men den, som tillige udretter hans Villie, skal kaldes hans Barn. Alle skal vel kaldes, men kun de Dydige skal vælges til Gjæster ved mit Bryllup, og kun til dem, der i Ydmyghed opfyldte deres Pligter, der af virkelig Overbeviisning om egne Mangler og Ufuldkommenheder og uden Hyklerie ydmyge sig selv - kun til dem vil han sige: "Ven, sid højere op! du skal hænges blandt dine Medgjæster." Farer ikke vild! tilraaber os Jesu Apostel - Gud lader sig ikke spotte. Hans Fordringer paa os fyldestgøres ikke ved Ord, men ved Handling; thi hvad Mennesket saaar skal han ogsaa høste, hvo som saaar i legemlige Lysters troløse Jordbund, skal høste Fordærvelse, men hvo som udstøer sine dydige Gjæringer i Religionens frugtbare Grund den skal høste Dyds og levende Gudsfrugts evige Frugter. Troe ikke at kunne ved hykkelske Fagter og falske Ord bedrage dem, som kjender Hjerterne. Bedrager eder ikke heller selv og lader eder ikke bedrage. Skyer som en dræbende Pest de Lastefulde der i aabenbare Frækhed fornægte Frelseren og hans Lære. Men, o, vogter eder ogsaa for hine falske Profeter, der komme til eder i udvortes Helligheds reene Klæder, men indvortes ere de glubende Ulve, flyer bordt fra disse kalkede Grave, hvis Hykleminer og søde Ord søge at skjule indvortes Uteerlighed! Paa deres Frugter skulle I kjende dem, ligesom Legemet er død uden Aand saa er og Troen uden Gjærning! mange kunne komme og sige til eder: her er Christus, og der er Christus! men nej! han boer ej paa Hyklerens Læber, men allene i den Dydiges Hjerter. O! at han boede i ethvert Hjerter, som slaar i dette hans Himmelske Faders Huus. O! at ethvert Hjerter i denne Meenighed var Jesu og Dydens Tempel! Dette var mit inderlige Ønske, dette mit glade Haab, dette Maalet for mine Bestræbelser. Hvor vidt det er opnaaet - Gud alleene veed det - han i hvis hellige Navn ieg plantede, han alleene veed, hvad der voxde, og hvad der visnede. O! - at ieg torde sige med min Mester og Herre: ieg takker dig Fader, at ieg ingen mistede af dem du gav mig uden den eene fortabte, at dog kun een - nej, Herre! ieg vil ikke klage, ikke i Dag klage, ieg vil takke dig for dem ieg beholdt! om end tusende faldt ved 385 min højre Side og 10,000 ved min venstre, du, o Gud! kan holde end flere oprejste, ja atter rejse dem som faldt. Dette trøstende Haab vil ieg medtage: at ogsaa denne Meenighed skal under en længere og viisere Vejledning meer og meer forædles til christeligt Dyds og Gudfrugtigheds Forbund, at han selv den Fredens Gud vil omsider hellige eder ganske og aldeles!

2.

Men et Samfund af dydige Christne er ogsaa et Eenigheds Forbund. Allerede een af de gl. Propheter sagde: Det er skjønt, naar Brødre boe med Eenighed blandt hverandre. Frelseren sagde siden i Afskeedsnatten: "Derpaa skulle alle kjende, at I ere mine Disciple, dersom I have indbyrdes Kjerlighed, og hans Apostel vil, at Kiv og Trætte ej engang maa nævnes blandt Christne. Hvad nytter, hvad pryder det christne Navn, naar det bæres af kivagtige, hævnjerrige, hadske, uforsonlige Mennesker, i Sandhed de bære kun Navnet og vanære det: den, der er vred paa sin Broder uden Skyld, den, som skjelder, haaner, bagtaler ham, forbittrer ham Livet ved giftige Ord - den vorder skyldig til den Straf, for hvilken sand Christendom skulle befrie Menneskene. Den, som ikke er kjerlig, fredelig sindet mod sine Medmennesker, den har ej heller Gud i sit Hjerter. Hvo som siger, at han elsker Gud og hader sin Broder - han er en Løgner, og der boer ikke Sandhed, ikke Gudsfrugt i ham. "Vend om, vend om" tilraaber os Fredens Fyrste Jesus - du som nærmer dig Herrens Alter med et uforsonligt Sind! kom ej med dine Ønsker, dine Bønner til Kjerlighedens Gud, før du har forligt dig med din Modstander." Og hvo vinder meere ved Fredsommelighed, Eftergivenhed, Sagtmodighed end den Fredsommelige, Eftergivne og Sagtmodige selv. Er ikke Fred een af de største Livets Goder? en Betingelse for alle andre, et Værn om dem? og er ikke Krig - i det Store og i det Smaaer, Krig i et Land og Krig i et Huus den værste af alle Plager - alle Glæders Morder? Er ikke Armød med Fred bedre end Rigdom med Ufred - lidet med Sundhed paa et Tagkammer i en Hytte bedre end et stort Huus fuld af slagtet Qvæg med Trætte? og er endelig ikke Fred saa stor en Lyksalighed, Kronen paa al anden Lyksalighed, at den bruges i den hellige Skrivt til at betegne Lyksaligheden selv? - Har ieg, o mine Venner! anpriset eder denne Fred, denne Eenighed, denne christelige Broderkjerlighed? har I troet mig? har I fuldt min Formaning? Har I 386 Alle med een Herre, een Daab, eet Haab havt eet Sind om Kjerlighed? Mange - ja Mange have dog bevaret dette Klenodie, Mange have gjenvundet det - Mangen Familie, mange Søskende, mangt et Ægtepar, mange Naboer have bevaret og bevare eet Sind i Christo Jesu. Ja jeg vil ogsaa medtage dette Haab, Herre! lad mig for Jesu Skyld beholde det: at Fred skal blomstre og stedse meere og meere voxte og befæstes, saa denne Meenighed ogsaa engang vorder Fredens som Dydens Hjem, et Kjerligheds, et Eenigheds trofaste uopløselige Forbund: saa hver en Læbe maa synge af Hjertet:

*Hvor dejlig skal Guds Kirke staa
og i hans Aasyn Ynde faae,
naar alle Hjerter knyttet er
udi eet Sind og een Begier.*

3.

Og da - da vorder dydige eenige Christnes Samfund ogsaa et Lyksaligheds Forbund. Ligesom Synden allerede i dette Liv har en Deel af sin Straf, saaledes ogsaa Dyden Part i sin Belønning. Lad end Lastefulde juble og triumphere! Deres Jubel er Forstillelse, deres Triumph skjuler et urofuldt Hierte: deres Glæde er som Solens matte Skjær gennem Taage; deres vilde Fryderaab opstiger fra et ængstet Bryst. De nære i deres Barm en Ild, som de forgjæves stræbe at slukke, en Slange, som de ikke mægte at kvæle. Selv før Synden begaaes, mærkes dens Straf i de martrende Bebrejdelser, i den pinefulde Angst, som ledsager den onde Beslutning. Ja sandelig en Ugudeligs Glæde er som hans Haab, som et Kjørduun der bortføres af Vinden, som Skum, der drives af en Hvirvelvind, som Røg der adspiltes af Vejret, som Erindringen om en Gjest, der har kun een Dag været til Herberge, Og Døden - hvor bitter er blodt dens Ihukommelse for hver den som lever i Vellyst. Dyden derimod ogsaa den faar sin Betingelse forud i den blide Sjæleroe, den himmelske Sødhed, der begynder lige saa tidlig som den ædle Beslutning, den milde Fred med Gud og med sig selv, denne indvortes Roe, som langt opvejer alle andre jordiske Nydelser tilsammen, er den jordiske Halvdeel af Dydens Løn, en Forsmag, et Pant paa den Himmelske. Hvad er Rigdom, hvad er Sandsernes Glæder, hvad er Hævnens, hvad er Vellystens Sødheder mod en god Samvittigheds højre Fryd; hine forsvinde, bortvejes om ikke 387 før saa i Dødens alvorlige Time, de forlade den Ulykkelige, som overgav sig til dem, de vende ham Ryggen som troløse Venner i den Stund, da han trænger til Trøst. Da trøstes den Dydige, da fylder Haabet hans Barm, da besjejer det Dødens Smerte og al dens Bitterhed. Gudsfrugt som er den sande Viisdom, Dydens Kilde og Grundvold, fremstilles derfor i Skriften med Sandhed saaledes talende: "Kommer til mig og bliver opfyldte af mine Frugter! de som æde mig, skal hunge mere efter mig, og de som drikke tørste mere: thi min Amindelse og min Arv er sødere end Honning, jeg er Moder til Kjerlighed og Haab, og jeg giver mine Børn de Ting, som vare evigt." Disse evigvarende Gaver, disse uforgjængelige Goder, skulle de, o evige Godhed! vorde denne Meenighed til Deel! Skal Kjerlighed til dig og Dyden blomstre og forfremmes? Skulle disse dine Børn med Eenighed boe blandt hverandre? Skal dette Samfund vorder Fredens og Glædens Hjem? Jeg haaber det, og i dette Haab skilles ieg fra den. -

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker, 1982-83*

Far da vel, min elskte Meenighed! Kjerlighedens og Fredens Gud give dig sin evige Velsignelse.

388

Farer vel I Gamle, I saa mange som have opbygget eder ved mine Ord, de Guds Ord som var eders Børne-Lærdom, eders Vej til Salighed - Herren vejlede eder paa den fremdeeles.

Farer vel I Mødre! som jeg haver modtaget her i dette Herrens Huus, med hvem ieg har bedet om Styrke og Taalmod til eders Pligters Opfyldelse - Gud skjænke eder den fremdeles. -

Farer vel, I Fædre, I hvis Børn ieg har vejledt til Evangeliets Lys, som ieg har stræbet at danne til eders gamle Alders Hæder og Glæde. Dette vorde eder.

Farer selv vel, I Unge! bevare mine Formaninger! beholder i eders Hjerter den Frelser, i hvis Navn I ere døbte, i hvis Lærdomme i ere bekræftede. Han bevare eder reene fra Verdens Forførelse!

Farer vel I Fattige, I Syge! I beholde eders bedste Trøster, eders mægtigste Hjælper, Ven og Læge! Han vil aldrig forlade eder. -

Gud velsigne og bevare eder Alle tilsammen. Jeg forlader eder med det Haab, at de, hvis Venskab ieg attraaede, ville mindes mig med Kjerlighed, og ieg forlader eder med det Ønske, at ingen maa savne mig! at Gud vil skjænke eder Lærere, som med min Villie foreener større Evner og fuldkommen Held, saa Guds frygt og Dyd, Eenighed og Fred, Tilfredshed og Glæde maa vorde eders Lod og eders Børns Arvedeel evindeligt!

Amen.

389

Efterskrift og noter til Blichers Jyllands-beskrivelse

En væsentlig del af Blichers forfatterskab er en Jyllandsbeskrivelse. Jyske noveller og mange digte er led i en sådan beskrivelse. I indledninger til noveller som "Hosekræmmeren" og "Røverstuen" skildres heden; et større Jyllandsbillede tegnes i "Vestlig Profil"; et mindre, men mere indgående topografisk i "Viborg Amt". Også "E Bindstouw" må inddrages i denne sammenhæng; her belyser Blicher det jyske sind.

Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø

I sommeren 1838 (fra 1. august til 9. september) foretog Blicher en rejse langs Jyllands vestkyst. Det blev i 1839 til rejseberetningen "Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen". Allerede i 1833 havde han oplevet vestkysten på en rejse over Mors til Thy. Her fik han naturbaggrunden for novellerne "Marie" (II 109), "Eneboeren paa Bolbjerg" (II 91) og delvis "Fjorten Dage i Jylland" (III 9). Senere har han skildret rejseindtryk fra Østjylland og Fyn i "Min Ørejse" (1843).

Viborg Amt

Det kgl. Landhuusholdningsselskab tog initiativet til at få udgivet en række topografier, og Blicher fik bestilling på at skrive to: "Viborg Amt" og "Skanderborg Amt". Den første blev skrevet og udgivet 1838, den anden vistnok skrevet, men aldrig udgivet; man tog simpelt hen bestillingen fra ham, og der findes intet spor af noget manuskript.

Der var også vanskeligheder med udgivelsen af "Viborg Amt". Man måtte trække manuskriptet fra Blicher stykke for stykke. Og han 390 huskede ikke altid, hvad han havde sendt, så det hændte, at han skrev det samme to gange. Men værre var det, at Landhuusholdningsselskabet på flere punkter var misfornøjet med hans fremstilling. Der blev nedsat et 3 - mands udvalg til at gennemgå manuskriptet og gøre Blicher opmærksom på, hvad man fandt var fejlagtigt. Det tog Blicher intet hensyn til, han stod fast på, hvad han havde skrevet, og resultatet blev, at udvalgets kritiske bemærkninger blev optaget som fodnoter i det færdige værk (ikke medtaget her).

Topografien giver, i overensstemmelse med de fælles retningslinier for Landhuusholdningsselskabets amtsbeskrivelser, et væld af oplysninger. Foruden hvad Blicher fortæller i de afsnit, der her er valgt, skriver han om: åer og søer, vejrlig og temperaturforhold; om de almindelige dyrkningsmåder, om plove og nyere arbejdsbesparende redskaber; om markfred og hegn, om priserne på landejendomme og tjenestefolks løn, og meget mere. Blicher var jo også landmand og interesserede sig desårsag for agronomiske problemer. Det fremgår i høj grad af "Viborg Amt"; men allerede i Randlev-arene 1811-19, hvor han var forpagter af sin faders præstegårdsjord, skrev han om landøkonomiske forhold: i 1816 således en artikel om "Faarefoldning", senere om høravlens fremme, om engvandingsanlæg etc.

E Bindstouw

"E Bindstouw" udkom i 1842. En lille ubetydelig tryksag at se til. Den vakte da heller ikke nogen særlig opmærksomhed, førend P. L. Møller i sin udgave af Blichers noveller 1846-47 fremhævede den stærkt.

"E Bindstouw" er en række viser og fortællinger (hvoraf flere tidligere havde været trykt). Til ramme valgte Blicher *bindstuen*. Et lykkeligt valg. Lysgård herred var jo centrum for det jyske udbinderi. Og her var det almindeligt med bindstuer (se dette bind s. 77). Det var især de unge, der samledes til disse bindstuer; men Blicher har ønsket i sin bindstue at samle mange typer af begge køn: unge og gamle, muntre og tungsindige, for derigennem at få det jyske sind belyst så alsidigt som muligt - humor veksler med tragik.

I en fortale til "Faawal Mani" i Nordlyset 1828 skriver Blicher: "Det er almindeligt, at Hovedstadens Tungemaal vorder Norm for hele Landets Skrivtsprog; det er næsten ligesaa almindeligt, at Provindsialmundarter 391 foragtes og gjøres til Gjenstand for Vrængeskjemt og Latter [...]". Heroverfor gør Blicher gældende, at "Den jyske Mundart [...] har mange særegne kraftfulde og klart betegnende Ord og Vendinger, som ikke findes i det danske Skrivtsprog". I "E Bindstouw" søger han at vise, at jysk er på højde med rigsmålet som digterisk udtryksmiddel, også hvor det drejer sig om det sørgmodige eller tragiske.

For helt at forstå "E Bindstouw" kræves der en fortrolighed med det jyske sprog, som i dag kun de færreste besidder. Af den grund optrykkes her Peter Skautrupps rigsmåls gengivelse fra 1942. Men det må betones, at det ikke er nok at forstå ordene. De digteriske kvaliteter går tabt i en "oversættelse". Det geniale i "E Bindstouw" ligger i *måden, hvorpå Blicher anvender jyske dialekter i sin skildring af mennesker og milieu.*

392

Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø

Udkom 1839 på boghandler E. Steens Forlag, København, med titlen: "Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen tagen paa Reiser af St. St. Blicher". Enkelte afsnit havde tidligere været offentliggjort: Hamborg og Altona (Jyllandsposten 11.2. og 25.2.1839), Elben og dens Bredder (Jyll. 29.4.), Meldorp (Dannevirke 3.7.), Himmel og

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Helvede (Dannevirke 10.7.) Halligerne (Jyll. 4.3.), Fra Husum til Tønder (Dannevirke 10.7.) og Jens Langkniv (Jyll. 27.5.).

9

Hamborg og Altona

12 13 393 14

Elben og dens Bredder

Den halte Smed: Vulcanus, smedenes gud i græsk mytologi

Æolus: vindenes gud

Ovos ego: jeg skal lære jer! Havguden Neptuns ord til vindene i Vergils Æneiden

15 16 17 394

Marsken

Snie: Saxo, 8. bog. Her findes også fortællingen om Aage og Ebbe og Longobardernes udvandring fra Danmark

18 Cimbrers og Teutoners Oversvømmelse: 102 f.Kr.

Meldorp

Efter erobringen af Windbergen plyndredes Meldorp 13. februar 1500 af kong Hans' tropper. Ved Hemmingstådt blev hæren fire dage efter fuldstændig tilintetgjort. Se novellen "Telse" (I 313)

den nordiske Condottiere: junker Slenitz, anføreren for den hvervede sachsiske garde

Sforza: berømt italiensk condottiere (fører af lejet hær) fra det 15. århundrede

Diderik den Lykkelige: greve af Oldenburg. Hans sønnesøn var kong Hans

Johannes: kong Hans

Femti og ni Aar derefter: 1559 erobrede Frederik II Ditmarsken

19 20

Himmel og Helvede

et svælgende Dyb: Luk. 16.26

de Stoltes Ydmygelse og de Ringes Ophøjelse: jfr. "Telse" (I 360)

Gugner: Gungnir, Odins spyd. Miølnir: Thors hammer

Frejr: Frej, nordisk gud for frugtbarhed

395

Wohrden og Nienkirchen

21 22

Heide

Philippiker: her hentydes til Demostenes' taler mod Philip af Makedonien

Nordfrisernes Land

Brodermorderen Abel: kong Abel blev under kamp med de oprørske frisér dræbt 1252

Sejrherren ved Gadebusk: efter sejren ved Gadebusch 20. December 1712 og Altonas brand 9. januar rykkede Stenbock ind i fæstningen Tønningen, men måtte 16. maj 1713 overgive sig til Frederik IV og Peter den Store

23

Nordstrand

24 25 396

Halligerne

bygge paa Sand: Matt. 7.26

26 vor Konge: Frederik VI besøgte Halligerne i juli 1825 efter stormfloden

Föhr

Wyck: by på Föhr

27 Pyrmont: berømt badested i fyrstendømmet Waldeck

Fra Husum til Tønder

28

Tønder og Møgeltønder

29 30 Spindelvæve: kniplingsindustrien var i første halvdel af det 19. århundrede en hovednæringsvej for Tønder amt

Ribe

"Og der gaaer Dands paa Ribergade": folkevise om Riberhus' indtagelse

"De ær ett waer aa ta sæ Waeren saa nær": det er ikke værd at tage sig verden så nær

"Iæ den sørre, dæ længst løwer, aa den lukk æ Dar, dæ go' sist ud!": lad den sørge der lever længst, og den lukke døren som går sidst ud

31 Stormfloden: oktober 1634

Fanö

32

Blaabjerg

33 34

Tepperne

35 36 37 39 398 Tepperne: Tipperne ved Nymindegab og sydvestkysten af Ringkøbing Fjord (Stauningfjorden)

Sidespring gennem Heden

42 43 44 45 46

47 48 49 *Bowbjerg*

50 399 31 *Agger*

52 *Vestervig*

53 54 55 *Havets Gjennembrud*

Faergeborg

Thiodi: Thy

Sjørring Søe: udtørret 1858-62

Taen: en terne

hwall: rask, dygtig

56 58 *bown: overmodig*

59 60 61 *Klitmøller*

Hjertebjerg

Hjertebjerg: høj nær Hanstholm

62 63 *Bolbjerg*

Vildmosen

Gunger: hængedynd

64 *Tredækkerne: bekkasinerne*

Rubjerg og Lønstrup

66 *Lund: provst Thomas Lund (død 1860)*

Strandvejen

Flora: romersk frugtbarheds- og blomstergudinde

67 *Pomona: romersk frugtbarhedsgudinde, især beskytter af træernes frugter*

68 *Milerne*

70 *Skagen*

Grenen

71 72 *402*

Viborg Amt og andre skrifter

Mønt, mål og vægt i ældre tid

Mønt

1397 reorganiseredes det danske møntvæsen efter tysk mønster: en mark sølv à 16 skilling à 12 penning. Ved dalerens indførelse i Danmark 1516 blev forholdet: 1 daler à 3 mark à 16 skilling, en kurs, der holdt sig til statsbankerotten i 1813. Derefter indførtes rigsbankdaleren som deltes i 6 mark à 16 skilling. 1854 afløstes rigsbankdaleren af rigsdaleren. Ved overgangen til kronesystemet i 1873 forsvandt skillingen.

1 dukat = 8½ kr.

Mål

Tønde bruges i flere forbindelser både som flademål og som rummål.

1 tønde guld = 100.000 rigsbankdaler

1 tønde hartkorn (egl. "hårdt korn": rug eller byg): om jordstykke, hvori der kan sås en tønde hårdt korn. 1 tønde hartkorn var i Jylland på Blichers tid = 2-16 tdr. land (på øerne: 2-6), alt efter jordens bonitet. Hartkornsskat: fællesbetegnelse for forskellige skatter på jord; blev i 1903 afløst af ejendomsskyld.

1 tønde land = 14000 kvadratalen = 5516,2 m² = 0.5516 ha.

1 tønde (rummål) = 8 skæpper à 4 fjerdingkar

1 skæppe jord = 1/8 td. land = 689,5 m²

1 skæppe (rummål) = 1/8 tønde = 17,4 dm³

1 pot = 4 pægle = 0.965 l

1 anker = 39 potter alen = 2 fod = 24 tommer = 0.628 m

1 kvarter = 1/4 alen

1 mil = 4 fjerdingvej = 24000 fod = 7,532 km

403

Vægt

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

1 pund = 0,5 kg

1 skålpund = 1 pund

1 lispund = 16 pund = 8 kg

1 skippund = 20 lispund = 160 kg

1 mark: anvendtes indtil 1875 dels som handelsvægt = 250 gram, dels som guld - eller sølvvægt = 235,29 gram

1.

Uldbinderiet

Viborg Amt, 1839, XXIII
75 82 83

Hørindustrien

Viborg Amt XXIII
85 86 89

"Hun gjør kosteligt Linklæde"

Viborg Amt, XXIII

Salomons Ord: Ordspr. 31. 21-27
404

Af: *Binæringsveje*

Kalkbrænderie

Viborg Amt, XXVI
90 92 93

Pottemagerie

Viborg Amt XXVI

94

2.

Faarefoldning

Landoeconomiske Tidender september og oktober 1816
95 96 98 405

Et lidet Bidrag til Kundskab om Vexeldrivt

Landoeconomiske Tidender marts og april 1817 denne... for vort Landbrug lykkelige Crisis: på mange måder var pengenes forvirrede tilstand omkring bankerotten 1813 til fordel for landmændene
99 101 102

Forslag til den jyske Qvægraces yderligere Forædling

Randers Avis 26.2.1838

102 Denne artikel blev forelagt in extenso for Randers Amts Husholdningsselskab, men først to år efter bestemte man sig for at indkøbe 6 tyre og 2 køer af ægte jysk race

Hesteavl

Viborg Amt XIX

Landhuusholdningsselskabets censor (proprietær, amtsforvalter J. H. Bindsbøll) havde mange indvendinger mod dette afsnit. Kritikken, anbragt som fodnoter, fylder mere end Blichers tekst. Der er imidlertid grund til at lytte lidt til censor. Han skriver bl.a.: "Jeg er hverken indtaget for eller imod nogen af de omhandlede Hesteracer: jeg erkender begges gode Egenskaber, og det kunde aldrig falde mig ind at ønske den jyske "Race" heelt ombyttet med det saakaldte "Fuldblod". Jeg vil heller ikke afsige nogen Dom om Gavnigheden eller Skadeligheden af Indførelsen af det engelske Blod, jeg vil opsætte denne min Dom [...] indtil vi see hvad denne Krydsning fører til; og naar Afkommet først er 5 å 6 Aar gammelt kunne vi komme til denne Kundskab"

406

3.

Om de jyske Hedemosers Opdyrkning

Nye landøkonomiske Tidender IV, 1821
108 109 110

Om raae Jorder og disses Opdyrkning

Viborg Amt X
112 114

Engene og deres Cultur

Viborg Amt I: Om Jordernes Overflade og Beskaffenhed samt om Enge i Almindelighed og Vandingsenge i Særdeleshed
116 117 118

Skovplantningerne

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

119 ⁴⁰⁷ 120 121
Viborg Amt XXII: Om Skovvæsenet og Tørveskjær

Om Havedyrkningen

Viborg Amt XXI

122 124 125

4.

Brændevinsbrænding

Viborg Amt XV: Om Kornvarernes Beskaffenhed, Rensning og Tørring m.v.

126 129 ⁴⁰⁸
Naturligvis måtte Landhuusholdningsselskabets censor bemærke at "Selskabet aldeles maa misbillige Forfatterens Mening om almindelig Frihed til Brændevinsbrænding"

Viborg Tugt- og Forbedringshus

Viborg Amt XXVI: Binæringsveje 12

131 132 133 ⁴⁰⁹

E Bindstouw

Indledning

142

Kjæn Pæjster: Staeren sedder o Gowlen

144 146

Wolle Hannsen: De Kjasholms Brøer

148 150
Blicher har som kilde til denne fortælling muligvis haft folkevisen om Tule Vognsøn og Graa-Svend

Visti: Øwli (Ejler) og Else

De tre første strofer har navnet Øwli, de to sidste Ejler. Man har ingen forklaring på navneskiftet. Det kan have en æstetisk begrundelse: ung Ejler lyder bedre end ung Øvli; men det skyldes rimeligvis en ren skødesløshed hos Blicher

410

Pe Baahstrup: Mi Aallfaaers Aallfaaer

Det er en virkelig begivenhed, der her fortælles om. Jørgen Marsvin til Aunbjerg lod 1654 gårdene i Båstrup rive ned og lagde jorderne sammen til en hovedgård:

Marsvinslund

154

Kjæn Pæjster: E Hælhæjst

156 162
Emnet skyldes muligvis en tildragelse i Thorning sogn, hvor en skindød skal være vågnet op på selve begravelsesdagen

Jens Jensen: De forunelest Oer...

Historien tryktes første gang i Nordlyset 1827 under titlen: "De forunelest Oer i Jens Jensens Lyu ætter hans æjn Beskryuls". Teksten gik næsten uændret ind i *E Bindstouw*. Kun slutningen var ændret. Oprindeligt hed det: "De wa de siist Slau, a uar i; faar degaang a sku te aa sedd ou Hæjsten saged a mi jenn Bien. De haad Taalleriet skøt fræ mæ ve Sejste, aa a haar heller alle sit et siin". - Det var det sidste slag jeg var i; for dengang jeg skulle til at sidde af hesten savnede jeg mit ene ben. Det havde artilleriet skudt af mig ved Sehested, og jeg har heller aldrig set det siden.

trej Snees: en bonde over 60 år fik sin søn, "gammelmandssønnen", fritaget for militærtjeneste

Hantiring: "håndtering", bruges på jysk om meget forskelligt, her nærmest lig udseende

166 168

Mads aa Vrahnum: Hudden A fek Kjesten

Visen blev fremført første gang i 1832 ved en aftenunderholdning på Det kgl. Teater, læst af skuespiller Th. Overskou. På plakaten stod: "Tammes paa Prøvestien"; Blicher havde selv givet den overskriften "Slauet ve Kjøvvenhaun". Siden blev manuskriptet i stærkt omarbejdet form optaget i *Samlede Digte II* (1836) under titlen "Hudden a fek Kjesten", hvorefter det næsten uændret indgik i *E Bindstouw*

170 ⁴¹² 172 174 176

Wolle Vistisen: Svend Graah

Tre Konger i vort Land: I en 10-årig periode i det 12. århundrede stredes tre konger: Svend, Knud og Valdemar om magten i Danmark. Ved et gilde i Roskilde i 1157 blev Knud dræbt. De to andre fortsatte kampen med hinanden på Graa Hede (Grathe Hede) i efteråret 1157, hvor Valdemar sejrede. Svend blev på flugten dræbt af nogle jyske bønder. Der er ingen historisk hjemmel for voldtægten. Hvor han blev dræbt, byggedes der et kapel, Graa kapel, som vistnok blev nedrevet efter reformationen. I 1892 rejste Thor Lange her en granitsøjle med indskriften: "Minde om Slaget på G. Hede 23. Oktober 1157"

Groskovs Mark: Graaskov i Thorning sogn

Haww Søe: Have sø i den sydlige del af Thorning sogn

178

Wolle Vistisen: Den jenarmed Sældaat

Visen blev første gang trykt i Nordlyset 1829 med titlen "Den jyske Landsoldat". Anden gang i *Samlede Digte II* 1836, under titlen "Sæl-daaten". I 1832 fremsagde skuespiller C. N. Rosenkilde digtet ved en aftenunderholdning på Det kgl. Teater. Teksterne i de to nævnte udgaver og i *E Bindstouw* afviger meget lidt fra hinanden

180 182

Wolle Vistisen: Skryuls...

Trykt første gang i Nordlyset 1827 med titlen: "Uolie Vistisens Skryuls hjem fræ Kjønhaun te hans kiere Foræller". Dette tryk og *E Bindstouws* er nærmest identiske

184 186 188

Rasmus Owstrup; Messingjens

Ifølge overleveringen skal Blicher have hørt historien af en tækkemand i Thorning præstegård. Den Vattrup, der omtales, har man villet identificere med gårdejer Claus

Nielsen Vattrup i Thorning sogn
190 192 ⁴¹⁴ 194 196 198 200

Mads Uhr: E Staahkelsmand

Man vil bemærke, at stakkelsmanden (tateren) og hans familie ved brylluppet sidder for sig selv. Endskønt Mads skyldte ham meget, kunne han ikke invitere ham på lige fod med de andre. Der var en uhyre afstand mellem natmandsfolk (de "uærlige") og almuen (de "ærlige"). Ved begravelsen blev stakkelsmanden "kylet" ned i det nordvestre hjørne af kirkegården.

en grumme stuer Mues: Knudmose ved Herning
202 204 206

Mari Kjøhroe: Faawal Marri

Tryktes første gang i Nordlyset 1828 med en fortale om digtning i dialekt. Her meddeler Blicher også, at hans forbillede for dette digt har været et digt af skotten Laidlaw (Walther Scotts sekretær). Anden gang trykt i *Samlede Digte* II 1836.

208 ⁴¹⁵

Efterskrift og noter til Blichers humanistiske, politiske og religiøse skrifter

De tekster som afslutter dette bind falder i de tre afdelinger som den fælles rubrik antyder, men uden markante skel. Eksempelvis er afhandlingen "Om Dødsstraffe" klart humanistisk i sin holdning, men den anvender i vid udstrækning kristelige argumenter, og med sit sigte: dødsstraffens fjernelse fra straffeloven, er den selvsagt også politisk.

1.

Den første afdeling, til og med uddraget af *Sommerreise i Sverrig* (side 269), begynder og slutter med tekster som er utvetydigt humanistiske, d.v.s. præget af en livsanskuelse som bygger på det menneskelige muligheder. Men den rummer også tekster som mere tjener til at vise den blicherske humanismes begrænsninger, eller som rent ud må betegnes som antihumanistiske.

Det gælder bl.a. de to små opsatser "Om Herredsfogdernes Bopæle" og "Om Legestuer", hvori omsorgen for den jævne bondes retsbeskyttelse er omvendt proportional med vurderingen af tyendeklassens moral. Og det gælder afhandlingen "Om Natmændsfolkene" som anviser brutale midler i en human hensigt: at assimilere en foragtet og udstødt minoritet med det danske samfund. Den danner en påfaldende kontrast til det idealiserende syn som i flere af novellerne anlægges på taterne, f.eks. i "Kjeltringliv" (I 396) og "De Udbøte" (II 305).

I skærende modsætning til Blichers forsvarsskrifter for jøderne i 1813 - forøvrigt hans første trykte prosatekster - står de to aggressive avisartikler fra 1838-39: "Mosaiterne, som Stænder-Deputerede" og "Ikke saameget til B. R. og Syskind...". De er en fortsættelse og optrapning af den mere moderate antijødiske holdning han lægger for dagen i artiklen "Betænkninger". I den afviser han, i lighed med bl.a. Frederik VI og biskop Øllgaard i Viborg, tanken om at give jøderne 416 valgbarhed til stænderforsamlingerne. Artiklen fremkaldte modindlæg som fik ham til at skærpe sine angreb, både i indhold og form. Nye indsigelser forstærkede yderligere hans aggressioner og drev ham ud i en ret vulgær debatform. Den egentlige årsag til det bratte omsving skal utvivlsomt søges i hans vrede mod den jødiske nationaløkonom C. N. David som han aldrig tilgav den hårde kritik af *Danmarks nærværende Tilstand*; jfr. note til "En Røst..." og "Ikke saameget..."

2.

Udvalget af Blichers politisk betonedede skrifter indledes med artiklen "Liigprædiken". Hans medleven i grækernes frihedskamp i 1820'erne og hans indignation over stormagternes passivitet kommer ellers næsten udelukkende til orde i poetisk form, f.eks. i digtet Ipsara (III 382), og sin bekymring over den reaktionære udvikling i Europa (syd for Ejderen) ytrer han i en række fiktionsagtige satiriske skrækvisioner om tilstandene i det tyvende århundrede ("Nisseavisen for 1925" etc.); men noget seriøst sagligt indlæg afføder den ikke.

Efter tre artikler som forherliger og forsvarer Frederik VI's enevælde (*Danmarks nærværende Tilstand*, "Medens vi endnu have -" og "En Røst, men ikke i Ørken"), følger så et udvalg af Blichers vidtspændende politiske produktion efter hans omvendelse til liberalismen i slutningen af 1830'erne. Disse tekster er ordnet således at de mere folkelige og nationalt og skandinavisk prægede, bl. a. nogle af Himmelbjergtalerne, følger efter hans kritiske indlæg mod administrationen og regeringsformen.

Af hans talrige og ofte vidtudførte artikler om forsvarssagen er der kun medtaget én ("Almindelig Værnepligt"); men en anden er optaget i *Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø* (se side 35ff.). Den var oprindeligt trykt i Jyllandsposten 1.4.1839 under titlen "Tale, drømt at være holden i Stænderforsamlingen".

3.

Der er bare overleveret fire prædikener af Blicher, hans "Vielsestale" medregnet, og de findes alle i denne udgave, idet hans "Prædiken holden i Spentrup Kirke over et til Samme nylig skjænket Skib" (28.7.1838) er indlemmet som et kapitel ("En Skibspræken paa Landet") i novellen "Høstferien" (II 189). Ud over prædikenerne er af 417 Blichers få tekster med specifikt teologisk emne medtaget afsnittet "Theologie med Religion" fra *Min Tidsalder*.

Bør Jøderne taales i Staten?

Århus 1813. Trykt hos A. F. Elmquist

Digteren Thomas Thaarup oversatte og udgav i 1813 tyskeren Fr. Buchholtz' 10 år gamle, ekstremt antijødiske bog "Moses und Jesus" og indledte dermed den såkaldte litterære jødefejde. På angribernes side stod bl.a. Christian Bastholm og O. Horrebow. Forsvarerne, som bl.a. talte Jens Baggesen, var i flertal og støttedes utvetydigt af Frederik VI og hans regering som siden 1780'erne gradvis havde åbnet samfundet for jøderne og i 1814 gav dem fuld borgerret. Blichers bidrag i fejden er dels dette korte indlæg, dels efterfølgende udførlige imødegåelse af Buchholtz' bog.

215 216 217 ^{418 218}

Århus 1813. Trykt hos A. F. Elmquist.

[221](#) [222](#) [223](#) [224](#) [225](#) [226](#) [227](#) [228](#)

Mosaiterne, som Stænder-Deputerede

Jyllandsposten 6. august 1838.

Artiklerne "Mosaiterne, som Stænder-Deputerede", "Ikke saameget til B.R. og Syskind...", "Om Herredsfogdernes Bopæle", "Om Legestuer", "Betænkninger" og "Om Publiciteten" er ligesom flere andre artikler i Jyllandsposten i 1838 signeret med bogstavet Ø. Blicher har aldrig vedkendt sig forfatterskabet til dem; men i sin selvbiografi fra 1840 skriver han at han har "leveret til forskellige Tidsskrifter og periodiske Blade mangfoldige (tildeels anonyme) Stykker: humoristiske, satiriske, politiske, landoconomiske o.s.v." (I 38).

Af flere af de avisindlæg som Ø's angreb på jøderne fremkaldte, synes det at fremgå at man i samtiden tillagde Blicher forfatterskabet. Det gjorde også udgiverne af Steen Steensen Blichers Samlede Skrifter da de i 1928 måtte tage stilling til om artiklerne skulle med i udgaven.

Senere er identiteten imidlertid blevet antastet af Bjorn von Torne i afhandlingen "Zum Problem der Urheberchaft in Steen Steensen Blichers Samlede Skrifter" (i: Skandinavistik VII, 1., 1977) og i disputatsen "Zwischen Loyalität und Servilität. Steen Steensen Blichers politische Publizistik und ihre Voraussetzungen". Neumünster 1980.

Bjorn von Tornos argumentation, som der ikke er plads til at referere hér, har givet anledning til fornyede overvejelser inden de omtvilede teksters optagelse i denne udgave, men med samme konklusion som udgiverne af Samlede Skrifter kom til: Ø-artiklerne er efter al sandsynlighed skrevet af Blicher.

Denne påstand bygger på en nøje jævnførelse af artiklerne med Blichers forfatterskab og embedsforhold i 1838. Ikke mindst de Ø-artikler som er taget med i denne udgave peger stærkt mod Blicher, artiklen "Ikke 421 saameget til B.R. og Syskind..." bl.a. ved sin direkte henvisning til hans tidligere forsvar for jøderne og til C. N. Davids ("en anden israelitisk Ordgyder"s) kritik af *Danmarks nærværende Tilstand*. Skræller man perfidien og vulgariteten af Ø-artiklerne, vil man forøvrigt se at deres beskrivelse af jødernes skæbne og den jødiske "nationalkarakter" temmelig nøje svarer til Blichers fremstilling i 1813. Og der er også tydelige reminiscenser af samtalen mellem Joseph og Salamiel i "Jøderne paa Hald" (I 178-82).

[230](#) [231](#) [422](#)

Ikke saameget til B.R. og Syskind...

Jyllandsposten 14. januar 1839. Signeret Ø.

[233](#) [234](#) [235](#) [236](#)

Om Natmændsfolkene

Indsendt til kancelliet 1820, formentlig gennem Jonas Collin, som svar på regeringens efterlysning af forslag til taternes socialisering. Afhandlingen havde kun været kendt gennem Blichers hentydninger til den i et par breve fra 1822-23, indtil manuskriptet i 1918 blev fundet i Landsarkivet i Viborg. Trykt i Tilskueren 1919. Et forslag som i hovedtrækkene er identisk med Blichers fremsattes i 1836 i Stænderforsamlingen i Viborg af en vestjysk deputeret, men forkastedes.

[423](#) [237](#) [238](#) [239](#) [240](#) [242](#) [244](#) [245](#)

Forslag til Redningshuse for faldne Piger

Danske Minerva december 1815.

[246](#) [249](#) [250](#)

Endnu en Mindelse om Redningsanstalter for faldne Piger

Nordlyset IV, december 1827.

[254](#) [255](#) [256](#) [257](#) [425](#)

Om Herredsfogdernes Bopæle

Jyllandsposten 7. maj 1838. Signeret Ø.

[258](#) [259](#) [260](#)

Om Legestuer

Jyllandsposten 7. maj 1838. Signeret Ø.

[261](#) [262](#) [263](#)

Om Dødsstraffe

Nordlyset IV, november 1827.

[264](#) [265](#) [266](#) [267](#) [268](#)

Sommerreise i Sverrig

Randers 1840. Trykt hos J. M. Elmenhoff. Bogen skildrer Blichers 5 ugers Sverigesrejse i juli-august 1836. Disse to små beretninger om mødet med det svenske straffesystem slutter sig til hans øvrige indlæg for et mere humanitært syn på forbrydelse og straf.

[269](#) [270](#) [427](#)

Liigprædiken

Randers Avis 15. juni 1826. Signeret Noctua (natuglen). Et af Blichers mange stærkt engagerede indlæg om grækernes frihedskamp mod tyrkerne i 1820'erne.

[272](#) [273](#) [274](#)

Danmarks nærværende Tilstand

Randers 1828. Trykt hos S. Elmenhoff. Udkom 1. november. Den fulde titel er: Danmarks nærværende Tilstand kortelig fremstillet i Anledning af Deres kongelige Højheders, Prinds Frederik Carl Christians og Prinsesse Wilhelmina Maries, Formæling den første November 1828.

[428](#) [275](#) [276](#) [277](#) [278](#) [279](#) [280](#) [281](#) [282](#) [283](#) [429](#) [284](#) [285](#) [286](#) [287](#) [288](#)

Medens vi endnu have

Randers Avis 17. juni 1830

[289](#) [430](#) [290](#) [291](#)

En Røst, men ikke i Ørken

Trykt første gang i Otto Borchsenius "Fra Fyrrenerne" II (1880). Artiklen er skrevet omkring 1. april 1835 og sendt til Jonas Collin som i et ledsagende brev anmodes om at lade den trykke i et hovedstadsblad. Det skete ikke. Den er et indlæg i striden mellem Frederik VI og den voksende liberale opposition som bl.a. ønskede at give stænderforsamlingerne reel indflydelse på landets styre. En artikel herom i det nye ugeblad Fædrelandet i december 1834 og et par andre artikler som gik ind for adskillelse af den lovgivende, udøvende og dømmende magt, fik kongen til at reagere med krav om en drastisk beskæring af den i forvejen begrænsede trykkefrihed. En adresse, underskrevet af 572 fremtrædende mænd, bøn-faldt kongen om at afstå fra sit forehavende, men den blev afvist ("Vi alene vide"). Den umiddelbare anledning 431 til Blichers indlæg er et forsvar for trykkefriheden i Fædrelandet den 29. marts 1835.

[292](#) [293](#) [294](#)

Om Publiciteten

Jyllandsposten 18. og 25. juni 1838. Artiklen er usigneret, men i bladets følgende nummer meddeles at signaturen Ø er udeladt ved en forglemmelse.

[295](#) [296](#) [432](#) [297](#) [298](#) [300](#) [301](#) [302](#) [304](#) [305](#)

Betænkninger

Jyllandsposten 14. og 21. maj 1838. Signeret Ø. Den fulde titel er: Betænkninger ved Assessor Algreen-Ussings Skrivt "om en Forening af begge de danske Stænderforsamlinger."

[433](#) [307](#) [308](#) [309](#) [310](#) [311](#) [313](#)

Sammenligning mellem Collegial- og Ministerial-Bestyrelse

Jyllandsposten 4. februar 1840.

[314](#) [434](#) [315](#) [316](#)

Politik

Jyllandsposten 4. februar 1839.

[317](#) [318](#) [319](#)

Privilegier og Liigtorne

Ugebladet Dannevirke (Haderslev) 13. juni 1840. Usigneret.

[321](#) [435](#) [322](#) [324](#)

Conservativ

Ugebladet Dannevirke (Haderslev) 14. maj 1842. Holdt som tale ved Himmelbjergfesten 3. august 1842 og herefter indgået i referat af festen i Randers Avis 18. august 1842.

[325](#) [326](#)

Min Tidsalder

Skandinavien

Min Tidsalder udkom 1842 på A. F. Høsts Forlag. Trykt hos S. Trier, København. På titelbladet står 1843. I et brev nordmanden P. Chr. Asbjørnsen (24.12.1842) fortæller Blicher at skriftet blev holdt tilbage af censuren indtil han "havde ladet Vedkommende vide: at blev det forbudet i Danmark, saa skulde jeg vel faae det ud i Norge, hvorfra jeg haabede, det vilde nok indsmugles hernede".

Den fulde titel er: *Min Tidsalder (Fra 1782-1842). "Et Stykke af Verdenshistorien i Perspectiv"*, Afsnittet om Skandinavien slutter med digtet "Soven og Drømmen" (III 388)
[327](#) [328](#) [329](#) [330](#) [331](#) [332](#) [333](#) [334](#) [335](#) [336](#) [337](#) [338](#) [440](#)

Rundskrivelse til gode danske Mænd

Skrevet 1843. Beregnet til at rundsendes gennem Himmelbjerg-festkomiteen til "paalidelige Patrioter". Det skete formentlig ikke. Et af komiteens medlemmer, justitsråd, stænderdeputeret J. P. With, kaldte i et brev til et andet medlem Blichers "Rundskrivelse" galimatias. Trykt første gang i Gads Danske Magasin 1929.

[339](#) [340](#) [341](#) [342](#) [441](#)

Nationalfordom

Jyllandsposten 19. november 1838

[343](#) [344](#)

Danskhed

Jyllandsposten 26. november 1838.

[345](#) [346](#)

Nationaldragt

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Jyllandsposten 22. oktober 1838.

[347](#) [349](#) [350](#) [351](#) [443](#)

Almindelig Værnepligt

Jyllandsposten 24. september 1838. Usigneret.

[352](#) [353](#) [354](#) [355](#)

Tale paa Himmelbjerget 1839

Jyllandsposten 13. august 1839.

[356](#) [444](#) [357](#)

Den første Folkefest paa Himmelbjerget

Randers Avis 6. august 1839.

[358](#)

Blik mod Syden

Ugebladet Dannevirke (Haderslev) 5. september 1840.

[360](#) [445](#)

Himmelbjergtaler 1841

Randers Avis 5. august 1841.

[361](#) [362](#)

Himmelbjerg-Taler for 1844

Randers Avis 15. og 17. august 1844.

[363](#) [364](#) [365](#) [446](#)

Til de unge Skandinaver

Trykt første gang i *Min Vinterbestilling i 1844 og 1845*. København 1845, Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel. Manuskript til en tale ved den skandinaviske studenterfest i København 23.-24. juni 1845. Men talen blev aldrig holdt, for Blicher fik ikke adgang til festen.

[366](#)

Min Tidsalder

Theologie med Religion

Jfr. noter side 327.

[368](#) [369](#) [370](#)

Prædiken holdt i Randlev og Bjerager Kirker

Trykt i: *Børnemorderen og Selvmorderen Christian Speitzer's Levnet og gyselige Endeligt tilligemed en Sørgetale og Elegie i den Anledning og nogle Betragtninger over Selvmord*. Af N. Blicher, Præst i Randlev. Trykt i Aarhus Stiftsbogtrykkerie 1817.

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Natten mellem den 30. og 31. maj 1817 dræbte en gårdejer i Falling ved Horsens sine tre drenge og sig selv. Søndag den 8. juni blev de tre børn begravet på Falling kirkegård, og samme dag prædikede St. St. Blicher i sin fars, Niels Blichers, to kirker. Hans prædiken blev taget med i Niels Blichers skrift.

[371](#) [373](#) ⁴⁴⁸ [374](#) [375](#) [376](#)

En Vielsestale

Trykt første gang i Dansk Tidsskrift 1902 efter en unøjagtig afskrift. Talen blev holdt i Spentrup 12. maj 1826 til brudeparret Johannes Ivar Bruun og Maren (Marie) Jacobsdatter. Han tilhørte en fremtrædende købmands- og fabrikantfamilie og var selv ejer af fabrikkerne Bruunshåb og Søndermølle; jfr. side 131. Hendes far var gårdejer og sognefoged.

[377](#) [378](#) [379](#) [380](#) ⁴⁴⁹

Afskeds-Prædiken

Trykt første gang i 1921 i Steen Steensen Blichers Samlede Skrifter efter en samtidig afskrift af Blichers manuskript. Af prædikenenens talrige, tildels frie, bibelcitater er kun en del medtaget i noterne.

[382](#) [383](#) [384](#) [385](#) [386](#) [387](#) ⁴⁵⁰

Hovedtræk af St. St. Blichers liv

1782: født den 11. oktober i Vium, syd for Viborg. Forældre: sognepræst Niels Blicher (1748-1839) og Kirstine Marie Curtz (1753-1820)

1799: student fra Randers Latinskole

1801-03: huslærer på "Holgershaab", Falster

1807-08: efter Københavns bombardement hjemme hos faderen

1809: teologisk embedsexamen

1810: gift med Ernestine Juliane Berg (1792-1875)

1810-11: adjunkt i Randers

1811-19: præstegårdsforpagter i Randlev (hvortil faderen var flyttet i 1795)

1819-25: præst i Thorning-Lysgård

1825-47: præst i Spentrup-Gassum

1836: rejse i Sverige

1837: alvorligt syg i flere måneder

1838: rejse langs Jyllands vestkyst fra Hamborg til Skagen

1839: en bebudet udpantning på grund af skatterestancer afværges ved en offentlig landsindsamling 1839-40. Den indbringer 1000 rbd., næsten et års embedsindtægter

1839-44: Himmelbjergmøder

1845: to gange i København, 1. gang: udelukket fra det nordiske studentermøde. 2. gang: syg, indlagt på Frederiks hospital

1846: planlagt møde på Hohøj aflyst på grund af manglende tilslutning

1847: svigersønnen, kapellan Lakjær begår selvmord

1847: "entlediget i Naade" fra sit embede som præst

1848: død den 26. marts i Spentrup

Blichers værker, med særligt hensyn til novellerne, kronologisk efter udgivelsesår

1807-09: *Ossians Digte* I-II. Oversættelse af James Macphersons digte

1813: *Bør Jøderne taales i Staten?*

1813: *Bedømmelse over Skrivtet Moses og Jesus*

1814: *Digte* I

451

1817: *Jyllandsrejse i sex Døgn. Digte* II

1818: *Åbeilard og Heloise*. Oversættelse af Alexander Pope's digt med en biografisk skitse

1819: *Generalprøven i Kragehul*. Skuespil

1823: *Bautastene*. Digte

1824: *Jydske Røverhistorier* (Harpen)

1824: *Oldsagn paa Alheden* (Harpen)

1824: *Noveller i Læsefrugter*:

Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog

Blicher, Steen Steensen, *Udvalgte værker*, 1982-83

Den barnløse Kone
Et Eventyr paa Heden (Josepha)
Else Sandberg (Præsten i Thorning)
Nøddaaben
1824: *Avisfrieriet*. Skuespil (Læsefrugter)
1825: Donna Leonora. Novelle (Læsefrugter)
1825: *Johanna Gray*. Skuespil. Opf. på Det kgl. Teater 1825
1825: *Stormnatten*. Digt
1826: *Sneeklokken*. Digte
1827-29: *Nordlyset*. Et Tidsskrift udgivet af S. S. Blicher og J. M. Elmenhoff, Randers
1827: *Noveller i Nordlyset*: Fruentimmerhaderen
En Aften-Underholdning paa Dagbjerg Dos
Jordskjælvvet i Messina (Kjerlighed i Syden)
Krybeskytten
Gyldholm
Røverstuen
Urtepotten Stakkels Louis
Den sachsiske Bondekrig
1827: *Præsten i Wakefield*, oversættelse af Oliver Goldsmith: *The Vicar of Wakefield*. Udsendes som selvstændig bog i 1837
1828: *Noveller i Nordlyset*:
Jøderne paa Hald
Sildig Opvaagnen
Rodiserinden
Eva
Jordbærret
Fiore og Fioretta
Den døve Mand og den blinde Kone
452
Den svenske Major
Ak! hvor forandret
Fire Perioder
Maria de Carmo
1828: Løn som forskyldt (Grosserereren). Skuespil
1828: *Danmarks nærværende Tilstand*
1829: *Noveller i Nordlyset*:
Hosekræmmeren
Falddøren
Peer Spillemands Skibsjournal
Præsten i Vejlbje
Kjeltringliv
Telse
Letacq
1832-36: *Diana*. Et Tidsskrift for Jagtelskere I-II
1833-36: *Samlede Noveller I-V*
Nye noveller:
1833: Himmelbjerget
Eremitten ved Grenaae 1834: Hævnen
Juleferierne
Eneboeren paa Bolbjerg
1836: Marie
Fjorten Dage i Jylland
1835-36: *Samlede Digte I-II*
1837: *Svithiod*. Digte fra Sverigesrejsen
1838: Prædiken, holden i Spentrup Kirke 1838
1838: *Trækfuglene*. Digte
1838: En ganske ny Vise om en Kroermand og hans Søn
1839: *Vestlig Profil af den Cimbriske Halvøe*. Rejseskildring

1839: *Viborg Amt*. Topografi

1939: *Kornmodn*. Noveller:

Maskeraden

Skytten paa Aunsbjerg

Baglænds

Landsbydoctoren

Den jydsk hvide Dame

453

1839: *Nyeste Noveller og Digte* (Saml. Noveller og Digte. Suppl.bind)

Nytilkommen novelle: Høstferierne

1840: Julianes Giftermaal. Novelle ("Salonen")

1840: *Levnedsbeskrivelse* ("Brage og Idun")

1840: De tre Helligaftener. Novelle ("Dansk Folkekalender for 1841")

1841: *Sommerreise i Sverrig*. Prosa

1841: Eneste Barn. Novelle ("I. H. Hansens Poetisk-prosaiske Nytaarsgave for 1842")

1842: *E Bindstouw*

1842: *Min Tidsalder*

1842: *Nye Noveller*:

Hannibal

Erik Hakonsøn

Viinhandleren og Herremanden

1843: Himmelbjergfesten 1843

1844: *Fem Noveller og to jydsk Sange*

Stodderkongen

Guillaume de Martonniere

Den hule Eeg

Le Petitmaitre d'Ecole

Et Eventyr paa Himmelbjerget i 1843

1844: *Min Vinterbestilling i 1842 og 1843* (Saml. Noveller VI)

Livø

Kjeresterier i Vesterjylland Kjerlighed paa Dagvognen

En Grevinde, en Krigsmand og en Natmand

En jydsk Mordbrænderhistorie

1844: *Min Vinterbestilling i 1842 og 1843* (Saml. Noveller VII)

Fiirkløveret

Rødstenen paa Fuur

Min syvogtyvende og sidste Kjærlighedshistorie

Kniplerinden

En jycisk Røverhistorie

Kjærlighed i Pinen

Ravnen

To paa een Hest

1845: Skinsyge. Novelle ("Gæa")

1845: *Min Vinterbestilling i 1844 og 1845* (Saml. Noveller VIII)

Tulipanen

454

En Herremand paa Jorden, en Degn i Himlen og en Præstemand baade her og der

De Udøbte

Faawal Hammeløw

Menneskelighed

1846: Halv Spansk og halv Dansk. Novelle ("Gæa")

1846: *Digte i Jydsk Mundart*

1846-47: *Gamle og ny Noveller* I-VII, udgivet af P. L. Møller

Nye noveller:

1846: Bettefanden

Lella Zohra og Lella Hradudja

Vaagekonen

Kjerlighed i Vildmosen

1847: Valdbypigen

Kjerlighed i Vildmosen II

1847: Digte MI, udgivet af P. L. Møller

Væsentlige udgaver af Blichers værker

Samlede værker:

1920-34: Steen Steensen Blichers Samlede Skrifter I-XXXIII, udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Samlede noveller:

1846-47: Gamle og ny Noveller I-VII, udg. af P. L. Møller

1882: Samlede Noveller og Skizzer I-IV, ordnede efter Tidsfølgen af P. Hansen. Heri tillige Blichers Erindringer. Ny udg. 1893

1905-07: Samlede Noveller og Skitser I-III, udg. med oplysende noter af Hans Hansen

1964-65: Samlede Noveller og Skitser I-V med Hans Hansens noter. Billed-redaktion og billedtekster: Volmer Rosenkilde. Ny udg. 1982

1977: Samlede noveller I-V med illustrationer af Chr. Dalsgaard og Hans Smidth. Redaktion og billedudvalg: H. P. Rohde

Samlede digte

1847: Digte MI, udg. af P. L. Møller

455

Væsentlige værker om Blichers liv og forfatterskab

1898: Hans Hansen: Studier over Steen Steensen Blicher

1902: Hans Hansen: Steen Steensen Blichers Barndom og Ungdom

1903-04: Jeppe Aakjær: Steen Steensen Blichers Livs-Tragedie I-III. Fotografisk optryk 1964

1916: Hans Brix: Blicher-Studier. Optrykt 1967

1917: S. Sørensen (Vasegaard): Nordlys-Perioden i Blichers Digtning

1926: Søren Vasegaard: Til Belysning af Blichers Liv og Digtning

1943: Johannes Nørvig: Steen Steensen Blicher. Hans Liv og Værker

1952: Hans Povlsen: Steen Steensen Blicher 1965: Søren Baggesen: Den blicherske novelle

Bibliografi

1910: M. Philipsen: Fortegnelse over en Samling Arbejder af Steen Steensen Blicher og andres Arbejder om ham og hans Forfatterskab m.v.

1933: Jørgen Kaj Bertelsen: Blicher-Bibliografi

1974: Omkring Blicher:

Povl Skadhauge: Blicher på fremmede sprog Marie Stoklund: Udgaver af Blichers værker 1933-73 Marie Stoklund: Litteratur om Blicher og hans værker Felix Nørgaard: Blicher i massemedierne

1983: Annemarie Gjedde Jørgensen, Charlotte Hviid, Anni Johansen, Connie Juul Jeppesen og Mette W. Jønson: Blicher-bibliografi (ikke afsluttet). Bibliografien er ordnet kronologisk efter udgivelsesform med titelregister, også over digtenes begyndelseslinjer. Bibliografien, der omfatter knap 3000 numre, kan i EDB-udskrift lånes på Danmarks Biblioteksskoles bibliotek.

456

Billedfortegnelse

* 10 15 23 31 33 41 51 53 57 61 69 77 74 79 457 87 97 103 107 113 117 119 123 127 140 141 146 147 158 159 164 165 176 194 458 195 219 241 251 259 271 285 301 323 335 349 377 387